

Økonomiske analyser

27. årgang

4/2008

Innhold

Konjunkturtendensene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	9
<i>Helge Brunborg, Dennis Fredriksen, Nils Martin Stølen og Inger Texmon:</i>	
Levealdersutvikling og delingstall	27
<i>Dennis Fredriksen, Trude Gunnes og Nils Martin Stølen:</i>	
Oppdaterte framskrivninger av arbeidsstyrke, pensjonsutgifter og finansieringsbyrde	36
<i>Erling Holmøy og Vibeke Oestreich Nielsen:</i>	
Velferdsstatens langsiktige finansieringsbehov	44
Forskningspublikasjoner	53
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	61
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land	55*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	60*

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 26. august 2008.

Spørsmål om konjunkturutviklingen:

Torbjørn.Eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07

Roger.Bjornstad@ssb.no, tlf. 21 09 48 17

Andreas.Benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Ådne Cappelen (ansv.), Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Bente Halvorsen, Elin Halvorsen, Johan Heldal, Tom Kornstad, Hong Pham og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, telefaks: 21 09 00 40

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 100 ansatte. Knappt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 7 grupper og ledes av forskningsdirektør Ådne Cappelen.

- Skatt, fordeling og konsumentatferd
Forskningsleder Thor Olav Thoresen
- Klima- og energioekonomi
Forskningsleder Annegrete Bruvoll
- Makroøkonomi
Forskningsleder Roger Bjørnstad
- Arbeidsmarked og bedriftsatferd
Forskningsleder Torbjørn Hægeland
- Offentlig økonomi
Forskningsleder Erling Holmøy
- Økonomisk vekst og miljø
Forskningsleder Mads Greaker
- Demografi- og levekårsforskning
Forskningsleder Randi Kjeldstad

**Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året.
Neste utgave publiseres 16. oktober 2008.**

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

De kvartalsvise nasjonalregnskapstallene bekrefter inntrykket fra tidligere om at norsk økonomi passerte en konjunkturtopp rundt siste årsskifte. Det er særlig husholdningenes etterspørsel og næringslivets investeringer i fastlandsøkonomien som nå vokser mindre enn i 2007. Boliginvesteringene har falt en stund og fallet har forsterket seg i første halvår 2008. Kjøp av varer og tjenester i offentlig forvaltning gir derimot fortsatt stabile og positive vekstimpulser. Det gjør også investeringer i petroleumssektoren. Selv om sysselsettingsveksten er dempet, ser vi ennå ikke klare tegn på en økning i arbeidsløsheten. Det kan man heller ikke forvente så tidlig i nedgangen, men antall permitteringer har økt og tilgangen på ledige stillinger har sunket. Inflasjonen er blitt klart høyere enn tidligere, ikke minst som følge av høye energi- og råvarepriser. Også uten energivarer har prisveksten tiltatt. Det henger sammen med sterk lønnsvekst som følge av et stramt arbeidsmarked og høy lønnsomhet i næringslivet. Som følge av dette, har pengepolitikken gradvis blitt strammet til.

Internasjonalt er den økonomiske veksten nå lav og særlig i euroområdet har utviklingen blitt mer negativ enn mange så for seg tidligere. I flere toneangivende EU-land falt BNP fra første til andre kvartal. I USA fortsetter den svake veksten og krisen i finanssektoren ser ikke ut til å være over med det første. Også internasjonalt har prisveksten tatt seg opp og oppgangen er drevet av noen av de samme faktorene som i Norge. Mens rentene i USA er lave, er de vesentlig høyere i euroområdet hvor de overraskende ble økt i sommer til tross for den svake realøkonomiske utviklingen. Vi legger til grunn at den økonomiske veksten blir lav hos våre handelspartnere en stund framover. Vi er fortsatt litt mer pessimistiske med hensyn til den økonomiske veksten i utlandet enn hva som er gjengs oppfatning. Hvis impulsene fra høye energi- og råvarepriser etter hvert blir dempet, og inflasjonen synker ned mot mer ønskede nivåer, kan rentene i euroområdet bli satt en del ned og dermed bidra til økt etterspørsel. Vi ser imidlertid ikke for oss noen ny oppgang internasjonalt før i 2010. I tiden framover vil derfor norsk økonomi få mindre drahjelp fra utlandet.

Vi tror, som tidligere, at den svake veksten i norsk økonomi vil fortsette videre gjennom inneværende år, neste år og langt inn i 2010. Dette til tross for at vi regner med at rentenivået i Norge blir redusert i takt med rentenedgangen i euroområdet neste år, og at finanspolitikken fortsetter å gi moderat positive impulser til økonomien. Vi har imidlertid lagt bak oss en ganske sterk konjunkturoppgang, og selv med så svak vekst som vi anslår, er ikke norsk økonomi ute av høykonjunkturen før i 2010. Forutsatt at en ny internasjonal oppgang kommer i 2010, vil behovet for sterkere norsk virkemiddelbruk i penge- og finanspolitikken enn vi antar, ikke være påkrevd for å hindre en klar lavkonjunktur i 2011. På den annen side gir handlingsregelen for finanspolitikken rom for sterkere impulser fra finanspolitikken enn vi har lagt til grunn i vår referansebane. Skulle for eksempel veksten internasjonalt bli enda svakere enn vi regner med, kan rentenedgang bli større enn vi har lagt til grunn, eller impulsene fra finanspolitikken kan økes. I en egen beregning illustreres effektene av at man øker veksten i offentlige infrastrukturinvesteringer i årene framover. Det vil gi noe sterkere vekst, men også litt høyere renter enn ellers. Beregningen belyser dermed noen av de avveiningene myndighetene må foreta i tiden framover når det gjelder virkemiddelbruken i stabiliseringspolitikken.

1. Internasjonal økonomi

Internasjonal økonomi er nå i en markert nedgangs-konjunktur. BNP i OECD-området vokste samlet med 0,2 prosent fra 1. til 2. kvartal i år, den laveste veksten på 7 år. I amerikansk økonomi har nedturen allerede vart en stund, og Europa følger nå etter. I 2. kvartal i år falt BNP både i euroområdet, Sverige og Japan. Dansk økonomi har krympet to kvartaler på rad. Også i Storbritannia har veksten vært lav de siste kvartalene. Fallende boligpriser i blant annet USA, Storbritannia, Spania, Irland og Danmark har ført til fallende boliginvesteringer og legger en demper på husholdningenes etterspørsel. Fortsatt stor usikkerhet i internasjonale finansmarkeder gir seg blant annet uttrykk i store påslag på sentralbankenes styringsrenter. Inflasjonen er fortsatt høy de fleste steder på grunn av kraftig prisstigning på mat, olje og andre råvarer. Prisene på disse varene ser imidlertid nå ut til å ha passert toppen. Vi venter derfor at veksten i konsumprisene vil avta framover. I Kina, India og en del andre høyvekstland ser vi også tegn til at den økonomiske veksten er i ferd med å avta.

For 2008 er våre anslag for internasjonal økonomi om lag i tråd med Consensus Forecasts. Vi venter imidlertid at nedgangen vil bli sterkere og vare lenger. For 2009 er dermed våre vekstanslag lavere enn det som synes å være gjengs oppfatning. I 2010 legger vi til grunn at konjunkturerne snur til en ny oppgang, i tråd med en normal konjunktursykel. Dersom problemene i finanssektoren og de høye rentemarginene varer ved, kan det bidra til at lavkonjunktureren blir lenger enn vanlig.

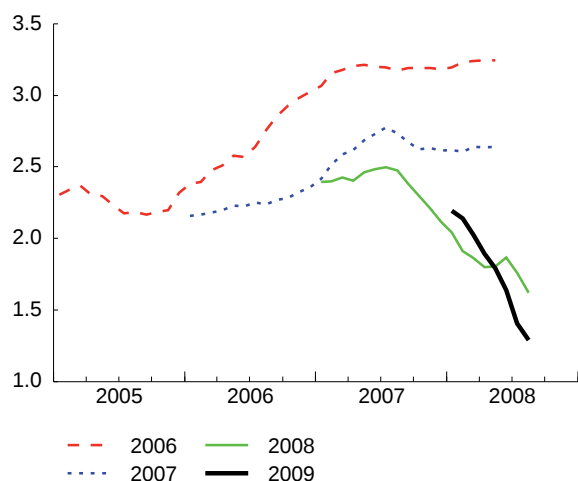
Oljeprisen har steget til nye høyder det siste året, og bidrar til å kjøle ned verdensøkonomien. Den steg fra rundt 70 dollar fatet for et år siden til nær 150 dollar i begynnelsen av juli i år. Siden har den imidlertid falt, og var om lag 115 dollar i andre halvdel av august. Det

er to motstridende krefter som virker på oljeprisen på mellomlang sikt. På den ene siden trekker konjunkturrelle forhold med lavere etterspørsel i retning av lavere oljepris. På den andre siden gir den høye underliggende veksten i land som Kina, India og Russland en underliggende vekst i etterspørselen mens det er få tegn til økning av betydning i tilbudet. På kort sikt kan dessuten spekulative elementer bidra til å forsterke svingninger i oljeprisen. På lengre sikt kan en forvente at substitusjon til alternative energiformer vil bidra til å redusere etterspørselen. Vi legger til grunn at oljeprisen faller til 100 dollar fatet i 2009, for så gradvis å øke til 130 dollar fatet mot slutten av prognoseperioden i takt med en ny internasjonal oppgangskonjunktur. Dette er om lag på linje med anslaget i vår forrige konjunkturrapport i mai, og med det som prises inn i framtidsmarkedet mot slutten av august.

Den høye økonomiske veksten globalt de seneste årene har gitt sterk investeringsvekst og byggeaktivitet, særlig i høyvekstland som Kina. Det har bidratt til at prisene på en rekke råvarer har skutt i været. Metallprisene flatet ut i vinter, og ser nå ut til å være på en fallende trend. Med utsikter til avtakende økonomisk vekst venter vi at råvareprisene vil falle noe framover.

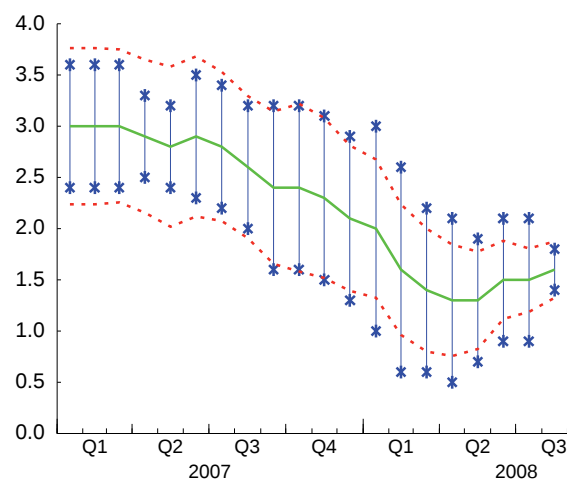
Også matvareprisene skjøt i været gjennom, og særlig mot slutten av fjoråret. Flere faktorer bidrar til å forklare dette. For det første er det en langsiktig utvikling der en rikere verden etterspør stadig mer proteinrik mat. Kjøttproduksjon er mindre kalorieffektivt og legger sammen med produksjon av biodrivstoff beslag på mais, korn og ris som kunne endt på matfatet. Matproduksjon er dessuten energiintensivt, slik at høye energipriser smitter over i matvareprisene. I tillegg har flere land innført handelsrestriksjoner på matvarer,

Figur 1.1. BNP-vekstanslag for Norges handelspartnere for årene 2006-2009 gitt på ulike tidspunkter. Prosent

Kilde: Consensus Forecasts.

Figur 1.2. BNP-vekstanslag for USA for 2008 på ulike tidspunkter. Gjennomsnittsanslag (linje) med +/- 2 standardavvik (stjernepunkter) og +/- "normalt" avvik (stiplet)

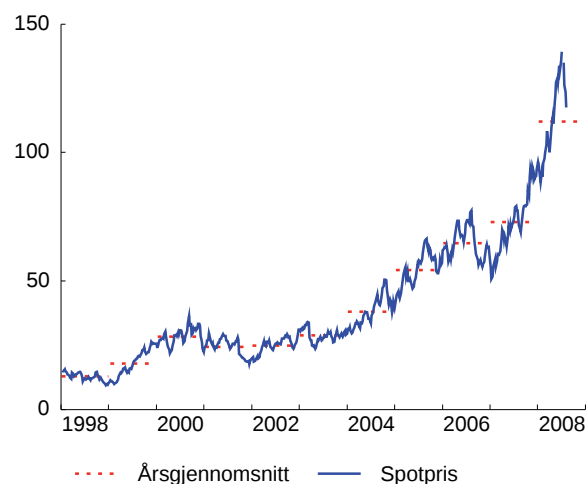
Kilde: Consensus Forecasts.

som antakelig har bidratt til å øke prisene ytterligere. Også dårlige avlinger mange steder har bidratt til de høye matvareprisene. Det har ført til demonstrasjoner og uro i mange land det siste året. Med internasjonal konjunkturavmatning, lavere energi- og råvarepriser og normale avlinger kan en forvente lavere priser også på matvarer framover. FNs matvareprisindeks passerte toppen i mars i år, etter å ha steget med mer enn 60 prosent siden begynnelsen av 2007. Etter en periode med små endringer falt indeksen med 3 prosent i juli. Nedgangen var bredt basert. Det viktigste unntaket var sukkerprisene som steg markert i juli, hovedsaklig på grunn av lavere produksjon enn ventet i Brasil, som er verdens største sukkerprodusent og -eksportør. Kjøttprisene har også holdt seg godt oppe gjennom sommeren.

Inflasjonen internasjonalt har tiltatt markert det siste året, og konsumprisene steg i juli med 4,5 prosent i OECD-området sett under ett. Det er normalt med relativt høy inflasjon når en konjunkturtopp passerer. I tillegg har vi denne gangen hatt en ekstraordinær prisvekst på mat, olje og andre råvarer. 2000-tallet var lenge preget av lav prisstigning, hjulpet av økende import av forbruksvarer fra lavkostland som Kina. Den sterke økonomiske veksten i de samme lavkostlandene har imidlertid etter hvert bidratt til den svært høye prisveksten på råvarer. Denne siste effekten dominerer nå, og skaper høy inflasjon globalt. I mange utviklingsland er inflasjonen nå oppe i rundt 10 prosent. Dette har sammenheng med at matvarer og drivstoff utgjør en relativt stor del av forbruket i fattige land. Til tross for renteøkninger er likevel realrenta negativ mange steder. Dette har bidratt til å stimulere veksten i land som Kina og India i en periode med avtakende etterspørsel fra OECD-området. Dersom våre antakelser om prisutviklingen på mat og råvarer slår til, impliserer det at de inflatoriske impulsene fra disse markedene dempes. Dermed kan en forvente at også konsumprisveksten internasjonalt vil avta framover. Vi legger til grunn for våre prognoser at inflasjonen i euroområdet vil synke gradvis framover, og at tolv månedersveksten i konsumprisene stabiliserer seg i underkant av den europeiske sentralbankens øvre grense for inflasjonsmålet på 2 prosent høsten 2009.

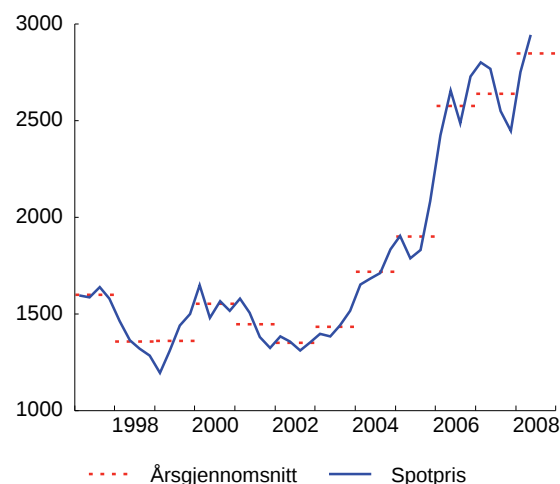
Pengepolitikken internasjonalt preges av en avveining mellom høy inflasjon og avtakende vekst. Høy inflasjon gir lav realrente, og gjør at mange sentralbanker vegrer seg for å kutte styringsrenta tross klare tegn på at konjunkturtoppen er passert de fleste steder. Den europeiske sentralbanken (ESB) hevet renta i juli med henvisning til økt inflasjonspress, men har siden signalisert et mer balansert bilde, blant annet på bakgrunn av svake nasjonalregnskapstall for 2. kvartal. Uroen i internasjonale finansmarkeder varer ved, og sørger for rekordhøye påslag på styringsrenter til pengemarkeds- og lånerenter. Bankene har dessuten skjerpet kravene til sikkerhet for å låne ut penger. Den amerikanske sentralbanken har nå holdt styringsrenta uendret siden februar, etter å ha kuttet kraftig gjennom det foregå-

Figur 1.3. Spotprisen på råolje, Brent Blend. Dollar per fat

Kilde: Norges Bank.

Figur 1.4. Spotprisen på aluminium. Dollar per 100 pund (lbs.)

Kilde: IMF.

ende halvåret. Også i Bank of England og Sveriges Riksbank er styringsrentene på hold, men vil antakelig bli redusert framover. Vi legger til grunn at ESB kutter styringsrenta med 0,75 prosentpoeng til 3,5 prosent gjennom 2009, etter hvert som nedgangskonjunktoren forsterkes og inflasjonen avtar. Vi antar også at det ekstraordinære rentepåslaget delvis vil vare ved fram til internasjonale konjunkturer igjen peker oppover fra midten av 2010.

1.1. Dårlige utsikter for amerikansk økonomi

Den amerikanske konjunkturedgangen fortsetter med uforminsket styrke. Riktignok økte BNP-veksten noe i 2. kvartal, til 1,9 prosent årlig rate. University of Pennsylvania har beregnet at den ekstraordinære finanspolitiske stimulansen som ble tilført økonomien kan forklare om lag 2/3 av BNP-veksten i dette kvartalet, og anslår at det meste av effekten med dette er uttømt. Veksten ventes derfor å avta ytterligere framover.

Boliginvesteringene falt for tiende kvartalet på rad og er nå nær 40 prosent lavere enn ved inngangen til 2006. Omsetningen av boliger er på sitt laveste siden tidlig på 1990-tallet. Det samme gjelder for boligbyggingen. Brede indekser indikerer at boligprisene har falt med mer enn 20 prosent siden toppen i 2006. Også investeringer utenom bolig viser nå klare tegn til avmatning. Overskuddene i næringslivet fortsetter dessuten å falle og stemningsindikatorer indikerer økende pessimisme. Dette tilsier lav investeringsvekst også framover.

Den svake dollaren har bidratt til relativt høy vekst i eksporten. De internasjonale konjunktursiktene og tendenser til sterkere dollar de siste månedene tilsier imidlertid begrenset vekstpotensial i eksportnæringene framover.

Husholdningenes forbruk rammes av høye mat- og bensinpriser, fallende aksjemarkeder og boligpriser. Sentralbankens rentekutt kommer dessuten i liten grad husholdningene til gode, ettersom de aller fleste har fastrentelån og renter med lang løpetid har beveget seg lite. I tillegg kommer det høye rentepåslaget og strengere utlånspraksis i bankene. Arbeidsmarkedet er dessuten svakt. Sysselsettingen har falt hver eneste måned siden januar. Arbeidsledigheten har steget med 1,3 prosentpoeng fra bunnen i fjor vår, til 5,7 prosent i juli i år.

Aksjemarkedet har falt markert det siste året. Den brede S&P 500-indeksen er rundt 20 prosent lavere enn toppen i fjor høst. Dette kan indikere svakere framtidsutsikter, noe som støttes av forventningsindikatorer som gjennomgående viser at både husholdninger og næringsliv ser med pessimisme på utviklingen framover.

Inflasjonen steg markert i fjor høst, og har siden ligget rundt 4-5 prosent. Den sterke prisveksten på mat- og energivarer forklarer denne økningen. Kjerneinflasjonen, som viser prisutviklingen utenom disse varene, er rundt 2,5 prosent, som den har vært i flere år. Det er heller ikke tegn til at lønnsveksten tiltar. I tillegg har den amerikanske dollaren styrket seg den siste tiden. Med utsikter til at mat- og oljepriser har passert toppen kan en derfor forvente at konsumprisveksten vil avta.

Den amerikanske sentralbanken (Fed) kuttet styringsrenta med 3,25 prosentpoeng fra september i fjor til februar i år. Siden har den ligget på 2 prosent. Fed vurderer konflikten mellom høy inflasjon og lav vekst som balansert, og har ikke signalisert rentendringer med det første. Påslaget på styringsrenta til tremåneders pengemarkedsrente har vært høyt siden den internasjonale finansuroen startet i fjor høst, tross omfattende markedsintervensjoner. I sommer har påslaget vært rekordstort, noe som indikerer at usikkerheten i markedet langt fra er forbi. Mer risikoaverse banker gjør det dyrere og vanskeligere å finansiere boligkjøp så vel som næringslivsinvesteringer. Dette demper ekspansiviteten i pengepolitikken. Det er heller ikke signalisert ytterligere finanspolitiske stimulanter. Vi ventet at nedturen i amerikansk økonomi fortsetter, og anslår kvartalsvekst-

Tabell 1.1. **Makroøkonomiske anslag ifølge ulike kilder. Årlig endring i prosent**

	BNP-vekst				Prisvekst			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
USA								
NIESR	2,9	2,2	1,9	1,6	2,8	2,5	4,0	4,3
ConsF	2,9	2,0	1,6	1,4	3,2	2,9	4,5	2,9
EU-kom	2,9	2,2	0,9	0,7	3,2	2,8	3,6	1,6
OECD	2,9	2,2	1,2	1,1	3,2	2,9	3,9	2,2
IMF	2,9	2,2	1,3	0,8	3,2	2,9	3,0	2,0
SSB	2,9	2,2	1,4	0,4				
Euroområdet								
NIESR	2,9	2,6	1,7	1,5	2,1	1,9	3,4	2,5
ConsF	2,9	2,7	1,5	1,1	2,1	2,1	3,6	2,5
EU-kom	2,9	2,6	1,7	1,5	2,2	2,1	3,2	2,2
OECD	2,9	2,6	1,7	1,4	2,2	2,1	3,4	2,4
IMF	2,9	2,6	1,7	1,2	2,2	2,1	2,8	1,9
SSB	2,9	2,7	1,3	0,5	2,2	2,1	3,6	2,4
Handelspartnere								
NIESR	3,4	2,9	2,0	1,8	2,0	2,0	3,5	3,1
ConsF ¹	3,2	2,7	1,6	1,2	2,1	2,2	3,7	2,6
EU-kom	3,4	2,9	1,9	1,7	2,1	2,2	3,0	2,1
OECD	3,4	2,9	1,9	1,7	2,1	2,3	3,4	2,4
IMF	3,4	2,9	1,9	1,6	2,1	2,2	2,8	2,0
SSB	3,4	2,9	1,5	0,8				

¹ Uten Kina.

Kilde: NIESR fra juli., Consensus Forecasts fra august., EU-kommisjonen fra apr., IMF fra juli. og OECD fra juni 2007. Alle prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren. Historiske tall finnes i vedlegg bakerst i rapporten

rater for BNP nær og under null det nærmeste året. Det gir årsvekstrater på 1,4 prosent i 2008 og 0,4 prosent i 2009, før konjunkturerne igjen peker oppover i 2010.

1.2. Markert nedtur også i Europa

Makroøkonomiske data har i det siste bekreftet våre antagelser fra forrige konjunkturrapport: Den klare forverringen i de internasjonale rammebetingelsene kombinert med sterkt stigende mat- og råvarepriser og en klar tilstramning i tilgangen på kreditt, er i ferd med å føre til en markert konjunkturavmatning i euroområdet. Vi ser derfor for oss vekstrater godt nede på ett-tallet for inneværende år og enda lavere for 2009. Vi regner med at det kommer en ny konjunkturoppgang mot slutten av 2010, men at euroområdet fortsatt vil befinne seg i en lavkonjunktur ved utgangen av prognoseperioden i 2011.

Den økonomiske situasjonen i Europa har i det siste forverret seg. I kjølvannet av kraftig stigende priser på mat og energi er mange husholdninger blitt tvunget til å redusere forbruket sitt markert. Inntektene klarer ikke å holde tritt med prisene når mat og energipriser har steget med rundt 10 prosent i løpet av inneværende år. Svak konsumvekst var en av de fremste årsakene til at BNP falt med 0,8 prosent regnet som årlig rate i euroområdet i 2. kvartal i år.

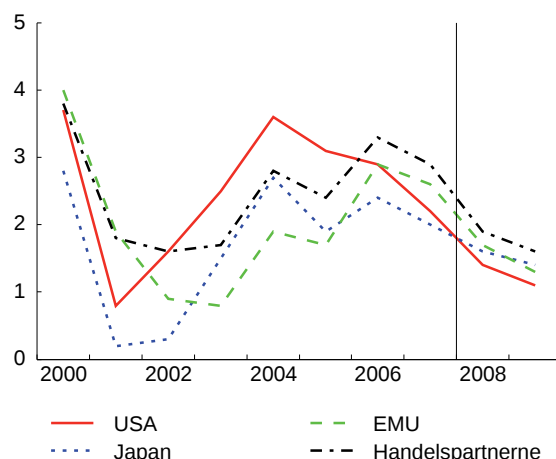
Dekomponeringen av de tyske og franske nasjonalregnskapstallene tyder imidlertid på at det slett ikke bare er konsumet som bidrar til den svake vekstutviklingen i

euroområdet for tiden. Investeringene og eksporten falt i begge land i 2. kvartal. Selv om dette må ses i lys av en oppgang i 1. kvartal – spesielt for Tyskland – var dette ikke nok til å forhindre et markert fall i veksten for begge størrelsens vedkommende fra siste halvår 2007 til 1. halvår i år. I Frankrike var bidraget til nedgangen i BNP fra utviklingen i utenrikshandelen dessuten fem ganger sterkere enn bidraget fra innenlandske faktorer. Råvareprisutviklingen kan derfor ikke ha vært den eneste årsaken til den svake økonomiske utviklingen. En svekkelse av de internasjonale rammebetingelsene – som følge av en sterk eurokurs og det svake konjunkturforløpet internasjonalt – og et langt strammere kredittmarked, har også spilt en vesentlig rolle.

De svake tallene for euroområdet under ett skjuler imidlertid vekstforskjeller landene imellom. For mens veksten i store land som Tyskland, Frankrike, Italia og Spania er negativ eller nær null, er veksten fortsatt relativt god i land som Hellas, Kypros og Østerrike. Med unntak av Portugal, der den kvartalsvise veksten tok seg opp fra -0,1 prosent i 1. kvartal til 0,4 prosent i 2. kvartal, avtok veksten i samtlige land i euroområdet i denne perioden. De danske nasjonalregnskapstallene viser at BNP har falt sammenhengende siden 3. kvartal i fjor mens det har vært nær nullvekst i Sverige gjennom første halvår i år.

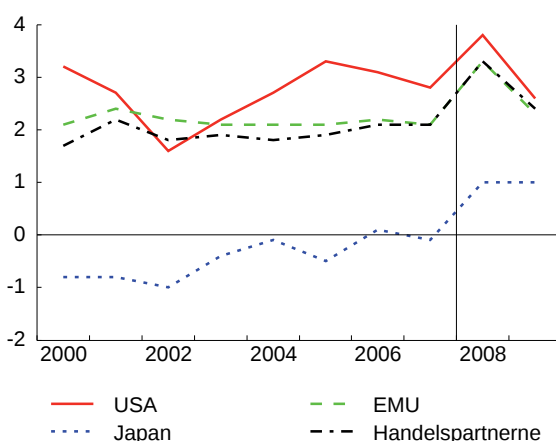
Det er flere faktorer som peker mot en svak utvikling framover. Det er en klar tendens til fall i viktige indikatorer som industriproduksjon og detaljhandel gjennom hele 2. kvartal. Den siste tidens utvikling i en rekke stemningsindikatorer – så vel for konsumenter som for næringslivet generelt – peker dessuten fortsatt i negativ retning. Selv om stemningsindikatoren til det tyske forskningsinstituttets ZEW, som er basert på en utvalgsundersøkelse blant institusjonelle investorer og finansanalytikere, viste tendens til marginal bedring i august, er indeksen fortsatt nede på nivåer som indikerer klar risiko for at euroområdet kan gå svært tøffe tider i møte. Fortsatt stor differanse mellom rentene i euroområdets interbankmarked og ESBs styringsrente, som skyldes likviditets- og tillitsproblemer i forbindelse med prising av risiko, viser også at krisen i finansmarkedene langt fra er over. En kan ikke se bort fra at banker vil måtte ta flere tap på sine porteføljer. Redusert tilgang og høyere priser på kreditt vil ha negative følger for husholdningenes konsum og bedriftenes investeringer framover. Dette vil blant annet kunne bidra til både å initiere nye samt forsterke pågående korreksjoner i en rekke av euroområdets boligmarkeder. Den stadig svakere utviklingen i det britiske boligmarkedet, der omsetningen av boliger ikke har vært lavere siden 1959, samt en nærmest fullstendig kollaps i den spanske bygge- og boligbransjen kan være eksempler på dette. Dessuten falt de franske husholdningenes investeringer med hele 2,9 prosent i 2. kvartal, en klar indikasjon på at også det fransk boligmarkedet ser ut til å gå vanskelige tider i møte. Skulle slike effekter forsterkes og breytterligere om seg, vil det ha klare negative konsekvenser for euroområdets vekstutsikter i tiden som kommer.

Figur 1.5. BNP-vekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

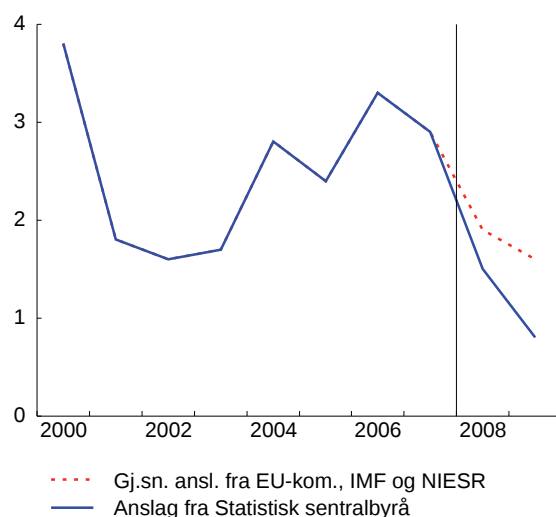
Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts.

Figur 1.6. Konsumprisvekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

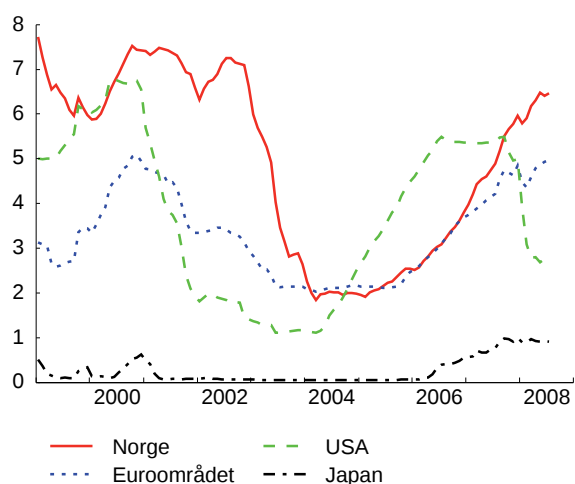

Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts. Prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

Figur 1.7. BNP-vekst for Norges handelspartnere

Figur 1.8. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

Kilde: Norges Bank.

Hvis vi får rett i vår antakelse om at prisene på olje og matvarer har passert toppen for denne gang, vil det bidra til at den generelle prisveksten framover vil avta. Vi ser derfor for oss at inflasjonen i euroområdet vil komme ned på et nivå som er i overensstemmelse med ESBs inflasjonsmål i løpet av 2009.

Den europeiske sentralbanken (ESB) står i disse dager ovenfor et dilemma. Med en inflasjonsrate på 4 prosent i juli, er det vanskelig å se for seg at ESB kommer til å kutte renta med det aller første. På den annen side er

det nå en åpenbar risiko for at økonomien går inn i en kraftig lavkonjunktur.

Sist så vi for oss at ESB, hovedsakelig som følge av vedvarende høy inflasjon, ville vente med å sette ned styringsrenta til det er klare tegn til at inflasjonspresset avtar. Med utgangspunkt i en forventning om at inflasjonen vil avta gradvis i løpet av høsten 2008 så vi således for oss at ESB vil kutte styringsrenta med 0,5 prosent i løpet av første halvår 2009. Gitt siste tids oljeprisfall og klare tegn til at euroområdet er på full fart inn i en lavkonjunktur, kan en imidlertid spørre seg om ikke ESB vil sette renta ned allerede i siste halvdel av inneværende år. Erfaringsmessig har imidlertid ESB så langt vist seg å reagere relativt tregt på sykliske endringer i konjunkturforløpet. For eksempel tok det lang tid før ESB satte ned renta i etterkant av konjunkturedgangen som fulgte i kjølevannet av at teknologiboblen sprakk i 2000. Når så inflasjonen ventes å ligge godt over inflasjonsmålet til langt inn i 2009, er det derfor rimelig å se for seg at ESB vil gå svært forsiktig fram i tiden som kommer. Ikke minst fordi dagens høye inflasjon til gitt uendret nominell rente, tross alt impliserer lav realrente. Vi har derfor valgt å opprettholde vår tidligere antagelse om at ESB ikke vil røre styringsrenta før ut på nyåret, men at renta fra da av vil settes gradvis ned med 0,75 prosentpoeng i løpet av 2009. Under forutsetning av at dagens påslag på styringsrenta til pengemarkedsrentene bare reduseres noe, representerer dette anslaget et noe større rentekutt enn hva som for tiden er priset inn i markedet for framtidige renteavtaler.

Utviklingen i oljemarkedet

Spotprisen på Brent Blend steg fra 90 dollar fatet i midten av februar i år til om lag 146 dollar fatet i begynnelsen av juli. Siden har oljeprisen falt og lå i slutten av august i underkant av 120 dollar fatet. Som gjennomsnitt over årets første åtte måneder har prisen vært om lag 112 dollar per fat, mot 72 dollar som årsgjennomsnitt i 2007.

Det er flere årsaker til at oljeprisen økte kraftig gjennom store deler av første halvår. I tillegg til at oljeetterspørselen fortsatte å øke i Asia, Midt-Østen og Latin-Amerika, var oljeproduksjonen lavere enn forventet i flere områder. Årsaken til det kraftige oljeprisfallet de siste ukene er først og fremst at etterspørselen nå faller i OECD, og spesielt i USA. Dessuten øker oljeproduksjonen både i og utenfor OPEC.

IEA (International Energy Agency) forventer at oljeetterspørselen vil øke med 0,9 millioner fat per dag fra 2008 til 2009. Dette representerer en nedgang fra tidligere anslag og skyldes først og fremst en forventet reduksjon i etterspørselen i OECD for fjerde året på rad. Økt etterspørsel er i første rekke ventet å komme fra Asia, Midt-Østen og Latin-Amerika. Det er etterspørselen etter transportoljer som fortsatt utgjør hoveddelen av økningen i oljeetterspørselen, siden det er vanskelig å erstatte oljebruken i transportsektoren. Mange av landene i disse områdene subsidierer fortsatt konsumet av bensin og diesel.

Samtidig anslår IEA at produksjonen utenfor OPEC går opp med 0,7 millioner fat daglig. Økningen utenfor OECD er spesielt forventet å komme i den kaspiske regionen og Brasil. En økning i produksjonen i Nord-Amerika vil bli mer enn motvirket av reduksjoner i Norge, Storbritannia og Mexico, slik at produksjonen i OECD-området reduseres også i 2009, i likhet med de syv foregående årene. Det er forventet en viss økning i kondensatproduksjonen i OPEC gjennom 2008 og 2009. Det innebærer at dersom kartellet holder produksjonen av råolje på dagens nivå, vil de globale lagrene øke en god del i fjerde kvartal i år og første kvartal neste år, en periode der lagrene av råolje vanligvis reduseres.

Ifølge IEA er nå lagrene av råolje og ferdigprodukter noe under gjennomsnittet for de siste fem årene. En økning av råoljelagrene kan bety at det vil være tilstrekkelig med olje i markedet til å tilfredstille etterspørselen etter fyringsolje i OECD i vintermånedene uten at prisene presses oppover.

Det hersker usikkerhet om hvor stor ledig produksjonskapasitet OPEC har, men de fleste anslag ligger på noe over 1 million fat per dag. Flere analytikere forventer en viss økning i produksjonskapasiteten de nærmeste to årene og at dette kan føre til redusert bekymring for mulige produksjonsbortfall og ytterligere prisøkninger. Vi legger til grunn at oljeprisen faller gradvis til 100 dollar fatet i 2009 og at den stiger igjen fra slutten av 2010, til 130 dollar ved slutten av prognoseperioden.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

De foreløpige tallene fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) for 2. kvartal bekrefter inntrykket fra tidligere om at norsk økonomi passerte en konjunkturtopp rundt årsskiftet 2007/2008. Veksten i første halvår i år har vært vesentlig svakere enn i 2007 og også lavere enn det vi normalt oppfatter som trendmessig vekst for norsk økonomi. Riktignok økte BNP for fastlandsøkonomien fra 1. til 2. kvartal 2008 med 3,9 prosent regnet som årlig rate, men produksjonen falt litt i 1. kvartal. Som følge av påskens uvanlige plassering i 2008, er de sesongjusterte tallene litt mer usikre enn vanlig.

Ser man på halvårstall, framkommer avdempningen i BNP-veksten meget klart og styrker inntrykket av at et konjunkturomslag har funnet sted. Det er særlig husholdningenes etterspørsel og næringslivets investeringer i Fastlands-Norge som nå vokser mindre enn i 2007. Den lavere veksten i etterspørselen gjenfinnes ikke bare i produksjonstallene. Veksten i samlet import har flatet ut og bekrefter således vekstomslaget i norsk økonomi.

Konjunkturoppgangen i Norge, har medført økende vekst i det innenlandske kostnadsnivået. Sammen med

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2006-2008. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2006	2007	Sesongjustert			
			07:3	07:4	08:1	08:2
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	4,7	6,4	0,9	1,0	0,0	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,6	1,4	0,7	0,7	1,0
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	7,3	9,3	4,8	4,9	-2,7	-0,1
Fastlands-Norge	7,6	9,4	2,0	7,8	-3,8	-0,2
Utvinning og rørtransport	2,9	5,5	6,7	-2,9	1,0	2,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,8	6,2	1,3	2,2	-0,6	0,4
Eksport	0,4	2,8	3,0	-0,4	1,3	-0,5
Råolje og naturgass	-6,6	-2,8	3,2	-2,6	2,3	-2,6
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	3,2	4,1	0,2	1,5
Import	8,1	8,7	2,5	5,4	-0,7	0,1
Tradisjonelle varer	9,6	8,1	0,9	3,1	2,1	-1,1
Bruttonasjonalprodukt	2,5	3,7	1,6	1,0	0,0	0,6
Fastlands-Norge	4,8	6,2	1,9	0,8	-0,1	1,0
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	2,6	4,2	0,8	1,2	0,7	1,0
Sysselsatte personer	3,4	4,0	1,0	1,0	0,7	0,8
Arbeidsstyrke ²	2,2	3,1	1,0	1,0	0,7	
Arbeidsledighetsrate, nivå ³	3,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ⁴	4,9	5,6	5,5	5,3	4,9	5,5
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	2,3	0,8	0,2	1,4	3,5	3,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ⁴	0,8	1,4	1,6	1,6	2,1	2,4
Eksportpriser tradisjonelle varer	11,4	2,2	-3,4	0,5	-0,7	1,8
Importpriser tradisjonelle varer	4,7	3,4	-1,9	-0,8	2,2	1,5
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	373,4	350,7	93,6	110,6	112,9	..
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	3,1	5,0	5,2	5,8	6,0	6,4
Utlånsrente, banker ⁵	4,3	5,7	5,8	6,4	6,8	7,2
Råoljepris i kroner ⁶	413,8	423,4	435,3	483,2	516,4	616,8
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	92,5	90,8	89,8	88,4	88,4	87,3
NOK per euro	8.05	8.02	7.92	7.88	7.96	7.94

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Definert som summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ifølge nasjonalregnskapet fratrukket utlendinger i utenriks sjøfart.

³ Ifølge AKU.

⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁵ Gjennomsnitt for perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

økte råvarepriser på verdensmarkedet og økte elektrisitetspriser, har dette medført at konsumprisveksten i Norge har blitt klart høyere enn vi har vært vant med i noen år. Vi må tilbake til vinteren 2003 for å finne høyere samlet prisvekst enn den vi nå opplever. Selv når man justerer for veksten i energiprisene, har inflasjonstakten økt og var i juli for første gang på seks år høyere enn inflasjonsmålet på 2,5 prosent. Et meget stramt arbeidsmarked med lav arbeidsledighet har sammen med god lønnsomhet i næringslivet gitt den høyeste lønnsveksten siden 1998. Når produktivitetsveksten så avtar, slik man vanligvis opplever i slutten av en oppgangskonjunktur og i begynnelsen av en nedgangskonjunktur, øker kostnader per produsert enhet mye. Det bidrar til økt prisvekst.

Også i arbeidsmarkedet ser vi nå tegn til omslag. Ifølge AKU har sysselsettingsveksten stoppet opp, tilgangen på ledige stillinger er klart redusert og antall permisjoner har økt mye de siste månedene. Det er imidlertid ingen klare tegn på økt ledighet. Det er ikke uvanlig at vendepunktet for arbeidsledigheten kommer noen kvartaler etter vendepunktet for BNP. I nåværende konjunktursituasjon kan også den uvanlig store arbeidsinnvandringen komme til å ta en større del av "støyten" enn personer bosatt i Norge. Det betyr i så fall at et omslag i etterspørselen etter arbeidskraft ikke trenger å få samme betydning for observert ledighet i Norge som tidligere. En av de etterspørselskomponentene som har vist det sterkeste fallet i de siste kvartalene – boligbyggingen – vil føre til lavere etterspørsel etter bygningsarbeidere. Arbeidsmarkedet for bygningsarbeidere er ett av de markedene hvor arbeidsinnvandringen har vært stor. Redusert etterspørsel her kan derfor tenkes å redusere innslaget av utenlandske arbeidere mye og således dempe utslaget i etterspørselen etter bygningsarbeidere bosatt i Norge.

Både petroleumsinvesteringene og kjøp av varer og tjenester fra offentlig forvaltning har fortsatt å gi positive vekstimpulser til norsk økonomi. Det tror vi fortsetter i tiden framover. Kanskje noe overraskende har eksporten av tradisjonelle varer holdt seg godt oppe til tross for svak vekst internasjonalt, sterk kronekurs og høy kostnadsvekst i Norge. Vi tror at det i tiden framover vil komme et omslag i retning av lavere eksportvekst som også vil dempe veksten i norsk økonomi. I tillegg vil næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien falle og bidra til at veksten dempes ytterligere. Vi ser derfor fortsatt for oss at veksten i fastlandsøkonomien i 2009 kan bli under 2 prosent mot om lag 3 prosent i inneværende år. Til sammenlikning var veksttakten det doble i 2007. Til tross for at BNP-vekstratene faller, er de imidlertid klart høyere enn i de fleste OECD-landene.

I løpet av konjunkturoppgangen har pengepolitikken blitt strammet til ved små, ganske hyppige renteøkninger. Realrenta har likevel ikke økt mye, ettersom inflasjonen også har økt, men høyere nominelle renter har betydelige inntektseffekter for husholdnings- og

foretakssektoren. Dessuten bidrar høye renter, sammen med mange andre faktorer, til en sterk krone som også virker kontraktivt på norsk økonomi. Når norsk økonomi nå har passert konjunkturtoppen og internasjonal økonomi er inne i en periode med ganske svak vekst, er det verd å minne om at myndighetene i Norge har betydelig handlefrihet i den økonomiske politikken. Det skyldes både at det norske rentenivået er høyere enn i land rundt oss og at en moderat ekspansiv finanspolitikk under oppgangen sammen med rekordhøye oljepriser har gjort at overskuddene på statsbudsjettet er svært store. Det har bidratt til en rask oppbygging av Statens Pensjonsfond - Utland som i tiden framover vil kunne gi grunnlag for en mer ekspansiv finanspolitikk, selv innenfor 4-prosentgrensen.

Myndighetene må imidlertid avveie om man vil satse på å stimulere økonomien i hovedsak gjennom finanspolitikken eller gjennom pengepolitikken. Pengepolitikken virker med et betydelig etterslep sammenliknet med deler av finanspolitikken, og kan dessuten påvirke andre deler av norsk økonomi. Når ulike grupper i økonomien påvirkes forskjellig, vil effektene i makroøkonomien også kunne bli ulike. Det er ikke en ren faglig oppgave å anbefale hvordan man skal tilpasse politikken i en slik situasjon. Den offentlige debatten har i senere tid dreid seg mye om ulike måter staten kan forbedre infrastrukturen i Norge. I tiden framover blir det realøkonomisk rom for å øke de offentlige investeringene når økonomien går inn i en nedgangskonjunktur. For å illustrere hvordan et slikt tiltak vil påvirke økonomien, har vi laget en beregning som viser virkningene av høyere offentlig finansierte investeringer i infrastruktur.

2.1. Stabile impulser fra finanspolitikken

Veksten i offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester var nesten 4 prosent fra første halvår i fjor til samme tid i år. De sesongjusterte tallene viser at veksten i forhold til andre halvår i fjor var om lag den samme når man justerer for investeringer i nye fregatter. Dette er litt høyere enn anslagene for årsveksten i 2008 i Revidert nasjonalbudsjett 2008 (RNB). Vi regner med at veksten blir litt lavere i andre halvår i år enn i første, og anslår veksten i offentlig forvaltnings konsum til 3,6 prosent i 2008, mens veksten i investeringene blir knapt 6 prosent. Dette er litt høyere enn anslagene gitt i forrige konjunkturoversikt som var basert på RNB. Veksten i stønadene til husholdningene har så langt i år vokst om lag i takt med den generelle lønnsveksten, men trygdeoppkjøret tilsier at veksten vil øke noe sterkere i andre halvår. Vi anslår stønadsveksten til å bli om lag 7 prosent fra 2007 til 2008.

Den høye oljeprisen i sommer bidrar til at overskuddet på statsbudsjettet antakelig blir høyere i år enn antatt i RNB. Det innebærer i så fall at tilførselen av midler til Statens Pensjonsfond - Utland kan bli noe høyere enn antatt. Finanspolitikken i 2008 er basert på at det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet er litt lavere enn 4-prosentgrensen tillater. Gitt konjunktursituasjonen og et økende rentenivå i Norge, er dette

Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur

I den senere tid har flere tatt til orde for at staten bør øke investeringene i offentlig infrastruktur. I denne boken presenteres beregninger med KVARTS som gir de makroøkonomiske virkningene av en permanent økning i slike investeringer. Økningen dekkes ikke inn gjennom innstramninger i andre deler av finanspolitikken. Slike investeringer kan sies å ha to hovedformål. For det første å bidra til økt effektivitet i økonomien og for det andre å bidra til økt velferd. Modellen har ikke innebygd produktivitetseffekter i private næringer av endringer i offentlig infrastruktur. Mange aktuelle investeringsprosjekter vil også ha en så lang planleggings- og produksjonstid, at det ikke er realistisk med noen produktivitetseffekter av betydning innenfor vår beregningshorisont. Ifølge nasjonalregnskapets beskrivelse av økonomien, vil offentlig infrastrukturkapital produsere tjenester, men med en forutsatt nettoavkastning på null. Det betyr at bruttoavkastningen og produksjonsbidraget er lik depresieringen av den økte kapitalbeholdningen og dette regnes som konsum i offentlig forvaltning. Slik sett øker bruttoproduktet i offentlig forvaltning når kapitalbeholdningen øker og denne mekanismen er inkludert i KVARTS.

Med utgangspunkt i prognoseberegningene, forlenget til 2016, økes investeringene i offentlig infrastruktur med 10 milliarder 2005-kroner i 2009, 20 milliarder i 2010 og 30 milliarder i 2011 og hvert år deretter. Virkningene er vist i tabellen under.

Økte investeringer stimulerer aktiviteten i norsk økonomi, men en stor del av økningen vil bli dekket gjennom økt import. Grunnen til det er dels at svært mye av de ressursene som brukes i slike prosjekter importeres direkte eller indirekte. Det henger sammen med at Norge er en liten åpen økonomi. I tillegg vil økt innenlandsk aktivitet øke lønnskostnadene i Norge, og konkurranseevnen svekkes.

I KVARTS avhenger valutakursen i hovedsak av rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og utlandet. Pengemarkedsrenta i Norge er i modellen bestemt som en avveining mellom hensynet til å nå inflasjonsmålet på 2,5 prosent og

stabilisere sysselsetting og produksjon her konkretisert ved arbeidsledigheten.

Lavere ledighet og økt inflasjonspress gjør at renta økes og krona styrkes. Lavere importpriser fjerner da det meste av virkningene på konsumprisene. Kronestyrkingen og lønnskostnadsveksten svekker norsk næringslivs konkurransedyktighet slik at importandelen øker og eksporten synker. Disse faktorene gjør at enda mer av den økte etterspørselen etter hvert dekkes av import og ikke norsk produksjon. Mens produksjonen målt ved BNP Fastlands-Norge øker med 1,2 prosent i 2012 i forhold til referansebanen, er effekten nede i 1,0 prosent i 2016. I 2016 er økningen i bruttoproduktet i fastlandsnæringene klart lavere enn økningen i importen. Industriproduksjonen, som først øker litt på grunn av direkte og indirekte leveranser av investeringsvarer, vil etter noen få år bli lavere enn i referansebanen fordi virkningene av den svekkede konkurranseevnen da dominerer.

Det økte presset som følge av etterspørselsstimulansen lekker ut gjennom flere kanaler. Den økte etterspørselen vil gradvis rette seg mer og mer mot utlandet og dermed øke importen. En annen faktor som begrenser presseffektene er at tilbudet av arbeidskraft øker slik at nedgangen i arbeidsledigheten blir langt mindre enn sysselsettingsøkning alene skulle tilsi. Søkertilbøyeligheten øker når det er mer press i arbeidsmarkedet og dermed øker arbeidstilbudet, og økt reallønn virker i samme retning. Til slutt har vi renteøkningen som reduserer presset både gjennom styrking av krona og de negative effektene det har på bedriftenes investeringer og husholdningenes etterspørsel.

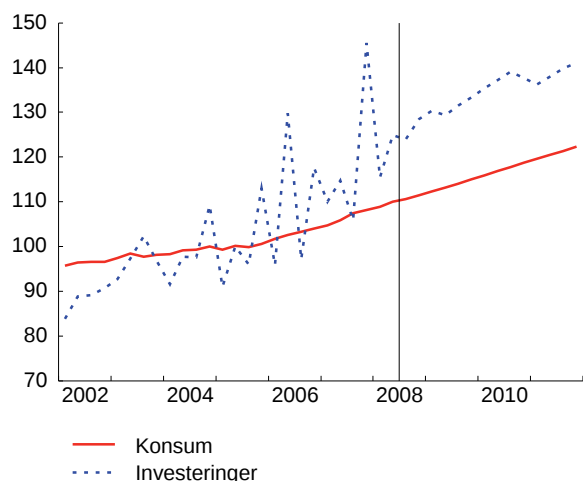
Vår beregning viser at de økte infrastrukturinvesteringene øker renta med om lag ett kvart prosentpoeng etter tre år økende til et halvt prosentpoeng i det sjette året. Initialt bidrar aktivitetsveksten til å øke etterspørselen fra husholdningene. Etter hvert sørger imidlertid den økte renta for at virkningen på husholdningenes etterspørsel gradvis går ned og summen av konsum og boliginvesteringer blir mot slutten av beregningsperioden lavere enn i referansebanen.

Virkninger av økte offentlige samferdselsinvesteringer. Avvik fra referansebane i prosent der ikke annet framgår

	2009	2010	2011	2012	2016
Konsum i offentlig forvaltning	0,2	0,6	1,0	1,3	2,0
Konsum i husholdninger	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2
Boliginvesteringer	0,0	0,1	0,0	-0,6	-2,6
Investeringer i fastlandsnæringer	0,4	0,8	1,2	1,2	0,4
Eksport trad. varer	-0,1	-0,2	-0,4	-0,5	-0,7
Import	0,7	1,3	2,0	2,0	1,8
BNP Fastlands-Norge	0,5	0,8	1,1	1,2	1,0
Bruttoprodukt industri	0,2	0,3	0,2	-0,1	-0,8
Lønn	0,2	0,4	0,5	0,6	1,0
Husholdningenes disponible realinntekt	0,3	0,5	0,8	0,8	0,6
KPI-JAE	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,1
Valutakurs ¹	-0,4	-0,7	-1,2	-1,4	-1,4
Avvik i prosentpoeng					
Arbeidsledighetsrate, pst.poeng	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2
Pengemarkedsrente, pst.poeng	0,1	0,2	0,3	0,3	0,5
Avvik i milliarder kroner					
Offentlige investeringer (faste 2005-kroner)	10,0	20,0	30,0	30,0	30,0
Budjettoverskudd i offentlig forvaltning	-9,6	-20,3	-33,0	-36,8	-50,5
Driftsbalansen	-7,9	-16,8	-28,6	-32,8	-41,3

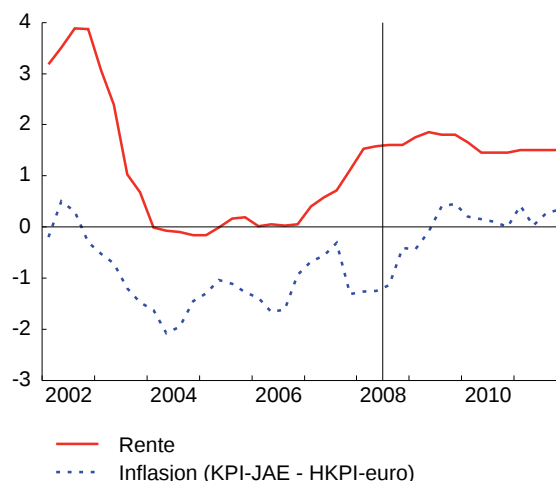
¹ Negativ tall betyr sterkere krone

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom norske kroner og euro. Prosentpoeng

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

forståelig. Når norsk økonomi nå har passert en konjunkturtopp og veksten er klart avdempet siden i fjor høst, er spørsmålet om man skal stimulere økonomien ved å bringe rentenivået ned i løpet av 2009 versus å stimulere økonomien ved hjelp av finanspolitikken. Handlingsregelen for finanspolitikken åpner for å kunne stimulere økonomien vesentlig i 2009 sammenliknet med 2008 uten å gå over 4-prosentgrensen. Vi har imidlertid i hovedtrekk beholdt anslagene fra forrige konjunkturoversikt. Disse innebærer at stimulanse fra utgiftssiden av offentlige budsjetter fortsetter i om lag samme tempo i 2009 som i 2008, samtidig som vi antar at skatter og avgifter om lag inflasjonsjusteres. Vi anslår at man kunne ha svekket budsjettbalansen med ytterligere rundt 10 milliarder kroner i 2009 uten å bryte med 4-prosentgrensen.

For 2010 og 2011 legger vi til grunn en videreføring av det finanspolitiske opplegget for 2008 og 2009. At investeringene i offentlig forvaltning ikke øker fra 2010 til 2011 ifølge våre anslag, skyldes at siste fregatt til forsvaret leveres i 2010. Utenom disse investeringene er veksttakten ganske stabil.

De anslagene for finanspolitikken vi har lagt til grunn, innebærer således ganske stabile vekstimpulser til norsk økonomi i årene framover. Realveksten i stønader til husholdningene tiltar litt mot slutten av beregningsperioden fordi antall alderspensjonister øker av demografiske grunner.

2.2. Rentenedgang fram til 2010

Norges Bank skal fastsette renta på bakgrunn av en avveining mellom å stabilisere inflasjonen, kronekursen og utviklingen i produksjon og sysselsetting. Det operative målet for pengepolitikken er en årsvekst i konsumprisen som over tid er nær 2,5 prosent. Inflasjonen målt ved konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i august 2006 nede i 0,4 prosent. Prisveksten har deretter gradvis tatt

seg opp, og i juli 2008 var 12-månedersveksten i KPI-JAE 2,9 prosent. Konsumprisveksten, målt ved KPI-JAE, har dermed kommet nær målet for pengepolitikken etter flere år med lav prisvekst.

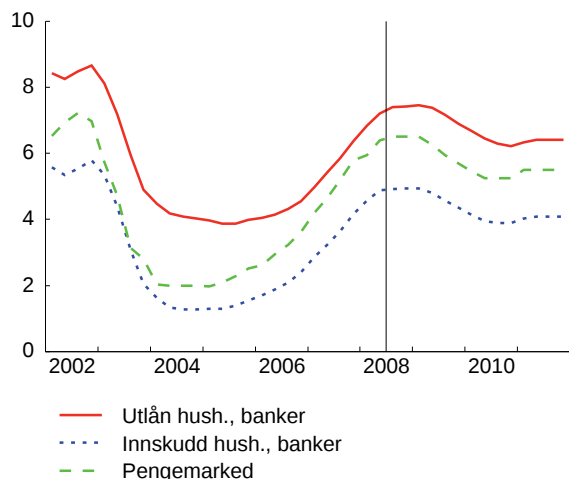
Siden juli 2005 har Norges Bank økt styringsrenta gradvis fra 1,75 prosent til 5,75 prosent i juni 2008. Pengemarkedsrenta følger normalt styringsrenta med et påslag. Dette påslaget har normalt ligget rundt ¼ prosentpoeng, men noe høyere når renta forventes å øke og noe lavere når den forventes å falle. Siden sommeren 2007 har påslaget imidlertid vært vesentlig større på grunn av uroen i finansmarkedene. I midten av august 2008 var pengemarkedsrenta om lag 6,6 prosent, nesten ett prosentpoeng høyere enn styringsrenta.

Den innenlandske kredittveksten målt ved 12-månedersveksten i publikums innenlandske bruttogjeld (K2) var 13,3 prosent i juni 2008, ned fra 14,0 prosent måneden før. Husholdningenes gjeldsvekst var på 9,8 prosent i juni 2008. Dette er den laveste 12-månedersveksten siden sommeren 2003, og indikerer at renteøkningene nå demper lånelysten.

Den europeiske sentralbanken økte styringsrenta med 0,25 prosentpoeng til 4,25 prosent i juli 2008. Pengemarkedsrenta i euroområdet lå i midten av august 2008 på rundt 5,0 prosent. Forskjellen mellom pengemarkedsrenta og styringsrenta er altså nesten like stor som i Norge. Differansen mellom norsk pengemarkedsrente og pengemarkedsrenta i euroområdet var om lag 1,6 prosentpoeng i midten av august.

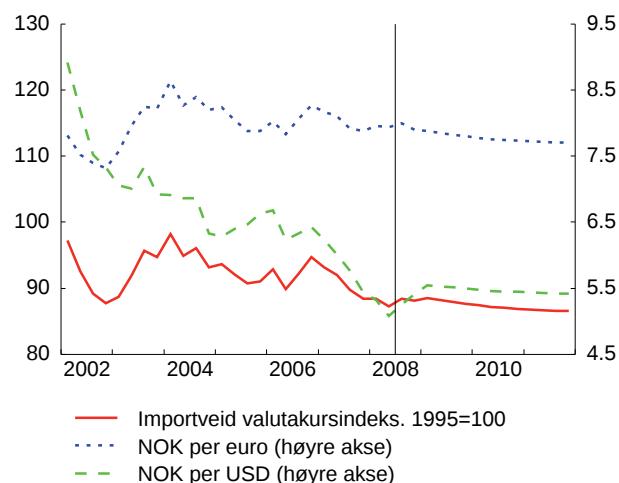
Gjennom 2007 varierte verdien på en euro fra i underkant av 7,70 til 8,40 norske kroner, med om lag 8 som årsgjennomsnitt. Fra årsskiftet og fram til midten av august i år har en euro i gjennomsnitt kostet omkring 7,95 kroner. Den amerikanske dollaren falt betydelig i verdi i løpet av 2007 og inn i 2008 målt mot de fleste andre valutaer. Også den norske krona styrket seg mot

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

dollaren. Mens en dollar kostet nærmere 6,40 kroner i januar 2007, var verdien falt til rundt 5,00 - 5,10 kroner i 2. kvartal 2008, før den igjen har steget til rundt 5,40 i midten av august i år. Målt med den importveide kronekursen, der vektene er basert på sammensetningen av norsk import, har den norske krona styrket seg med om lag 5 prosent fra inngangen til 2007 til midten av august i år.

Vi legger til grunn at renta reduseres i euroområdet på grunn av den svake konjunkturutviklingen. Penge-markedsrenta i euroområdet antas å komme ned i 3,8 prosent i 2010, noe som er i overkant av ett prosentpoeng lavere enn i august i år. Deretter antar vi at renta øker noe, til 4,0 prosent i 2011, når de internasjonale konjunktorene bedres.

Også i Norge vil rentenivået trolig falle i prognoseperioden. Rentenedgangen vil dels komme gjennom en gradvis reduksjon i rentepåslaget, og dels ved at Norges Bank reduserer styringsrenta. Det skyldes både at inflasjonstakten vil dempes gjennom 2009 og at BNP-veksten i fastlandsøkonomien blir svak de nærmeste årene. Norges Bank skal være fremadskuende i sin rentepolitikk, noe som tilsier at renta blir satt ned i løpet av 2009. Pengemarkedsrenta antas å falle jevnt gjennom 2009 og komme ned i 5,25 prosent våren 2010. Som følge av økt vekst og høyere utenlandsk rente øker renta noe igjen også i Norge, til rundt 5,5 prosent i 2011. Den norske pengemarkedsrenta vil dermed ligge rundt 1¾ prosentpoeng over renta i eurolandene i 2009, mens rentedifferansen reduseres til om lag 1½ prosentpoeng i 2010 og 2011. Med en reduksjon i påslaget til 0,5 prosentpoeng innebærer denne utviklingen i pengemarkedsrenta fire reduksjoner á 0,25 prosentpoeng i styringsrenta fram mot midten av 2010.

Blant annet på grunn av et høyere rentenivå i Norge tror vi den norske krona vil styrke seg i verdi mot andre valutaer. På årsbasis anslår vi at krona styrker seg med

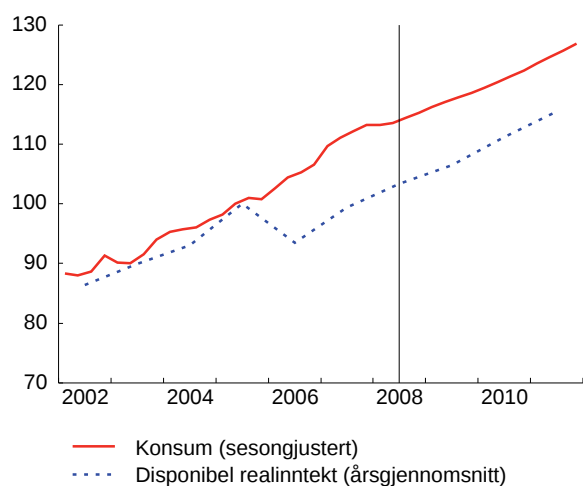
om lag 3 prosent i år og ytterligere 2 prosent i perioden 2009-2011, målt ved den importveide kronekursen. Målt mot euro innebærer kronestyrkingen at kursen beveger seg gradvis ned til rundt 7,70 kroner for en euro ved utgangen av 2011.

2.3. Meget svak konsumutvikling så langt i 2008

Den sterke konsumveksten gjennom de siste årene – som toppet seg med hele 6,4 prosent i 2007 – har blitt kraftig dempet så langt i 2008. Sesongjusterte KNR-tall viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner steg med beskjedne 0,3 prosent fra 1. til 2. kvartal i år etter nullvekst kvartalet før. Den svake utviklingen gjaldt både vare- og tjenestekonsumet. Riktignok viste viktige konsumgrupper som matvarer, klær og sko og hotell- og restauranttjenester klar vekst, men nedgangen i kjøp av egne transportmidler og fritidstjenester var særlig sterk og bidro vesentlig til å dempe konsumveksten i 2. kvartal i år. Sammenlikner vi første halvår i år med andre halvår i fjor, var husholdningenes konsum samlet sett kun 0,6 prosent høyere i volum. På årsbasis venter vi nå at konsumet vil øke med om lag 2,5 prosent i år, en nedgang på nær 4 prosentpoeng fra i fjor. Konsumutviklingen i fjor må i hovedsak ses i lys av høy underliggende realinntektsvekst gjennom siste konjunkturoppgang. Spareraten – det vil si sparing regnet som andel av disponibel inntekt – sank imidlertid til et meget lavt nivå på -0,3 prosent i 2007. Varige konsumgoder utenom bolig er imidlertid ikke inkludert i dette sparebegrepet. Den meget sterke veksten i kjøp av egne transportmidler i 2007 er derfor en viktig forklaring bak den lave spareraten i fjor.

Veksten i husholdningenes disponible realinntekter ventes å bli om lag 4 prosent i 2008, men falle til 3,0 prosent i 2009. Deretter venter vi at inntektsveksten igjen tar seg noe opp i takt med den økte økonomiske veksten. Fortsatt sterk vekst i husholdningenes lønnsinntekter, men også i næringsinntekter og offentlige

Figur 2.5. **Inntekt og konsum i husholdninger mv. Volumindekser, 2005=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

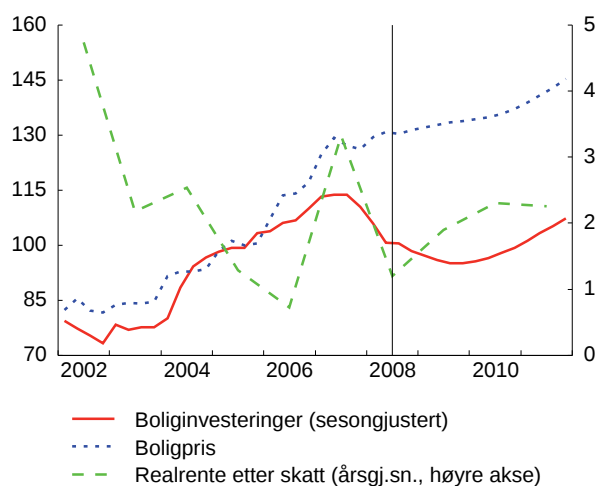
stønader, i all hovedsak fordi stadig flere mottar alderspensjon fra Folketrygden, bidrar til denne utviklingen. Høyere konsumprisvekst demper imidlertid realveksten i husholdningenes inntekter i år og neste år. Samtidig vil husholdningene øke sin gjeld noe mer enn sine rentebærende fordringer. Det henger sammen med at boliginvesteringene fortsatt vil være høye selv om de nå er fallende. Sammen med en renteoppgang vil dette slå ut i en svak utvikling i netto renteinntekter, noe som trekker veksten i disponibel inntekt ned. Realrenta (etter skatt) antas å bli knapt 1,5 prosent i 2008, klart lavere enn i 2007, for så å stige til rundt 2,5 prosent som årlig gjennomsnitt i perioden 2009-2011. Med denne forventede inntekts- og renteutviklingen ligger det an til en konsumvekst på om lag 3 prosent de nærmeste årene. Våre prognoser innebærer altså en betydelig avdempet konsumvekst sammenlignet med den høye veksten i 2007 og i de foregående årene.

Spareraten ventes å stige gradvis fra et nivå på -0,3 prosent i fjor til vel 3,5 prosent i 2011. Oppgangen i sparingen reflekteres i en markant økning i husholdningenes nettofinansinvesteringer. Målt i løpende priser vil husholdningene, som hadde nettofinansinvesteringer på -73 milliarder kroner i 2007, komme ut med -19 milliarder kroner i 2011. Denne utviklingen i nettofinansinvesteringer oppstår ved at konsumet vokser mindre enn inntektene. At nivået på boliginvesteringene ventes å gå ned gjennom prognoseperioden sammenlignet med nivået i 2007, bidrar også til økningen i husholdningenes nettofinansinvesteringer.

2.4. Fallet i boliginvesteringene fortsetter

Ifølge foreløpige KNR-tall økte boliginvesteringene med 5,5 prosent i 2007, mot 6,6 prosent året før og hele 10,8 prosent i 2005. Den sterke veksten i boliginvesteringene siden slutten av 2003, som har vært drevet av sterk realinntektsvekst og lave realrenter, og som har gitt seg utslag i høy realprisvekst på boliger

Figur 2.6. **Boligmarkedet. Venstre akse indekser, 2005=100, høyre akse prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

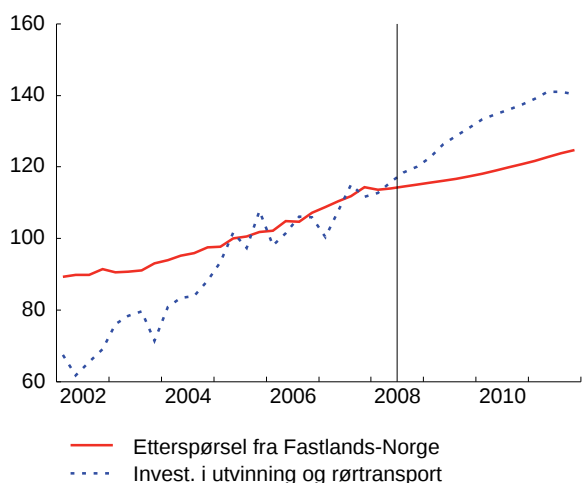
i annenhåndsmarkedet, er nå definitivt over. Ifølge sesongjusterte KNR-tall har boliginvesteringene falt nokså kraftig siden 2. kvartal i fjor. Statistikk over igangsetting av nye boliger, som KNR-tallene i stor grad bygger på, viser at den markerte nedadgående trenden gjennom 2007 har fortsatt i første halvår i år. Det høye nivået på boligkapitalen og nedgangen i byggeaktivitet gjennom 2007 og så langt i 2008, peker i retning av et klart fall i boliginvesteringene gjennom inneværende år og inn i neste år, om enn fra et fortsatt høyt nivå. Utsikter til noe høyere vekst i disponibel realinntekt samt relativt lave realrenter tilsier imidlertid at boliginvesteringene vil ta seg noe opp igjen mot slutten av prognoseperioden.

Boligprisene i annenhåndsmarkedet har siden 2003 utviklet seg sterkt, og veksten var vel 12 prosent i 2007. Sammenlikner vi første halvår i år med første halvår i fjor, steg boligprisene imidlertid med kun 2,5 prosent. I denne perioden viste prisene på eneboliger og småhus en oppgang på henholdsvis 3,8 prosent og 1,9 prosent, mens prisene på blokkleiligheter viste en nedgang på 5,5 prosent. Veksten i realprisene på selveierboliger ligger nå an til å avta fra om lag 11,5 prosent i 2007 til nær null som årlig gjennomsnitt i prognoseperioden.

2.5. Rekordhøye oljepriser gjør nye prosjekter lønnsomme

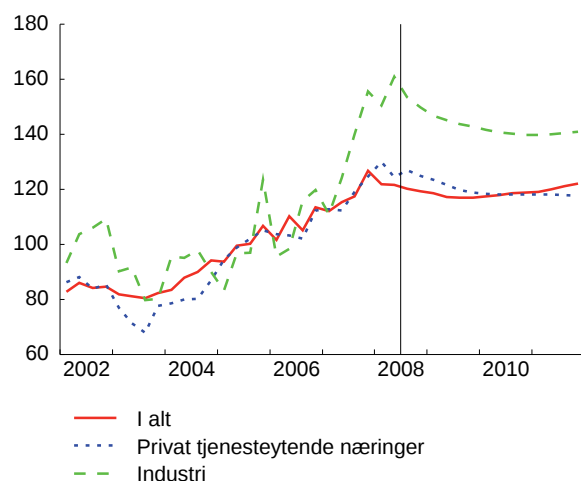
Veksten i petroleumsinvesteringene har vært sterk i flere år. De sesongjusterte tallene viser imidlertid at investeringene i første halvår 2008 er på nivå med siste halvår 2007. Sammenlikner vi tallene for første halvår i år med samme periode i fjor, var derimot veksten i petroleumsinvesteringene på 10 prosent. Denne økningen tilskrives for det meste en stor økning i investeringer i oljeutvinningsplattformer. Det har vært forsinkelser i flere prosjekter i år, noe som dempet investeringene. Vi antar at dette etterslepet tas igjen i løpet av siste halvår 2008 og 2009.

Figur 2.7. Innenlandsk etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-Norge. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi har sett en formidabel vekst i petroleumsinvesteringene siden den forrige bunnen i oljeprisen i 2001. På tross av at de to store utbyggingene på land – Ormen Lange og Snøhvit – nå er ferdigstilte, forventes det at veksten i petroleumsinvesteringene fortsetter. Det har i de siste årene vært en sterk tilvekst av nye oljeselskaper som har spesialisert seg i leting på nye felt. Dette er en av årsakene til at vi har hatt en kraftig vekst i letingen siden 2004. Det er forventet en klar økning i antall borerigger som tilfredsstiller norske krav. Hvis det er ledig arbeidskraft kan dette bidra til å øke investeringene i leting og produksjonsboring på norsk sokkel. Vi forventer imidlertid lavere vekst i letingen, da vi nå er på et historisk høyt nivå. Investeringer i nye plattformer og utbygging av eksisterende felt bidrar til en videre økning i investeringene, med vekstrater litt høyere enn det vi har sett de siste to årene. Våre anslag for investeringene i 2008 er nå justert ned til en vekst på rundt 6 prosent. Veksten i investeringene framover i prognosebanen forventes å holde seg på om lag samme nivå.

Petroleumsproduksjonen i Norge, målt i antall oljekvivalenter, har avtatt siden produksjonstoppen i 2004 og er nå på samme nivå som i 2000. Oljeproduksjonen har falt siden 2001 og forventes å falle videre i årene framover. Store utbygginger har gitt økt produksjon av gass de siste årene, og med videre utbygging av blant annet gassfeltene Gjøa og Skarv veier den økte gassproduksjonen opp for fallet i produksjonen av olje. Dette gjør at samlet petroleumsproduksjon vil ha en svak økning i 2009 for så å stabilisere seg på dette nivået ut prognoseperioden.

2.6. Fall i investeringer i næringsvirksomhet framover

Fra 2003 til 2007 har investeringene i fastlandsnæringene økt med nær 60 prosent. Fra 2006 til 2007 steg de med 12,5 prosent, og den sterke veksten fortsatte inn i 1. kvartal 2008. Sesongjusterte KNR-tall viser imidlertid nå et fall i investeringene i fastlandsnæringene

på 0,8 prosent fra 1. til 2. kvartal 2008. Mens investeringene i industri og bergverk steg med 6,9 prosent og investeringene i annen vareproduksjon steg med 3,6 prosent, falt investeringene innenfor tjenestenæringene med 4,3 prosent.

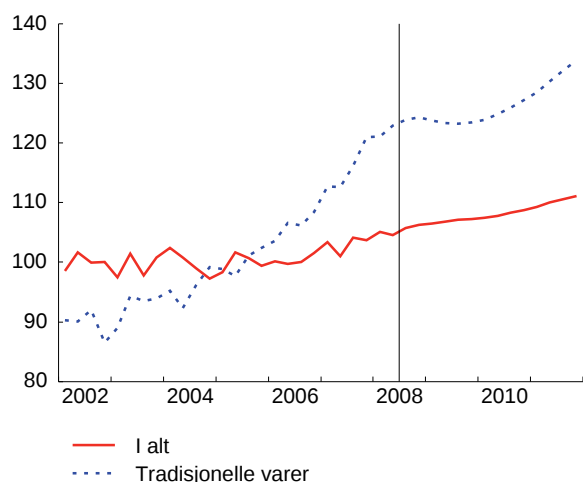
SSBs siste investeringstelling fra juni i år tyder på at veksten i industriinvesteringene vil fortsette gjennom 2008. Flere store prosjekter i oljeraffinerer og kjemisk industri, kombinert med bred oppgang i investeringer innenfor nærings- og nytelsesmiddelindustri, er hovedårsaken til investeringsveksten. Andre næringer med merkbart vekst i investeringene er trelast- og trevareindustri samt maskinindustri. For 2009 antyder investeringstelingen en reduksjon i industriinvesteringene.

Ifølge våre prognoser vil industriinvesteringene øke med om lag 17 prosent i år, og falle med 7½ prosent neste år. Dette er noe under det investeringstelingen tyder på og må ses i sammenheng med konjunkturforløpet vi legger til grunn. I 2010 faller industriinvesteringene ytterligere, før de flater ut i 2011. På grunn av den sterke investeringsveksten i perioden 2003-2008 innebærer dette et fortsatt høyt investeringsnivå gjennom hele prognoseperioden.

Investeringene innen kraftforsyning har vokst med over 40 prosent i løpet av de to siste årene. I år anslår vi at investeringsveksten blir om lag som i 2007, det vil si godt over 10 prosent. Deretter antar vi om lag uendrede investeringer.

Sterk investeringsvekst gjennom hele konjunkturoppgangen har medført at kapitalbeholdningen i private tjenesteytende fastlandsnæringer har økt med over 15 prosent i løpet av fire år. Det høye nivået på kapitalbeholdningen, sammen med svakere konjunkturer, bidrar til at investeringene i disse sektorene ventes å vokse langt mer moderat framover enn fjorårets vekst på 11,4 prosent. For fastlandsnæringene samlet anslår

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vi en investeringsvekst på knappe 9 prosent i år, mens investeringene faller utover prognoseperioden i takt med en dempet vekst i produksjonen.

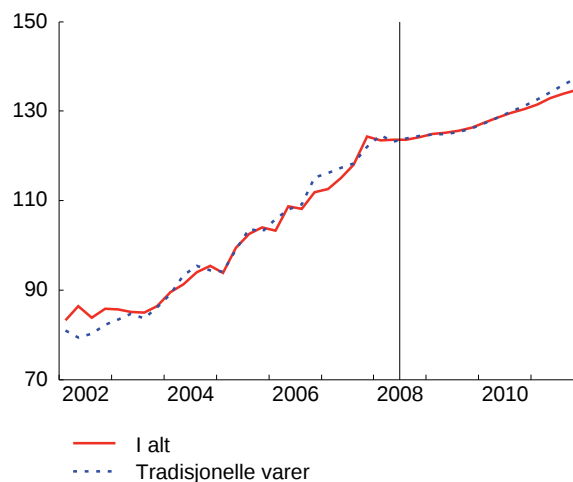
2.7. Lavere eksport av tradisjonelle varer i 2009

I 2. kvartal i år steg eksporten av tradisjonelle varer med 1,5 prosent, sesongjustert, opp fra 0,2 prosent kvartalet før. Den usedvanlig tidlige påsken gjør fordelingen mellom 1. og 2. kvartal spesielt usikker denne gangen. Fra andre halvår i fjor til første halvår i år var økningen på nær 3 prosent. Dette representerer en avdempning i forhold til den sterke utviklingen fra første til andre halvår i fjor, da veksten var over 5 prosent. Den sterke veksten i eksporten av tradisjonelle varer kan i hovedsak tilbakeføres til en sterk utvikling i eksporten av verkstedsprodukter. Eksporten av metaller fortsetter å synke, og har gått ned både i 1. og 2. kvartal. Eksporten av råolje, naturgass og tjenester gikk ned, og bidro til at samlet eksport i 2. kvartal var 0,5 prosent lavere enn kvartalet før.

Prisene på tradisjonelle eksportvarer steg med 1,8 prosent i 2. kvartal i år sammenliknet med kvartalet før. En fortsatt prisøkning på olje og naturgass bidro til at prisene på samlet eksport steg med hele 5,2 prosent. Prisen på eksportert råolje var over 50 prosent høyere i 2. kvartal i år enn i samme kvartal i fjor. Eksportprisene på metaller har falt det siste året, og var i 2. kvartal i år 14,5 prosent lavere enn tilsvarende kvartal i fjor.

Aktivitetsveksten hos våre viktigste handelspartnere ventes å avta de nærmeste årene. Vi legger til grunn at markedsveksten reduseres gjennom innneværende år, og kommer ned i om lag 1,5 prosent på årsbasis til neste år. Eksportveksten av tradisjonelle varer holder seg imidlertid godt oppe i år, og ventes å bli nær 7 prosent. Fra neste år bidrar imidlertid den lave veksten hos våre handelspartnere sammen med en svekket kostnadsmessig konkurranseevne og redusert eksport av elektrisitet

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til at eksporten av tradisjonelle varer i 2009 blir litt lavere enn i år.

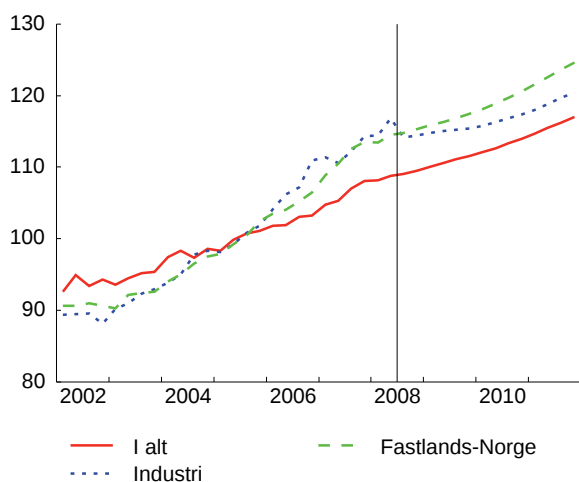
Fra 2010 ventes den internasjonale konjunkturutviklingen å bedres. Det bidrar til at eksporten igjen stiger, og kommer opp i om lag 5 prosent mot slutten av prognoseperioden. Fra neste år ventes eksportveksten av tradisjonelle varer å ligge under etterspørselsveksten fra våre viktigste handelspartnere. Det innebærer reduserte markedsandeler.

I år legger vi til grunn en fortsatt nedgang i eksporten av olje og naturgass sett under ett. I 2009 antar vi imidlertid at denne eksporten stiger i forhold til året før. Det blir i så fall første gang siden 2002. Deretter og ut prognoseperioden ventes petroleumseksporten å være om lag på nivå med 2009. Eksporten av tjenester antas å vokse mer enn tradisjonelle varer i prognoseperioden – i likhet med de siste årene. Eksporten i alt ventes å øke med 1-2 prosent årlig i prognoseperioden, om lag som i de foregående årene.

2.8. Avdempet importvekst framover

Gjennom konjunkturoppgangen fra 2003 har importveksten vært over 8 prosent årlig. Mye av økningen i innenlandsk etterspørsel ble i denne perioden dekket gjennom økt import. Importveksten følger konjunkturrene, og særlig investeringene har høye importandeler. Omslaget norsk økonomi har gjennomgått i 2008 og nedgangen i de samlede investeringene har følgelig redusert importveksten kraftig.

I motsetning til de sterke importtallene gjennom konjunkturoppgangen viser halvårstallene at samlet import fra andre halvår 2007 til første halvår 2008 kun økte med en årlig vekstrate på 3,9 prosent når det justeres for normale sesongvariasjoner. Avmatningen i importveksten tydeliggjøres i kvartalstallene da samlet import i 2. kvartal var omtrent på samme nivå som 1. kvartal.

Figur 2.11. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

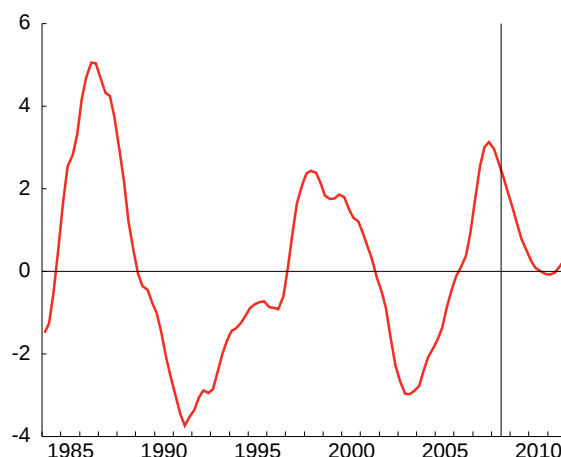
Tjenesteimporten økte med 1,7 prosent i 2. kvartal, men ble utlignet av at tradisjonell vareimport sank med 1,1 prosent. Økningen i tjenesteimporten skyldes hovedsakelig økt import av forretningsmessige tjenester, mens mindre import av verkstedprodukter frambrakte det meste av nedgangen i tradisjonell vareimport.

Det har vært en bred økning i importprisene som samlet økte med 1,5 prosent i 2. kvartal i år, regnet fra kvartalet før. Denne prisstigningen skyldes blant annet høyere kostnadsvekst hos våre handelspartnere og økte internasjonale råvarepriser. Spesielt ga dette utslag i importprisen på bensin, fyringsoljer, autodiesel og andre petroleumsprodukter, som økte mellom 13 og 26 prosent i 2. kvartal.

Nedgangskonjunkturen vil påvirke importen negativt framover. I inneværende år legger vi til grunn at importveksten reduseres til 5,3 prosent, og det meste av denne veksten kan forklares med overhenget fra i fjor. Vi antar at importveksten vil gå ytterligere ned til 1,5 prosent i 2009. Fra 2010 venter vi at veksten i innenlandsk etterspørsel tar seg opp. Dette, sammen med en forventet styrking av den importveide kronekursen, bidrar til at importveksten øker relativt mer enn veksten i fastlandsøkonomien, noe som innebærer høyere importandeler.

2.9. Svakere produksjonsvekst

Mens den økonomiske veksten i Norge målt med BNP Fastlands-Norge var rekordhøy i 2007, viser tallene fra KNR at veksttaket gjennomgående er blitt dempet siden i fjor høst. Som følge av påskens uvanlige plassering i år, er det vanskelig å vurdere utviklingen gjennom de siste kvartalene. Bruker vi halvårstall, var veksten fra andre halvår 2007 til første halvår 2008 bare 0,8 prosent, noe som tilsvarende en årlig vekstrate på 1,6 prosent. Samlet BNP økte like mye i denne perioden. KNR-tallene for 2. kvartal forsterker inntrykket av

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

at konjunkturtoppen er passert. På samme måte som oppgangen var bredt basert ved at veksten var høy i de fleste private sektorene i økonomien, er også avmatningen i veksten merkbar i flere næringer. Veksten i husholdningenes konsum er markert lavere nå enn for et år siden og fallet i boliginvesteringene fortsetter. Også investeringene i fastlandsnæringene vokser mindre enn tidligere og har falt litt i 2. kvartal. Eksporten av tradisjonelle varer fortsetter å vokse, men i mindre tempo enn tidligere. Således viser de fleste anvendelsesområder i fastlandsøkonomien utenom offentlig forvaltning svakere vekst. Det bildet gjenfinnes også i stor grad i produksjonstallene, selv om lagerimpulsene fortsatt er høye og motvirker redusert etterspørselsvekst. Veksten i petroleumsinvesteringene fortsetter imidlertid å gi positive impulser til offshore-relaterte næringer.

Med fortsatt svak vekst i husholdningenes samlede etterspørsel og mindre eksportvekst som følge av konjunkturedgangen i utlandet, venter vi at BNP-veksten i fastlandsøkonomien vil bli på om lag 3 prosent i 2008, dvs. en halvering sammenliknet med i fjor. Som følge av den sterke veksten gjennom fjoråret, var overhenget fra 2007 i BNP Fastlands-Norge nesten 2 prosent. Overhenget fra 2. kvartal 2008 er på 2,6 prosent. Vårt anslag for veksten i fastlandsøkonomien innebærer derfor en svak vekst gjennom de to siste kvartalene i 2008. For første gang på flere år vil produksjonsveksten i offentlig forvaltning være om lag på linje med veksten i fastlandsnæringene.

I tråd med tidligere anslag regner vi med at den svake veksten vil fortsette de nærmeste par årene. Svak konjunkturutvikling internasjonalt gir små vekstimpulser til det eksportorienterte næringslivet i Norge. Vi regner med at høye renter fortsatt vil dempe veksten i husholdningenes konsumetterspørsel og boliginvesteringer. Etter hvert vil også svakere vekst og høyere renter dempe veksten i næringslivsinvesteringene. Vi venter nå at disse faller litt i kvartalene framover. De etter-

Tabell 2.2. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2007-2011. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2007	Prognoser								
		2008			2009		2010		2011	
		SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi										
Konsum i husholdninger mv.	6,4	2,6	3,7	2 3/4	2,9	2	2,9	2 1/4	3,5	3 1/4
Konsum i offentlig forvaltning	3,6	3,6	3,2	3 1/4	3,1	3 1/2	3,3	..	3,1	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	9,3	3,9	4,8	..	-0,9	..	2,3	..	2,6	..
Utvinning og rørtransport ¹	5,5	6,2	10,0	7 1/2	9,2	10	5,9	5	4,9	0,0
Fastlands-Norge	9,4	2,8	3,4	4 3/4	-3,6	-1 3/4	1,2	..	2,0	..
Næringer	12,5	8,8	7,0	..	-5,9	..	-1,2	..	0,0	..
Bolig	5,5	-9,3	-4,0	..	-6,5	..	1,9	..	7,3	..
Offentlig forvaltning	7,8	5,7	5,4	..	5,7	..	5,8	..	0,6	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	6,2	2,9	3,5	3 1/4	1,7	1 3/4	2,7	2	3,1	3,0
Lagerendring ³	-1,3	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	2,8	2,2	2,4	..	1,5	..	0,9	..	2,2	..
Råolje og naturgass	-2,8	-1,5	-0,2	..	2,5	..	0,0	..	0,0	..
Tradisjonelle varer ⁴	9,0	6,9	4,3	5	-0,1	2	1,8	..	4,8	..
Import	8,7	5,3	6,0	5 1/4	1,5	2	3,0	..	3,5	..
Tradisjonelle varer	8,1	4,6	6,1	..	1,3	..	3,4	..	4,6	..
Bruttonasjonalprodukt	3,7	2,5	2,4	2 3/4	1,9	2 1/2	1,9	2 1/4	2,6	2 1/2
Fastlands-Norge	6,2	3,1	3,2	3 1/4	1,7	2	2,4	2 1/2	3,2	3,0
Arbeidsmarked										
Sysselsatte personer	4,0	2,6	2,4	2 3/4	1,4	1/2	1,2	-1/4	1,5	1/2
Arbeidsledighetsrate (nivå)	2,5	2,7	2,4	2 3/4	2,8	3	3,1	3 1/2	3,0	3 1/4
Priser og lønninger										
Lønn per normalårsverk	5,6	6,0	5 1/2	6	5,0	5 1/2	4,4	5	4,5	4 3/4
Konsumprisindeksen (KPI)	0,8	4,0	3,2	4	3,1	3 1/4	1,9	2 1/2	2,3	2 1/2
KPI-JAE ⁵	1,4	2,6	2,4	2 1/2	2,5	2 1/4	2,0	2 1/2	2,2	2 1/2
Eksportpris tradisjonelle varer	2,2	1,3	-1,5	..	-2,8	..	3,1	..	7,7	..
Importpris tradisjonelle varer	3,4	1,0	0,3	..	-0,6	..	1,1	..	3,2	..
Boligpris ⁶	12,3	2,6	..	..	2,6	..	1,5	..	4,9	..
Utenriksøkonomi										
Driftsbalansen, mrd. kroner	350,7	493,8	429,4	..	538,4	..	556,3	..	671,9	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	15,4	19,1	17,2	..	19,7	..	19,5	..	21,8	..
MEMO:										
Husholdningenes sparerate (nivå)	-0,4	1,2	0,3	..	1,6	..	3,2	..	3,6	..
Pengemarkedsrente (nivå)	5,0	6,3	6,4	6,3	6,1	6,4	5,3	5,7	5,5	5,4
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	5,7	7,2	..	..	7,2	..	6,4	..	6,4	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	423	576	500	..	552	..	566	..	665	..
Eksportmarkedsindikator	5,4	3,8	..	..	1,6	..	4,5	..	7,7	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁹	-1,7	-3,1	-3 1/4	-3,6	0,1	2,0	-1,1	1,7	-0,5	0,8

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Selveier.⁷ Gjennomsnitt for året.⁸ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁹ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr. 2 (2007-2008) (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 2/2008 (NB).

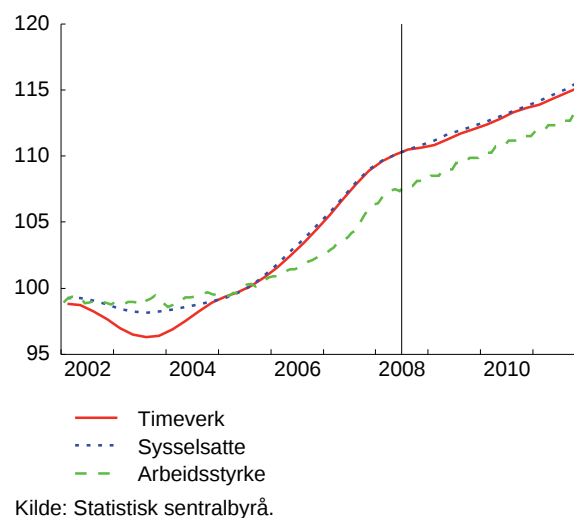
spørselskomponentene som fortsatt vil gi vekstimpulser om lag på linje med tidligere år, er konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning samt oljeinvesteringene. Som følge av en svekket konkurranseevne gjennom de siste par årene, er det grunn til å tro at importandelene vil øke slik at også dette demper veksten i norsk produksjon. Vi ser for oss at veksten i industriproduksjonen, som har holdt seg godt opp lenge, blir redusert framover. Våre anslag innebærer imidlertid ikke noe fall i industriproduksjonen i 2009. Derimot vil nedgangen i boliginvesteringene og etter hvert også i næringsinvesteringene bidra til redusert aktivitetsnivå i bygge- og anleggsbransjen. I tjenesteytende næringer vil veksten bli redusert, men positive stimulanser fra veksten i tjenestekonsumet i husholdningene, offentlig forvaltning og oljevirkosomhet bidrar til fortsatt positiv vekst. Vi ser nå for oss at BNP-veksten i fastlandsøkonomien kan bli klart under 2 prosent i 2009. En viss vekst i gassproduksjonen kan bidra til at samlet BNP-vekst blir litt høyere, knapt 2 prosent i 2009.

Et antatt konjunkturomslag internasjonalt sammen med mindre kontraktiv pengepolitikk både i eurosonen og i Norge gjør at konjunkturedgangen dempes noe i 2010 og gradvis slår over i en oppgang gjennom 2011. Omslaget er i høy grad en følge av disse to forutsetningene, mens vi antar at finanspolitikken i hovedsak gir om lag de samme produksjons- og etterspørselsimpulsene som før. Oljeinvesteringene antas fortsatt å ville vokse noe, men litt svakere enn i senere år. Lavere renter vil stimulere både husholdningenes konsumvekst og boliginvesteringer. Vi tror derfor at nedgangen i boliginvesteringene stopper opp rundt årsskiftet 2009/2010, for så å øke noe igjen. Med et visst omslag i utenlandsk og innenlandsk etterspørsel og produksjon, vil nedgangen i næringsinvesteringene stoppe opp. Det betyr at nedgangen i bygge- og anleggssektoren snur til en moderat oppgang igjen i 2010 og 2011. Det samme gjør industriproduksjonen som følge av økt eksport av tradisjonelle varer. Vi anslår veksten i BNP Fastlands-Norge til 2,3 prosent i 2010, økende til 3,2 prosent i 2011. Dette er i nærheten av hva vi for tiden oppfatter som potensiell vekst i økonomien. Om lag uendret produksjon av olje og gass samlet sett, vil gi stabil produksjon i petroleumssektoren slik at veksten i BNP i alt stort sett vil være et halvt prosentpoeng lavere enn veksten i fastlandsøkonomien i disse to årene.

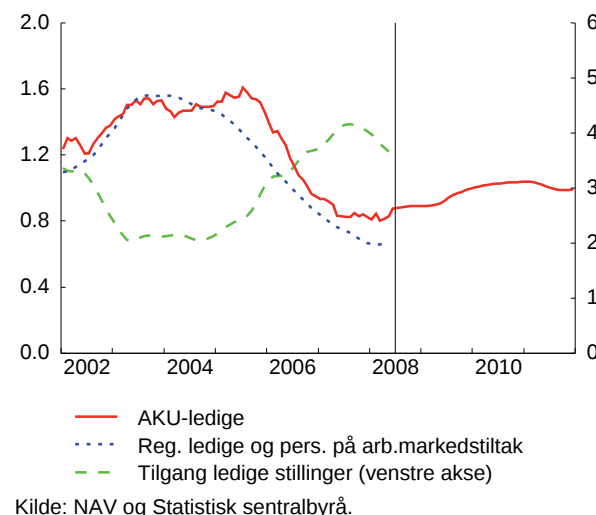
2.10. Nedgang i produktiviteten varslar om lavere sysselsettingsvekst

Mens statistikk på flere områder nå viser et klart omslag i konjunktorene, viser sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) i SSB at arbeidsledigheten har ligget stabilt rundt 2,5 prosent siden mai 2007. Antall registrert helt ledige har ifølge Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) blitt redusert noe i den første delen av denne perioden, men har vært omtrent uforandret siden utgangen av november i fjor. NAV har imidlertid notert en klar økning i antall permitterte. Ved utgangen av juli i år var det 25 prosent flere permitterte enn på samme tid i fjor. Antall ledige stillinger er

Figur 2.13. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.** Sesongjusterte og glattede indekser, 2005=100

Figur 2.14. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.** Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

også redusert. I samme periode har tilgangen på ledige stillinger annonsert i media gått ned med 15 prosent.

Sesongjusterte tall fra KNR viser at produktiviteten, målt som bruttoprodukt per timeverk i Fastlands-Norge, ble redusert med hele 0,9 prosent fra andre halvår i fjor til første halvår i år. Noe skyldes redusert kraftproduksjon, men også utenom kraftnæringen var det betydelig nedgang. Det er ikke unormalt at produktivitsveksten blir redusert – eller dog at nivået faller – når det skjer et negativt omslag i konjunktorene. Etterspørselsnedgangen rettet mot bedriftene kommer som regel en stund før oppsigelser blir vurdert. Produktivitsnedgangen gir således et varsel om redusert sysselsettingsvekst framover.

Ifølge KNR har sysselsettingsveksten i første halvår i år blitt noe redusert. Sesongjusterte tall viser at syssel-

settingen økte med 1,6 prosent fra andre halvår i fjor til første halvår i år. Det innebærer en veksttakt litt lavere enn før konjunkturuomslaget rundt siste årsskifte. AKU viser imidlertid at sysselsettingsveksten har stoppet helt opp. Sesongjusterte AKU-tall vises som tremåneders glidende gjennomsnitt, og i perioden mai-juli i år var sysselsettingen om lag på samme nivå som i perioden februar-april i år.

Reduksjonen i produktiviteten har gått sammen med en kraftig økning i tilgangen på arbeidskraft fra utlandet. Både økningen i antall bosatte og innvandrere på korttidsopphold har vært rekordhøy, og arbeidstilbudet har det siste året økt like mye som sysselsettingen. Dersom bedriftene har valgt å øke produksjonskapasiteten ved å sysselsette flere framfor å øke kapitalinvesteringene, kan det forklare noe av den lavere arbeidskraftsproduktiviteten så langt i år. Til tross for at investeringsaktiviteten har vært svært høy det siste året, har likevel antall sysselsatte timeverk økt mer enn kapitalbeholdningen.

Det er ingen klare tegn til at den høye arbeidsinnvandringen er i ferd med å bli redusert. Når konjunktorene nå har snudd i Norge, samtidig som arbeidsmarkedet har bedret seg markert i hjemlandene, forventer vi imidlertid lavere arbeidsinnvandring framover. Det er også grunn til å tro at utvandringen tiltar, da gruppen arbeidstakere med tilknytning til andre land har økt sterkt gjennom mange år. I tillegg er det usikkerhet knyttet til i hvilken grad og hvor lenge arbeidsinnvandrere som blir boende i Norge fortsetter å tilby arbeid, dersom de blir ledige. Om de får problemer med å få seg ny jobb, kan de velge å trekke seg ut av arbeidsmarkedet. Vi legger til grunn at veksten i arbeidsstyrken blir redusert til om lag 1½ prosent årlig fra 2009 til 2011, mot vel 3 prosent i 2007 og 2008.

Konjunkturuomslaget ved årsskiftet 2007/2008 har trolig først påvirket bygge- og anleggsnæringen. For prognoseperioden sett under ett synker sysselsettingen i bygge- og anleggsnæringen med nesten 10 000 personer ifølge våre anslag, noe som i så fall skaper ledig kapasitet i næringen. I en egen boks omtaler vi en alternativberegning med økte offentlige investeringer i infrastruktur fram til 2016, noe som vil være en måte å utnytte denne ledige kapasiteten på.

Husholdningene har bremset konsumveksten kraftig i første halvår i år. Dersom den relativt svake konsumutviklingen fortsetter, vil sysselsettingsveksten i de private tjenesteytende næringene bli redusert framover. Disse næringene sysselsetter nesten halvparten av alle arbeidstakere i Norge. Likevel vil økt konsum i husholdningene være en av de viktigste årsakene til at veksttaket i norsk økonomi blir relativt høy til en nedgangskonjunktur å være. Når vi i tillegg ser for oss betydelig økt sysselsetting i offentlig sektor, vil den samlede sysselsettingsveksten fortsatt være høy ifølge våre prognoser. Veksten i sysselsettingen er likevel noe lavere enn veksten i arbeidsstyrken, slik at ledigheten øker noe fram mot 2010, da den blir litt over 3 prosent.

Internasjonal konjunkturoppgang og økt industrisysselsetting bidrar til å redusere ledigheten litt i 2011.

2.11. Mot mer normal lønnsvekst

I år ligger det an til en vekst i lønn per normalårsverk på om lag 6 prosent. Dette vil i så fall bli den høyeste lønnsveksten siden 1998. Det har imidlertid vært svært høy reallønnsvekst gjennom hele 2000-tallet. Dersom våre prognoser slår til, må vi tilbake til 1960-tallet for å finne et tiår med tilsvarende reallønnsvekst. Den høye lønnsveksten i år må ses på bakgrunn av de store overskuddene i næringslivet siden 2003 og den kraftig tilstramningen i arbeidsmarkedet siden 2005.

Med unntak av UNIOs streik i kommuneoppgjøret, har lønnsoppgjøret i år vært uten store konflikter. Arbeids-giverne har i det store og hele akseptert høye lønnskrav. Det kan tyde på at lønnsevnene i næringslivet er god. I årets lønnsoppgjør har i tillegg staten deltatt med en ny AFP-ordning, tilpasset pensjonsreformen, som arbeidstakerorganisasjonene har oppfattet som gunstig. Oppgjørene i privat sektor endte med en ramme anslått av partene selv på 5,6 prosent. I offentlig sektor ble rammen på 6,2 prosent, og hele 6,4 prosent i kommuneoppgjørene. Gjennom konjunkturoppgangen siden 2003 har lønnsveksten vært relativt lik mellom hovedsektorene i norsk økonomi. Blant annet høye bonusutbetalinger innen finanstjenester i 2005 og 2006 har imidlertid bidratt til noe høyere lønnsvekst i privat sektor enn i det offentlige før årets oppgjør.

Nasjonalregnskapstallene bekrefter at lønnsevnene i næringslivet har vært sterk på 2000-tallet. Tallene viser at før 2001 var lønnskostnadenes andel av verdiskapningen i industrien hele tiden over 70 prosent. Fram mot 2006 ble lønnskostnadsandelen gradvis redusert, og i 2006 utgjorde lønnskostnadene kun 65 prosent av bruttoproduktet i sektoren. Den høye lønnsveksten i 2007 og 2008, samt internasjonal konjunkturedgang og sterk kronekurs, har bidratt til å øke lønnskostnadsandelen igjen. I våre beregninger når den 70 prosent i 2009.

Sammen med noe økt ledighet, vil den reduserte lønnsomheten i næringslivet bidra til lavere lønnsvekst framover. Tilleggene i årets hovedoppgjør får imidlertid fullårseffekt først neste år, slik at med normal lønns-glidning blir den gjennomsnittlige lønnsveksten fra i år til neste år relativt høy – selv med null tariff tillegg. Vårt anslag på lønnsveksten fra 2008 til 2009 på 5 prosent innebærer at det også vil bli gitt noe tillegg i mellomoppgjøret det året.

En normalisering av konjunktursituasjonen, både i Norge og etter hvert også internasjonalt, stabiliserer lønnsveksten på mer normale nivåer etter 2009. I 2010 og 2011 anslås lønnsveksten til om lag 4½ prosent. En gjennomsnittlig KPI-vekst på noe over 2 prosent disse årene, innebærer en reallønnsvekst på omtrent 2½ prosent. En slik reallønnsvekst er nær den underliggende produktivitetsveksten i økonomien, og varsler om en

stabil utvikling i den kostnadmessige konkurranseevnen for norsk næringsliv i denne perioden.

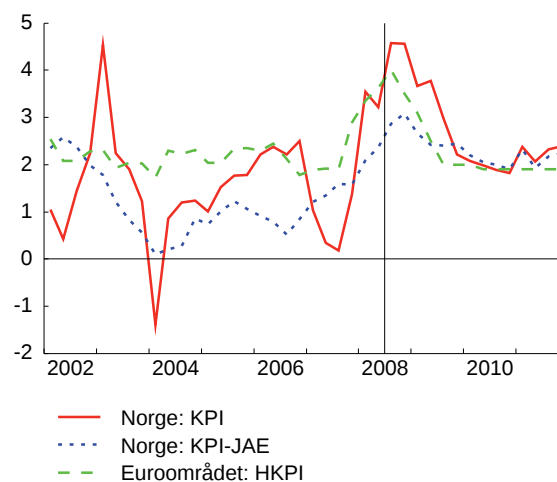
2.12. Elektrisitetsprisene gir høy prisvekst

Prisstigningen målt med konsumprisindeksen (KPI) har i de tre siste kvartalene vært på vei opp, og utviklingen i elektrisitetsprisene vil bidra til ytterligere økning utover høsten. I juli var 12-månedersveksten i KPI 4,3 prosent, mens den var så lav som -0,3 prosent i september i fjor. Utviklingen i energiprisene forklarer det meste av økningen, men det har også vært en klar vekst i den underliggende prisveksten. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) økte med nær halvannet prosentpoeng i denne perioden og var i juli kommet opp i 2,9 prosent. En oppsplitting av KPI-JAE etter leverende sektor viser at det har vært økende inflasjonsimpulser fra alle hovedgrupper. 12-månedersveksten for norsk-produserte varer inkludert jordbruks- og fiskevarer har steget kraftig, mens prisstigningen for importerte konsumvarer, husleie og andre tjenester har økt langt mer beskjedent.

Den senere tids økning i den underliggende prisstigningen er en fortsettelse av en tendens mot økt inflasjon som har vart helt fra begynnelsen av 2004, altså om lag et halvt år etter starten på den siste konjunkturoppgangen. Utviklingen kan i noen grad føres tilbake til økt lønnskostnadsvekst og svakere produktivitetsutvikling gjennom oppgangsperioden. Det har imidlertid også vært andre sterke drivere bak denne utviklingen. Den kraftige kronestyrkingen et stykke i forkant av konjunkturoppgangen bidro sannsynligvis til den svært lave inflasjonen i begynnelsen av 2004. De prisdempende effektene av at en stadig større andel av importen kommer fra lavkostnadsland er blitt mindre gjennom de siste årene. Dette skyldes blant annet at omfanget av endringene i handelsmønsteret er redusert og at kostnadsnivået i lavkostlandene øker. En klar styrking av krona gjennom de fire-fem siste årene har imidlertid bidratt til at prisstigningen på importerte konsumvarer bare har økt meget svakt.

Den internasjonale prisutviklingen på råvarer har påvirket norsk inflasjon. Virkningene av den internasjonale prisstigningen på matvarer har i det siste også blitt forsterket av markerte økninger i maksimalprisene på norske jordbruksvarer som var ett av elementene i årets jordbruksoppgjør. Mye av økningen i oljeprisen gjennom det siste tiåret har funnet sted parallelt med den norske konjunkturoppgangen. Økte oljepriser innebærer stigende produksjonskostnader i de aller fleste bransjer både i Norge og internasjonalt. Prisøkningene på olje og kull har også medvirket til å øke prisene i det nordiske kraftmarkedet selv om det er lokale forhold som er dominerende for de mer kortsiktige svingingene i kraftprisene. Høye vintertemperaturer, stort tilsig, høy fyllingsgrad og tekniske problemer med overføringskapasiteten, bidro til at spotprisen i Sør-Norge kom under 10 øre per kWh i mai, etter en siste topp i desember 2007 på 38 øre per kWh. Midt i august var prisene økt

Figur 2.15. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

til om lag 35 øre per kWh. Terminprisene like før publiseringen av denne rapporten peker i retning av priser på om lag 60 øre per kWh rundt kommende årsskifte.

Prisene på standardkontrakter for elektrisitet reagerer på spotprisene med et betydelig tidsetterslep. Ifølge KPI økte de gjennomsnittlige elektrisitetsprisene til husholdningene, inkludert avgifter og nettleie, med knappe 11 prosent fra mai til juli, etter å ha falt med 26 prosent fra januar til mai. Målt på 12-månedersbasis har prisveksten på elektrisitet gått fra -43 prosent i september i fjor til +28 prosent i juli i år, og veksten vil fortsette å øke i de neste to-tre månedene. På bakgrunn av terminprisene anslår vi at elektrisitetsprisene på årsbasis vil øke med om lag 30 prosent i år og rundt 20 prosent til neste år. Deretter ligger det an til nullvekst i de påfølgende to årene.

Utviklingen i elektrisitetsprisene vil bidra til at den samlede prisstigningen vil øke i de kommende månedene. Markert økning i elektrisitetsprisene på slutten av fjoråret samt nedgangen i oljeprisen vil trolig bidra til at 12-månedersveksten i KPI helt mot slutten av året igjen vil komme til å falle. På årsbasis anslås KPI å øke med 4 prosent i 2008.

Den innenlandske kostnads- og produktivitetsutviklingen vi har sett i det siste, vil bidra til at den underliggende prisstigningen, målt ved 12-månedersveksten i KPI-JAE, øker svakt fram mot årsskiftet. Lavere internasjonale råvarepriser og inflasjon samt kronestyrkingen vil imidlertid snart bremse økningen. På årsbasis regner vi med en vekst på 2,6 prosent i år. Vi må tilbake til 2001 for å finne en liknende prisvekst. Svakere norske konjunkturer og dermed svekket lønnsomhet i næringslivet og noe mindre press i arbeidsmarkedet vil føre til en oppbremsing i kostnadsveksten. Produktivitetsveksten vil også ta seg opp. Dermed vil en del forhold både i Norge og på verdensmarkedet bidra til å trekke prisveksten ned. Fra litt ut i 2009 av regner vi

med at veksten i KPI-JAE vil holde seg rundt 2 prosent. Vi regner imidlertid med at det hele tiden vil være en underliggende tendens til litt høyere prisimpulser fra importerte ferdigvarer. Når de internasjonale konjunktorene slår om til oppgang igjen i 2010, vil vi trolig få nye impulser i retning av høyere prisvekst fra råvarer inkludert olje. Også den norske kostnadsveksten kommer da til å øke. En fortsatt styrking av kronekursen som blant annet skyldes relativt høye norske renter, vil imidlertid dempe inflasjonen i Norge.

Det vedtatte avgiftsopplegget for 2008 anses som nær inflasjonsnøytralt, selv om prisveksten blir en del høyere enn forutsatt i nasjonalbudsjettet. Vi legger også til grunn en inflasjonsjustering av avgiftsatsene i resten av prognoseperioden. På årsbasis regner vi med at oljeprisen målt i norske kroner vil reduseres litt neste år, men deretter øke. Dette gir om lag motsatte impulser av utviklingen i elektrisitetsprisene. Utviklingen i energiprisene gir dermed klart høyere vekst i KPI enn i KPI-JAE i 2008 og 2009, mens veksten i 2010 og 2011 antas å bli ganske lik.

2.13. Historisk høy oljepris gir rekordoverskudd i utenriksøkonomien

I de senere årene har utenrikshandelen gått med store og økende overskudd. Fra 2002 til 2006 steg overskuddet på handelsbalansen overfor utlandet fra i underkant av 200 milliarder kroner til i underkant av 400 milliarder kroner. I 2007 bidro svakere konjunkturer ute til å redusere eksportoverskuddet målt i faste priser og svekke bytteforholdet målt ved eksportpriser relativt til importpriser. Dermed falt overskuddet med nær ti prosent i forhold til året før. Vi venter imidlertid at overskuddene i utenrikshandelen igjen vil fortsette å vokse. Utviklingen hittil i år understreker det, med overskudd i hvert av de to første kvartalene på hele 120 milliarder kroner i følge KNR. Den kraftige økningen i prisen på olje og gass hittil i år har bidratt sterkt til dette.

Uten olje og gass viser handelsbalansen underskudd, fra nesten 70 milliarder kroner i 2002 til godt over 110 milliarder kroner i fjor. Årets to første kvartaler ga underskudd på henholdsvis om lag 20 og 30 milliarder kroner. Overskuddene på handelsbalansen med utlandet kan med det tilskrives olje- og gasseksporten.

Oljeprisen har steget jevnt siden 2002, da prisen lå på 25 dollar fatet. Inneværende år har oljeprisen svingt kraftig, fra i overkant av 90 dollar fatet ved årets inngang til nesten 150 dollar i sommer. I det siste har den falt ned til om lag 115 dollar. Siden 2002 har dollarkursen svekket seg fra nesten 9 kroner, og har vært nede i 5 kroner i 2. kvartal i år. Omregnet i norske kroner har oljeprisen likevel steget fra 200 kroner til mer enn 600 kroner fatet. Det forklarer den kraftige veksten i overskuddet på handelsbalansen siden 2002.

For innværende år anslår vi et overskudd på handelsbalansen på 500 milliarder kroner, et markant hopp opp fra fjorårets overskudd på 357 milliarder kroner. I

2009 ventes ytterligere økning i overskuddet til om lag 540 milliarder kroner som følge av økt eksportvolum av olje og gass. Med et oljeprisanslag som stiger fra 100 dollar fatet i 2009 til 130 dollar fatet mot slutten av 2011 og en stabil dollarkurs på i underkant av 5,5 kroner samt en styrking av bytteforholdet for andre varer og tjenester, venter vi at overskuddene øker betydelig og når 650 milliarder kroner i 2011.

Rente- og stønadsbalansen overfor utlandet er summen av netto formuesinntekter, netto arbeidsinntekter og overføringer/stønader. Bistand til utviklingsland og utlendingers høyere gjennomsnittlig utbytte (betalte renter og aksjeutbytter) på investeringer i Norge enn visa versa, har medført at rente- og stønadsbalansen har vært negativ i alle år fra 2002. Vi venter imidlertid at økende netto fordringer på utlandet vil bedre rente- og stønadsbalansen framover. I forhold til handelsoverskuddet vil balansebeløpene være små, slik at overskuddet på driftsbalansen blir om lag som for handelsbalansen, og kanskje litt høyere i 2010 og 2011.

Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	864 839	920 108	217 371	219 967	226 378	229 274	231 393	233 592	233 609	234 320
Konsum i husholdninger	828 966	882 331	208 354	210 860	217 121	219 893	221 880	223 956	223 934	224 606
Varekonsum	428 799	461 680	107 975	109 164	113 941	114 983	116 450	116 792	116 510	116 836
Tjenestekonsum	371 049	387 552	92 857	94 690	95 165	96 696	97 187	98 406	98 425	98 740
Husholdningenes kjøp i utlandet	52 544	57 331	13 380	13 169	13 907	14 256	14 269	14 981	15 094	15 168
Utlendingers kjøp i Norge	-23 426	-24 232	-5 857	-6 163	-5 892	-6 042	-6 025	-6 223	-6 096	-6 139
Konsum i ideelle organisasjoner	35 873	37 778	9 017	9 106	9 257	9 381	9 513	9 636	9 676	9 714
Konsum i offentlig forvaltning	398 571	412 731	100 038	100 724	101 431	102 541	104 016	104 695	105 428	106 486
Konsum i statsforvaltningen	207 093	211 241	51 882	52 175	52 420	52 591	52 998	53 221	54 142	54 944
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	179 907	183 027	45 080	45 294	45 389	45 562	45 949	46 121	47 223	48 116
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	27 186	28 213	6 802	6 881	7 031	7 029	7 049	7 100	6 920	6 828
Konsum i kommuneforvaltningen	191 478	201 490	48 156	48 550	49 011	49 950	51 018	51 474	51 286	51 542
Bruttoinvestering i fast realkapital	392 400	428 803	98 046	100 964	100 300	104 454	109 447	114 803	111 731	111 625
Utvinning og rørtransport	90 799	95 816	23 376	23 341	22 100	23 725	25 323	24 580	24 820	25 498
Tjenester tilknyttet utvinning	-259	-1 605	449	178	-403	9	-845	-366	-373	-473
Utenriks sjøfart	16 381	22 361	4 584	2 285	4 306	4 349	7 069	6 626	6 503	5 987
Fastlands-Norge	285 479	312 231	69 637	75 159	74 297	76 371	77 900	83 962	80 782	80 612
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	227 167	249 376	56 790	59 594	59 734	61 195	63 887	64 707	65 511	64 092
Næringer	139 305	156 684	34 799	36 941	36 396	37 749	40 454	41 933	43 670	43 336
Industri og bergverk	23 943	29 191	6 364	6 586	6 097	6 831	7 706	8 560	8 280	8 848
Annen vareproduksjon	25 745	27 681	6 700	6 429	6 287	7 033	7 414	6 852	7 732	8 014
Tjenester	89 616	99 812	21 734	23 926	24 013	23 885	25 333	26 521	27 657	26 474
Boliger (husholdninger)	87 862	92 692	21 991	22 653	23 338	23 446	23 433	22 774	21 841	20 756
Offentlig forvaltning	58 312	62 855	12 847	15 565	14 563	15 177	14 013	19 256	15 271	16 521
Lagerendring og statistiske avvik	59 525	53 830	16 882	13 278	11 021	14 086	11 072	17 605	16 144	18 912
Bruttoinvestering i alt	451 924	482 633	114 928	114 242	111 321	118 540	120 519	132 408	127 875	130 537
Innenlandsk sluttanvendelse	1 715 335	1 815 473	432 337	434 933	439 130	450 355	455 928	470 694	466 912	471 343
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 548 889	1 645 070	387 046	395 850	402 107	408 186	413 309	422 249	419 819	421 418
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	456 883	475 586	112 885	116 289	115 994	117 718	118 029	123 950	120 699	123 007
Eksport i alt	872 004	896 529	217 317	220 497	224 610	219 516	226 163	225 327	228 221	227 070
Tradisjonelle varer	243 615	265 463	60 820	62 131	64 569	64 487	66 541	69 289	69 393	70 400
Råolje og naturgass	399 603	388 490	99 543	97 716	101 213	94 548	97 601	95 042	97 257	94 726
Skip, plattformer og fly	12 608	12 837	3 357	4 124	2 548	3 808	4 019	2 462	1 927	2 906
Tjenester	216 177	229 739	53 596	56 525	56 280	56 673	58 001	58 534	59 645	59 037
Samlet sluttanvendelse	2 587 339	2 712 001	649 654	655 430	663 741	669 871	682 091	696 022	695 134	698 413
Import i alt	592 414	644 130	148 202	153 201	154 286	157 611	161 590	170 264	169 122	169 308
Tradisjonelle varer	384 920	416 197	95 857	101 105	102 058	102 975	103 907	107 159	109 379	108 160
Råolje og naturgass	1 899	4 786	236	885	776	1 850	675	1 465	471	617
Skip, plattformer og fly	14 907	19 812	3 808	2 005	2 891	3 275	5 954	7 692	6 625	7 013
Tjenester	190 688	203 334	48 301	49 207	48 561	49 511	51 054	53 948	52 647	53 519
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1 994 924	2 067 872	501 452	502 229	509 455	512 261	520 501	525 758	526 011	529 104
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 520 691	1 615 455	381 470	385 987	394 996	400 702	408 347	411 602	411 362	415 312
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	474 233	452 416	119 981	116 242	114 459	111 558	112 155	114 156	114 650	113 793
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 296 145	1 375 482	323 790	330 054	335 969	341 253	347 302	351 102	351 182	354 204
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 013 216	1 083 356	252 876	258 660	264 079	268 537	273 759	277 174	276 481	279 469
Industri og bergverk	185 585	194 216	46 399	48 027	48 245	47 891	48 599	49 516	49 565	50 594
Annen vareproduksjon	144 921	158 393	35 482	36 065	38 098	39 541	40 920	40 154	40 292	40 673
Tjenester inkl. boligjenester	682 709	730 747	170 994	174 568	177 736	181 105	184 240	187 504	186 624	188 202
Offentlig forvaltning	282 929	292 126	70 914	71 394	71 890	72 716	73 543	73 928	74 701	74 735
Produktavgifter og -subsidier	224 547	239 973	57 680	55 932	59 026	59 449	61 045	60 500	60 180	61 108

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,7	6,4	0,9	1,2	2,9	1,3	0,9	1,0	0,0	0,3
Konsum i husholdninger	4,6	6,4	0,9	1,2	3,0	1,3	0,9	0,9	0,0	0,3
Varekonsum	4,1	7,7	1,3	1,1	4,4	0,9	1,3	0,3	-0,2	0,3
Tjenestekonsum	4,1	4,4	0,4	2,0	0,5	1,6	0,5	1,3	0,0	0,3
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,1	9,1	0,9	-1,6	5,6	2,5	0,1	5,0	0,8	0,5
Utlendingers kjøp i Norge	4,0	3,4	1,0	5,2	-4,4	2,5	-0,3	3,3	-2,0	0,7
Konsum i ideelle organisasjoner	6,5	5,3	1,0	1,0	1,7	1,3	1,4	1,3	0,4	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,6	0,8	0,7	0,7	1,1	1,4	0,7	0,7	1,0
Konsum i statsforvaltningen	1,7	2,0	0,4	0,6	0,5	0,3	0,8	0,4	1,7	1,5
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,5	1,7	0,4	0,5	0,2	0,4	0,8	0,4	2,4	1,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,3	3,8	0,4	1,2	2,2	0,0	0,3	0,7	-2,5	-1,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,4	5,2	1,2	0,8	1,0	1,9	2,1	0,9	-0,4	0,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,3	9,3	-2,2	3,0	-0,7	4,1	4,8	4,9	-2,7	-0,1
Utvinning og rørtransport	2,9	5,5	4,7	-0,2	-5,3	7,4	6,7	-2,9	1,0	2,7
Tjenester tilknyttet utvinning	-74,2	520,8	-395,1	-60,3	-326,4	-102,2	..	-56,7	2,1	26,6
Utenriks sjøfart	25,3	36,5	-9,1	-50,2	88,5	1,0	62,5	-6,3	-1,9	-7,9
Fastlands-Norge	7,6	9,4	-4,6	7,9	-1,1	2,8	2,0	7,8	-3,8	-0,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	7,0	9,8	1,7	4,9	0,2	2,4	4,4	1,3	1,2	-2,2
Næringer	7,3	12,5	2,4	6,2	-1,5	3,7	7,2	3,7	4,1	-0,8
Industri og bergverk	8,3	21,9	17,5	3,5	-7,4	12,0	12,8	11,1	-3,3	6,9
Annen vareproduksjon	13,8	7,5	1,9	-4,0	-2,2	11,9	5,4	-7,6	12,8	3,6
Tjenester	5,3	11,4	-1,1	10,1	0,4	-0,5	6,1	4,7	4,3	-4,3
Boliger (husholdninger)	6,6	5,5	0,6	3,0	3,0	0,5	-0,1	-2,8	-4,1	-5,0
Offentlig forvaltning	10,1	7,8	-25,2	21,2	-6,4	4,2	-7,7	37,4	-20,7	8,2
Lagerendring og statistiske avvik	28,1	-9,6	29,4	-21,3	-17,0	27,8	-21,4	59,0	-8,3	17,1
Bruttoinvestering i alt	9,7	6,8	1,5	-0,6	-2,6	6,5	1,7	9,9	-3,4	2,1
Innenlandsk sluttanvendelse	5,5	5,8	1,0	0,6	1,0	2,6	1,2	3,2	-0,8	0,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	4,8	6,2	-0,2	2,3	1,6	1,5	1,3	2,2	-0,6	0,4
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,8	4,1	-3,1	3,0	-0,3	1,5	0,3	5,0	-2,6	1,9
Eksport i alt	0,4	2,8	0,3	1,5	1,9	-2,3	3,0	-0,4	1,3	-0,5
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	-0,4	2,2	3,9	-0,1	3,2	4,1	0,2	1,5
Råolje og naturgass	-6,6	-2,8	0,2	-1,8	3,6	-6,6	3,2	-2,6	2,3	-2,6
Skip, plattformer og fly	13,5	1,8	82,5	22,8	-38,2	49,4	5,5	-38,8	-21,7	50,8
Tjenester	8,1	6,3	-1,3	5,5	-0,4	0,7	2,3	0,9	1,9	-1,0
Samlet sluttanvendelse	3,8	4,8	0,8	0,9	1,3	0,9	1,8	2,0	-0,1	0,5
Import i alt	8,1	8,7	-0,5	3,4	0,7	2,2	2,5	5,4	-0,7	0,1
Tradisjonelle varer	9,6	8,1	1,1	5,5	0,9	0,9	0,9	3,1	2,1	-1,1
Råolje og naturgass	-50,9	152,0	1,9	274,2	-12,3	138,4	-63,5	117,0	-67,8	30,9
Skip, plattformer og fly	24,1	32,9	-34,8	-47,4	44,2	13,3	81,8	29,2	-13,9	5,9
Tjenester	5,4	6,6	0,5	1,9	-1,3	2,0	3,1	5,7	-2,4	1,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,5	3,7	1,2	0,2	1,4	0,6	1,6	1,0	0,0	0,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	4,8	6,2	1,1	1,2	2,3	1,4	1,9	0,8	-0,1	1,0
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	-4,1	-4,6	1,5	-3,1	-1,5	-2,5	0,5	1,8	0,4	-0,7
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,8	6,1	0,7	1,9	1,8	1,6	1,8	1,1	0,0	0,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,5	6,9	0,7	2,3	2,1	1,7	1,9	1,2	-0,3	1,1
Industri og bergverk	7,1	4,7	0,9	3,5	0,5	-0,7	1,5	1,9	0,1	2,1
Annen vareproduksjon	-0,7	9,3	-0,9	1,6	5,6	3,8	3,5	-1,9	0,3	0,9
Tjenester inkl. boligjenester	6,5	7,0	1,0	2,1	1,8	1,9	1,7	1,8	-0,5	0,8
Offentlig forvaltning	2,2	3,3	0,5	0,7	0,7	1,1	1,1	0,5	1,0	0,0
Produktavgifter og -subsidier	5,0	6,9	3,5	-3,0	5,5	0,7	2,7	-0,9	-0,5	1,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2005=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,1	102,8	102,7	103,1	102,2	102,3	102,7	104,0	105,1	105,7
Konsum i offentlig forvaltning	104,2	108,9	104,9	105,9	107,3	108,5	109,2	110,5	111,9	113,4
Bruttoinvestering i fast kapital	104,3	110,3	105,8	106,4	108,2	110,2	111,7	111,0	112,4	114,5
Fastlands-Norge	103,9	109,7	105,0	105,7	107,8	109,1	110,2	111,4	112,0	113,7
Innenlandsk sluttanvendelse	103,1	105,7	104,7	103,6	104,1	105,8	106,4	106,2	108,4	110,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	103,0	105,6	103,7	104,3	104,5	105,1	105,7	107,1	108,1	109,2
Eksport i alt	115,3	116,3	113,7	116,7	112,6	114,9	112,6	125,3	128,9	135,6
Tradisjonelle varer	111,4	113,9	114,7	115,8	114,5	116,3	112,4	113,0	112,2	114,2
Samlet sluttanvendelse	107,2	109,1	107,7	108,0	107,0	108,7	108,5	112,4	115,1	118,7
Import i alt	103,3	106,5	104,1	107,6	107,2	107,7	105,9	105,6	107,6	109,1
Tradisjonelle varer	104,7	108,3	105,0	109,6	109,1	109,7	107,7	106,8	109,2	110,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	108,4	110,1	108,8	108,2	106,9	109,1	109,3	114,6	117,5	121,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,6	106,1	104,3	104,4	105,1	105,9	105,7	107,6	108,8	109,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	0,7	0,6	0,5	-0,9	0,1	0,3	1,3	1,0	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	4,2	4,5	1,0	1,0	1,3	1,1	0,7	1,2	1,3	1,3
Bruttoinvestering i fast kapital	4,3	5,8	3,0	0,6	1,7	1,8	1,3	-0,6	1,3	1,9
Fastlands-Norge	3,9	5,6	2,3	0,6	2,0	1,2	1,0	1,0	0,6	1,5
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	2,6	1,4	-1,1	0,5	1,6	0,6	-0,2	2,0	2,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,0	2,6	1,0	0,6	0,2	0,6	0,6	1,3	1,0	1,0
Eksport i alt	15,3	0,9	-0,2	2,7	-3,5	2,0	-2,0	11,3	2,8	5,2
Tradisjonelle varer	11,4	2,2	4,7	1,0	-1,1	1,6	-3,4	0,5	-0,7	1,8
Samlet sluttanvendelse	7,2	1,9	0,8	0,3	-1,0	1,6	-0,3	3,6	2,4	3,2
Import i alt	3,3	3,1	3,3	3,4	-0,4	0,5	-1,7	-0,2	1,9	1,5
Tradisjonelle varer	4,7	3,4	3,1	4,4	-0,5	0,6	-1,9	-0,8	2,2	1,5
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	8,4	1,6	0,2	-0,6	-1,1	2,0	0,2	4,9	2,6	3,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,6	2,4	0,4	0,1	0,6	0,8	-0,1	1,8	1,1	1,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.14. Temabokser i Konjunkturtendensene. 2004-2008

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.

ØA 3/2007

- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

ØA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

ØA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

ØA 6/2005

- Virkninger av høyere rente, 11.
- Sykefravær og lønnsinntekter, 19.
- Lønnsvekst i lys av industribedriftenes lønnsomhet, 20.

ØA 4/2005

- Hva skjer dersom handlingsregelen ikke følges?, 11.
- Forklaringsfaktorene bak valutakursutviklingen de senere år, 13.

ØA 3/2005

- Virkningen av en sterkere krone, 14.

ØA 1/2005

- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 21.
- Noen viktige drivkrefter bak konjunkturutviklingen 2000-2008, 22-23.

ØA 6/2004

- Virkningen av økte oljeinvesteringer i 2005-2007, 13.
- Husholdningenes formuesplassering, 14.
- Nye EU-land: Statistikk om arbeidsinnvandring, 18.
- Redusert sykefravær, 20.
- Fortsatt internasjonal oppgang – en alternativ prognosebane, 22-23.

ØA 4/2004

- Norges Banks utfordring, 13.
- Virkninger av en "normalisering" av pengemarkedsrentene, 23.
- På vei mot inflasjonsmålet – også i modellarbeidet, 24-25

ØA 3/2004

- En oljesmurt alternativbane, 22-24.

ØA 1/2004

- Kraftmarkedet i 2003 og utsiktene framover, 24.

Levealdersutvikling og delingstall

**Helge Brunborg, Dennis Fredriksen,
Nils Martin Stølen og Inger Texmon**

Det har vært en betydelig økning i tallet på pensjonister siden folketrygden ble innført i 1967. Veksten fortsetter og vil bli særlig sterk de nærmeste tiårene fordi levealderen fortsatt forventes å øke, samtidig som store kull født etter krigen når pensjonsalderen. For å motvirke en kraftig økning i folketrygdens utgifter til alderspensjon har et flertall på Stortinget sluttet seg til hovedprinsippene for en pensjonsreform med levealdersjustering. Dette innebærer at de årlige ytelsene blir redusert hvis levealderen øker. Den enkelte kan motvirke dette ved å utsette pensjoneringsen, med om lag 8 måneder for hvert år levealderen over 62 år øker, ifølge våre beregninger. Denne artikkelen gir en oversikt over faglige vurderinger og forslag til konkret utforming av levealdersjusteringen.

1. Innledning

Levealderen har økt nesten uavbrutt i snart 200 år. Bortsett fra mer eller mindre tilfeldige variasjoner gjelder dette for alle aldre, også i senere år. Det er derfor grunn til å tro at levealderen vil fortsette å øke i årene framover. Forutsetninger om dette legges også til grunn for Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger. Samtidig som store kohorter (fødselskull) født etter krigen når pensjonsalderen, vil en fortsatt økning i levealderen føre til en kraftig vekst i tallet på eldre i Norge. De siste befolkningsframskrivingene fra mai 2008 viser at tallet på personer som er 67 år og eldre kan fordoble seg fram til 2040. Sammen med økt opptjening av rettigheter i folketrygden og bare moderat vekst i arbeidsstyrken, kan byrdene for framtidens yrkesaktive med å betjene utgiftene til alderspensjon også fordoble seg dersom dagens pensjonssystem blir videreført.

For å begrense økningen i utgiftene til alderspensjon, og dermed redusere utfordringene for statens finanser i framtida, ble det i mars 2001 satt ned en kommisjon for å utrede mulige reformer av folketrygden. Pensjonskommisjonen la fram sin innstilling i NOU 2004:1, og et bredt flertall på Stortinget ga i mai 2005 sin tilslutning til hovedprinsippene for en pensjonsreform som er planlagt innført i 2010 (se Innst. S. nr. 195, 2004-2005). I tillegg til å dempe veksten i utgiftene er det nye systemet lagt opp slik at det skal bidra til økt arbeidsinnsats, både over den yrkesaktive perioden og gjennom utsatt pensjoneringsen. Bedre utnyttning av den potensielle arbeidskraften vil i større grad gjøre det mulig å skjerme pensjonsytelsene fra innstramningen.

Det viktigste elementet i det nye pensjonssystemet er prinsippet om at de opparbeidede rettighetene skal divideres med et tall som reflekterer forventet antall år som pensjonist (det såkalte delingstallet). Tidlig pensjoneringsen gir lave årlige ytelser fordi det blir flere år å dele de gitte rettighetene på. Dersom levealderen øker, blir det også flere år å dele de gitte rettighetene på. Den enkelte kan motvirke dette ved å arbeide lenger.

Detaljene i utformingen av levealdersjusteringen ble ikke fastlagt i forbindelse med Stortingets behandling av pensjonsreformen våren 2005. De ble heller ikke vurdert da Stortinget vedtok detaljene for opptjeningsmodellen våren 2007. Forslag til detaljert utforming av levealdersjusteringen ble først lagt fram av Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008), og de viktigste faglige sidene ved dette er drøftet av Brunborg, Fredriksen, Stølen og Texmon (2008). Formålet med denne artikkelen er å gi en kortfattet oppsummering av disse vurderingene.

De viktigste aspektene rundt utformingen av levealdersjusteringen kan drøftes på grunnlag av forventet gjenstående levetid på ethvert alderstrinn for hver kohort. Artikkelen drøfter hvordan denne best kan måles og om levealdersjusteringen bør gjennomføres på grunnlag av *observasjoner* eller *prognoser*. Dersom levealdersjusteringen skal baseres på faktiske observasjoner, er det også nødvendig med et opplegg for glatting da det kan være en del tilfeldige variasjoner i forventet levetid fra år til år.

2. Sterk økning i tallet på pensjonister og i levealderen

Da dagens folketrygd ble innført i 1967, var det om lag 300 000 personer som var over pensjonsalderen på 70 år, og det var liten forståelse for den veksten som siden skulle komme. Den befolkningsframskrivingen som ble brukt av Pensjonsutredningskomiteén av 1962, regnet med konstant dødelighet (som i 1951-55), konstant fødselstall (63 000 per år), og ingen inn- og utvandring gjennom hele framskrivingsperioden 1960-2040

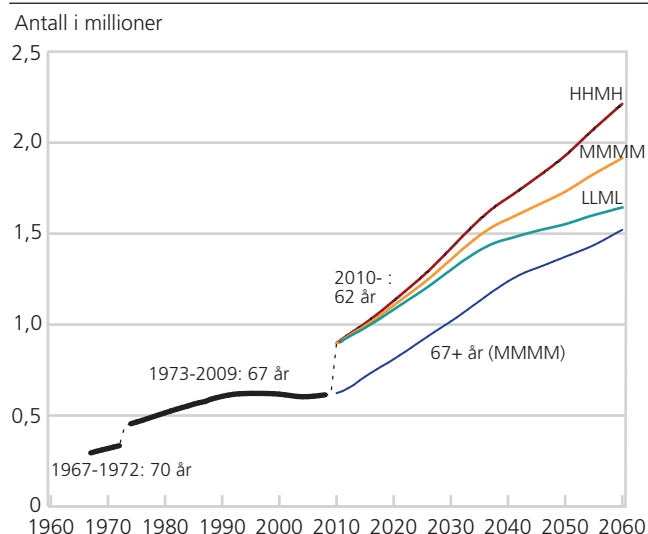
Helge Brunborg er forsker ved Seksjon for demografi og levekårsforskning (helge.brunborg@ssb.no)

Dennis Fredriksen er seniorrådgiver ved Gruppe for offentlig økonomi (dennis.fredriksen@ssb.no)

Nils Martin Stølen er forsker ved Gruppe offentlig økonomi (nils.martin.stolen@ssb.no)

Inger Texmon er seniorrådgiver ved Seksjon for demografi og levekårsforskning (inger.texmon@ssb.no)

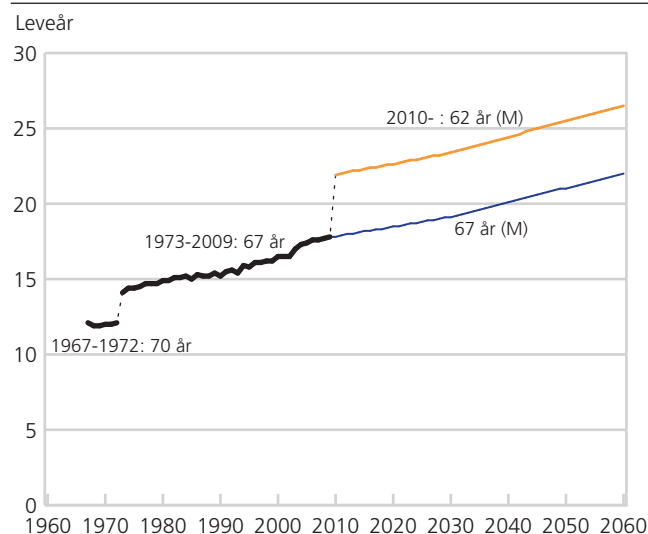
Figur 1. Antall personer som kan få alderspensjon fra Folketrygden i følge regelverket

(Sosialdepartementet 1963). Siden har som kjent fødsels- og dødelighetsratene sunket sterkt, noe som har medført en sterk økning i andelen eldre personer. Den store veksten i nettoinnvandringen de siste årene har bare ført til en litt lavere andel eldre enn vi ellers ville fått. I tillegg til den demografiske utviklingen ble pensjonsalderen gjort fleksibel i 1973, med en nedre grense på 67 år. Dette førte til at antall aktuelle alderspensjonister økte til nesten 450 000. Tallet har siden økt til litt over 600 000 i 2008, på grunn av høyere fødselstall, levealder og innvandring.¹ Den viktigste årsaken til økningen i antall potensielle pensjonister fra 1967 til i dag er altså regelendringer, men etter 2010 vil vi få en sterk økning som utelukkende skyldes demografiske faktorer. Antall personer 67 år vil mer enn fordobles til over 1,5 mill i 2060, ifølge mellomalternativet i Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger fra mai 2008 (Brunborg, Texmon og Pettersen 2008).

Bortsett fra mer eller mindre tilfeldige variasjoner har økningen i levealderen gjort seg gjeldende for alle aldre, også i de senere år. For eksempel har gjenstående levetid ved 67 år økt med mellom tre og fire år for både menn og kvinner siden 1967. Det har vært en enda sterkere økning i forventet gjenstående levetid for en person som går av ved lavest mulige pensjonsalder, se figur 2. Da folketrygden ble innført i 1967, kunne en som nylig hadde blitt pensjonist regne med å leve i 12,1 år til. Dette økte til 14,1 år da pensjonsalderen ble senket til 67 år i 1973. Deretter fulgte en lang periode med sterk økning i gjenstående levetid for 67-åringene, til 17,6 år i 2007. Ifølge forutsetningene lagt til grunn for de siste befolkningsframskrivingene, kan dette tallet komme opp i 22,0 år i 2060. For en person som velger å gå av ved nedre aldersgrense på 62 år i 2010, er forventet gjenstående levetid beregnet til 21,9 år. Siste

Figur 2. Forventet gjenstående levetid for personer som pensjoneres ved laveste aldersgrense

befolkningsprognose viser at denne levetiden kan øke til hele 26,5 år i 2060.

3. Forventet gjenstående levetid

Den eksakte levealderen for en kohort kan først tallfestes når alle i den er døde. Den yngste kohorten som vi har nesten helt komplette tall for, er den som ble født i år 1900 (som det bare var 13 gjenværende personer fra den 1.1.2008). Faktiske kohorttall for levealderen vil foreligge for sent til at de er til nytte i beregningene av pensjoner. I tillegg vil kohorttallene for levealderen i stor grad være bestemt av dødeligheten slik den var 20-50 år eller lenger tilbake i tid.

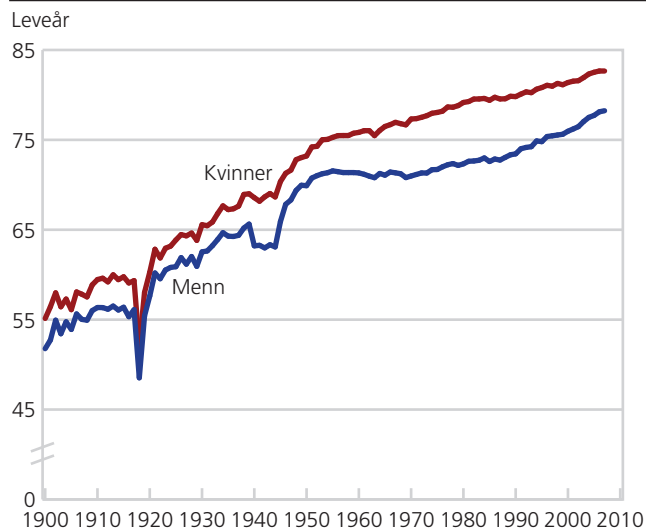
For å få mer aktuelle tall, er det derfor vanlig å beregne forventet gjenstående levetid ved en bestemt alder basert på dødelighetsobservasjoner for ett (eller flere) kalenderår. Man beregner da hvor lenge en hypotetisk person kan forvente å leve hvis vedkommende gjenomlever tverrsnittet av dødeligheten for det aktuelle året (eller årene). Beregningene sies da å bli gjennomført for perioder. I den årlige befolkningsstatistikken og i forbindelse med befolkningsframskrivingene er det som oftest periodetallene som blir presentert.

Forventet levealder ved fødselen basert på periodetall har økt med rundt 27 år både for menn og kvinner i løpet av de siste hundre årene, til 78,2 år for menn og 82,7 år for kvinner i 2007. For kvinner har det vært en jevn og betydelige økning i levealderen i mange år, som vist i figur 3. Mennenes levealder stagnerte på 1950- og 1960-tallet, men har økt svært raskt de siste årene.

I de vedtatte hovedprinsippene for nytt pensjonssystem er nedre grense for pensjonering fastlagt til 62 år. Delingstallene avhenger av utviklingen i dødeligheten for alle aldre utover dette. Det enkelttallet som kanskje best oppsummerer utviklingen i forhold til pensjonssystemet er forventet gjenstående levetid ved 62 år, og

¹ Pensjonsutredningen fra 1962 regnet med 403 000 personer 70 år og over i 2005, mens det registrerte tallet ble 507 000. For 2040 ble det beregnet 532 000, mens mellomalternativet fra siste framskriving gir 1,03 mill.

Figur 3. Forventet levealder ved fødselen

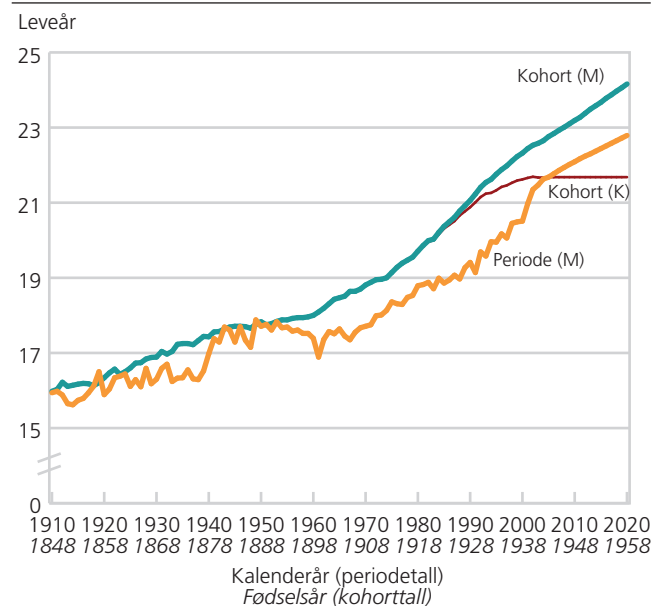

det er derfor dette tallet som får mest oppmerksomhet her.

Det har vært en generelt synkende dødelighet i alle aldre de siste to hundre årene, med noen få unntak. Derfor vil en kohort vanligvis leve lenger enn det som ble forventet da kohorten ble født - eller da den fylte 62 år. Dette illustreres i figur 4. Her har vi sammenliknet den forventede gjenstående levetid beregnet på grunnlag av dødelighetsdata for det året en kohort fylte 62 år (periodelevealderen), med den "faktiske" gjennomsnittlige levetiden kohorten opplevde etter 62 år (kohortlevealderen). For de eldste kohortene, født rundt 1900, bygger dette tallet så å si utelukkende på observert dødelighet. For yngre kohorter inngår i tillegg anslag for dødeligheten framover. Vi har altså "skjøtt" på en kohorts dødelighetsutvikling med prognosetall, jo yngre jo flere. For eksempel fylte 1940-kohorten 67 år i 2007, og vi måtte derfor bruke prognosetall for denne kohorten for aldre over 67 år (2007 var siste observasjonsår). De to tidsseriene er fasefor-skjøvet med 62 år. X-aksen viser altså året for "observasjon" av periodelevealderen, mens tallene under viser kohortenes fødselsår.

I tillegg til levealder basert på mellomalternativet M fra siste befolkningsframskriving, viser figuren kohortlevealderen basert på en forutsetning om konstante dødelighetsrater (som i 2007) gjennom hele framskrivingsperioden, det vil si ingen endring. Da vil kohortlevealderen etter hvert bli lik periodelevealderen for 2007 (fra og med 1946-kohorten). Dette er imidlertid et nokså urealistisk alternativ, da mye taler for at dødeligheten vil fortsette å gå ned.

Figuren viser at gjenstående levetid ved alder 62 år har økt for alle kohorter født etter 1850. Økningen har spesielt vært sterk for kohorter født etter 1915, selv om utviklingen for de senere kohortene er litt usikker fordi den i økende grad er basert på prognosetall.

Figur 4. Gjenstående levetid ved alder 62 år for perioder og kohorter. Ekstrapolert med tall fra befolkningsframskrivingen for 2008-2060 (mellomalternativ M og konstant dødelighet K)¹

¹ Kohorttallene er plottet for observasjonsåret minus 62. x-aksen viser observasjonsåret for periodetallene, med kohortenes fødselsår i parentes.

Gjenstående levetid for personer født i 1905, og som var 62 år da folketrygden ble innført i 1967, var om lag 17,6 år². Den faktiske gjenstående levetiden til disse kohortene er, med de dødelighetsrater som er registrert siden 1967 i kombinasjon med 2008-prognosen for de gjenværende år for denne kohorten, beregnet til 18,5 år. Det tilsvarende tallet for 1948-kohorten, som er den første kohorten som kan pensjonere seg ved 62 år, har økt til hele 23,0 år, mest fordi vi regner med en fortsatt sterk nedgang i dødeligheten i årene som kommer.

Figuren viser også at fram til kohortene født rundt 1915 er forskjellen mellom kohort- og periodetallene stort sett mellom 0 og 1 år. For senere kohorter er forskjellen større. Med forutsetningene fra SSBs befolkningsframskrivinger fra 2008 vil kohortene født mellom om lag 1925 og 1942 leve 1½ - 2 år lenger enn det som ble observert da kohortene nærmet seg 62 år. Denne økningen skyldes at siste befolkningsframskriving har lagt til grunn en sterkere nedgang i dødeligheten over 62 år for disse kohortene enn tidligere. Den sterke nedgangen i periodedødeligheten etter 2003 har derimot redusert det anslåtte avviket mellom kohort- og periodedødeligheten ved 62 år fra og med 1941-kohorten, da dødelighetsnedgangen i befolkningsframskrivingen er langsommere enn den som er observert i årene etter 2002.

Figuren viser også at forventet levealder ved 62 år målt ved periodetallene sank noe i årene mellom 1955 og 1970, det vil si for kohortene født mellom 1895 og 1910. Dette gjorde seg spesielt gjeldende for menn. Det kan derfor ikke utelukkes at forventet gjenstående

² Det var imidlertid bare 67 prosent av denne kohorten som overlevde til 62-årsalderen. Med dagens dødelighetsmønster overlever en langt større andel, nemlig over 91 prosent.

levetid kan komme til å gå ned i framtiden, selv om den observerte nedgangen gjelder periodetall. Vi har ingen eksempler på synkende levealder for noen kohorter i Norge, slik det framgår av figuren.

4. Klar vekst i levealderen og i antall pensjonister i årene framover

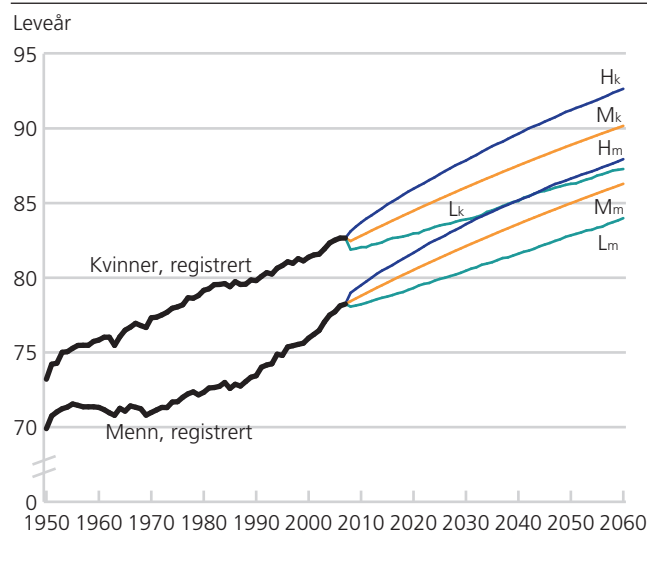
Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger viser hvordan folketallet fordelt etter kjønn og alder vil endre seg under gitte forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet og flyttinger inn og ut av landet. Fordi det er stor usikkerhet forbundet med de fire komponentene som inngår, består framskrivingene av en rekke beregninger der det er brukt ulike kombinasjoner av forutsetninger. I denne artikkelen blir hovedvekten lagt på en omtale av forutsetningene for dødeligheten, mens forutsetningene for fruktbarhet og nettoinnvandring bare er summarisk behandlet. For nærmere omtale av de siste befolkningsframskrivingene vises til Statistisk sentralbyrå (2008) og Brunborg, Texmon og Pettersen (2008).

Som beskrevet i avsnitt 3 har det vært en kraftig økning i levealderen de siste hundre årene, og i de siste befolkningsframskrivingene blir det lagt til grunn at nedgangen i dødeligheten fortsetter. Både ved befolkningsframskrivingene i 2005 og de siste fra mai 2008 er utviklingen i dødeligheten analysert i et perspektiv på vel 100 år, se Keilman og Pham (2005) for en nærmere omtale. I mellomalternativet er forventet levealder ved fødselen fram mot 2060 anslått å øke til henholdsvis 86,3 år for menn og 90,2 år for kvinner. Sammenliknet med observasjonene for 2007 innebærer dette en økning på 8,1 år for menn og 7,5 år for kvinner. Endringstakten er nær den samme som er observert siden 1950, dvs. henholdsvis 0,14 og 0,15 år per kalenderår. Foruten mellomalternativet er det, som vist i figur 5, formulert et lavalternativ og et høyalternativ.

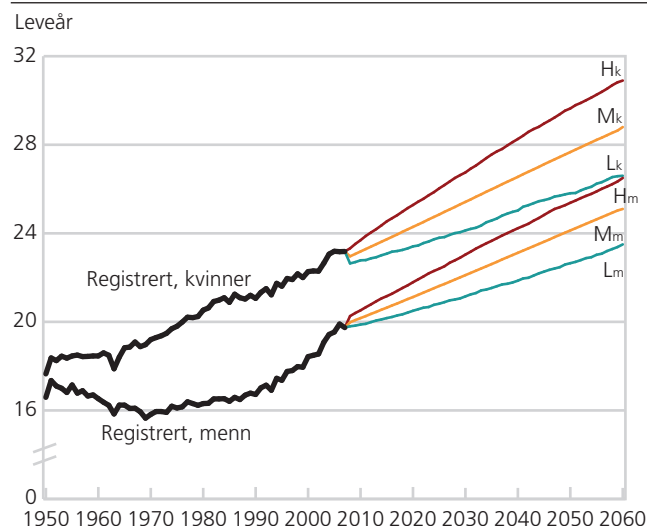
Sammenliknet med framskrivingen fra 2005 har det markerte fallet i dødeligheten i årene 2002-2006 først og fremst medført at utgangsnivået for levealderen i det første framskrivingsåret 2008 er blitt høyere. Siden endringstakten for levealdersutviklingen ikke er nevneverdig endret siden framskrivingene fra 2005, medfører dette et noe høyere nivå gjennom hele framskrivingsperioden. Dette gjenspeiles også i forventet gjenstående levetid ved 62 år vist i figur 6.

For fruktbarheten er det i mellomalternativet i de siste befolkningsframskrivingene lagt til grunn et samlet fruktbarhetstall på 1,85. Dette er bare svakt høyere enn i mellomalternativet fra framskrivingen i desember 2005, og justeringen har ingen stor effekt på den samlede befolkningsutviklingen. Den største endringen i forutsetningene for de siste befolkningsframskrivingene gjelder nettoinnvandringen. Fra et nivå for nettoinnvandringen på om lag 4 500 personer per år på begynnelsen av 1970-tallet var nettoinnvandringen kommet opp i 13 600 personer per år i perioden 2001-2005. De siste årene har det vært en rekordhøy innvandring til Norge, og i 2007 var nettoinnvandrin-

Figur 5. Forventet levealder ved fødselen. Registrert og framskrevet 1950 - 2060

Figur 6. Observert og framskrevet forventet gjenstående levetid ved alder 62 år. Registrert og framskrevet 1950 - 2060

gen på hele 39 700 personer. En god del av innvandringen de siste årene skyldes utvidelsen av EU til land i Øst-Europa samtidig som det har vært stor etterspørsel etter arbeidskraft i Norge. Det er grunn til å tro at nettoinnvandringen fra disse landene vil avta i takt med synkende press i det norske arbeidsmarkedet framover. Forventet økt etterspørsel etter arbeidskraft og bedre inntektsutvikling i disse landene vil trolig dra i samme retning. I framskrivingens mellomalternativ blir det derfor lagt til grunn at nettoinnvandringen fra EU/EFTA-området synker en del fram til 2020, og deretter går ytterligere noe ned fram til 2040. Nettoinnvandringen fra andre land i Øst-Europa og fra Afrika, Asia og Latin-Amerika forventes å holde seg mer stabil. I alt er det lagt til grunn at nettoinnvandringen kommer ned i vel 20 000 personer i året etter 2030. Forutsetningene er oppsummert på <http://www.ssb.no/folkfram/> og nærmere begrunnet hos Brunborg, Texmon og Pettersen (2008).

Tabell 1. Framskriving av befolkningen 20-66 år og 67 år og over.¹ 1000 personer

	2008	2020	2040	2060
20-66	2 900	3 272	3 542	3 823
67 +	614	810	1 238	1 521
Forholdstallet	4,7	4,0	2,9	2,5

¹ Framskriving basert på mellomalternativet fra mai 2008

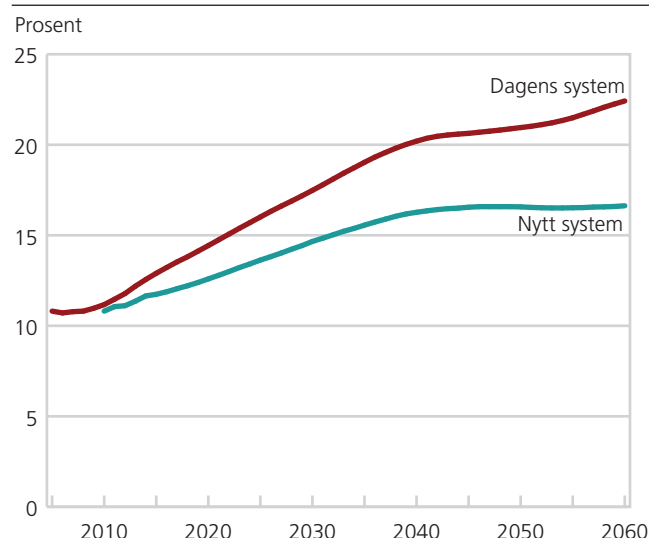
Den høye nettoinnvandringen observert de siste årene vil, sammen med forutsetningen om at det tar noen år før den kommer ned mot et normalt nivå, innebære en sterkere befolkningsvekst i de nærmeste tiårene enn tidligere beregnet. I tråd med framskrivingenes mellomalternativ kan folketallet i Norge vokse fra 4,7 millioner i 2008 til rundt 6,9 millioner i 2060. Dette er 0,8 millioner høyere enn mellomalternativet fra framskrivingen i 2005. Høyere levealder og litt høyere fruktbarhet bidrar også noe til økt folketall. Den høye innvandringen og forutsetningen om høyere levealder fører dessuten til at de siste beregningene gir om lag 200 000 flere personer over 67 år i 2060 enn det som fulgte fra den forrige framskrivingen fra 2005.

Som det går fram av tabell 1 (og figur 1), vil det i 2040 være om lag dobbelt så mange personer 67 år og eldre som i dag. Foruten fortsatt økning i levealderen har utviklingen sammenheng med at store kull født etter krigen etter hvert går over i pensjonistenes rekke og erstatter små kull født i mellomkrigstiden. Mens det i 2008 er 4,7 personer i aldersgruppen 20-66 år per person 67 år og over, ventes dette tallet å synke til 2,5 i 2060. Ettersom de gjennomsnittlige opparbeidede rettighetene til pensjon også øker på grunn av flere opptjeningsår og økt yrkesdeltaking for kvinner, vil statens utgifter til alderspensjon øke til mer enn det dobbelte over den samme perioden, gitt en videreføring av dagens pensjonssystem. Høyere arbeidsstyrke på grunn av flere i aldersgruppen 20-66 år vil imidlertid bidra noe til finansieringen av de økte utgiftene. Likevel kan finansieringsbyrden til alderspensjon målt i prosent av de pensjongivende inntektene nesten fordobles fra i dag til 2040, dersom dagens pensjonssystem videreføres, som vist i figur 7.

5. Pensjonsreformen motvirker effektene av ytterligere vekst i levealderen

Det viktigste elementet i det nye pensjonssystemet er det forsikringsmessige prinsippet om at de opparbeidede rettighetene skal divideres med et tall som reflekterer forventet antall år som pensjonist (det såkalte delingstallet). Nedre grense for pensjonering settes til 62 år. Tidlig pensjonering gir lave årlige ytelser fordi det blir flere år å dele de gitte rettighetene på. Ved sen pensjonering blir den årlige ytelsen derimot høyere. Dersom levealderen øker, blir det også flere år å dele de gitte rettighetene på. Den enkelte kan motvirke dette ved å stå i arbeid lenger. Ettersom utsatt pensjonering også gir økt opptjening av rettigheter, er det etter en overgangsperiode nødvendig å arbeide 8 måneder ekstra for hvert år levealderen øker, dersom en vil unngå at de årlige ytelsene blir redusert. Hovedformålet med

Figur 7. Bidragsrate for utgiftene til alderspensjon med dagens og nytt pensjonssystem

dette elementet er dels å øke arbeidstilbudet gjennom å stimulere til utsatt pensjonering og dels å begrense veksten i de framtidige pensjonsutgiftene.

I de empiriske illustrasjonene i forbindelse med Pensjonskommisjonens innstilling og behandlingen i Regjering og Storting i tidligere runder, ble det lagt til grunn at ytelsene i det nye pensjonssystemet skulle normeres med utgangspunkt i levealdersforutsetningene for 1943-kohorten (ytelsesbasert system). I forslaget fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008) ble det derimot foreslått å beregne ytelsene for framtidige kohorter ved å dividere de opptjente rettighetene med de såkalte *delingstallene*, som reflekterer forventet antall år som pensjonist (sparelignende utforming). Under bestemte forutsetninger vil det ikke være noen reelle forskjeller mellom de to framstillingsmåtene. Endringen kan begrunnes med at folk flest lettere skal se sammenhengen mellom opptjening av rettigheter og hva de får igjen av årlige ytelser.

I forbindelse med overgangen til en sparelignende framstilling har imidlertid Regjeringen foreslått et tilleggselement ved at det også skal tas hensyn til såkalte *arvegevinster* før 62 år. Arvegevinster oppstår i pensjonssystemet ved at de opparbeidede rettighetene til de som dør i hver kohort fordeles på de gjenlevende. Tilleggselementet er begrunnet med at en konsekvent levealdersjustering tilsier at en tar i betraktning utviklingen i levealderen både for yrkesaktive og pensjonister. Redusert dødelighet før 62 år vil over tid innebære reduserte arvegevinster slik at dette elementet etter hvert bidrar til lavere gjennomsnittlige pensjonsytelser.

Prinsippene om at de opparbeidede rettighetene skal divideres med et tall som i stor grad reflekterer antall år som pensjonist, vil gi klare insentiver til å utsette pensjoneringen, og insentivene blir sterkere jo mer levealderen øker. Hvis pensjoneringen ikke blir tilstrekkelig utsatt ved økende levealder, vil ytelsene bli redusert.

Det er betydelig usikkerhet forbundet med å anslå effekten på ønsket pensjonsalder av at levealderen øker. For å illustrere betydningen for de offentlige finansene har vi lagt til grunn at pensjoneringen for personer som ikke er uføre blir utsatt med 2/3 år for hvert år levealderen øker. På grunn av økt opptjening ved utsatt pensjonering er dette tilstrekkelig til å opprettholde ytelsene. Delingstallene innebærer at usikkerheten for utgiftene til alderspensjon som følge av økende levealder, langt på vei blir eliminert uansett hvor sterk levealdersøkningen blir og uavhengig av hvor mye pensjoneringen blir utsatt.

Betydningen av de forsikringsmessige prinsippene og levealdersjusteringen for den framtidige finansieringsbyrden av utgiftene til alderspensjon, er illustrert i figur 7. Finansieringsbyrden, uttrykt ved bidragsraten, er beregnet ved å ta forholdet mellom utgiftene til alderspensjon og de samlede pensjongivende inntektene. I tillegg er det korrigert for at pensjonistene betaler skatt med en sats som er om lag halvparten av skatteprosenten for de yrkesaktive. Bidragsraten kan tolkes som den skatteprosenten det er nødvendig å anvende på de pensjongivende inntektene for å finansiere utgiftene til alderspensjon. Beregningene er gjennomført med Statistisk sentralbyrås dynamiske mikrosimuleringsmodell MOSART, som framskriver livsløpet for et representativt utvalg av den norske befolkningen.

Som det går fram av figuren vil bidragsraten for utgiftene til alderspensjon nesten fordobles fram til 2040 ved en videreføring av dagens system. I det nye systemet er levealdersjusteringen den viktigste innstrammende komponenten. Denne vil bidra til at bidragsraten i 2040 stabiliserer seg i overkant av 16 prosent, mens den vil komme opp i 20 med dagens system og fortsetter å øke noe videre framover.

6. Observasjoner versus prognoser

Prognoser er dels basert på analyser av utviklingen i tidligere perioder, men til dels er de også basert på skjønn, og på metoder som kan variere over tid. Det er svært vanskelig å lage modeller som vil gi gode, udiskutable og robuste prognoser for utviklingen i levealderen framover. I tråd med at dødeligheten for personer over 62 år, målt ved periodetallene, har avtatt merkbart siden rundt 1970 (jf figur 3), har forutsetningene lagt til grunn i Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger som regel undervurdert nedgangen. Det er ingen grunn til å vente stor treffsikkerhet i framtida heller. Ettersom det er lite trolig at nedgangen i dødeligheten stopper helt opp, vil alternativer i befolkningsframskrivingene som forutsetter fortsatt nedgang fortone seg mer relevante enn alternativer med konstant (eller økende) dødelighet.

Hvis delingstallene i stor grad var basert på prognoser, ville det bli ekstra stor oppmerksomhet rundt Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger. Det ville være klart uheldig om de vurderingene som ble lagt ned i anslagene for dødelighetsutviklingen, skulle være av-

gjørende for levealdersjusteringen av pensjonsytelsene. Dette taler for bruk av faktiske observasjoner framfor prognoser, og denne tilnærmingen er i samsvar med det som er lagt til grunn for levealdersjusteringen av pensjonsytelsene i de fleste andre land der slike elementer er innført.

Som det går fram av drøftingen i avsnitt 3, er det imidlertid ikke uproblematisk å bygge på faktiske observasjoner. Ett åpenbart problem som framgår av figur 4, er at dødeligheten for en kohort ikke er helt kjent før alle i den er døde. Dette er uforenlig med ønsket om at levealdersjusteringen bør være kjent for de aktuelle personer i forkant av nedre aldersgrense for pensjoneringen, det vil si før fylte 62 år. På grunn av fortsatt nedgang i dødeligheten etter at delingstallene er beregnet, vil periodedødeligheten undervurdere kohortdødeligheten. Uten korrigerende mekanismer ville dette innebære at pensjonsytelsene ble for høye, ettersom de opparbeidede rettighetene ville bli dividert med et anslag på et for lavt antall år som pensjonist. Men selv med den spareliggende utformingen av det nye pensjonssystemet, er det gjennom kalibreringen av opptjeningsprosenten lagt til grunn at levealdersjusteringen skal *normeres* mot dødelighetsforutsetninger for personer fra 1943-kohorten ved 67 år. Så lenge kohort- og periodedødeligheten utvikler seg *parallelt*, har nivåfeilen mindre betydning.

Som det framgår av figur 4, har imidlertid ikke kohort- og periodedødeligheten alltid utviklet seg parallelt, og det er ikke sikkert at dette vil skje framover heller. Vi kan ikke se bort fra at forventet gjensstående levetid ved en bestemt alder kan stagnere - eller til og med synke. Men det kan være svært vanskelig å oppdage dette, da det først i etterkant er mulig å skille mellom et trendskifte og tilfeldige svingninger. På grunn av forskjellene mellom periode- og kohortdødelighet og usikkerhet om den framtidige dødeligheten, er det vanskelig å finne et system for levealdersjustering som i ettertid viser seg å fungere fullt ut rettferdig overfor alle tenkelige utviklingsforløp.

Selv om levealdersjusteringen bør gjennomføres på grunnlag av observerte periodetall, vil prognoser uansett være nødvendig for å anslå utgiftene til alderspensjon i nærmeste framtid og for å utarbeide foreløpige anslag på delingstallene for de som nærmer seg pensjonsalderen.

Det er vedtatt at delingstallene skal beregnes og være kjent på det tidspunktet man kan gå av med pensjon for første gang. Den siste tilgjengelige statistikken året før man kan gå av, vil komme når man selv er 61 år. Da vil det foreligge dødelighetsstatistikk for det foregående kalenderåret, det vil si da kohorten var 60 år. For de medlemmer av en kohort som venter med å pensjoneres seg til 63 år eller senere, er det fortsatt dødelighetsstatistikken for det året man 60 fylte år som vil legges til grunn for pensjonsberegningen. Delingstallet for en

kohort vil altså ligge fast og ikke endres på grunn av endret levealdersutvikling etter fylte 62 år.

7. Sammenveiing av dødelighet for menn og kvinner

Både i dagens system og i forslagene til nytt pensjonssystem er det lagt til grunn at menn og kvinner behandles under ett, på tross av at dødeligheten er betydelig høyere for menn enn kvinner i alle aldre. Dette fører til at det er betydelig flere overlevende kvinner enn menn i høy alder, på tross av det blir født flere gutter enn jenter. Det har imidlertid ikke vært vanlig å lage dødelighetstabeller for begge kjønn under ett. En enkel metode for å beregne forventet levealder for begge kjønn ville være å regne ut det aritmetiske gjennomsnittet for menn og kvinner. Dette fører imidlertid til litt skjeve estimater. Fra og med 2006 har Statistisk sentralbyrå benyttet et opplegg for å beregne forventet levealder for også begge kjønn under ett, det vil si at antall dødsfall og folkemengden slås sammen for menn og kvinner.

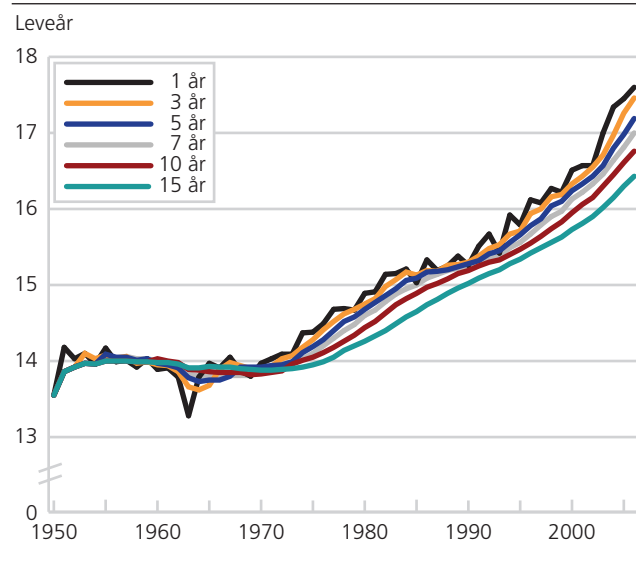
8. Glatting

På grunn av tilfeldige variasjoner fra år til år (og fra alder til alder) er det nødvendig å glatte de overlevelsessannsynlighetene som trenges for å beregne forventet levealder og delingstallet. Det finnes mange måter å glatte på, og valg av metode og antall observasjonsår som legges til grunn, er ikke åpenbar. Forsøk viser at mer avanserte metoder ikke gir særlig bedre resultater enn enkle og mer gjennomsiktede metoder, som derfor er å foretrekke (se Brunborg, Fredriksen, Stølen og Texmon 2008). De enkle metodene består i beregninger av ulike former for gjennomsnitt over flere år.

Treleddet glidende gjennomsnitt fjerner en god del av de tilfeldige variasjonene, men som drøftet i tilknytning til figur 8, vil en glattingsperiode på tre år i en del tilfeller ikke være tilstrekkelig. Dessuten vil et glidende gjennomsnitt medføre at vi ikke får noen observasjon for siste år, som derved "mistes". For å få en enda jevnere tidsutvikling, kan vi beregne gjennomsnittet over lengre perioder, men dette fører til at enda flere år "mistes". En løsning på dette problemet er å bruke gjennomsnittstall for de siste fem eller ti (eller flere) år. Dette er selvsagt det samme som å beregne glidende gjennomsnitt, men resultatene er forskjøvet med noen kalenderår, slik at vi også får tall for de siste observasjonsårene. Med dette opplegget vil imidlertid det glattede estimatet for siste år ligge systematisk under den uglattede observasjonen for perioder med økende levealder. Så lenge ytelsene normeres mot en bestemt kohort, spiller imidlertid nivåfeil liten rolle, som omtalt i tidligere avsnitt. Det er *endringer i trenden* som kan være problematisk.

Det er gjennomført en forholdsvis grundig vurdering av hva som kan være den mest hensiktsmessige lengden av glattingsperioden, når en velger å basere glattingen på tilbakegående gjennomsnitt. Denne vurderingen er forsøkt oppsummert i figur 8, selv om ikke alle detaljer framgår.

Figur 8. Forventet gjenstående leveår ved eksakt alder 62 for begge kjønn 1950-2006 for glattingsperioder av ulik lengde

Ved store tilfeldige utslag vil et 3-års gjennomsnitt ikke fjerne nok av de tilfeldige variasjoner fra år til år. Dette gjelder blant annet den tilfeldige sterke nedgangen som ble observert i 1963 og i forbindelse med økningen i 2003 og 2004. Ved å se nærmere på endringstallene fra år til år kan selv fem års glatting vise seg å være for lite. I den forbindelse er det også verdt å merke at levealdersjusteringen i Sverige, med om lag dobbelt så stor folkemengde som Norge, er basert på anslag for forventet gjenstående levetid på data for siste femårsperiode. Om lag uendret observert levealder fra 2006 til 2007, etter en klar økning i levealderen over perioden 2002-2006, indikerer også at det er fornuftig med en forholdsvis lang glatteperiode. En lang glatteperiode innebærer dessuten at anslagene på delingstallene for en kohort er temmelig sikre noen år før de aktuelle personene fyller 62 år.

Tap av aktualitet vil imidlertid være en klar ulempe ved å velge en for lang glatteperiode. Dette er spesielt uheldig ved trendsifter. Gevinsten i form av en glattere utvikling ved å gå fra 10 år til 15 år ser ut til å være minimal, samtidig som mindre aktualitet er en tydelig kostnad. En glatteperiode mellom 5 og 10 år virker derfor optimalt for norske forhold, og ut fra en totalvurdering har vi anbefalt 10 år.

9. Pensjonering mellom to fødselsdager og gjenstående tid til indeksering

I beregningene av delingstallene har vi tatt utgangspunkt i personer som pensjonerer seg på fødselsdagen sin. Dette er en forenkling for å kunne håndtere problemstillingene i hele år på en enkel måte. Den endelige og praktiske utformingen av delingstallet må ta hensyn til at folk er født over hele året og at man kan pensjonere seg mellom fødselsdagene. Tilsvarende betraktninger vil også komme til anvendelse i forbindelse med indekseringen av ytelsene, da denne forutsettes å finne sted en gang i året, trolig 1. mai.

Det er i prinsippet mulig å beregne forventet gjenstående levetid for enhver alder, også for eldre som ikke er i hele år. Dersom dette skulle gjøres med faktiske observasjoner for månedstall, ville de tilfeldige variasjonene bli betydelige. Det er derfor bedre å interpolere. Lineær interpolasjon av forventet gjenstående levetid for to påfølgende hele aldre er en enkel metode som ser ut til å gi tilstrekkelig gode estimater for forventet gjenstående leveår for mellomliggende aldre oppgitt i år og måneder.

10. Praktisk implementering

I tråd med de faglige anbefalingene omtalt foran er delingstallene for utvalgte kohorter gjengitt i tabell 2. Delingstallene avspeiler i hovedsak forventet gjenstående levetid ved pensjoneringsstidspunktet. I tillegg er de beregnet på grunnlag av ti års tilbakegående glatting og justert for indeksering etter pensjoneringen. Delingstallene i tabell 2 skal imidlertid bare anvendes på rettigheter opptjent med det nye pensjonssystemet. Det nye systemet fases gradvis inn for personer født fra og med 1954, og gjøres fullt gjeldende for personer født fra og med 1963. Som det går fram av tabellen, synker delingstallene med utsatt pensjoneringsalder da det blir færre år å dele de opparbeidede rettighetene på. Stadig økende levealder bidrar til flere år som pensjonist for en gitt pensjoneringsalder, og dermed høyere delingstall.

Med den tidligere framstillingen som et ytelsesbasert system ble delingstallene normert mot delingstallene for 1943-kohorten gitt pensjonering ved 67 år. Disse normerte delingstallene blir betegnet som *forholdstall*. Fram til resultatet fra lønnsforhandlingene i begynnelsen av april 2008, var det lagt opp til at delingstallene for rettigheter basert på dagens system i praksis skulle beregnes på denne måten. På grunn av den sterke økningen i levealderen fra 2002 til 2006 lå det an til at levealdersjusteringen for de første kohortene berørt av pensjonsreformen (det vil si fra og med 1944-kohorten) ville bli klart sterkere enn tidligere beregnet, basert på forutsetningene i SSBs framskrivninger. Som et element i forhandlingene rundt utformingen av ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) i vårens lønnsoppgjør, gikk Regjeringen derfor med på en generell og mer lempelig innfasing av levealdersjusteringen for de første kohortene som blir berørt (uavhengig av om de er AFP-berettigede eller ikke). Vi har derfor beregnet nedjusterte forholdstall fram til og med 1962-kohorten, som er gjengitt i tabell 3.

Under noen forenklerende forutsetninger³ er konsekvensene av levealdersjusteringen for nødvendig utsettelse

Tabell 2. Anslag på delingstall, mai 2008¹

Alder	Fødselsår					
	1943	1954	1958	1963	1973	1983
62		19,89	20,17	20,59	21,46	22,35
63		19,18	19,45	19,87	20,73	21,61
64		18,48	18,74	19,15	19,99	20,86
65		17,78	18,03	18,43	19,26	20,12
66		17,08	17,33	17,72	18,53	19,37
67	15,17	16,39	16,63	17,01	17,81	18,63
68		15,70	15,93	16,30	17,08	17,89
69		15,02	15,24	15,60	16,36	17,15
70		14,35	14,56	14,91	15,64	16,41
71		13,68	13,88	14,22	14,94	15,68
72		13,02	13,22	13,54	14,23	14,96
73		12,37	12,56	12,88	13,54	14,24
74		11,74	11,92	12,22	12,86	13,54
75		11,12	11,29	11,58	12,19	12,84

¹ Delings- og forholdstallene er beregnet på grunnlag av ti års tilbakegående glatting av periodetall for dødeligheten fra det året en kohort fyller 60. Informasjonen om dødeligheten er basert på observerte tall til og med 2007. Deretter bygger tallene på dødelighetsforutsetningene fra mellomalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger fra mai 2008. Dødeligheten er beregnet for begge kjønn under ett. I tillegg til dødeligheten er delingstallene også justert for at de løpende pensjonsytelsene indekseres svakere enn lønnsveksten. For en nærmere forklaring av delingstallet, se Brunborg, Fredriksen, Stølen og Texmon (2008), spesielt likning (19) på side 20.

Tabell 3. Anslag på nedjusterte forholdstall, mai 2008

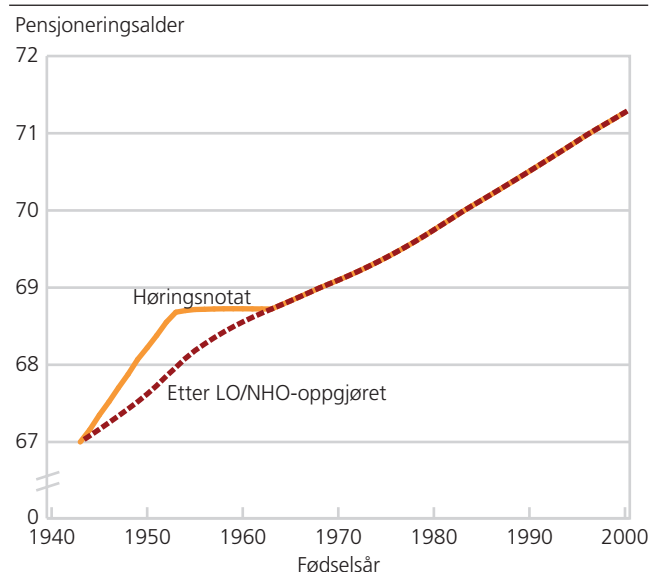
Alder	Fødselsår					
	1943	1944	1945	1948	1953	1962
62				1,316	1,341	1,387
63				1,258	1,283	1,329
64				1,199	1,225	1,272
65			1,127	1,141	1,168	1,215
66		1,064	1,068	1,083	1,110	1,157
67	1,000	1,005	1,010	1,025	1,053	1,100
68	0,942	0,947	0,952	0,968	0,997	1,044
69	0,884	0,889	0,895	0,911	0,941	0,987
70	0,827	0,833	0,838	0,855	0,885	0,931
71	0,771	0,777	0,783	0,800	0,830	0,875
72	0,716	0,722	0,728	0,746	0,775	0,820
73	0,662	0,668	0,674	0,692	0,721	0,765
74	0,610	0,615	0,622	0,639	0,669	0,712
75	0,558	0,564	0,571	0,588	0,617	0,659

av pensjoneringsalderen for å opprettholde ytelsene, oppsummert i figur 9. Figuren gjengir både konsekvensene av forslaget i Arbeids- og inkluderingsdepartementets høringsnotat og det justerte opplegget som følge av resultatet fra lønnsforhandlingene i april 2008. Etter som levealdersjusteringen er basert på ti års tilbakegående glatting fra året den aktuelle kohorten fyller 60 år, skyldes det klare behovet for utsettelse av pensjoneringsalderen for kohortene fram til og med 1953 den betydelige veksten i levealderen som har funnet sted de siste årene. Den flate utviklingen fra 1953-kohorten til 1963-kohorten skyldes innfasingen av opptjeningsmodellen med det nye systemet, hvor man får uttelling for å arbeide utover en pensjoneringsalder på 67 år. Med dagens system er det svært få som har en slik fordel i og med at de fleste allerede har 40 poengår.

³ I tillegg til forutsetningen om at opptjenningen fra dagens system gjelder fullt ut til og med 1953-kullet og at det reformerte systemet gjelder fullt ut fra og med 1963-kullet, med en gradvis sammenveining mellom disse kullene, bygger beregningene bak figur 9 på følgende forenklerende forutsetninger:

- Jevn inntekt på 5G i året i 40 år inntil man er 67 år
- Det er ikke tatt hensyn til arvegevinster før 62 år: øker nødvendig vekst i pensjonsalder
- Det er ikke tatt hensyn til underregulering etter pensjonering: demper nødvendig vekst i pensjonsalder.

Figur 9. Nødvendig økning i pensjoneringsalder for å kompensere for levealdersjusteringen¹

¹ Illustrasjonen er basert på midlertidige dødelighetsforutsetninger fra 2007. Ettersom det bare er mindre endringer i dødelighetsforutsetningene for befolkningsframskrivingene fra mai 2008, gir det ikke stort utslag i figuren. Svakt bedre utsikter til høyere levealder fra og med 1963-kohorten innebærer at det kan være nødvendig med litt sterkere utsetting av pensjoneringsalderen enn det figuren viser.

Resultatet fra lønnsoppgjøret om at levealdersjusteringen ikke skal øke med mer enn 0,5 prosent fra ett årskull til det neste, med utgangspunkt i rettigheter opptjent med dagens system, bidrar til å utsette innfasingen av levealdersjusteringen samtidig som den blir jevnere. Ettersom 1963-kohorten i sin helhet får opptjening og levealdersjustering basert på det nye systemet, er pensjonsalder og ytelser for denne og framtidige kohorter ikke berørt. Av figur 9 går det fram at en person som er født i 1968 må forvente å arbeide til han/hun er 69 år for å få en pensjon som er sammenlignbar med en som var født i 1943, og som går av med pensjon som 67-åring. Personer født i 1996 må arbeide til de blir 71 år.

Referanser

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008): *Ny alderspensjon i folketrygden – lovutkast*. Høringsnotat.

Brunborg, H., D. Fredriksen, N.M. Stølen og I. Texmon (2008): *Utviklingen i levealder og utforming av delingstall i et reformert pensjonssystem*. Rapport 2008/23, Statistisk sentralbyrå.

Brunborg, H., I. Texmon og S.V. Pettersen (2008): *Nye befolkningsframskrivinger*. Økonomiske analyser 3/2008, Statistisk sentralbyrå, 29-41.

Innst. S. nr. 195 (2004-2005): *Innstilling fra Finanskomiteen om pensjonsreform – trygghet for pensjonene*. Stortinget, Oslo.

Keilman, Nico og Dinh Quang Pham (2005): *Hvor lenge kommer vi til å leve? Levealder og aldersmønster for dødeligheten i Norge, 1900–2060*, Økonomiske analyser 6/2005, 43-49.

NOU 2004:1: *Modernisert folketrygd. Bærekraftig pensjon for framtida*. Norges offentlige utredninger 2004:1, Finansdepartementet og Sosialdepartementet, Oslo.

Sosialdepartementet (1963): *Innstilling fra Pensjonsutredningskomiteen av 1962*.

Statistisk sentralbyrå (2008): *Befolkningsveksten fortsetter*. <http://www.ssb.no/folkfram/>

Oppdaterte framskrivninger av arbeidsstyrke, pensjonsutgifter og finansieringsbyrde

Dennis Fredriksen, Trude Gunnes
og Nils Martin Stølen

I forbindelse med pensjonsreformen har Statistisk sentralbyrå gjennomført oppdaterte beregninger av effektene på pensjonsutgifter, arbeidsstyrke og finansieringsbyrde. Utgangspunktet for blant annet utdanning og sysselsetting er oppjustert til 2006, og effekten av nye befolkningsframskrivninger fra mai 2008 er innarbeidet. Som følge av den kraftige økningen i nettoinnvandringen de siste årene, er forutsetningene om utviklingen framover også klart påvirket. Den økte nettoinnvandringen gir langt sterkere vekst i arbeidsstyrken samtidig som finansieringsbyrden blir lavere. Regjeringen har fremmet forslag til praktisk opplegg for levealdersjustering av pensjonsytelsene, og en forståelse om delvis skjerming mot dette de første årene etter 2010 ble inngått i vårens lønnsoppgjør. Opplegget for levealdersjustering bidrar til å begrense veksten i ytelsene, og dermed utgiftene til alderspensjon. I årene fram til 2030 blir de innstrammende effektene av konkretiseringen mer enn oppveid av skjermingen. Vedtaket om opptrapping av minstepensjonene i trygdeoppgjøret fra mai 2008 trekker også ytelsene oppover.

1. Innledning

Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger viser en betydelig aldring av den norske befolkningen i de nærmeste tiårene. I 2040 vil det være om lag dobbelt så mange personer som er 67 år og eldre sammenliknet med i dag. Ettersom opparbeidede rettigheter til pensjon også øker på grunn av flere opptjeningsår og økt yrkesdeltaking for kvinner, vil statens utgifter til alderspensjon øke til mer enn det dobbelte over den samme perioden dersom dagens pensjonssystem videreføres. Veksten i den yrkesaktive befolkningen, og dermed arbeidsstyrken, vil bli mer moderat, selv om fortsatt høy nettoinnvandring vil ha betydning. Dersom dagens pensjonssystem videreføres, vil finansieringsbyrden til alderspensjon, målt som prosent av de pensjongivende inntektene, nesten fordobles fra 2008 og fram til 2040.

For å begrense økningen i utgiftene til alderspensjon, og dermed redusere utfordringene for statens finanser i framtida, har et bredt flertall på Stortinget vedtatt hovedprinsippene for en pensjonsreform som er planlagt innført fra og med 2010. I tillegg til å dempe veksten i utgiftene er det nye systemet lagt opp slik at det skal bidra til økt arbeidstilbud, både over den yrkesaktive perioden og gjennom utsatt pensjonering. Bedre utnytting av den potensielle arbeidskraften vil i større grad gjøre det mulig å skjerme de årlige pensjonsytelsene fra innstramningen.

Dennis Fredriksen er seniorrådgiver ved Gruppe for offentlig økonomi (Dennis.Fredriksen@ssb.no)

Trude Gunnes er førstekonsulent ved Gruppe for offentlig økonomi (Trude.Gunnes@ssb.no)

Nils Martin Stølen er forsker ved Gruppe offentlig økonomi (nils.martin.stolen@ssb.no)

Effektene av pensjonsreformen på arbeidstilbud, finansieringsbyrde og fordeling er tidligere beregnet av Statistisk sentralbyrå og er sist dokumentert av Stensnes, Stølen og Texmon (2007) og Fredriksen, Stensnes og Stølen (2007). Sammenlignet med Regjeringens forslag i St.meld. nr. 5 (2006-2007) innebar de viktigste endringene i Stortingets vedtak våren 2007 en svak heving av taket for opptjening og en lengre periode for omsorgsopptjening. Beregningene i den andre publikasjonen har også innarbeidet nye anslag for sysselsettingseffektene for personer i yrkesaktiv alder som er litt lavere enn tidligere anslag.

Siden beregningene presentert i Fredriksen, Stensnes og Stølen (2007), er følgende forhold innarbeidet:

- Utgangspunktet for beregningene er justert til 2006 med bl.a. noe høyere yrkesdeltaking og utdanningsnivå.
- Nye befolkningsframskrivninger fra mai 2008.
- Forslag til praktiske opplegg for levealdersjusteringen, herunder opplegget for glatting og arvegevinster før 62
- Som et resultat av lønnsoppgjøret våren 2008 ble det inngått forståelse om at Regjeringen skal foreslå en delvis skjerming for levealdersjusteringen de første årene etter 2010.
- Trygdeoppgjøret mai 2008 med økning av minstepensjonene motsvarer av underregulering av grunnbeløpet, samt forslag til ytterligere økning i minstepensjonen i 2009 og 2010.

Hovedformålet med artikkelen er å vise hvordan disse endringene slår ut i arbeidsstyrken, pensjonsytelsene og framtidig finansieringsbyrde. Dette er gjennomført ved å legge på de ulike elementene angitt ovenfor trinn

for trinn med utgangspunkt i beregningen med det nye pensjonssystemet fra høsten 2007. En oppsummering av de ulike effektene i 2050 er vist i tabell 1. Før vi går igjennom resultatene fra beregningene i avsnittene 4 til 6, er det nødvendig å gi en nærmere beskrivelse av forutsetningene for de siste befolkningsframskrivingene i avsnitt 2, mens de foreslåtte og dels vedtatte tilpasningene av pensjonssystemet blir omtalt i avsnitt 3. I avsnitt 7 presenterer vi oppdaterte nåverdiberegninger av framtidige forpliktelser til alderspensjon.

2. Høyere befolkningsvekst med framskrivingene fra mai 2008

Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivinger viser hvordan folketallet fordelt på kjønn og alder vil endre seg som følge av ulike forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet og flyttinger inn og ut av landet. De siste framskrivingene gjennomført i mai 2008, er dokumentert av Brunborg, Texmon og Pettersen (2008). Det er usikkerhet om den framtidige utviklingen i komponentene som inngår, og det gjelder spesielt nettoinnvandringen. Derfor består framskrivingene av en rekke beregninger med ulike forutsetninger for de fire komponentene *fruktbarhet, levealder, innenlands mobilitet og nettoinnvandringen* (ulike forutsetninger om innenlands mobilitet er uten betydning for pensjonsberegningene). Mellomalternativet i disse forutsetningene blir som oftest framstilt som det mest sannsynlige. Hovedvekten i denne artikkelen vil bli lagt på dette alternativet sammenlignet med det som ble lagt til grunn for de forrige beregningene presentert i desember 2005.

I mellomalternativet i de siste befolkningsframskrivingene er det lagt til grunn et *samlet fruktbarhetstall* på 1,85. Dette er bare svakt høyere enn i mellomalternativet fra framskrivingen i desember 2005, og justeringen har ingen stor effekt på den samlede befolkningsutviklingen. Som i forrige framskriving, bygger forutsetningene om utviklingen i *dødeligheten* på den observerte utviklingen de siste hundre årene. Forventet levealder ved fødselen var i 2007 kommet opp i 78,2 for menn og 82,7 år for kvinner. Forutsetningene fra framskrivingenes mellomalternativ gir en ytterligere økning fram til 2060 på hhv 8,1 og 7,5 år. Dette skyldes i første rekke fortsatt økning i levealderen for de eldre aldersgruppene. Det markerte fallet i dødeligheten i årene 2002-2006 har i første rekke ført til et høyere utgangsnivå for levealderen i 2008 sammenlignet med det framskrevne tallet fra 2005. Med samme trend i levealdersutviklingen som tidligere lagt til grunn, ligger forventet levealder noe høyere enn i den forrige framskrivingen gjennom hele framskrivingsperioden. Dette innebærer en litt sterkere økning i tallet på eldre enn det som tidligere ble lagt til grunn.

Den største endringen i forutsetningene lagt til grunn for de siste befolkningsframskrivingene gjør seg gjeldende for *nettoinnvandringen*. Fra et nivå for nettoinnvandringen på om lag 4 500 personer per år på begynnelsen av 1970-tallet var nettoinnvandringen kommet opp i gjennomsnittlig 13 600 personer i perioden

2001-2005. De siste årene har det vært en rekordhøy innvandring til Norge, og i 2007 var nettoinnvandringen på hele 39 700 personer. En god del av innvandringen de siste årene kan forklares med utvidelsen av EU til tidligere land i Øst-Europa samtidig som det har vært en stor etterspørsel etter arbeidskraft i Norge. Det er grunn til å tro at nettoinnvandringen fra disse landene kan avta i takt med synkende press i det norske arbeidsmarkedet. Forventet økt etterspørsel etter arbeidskraft og bedre inntektsutvikling i disse landene vil trolig dra i samme retning. I framskrivingens mellomalternativ blir det derfor lagt til grunn at nettoinnvandringen synker til vel 20 000 personer i året fram til 2030. I tråd med denne forutsetningen kan folketallet i Norge vokse fra 4,7 millioner i 2008 til rundt 6,9 millioner i 2060. Dette er 0,8 millioner høyere enn med mellomalternativet fra framskrivingen i 2005 og skyldes i hovedsak forutsetningen om høyere nettoinnvandring. De siste beregningene innebærer at tallet på personer 67 år og over øker fra 613 000 i 2008 til over 1,5 million i 2060. I første rekke på grunn av forutsetningen om økt levealder innebærer dette om lag 190 000 flere personer over 67 år i 2060 enn det som fulgte fra den forrige framskrivingen fra 2005.

3. Praktisk tilpasning av levealdersjusteringen i det nye pensjonssystemet

Et av elementene i det nye pensjonssystemet er at sammenhengen mellom opptjente rettigheter og tidligere arbeidsinntekter skal bli sterkere enn i dagens folketrygd. Hovedformålet er å sørge for at levestandarden som pensjonist i større grad enn med dagens system står i forhold til tidligere arbeidsinntekter. Når denne forbindelsen øker, innebærer det at skatteelementet i finansieringen av ytelsene blir redusert. Dette kan ha en positiv effekt på arbeidstilbudet for de yrkesaktive. For å sikre den sosiale profilen innføres en garantipensjon tilsvarende minstepensjonen i dagens system. En avkorting av garantipensjonen på 80 prosent fra første krone i opptjente rettigheter til inntekstpensjon gir også personer med lavere inntekter noe igjen i form av økte pensjonsytelser ved å arbeide. Pensjonsopptjening for ulønnet omsorgsarbeid tilsvarende 4,5 grunnbeløp (G) i inntil seks år per barn og et tak på opptjeningen ved inntekter tilsvarende 7,1 G er også med på å sikre den sosiale profilen.

Det viktigste elementet i det nye pensjonssystemet er prinsippet om at de opparbeidede rettighetene skal divideres med forventet antall år som pensjonist (det såkalte delingstallet). Nedre aldersgrense for pensjonering settes til 62 år. Jo tidligere pensjonering, desto lavere årlige ytelser fordi det blir flere år å dele de gitte rettighetene på. Dersom levealderen øker, blir det også flere år å dele de gitte rettighetene på. Den enkelte kan motvirke dette ved å arbeide lenger. Ettersom utsatt pensjonering også gir økt opptjening av rettigheter, er det i det nye pensjonssystemet nødvendig å arbeide om lag 8 måneder ekstra for hvert år levealderen øker dersom en vil unngå at de årlige ytelsene blir redu-

sert. Hovedformålet med dette elementet er dels å øke arbeidstilbudet gjennom utsatt pensjonering og dels å begrense veksten i de framtidige pensjonsutgiftene hvis levealderen fortsetter å øke.

Detaljene i utformingen av levealdersjusteringen ble ikke fastlagt i forbindelse med Stortingets behandling av pensjonsreformen våren 2005 eller våren 2007. Forslag til slik utforming ble først lagt fram av Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008), og de viktigste faglige aspektene rundt dette er drøftet av Brunborg, Fredriksen, Stølen og Texmon (2008). I de empiriske illustrasjonene i forbindelse med Pensjonskommisjonens innstilling og behandlingen i Regjering og Storting i tidligere runder, ble det lagt til grunn en ytelsesliggende utforming. I forslaget fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008) blir det derimot foreslått å beregne ytelsene for framtidige kohorter ved å dividere de opptjente rettighetene med forventet antall år som pensjonist (spareliggende utforming). Under bestemte forutsetninger vil det ikke være noen reelle forskjeller mellom de to framstillingsmåtene. Endringen kan begrunnes med at folk flest lettere skal se sammenhengen mellom opptjening av rettigheter og hva de får igjen av årlige ytelser.

I forbindelse med overgangen til spareliggende framstilling har imidlertid Regjeringen foreslått et tilleggselement ved at det også skal tas hensyn til såkalte arvegevinster før 62 år. Arvegevinster oppstår i pensjonssystemet ved at de opparbeidede rettighetene til de som dør i hver kohort fordeles på de gjenlevende. Tilleggselementet er begrunnet med at en konsekvent levealdersjustering tilsier at en tar i betraktning utviklingen i levealderen både for yrkesaktive og pensjonister. Som nærmere belyst i avsnitt 5, vil redusert dødelighet før 62 år over tid innebære reduserte arvegevinster slik at dette elementet etter hvert bidrar til lavere pensjonsutgifter.

I tråd med de faglige anbefalingene fra Brunborg med flere (2008) går Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008) inn for at levealdersjusteringen gjennomføres med utgangspunkt i *observasjoner* for dødeligheten framfor *prognoser*. Den viktigste begrunnelsen for dette er at ytelsene ikke bør baseres på skjønn, noe som ville gjøre dem mer omdiskuterte. Faktiske observasjoner vil være påvirket av tilfeldige svingninger fra år til år, og det er nødvendig med glatting. Lengden på glatteperioden kan diskuteres, og ut fra en helhetlig vurdering er den gjennomsnittlige utviklingen for de ti siste årene lagt til grunn. Normalt burde ikke glatting ha store reelle konsekvenser. Levealderen økte imidlertid kraftig i 2003 og 2004 slik at de faktiske observasjonene for disse årene ligger klart over de glattede verdiene. For at delingstallene i det nye pensjonssystemet skal være kjent i forkant av første mulige pensjoneringsalder på 62 år, må de beregnes på grunnlag av observasjoner til og med det året en kohort fyller 60. Ettersom levealdersjusteringen implisitt er normert mot forutsetningene lagt til grunn for personer fra 1943-kohorten, vil

et ti års gjennomsnitt av observasjoner i 2003 danne utgangspunktet. Ettersom de glattede verdiene i 2003 ligger lavere enn de faktiske, vil glattingen ha betydning. Sterkere vekst i levealderen sammenlignet med 1943-kohorten ved bruk av glattede verdier innebærer høyere delingstall og dermed en liten innstramning i pensjonsutgiftene.

På grunn av den sterke økningen i levealderen fra 2002 til 2006 lå det an til at levealdersjusteringen for de første kohortene berørt av pensjonsreformen (det vil si fra og med 1944-kohorten) ville bli klart sterkere enn tidligere lagt til grunn med støtte i dødelighetsforutsetningene i Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger. Som et element i forhandlingene rundt utformingen av ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) i vårens lønnsforhandlinger, ble det derfor inngått en forståelse om at Regjeringen skal foreslå en mer lempelig innfasing av levealdersjusteringen for de første kohortene som blir berørt (uavhengig av om de er AFP-berettigede eller ikke), se Brunborg, Fredriksen, Stølen og Texmon (2008). Den isolerte konsekvensen er naturlig nok økte utgifter til alderspensjon i en overgangperiode som vist i avsnitt 5.

4. Effekter på arbeidsstyrken

Beregningene av utviklingen i arbeidsstyrken, framtidens utgifter til alderspensjon og tilhørende finansieringsbyrde er gjennomført ved hjelp av Statistisk sentralbyrås dynamiske mikrosimuleringsmodell MOSART. Selve opplegget for beregningene er kort omtalt i boks 1.

Pensjonsreformen påvirker arbeidstilbudet positivt på to måter:

1. Klarere sammenheng mellom tidligere arbeidsinntekter og opptjening av pensjonsrettigheter innebærer en implisitt reduksjon i skatten på arbeidsinntekter. Dette fører til at de yrkesaktive i gjennomsnitt ønsker å arbeide mer.
2. Systemet med delingstall og levealdersjustering innebærer at de årlige ytelsene øker ved utsatt pensjonering. Det er en del usikkerhet forbundet med hvor sterkt denne effekten vil gjøre seg gjeldende. I beregningene har vi lagt til grunn at pensjoneringen for de som ikke er uførepensjonister blir utsatt så mye at den årlige alderspensjonen blir noenlunde opprettholdt selv om levealderen øker.

Som nærmere redegjort for i Fredriksen, Stølen og Stensnes (2007), er det effekten med utsatt pensjonering som vil være den dominerende på lang sikt. Denne effekten tiltar over tid etter hvert som levealderen øker. Den samlede effekten på arbeidsstyrken av pensjonsreformen med befolkningsframskrivingene fra 2005 er vist i figur 1. Med de forutsetninger som er gjort om pensjoneringsatferden, er den samlede arbeidsstyrken anslått å bli 6,5 prosent høyere i 2050 sammenlignet med en videreføring av dagens system. Skjønnsmessig er det lagt til grunn at økt yrkesdeltaking utenom utsatt pensjonering utgjør bare vel 1,2 prosentpoeng av dette.

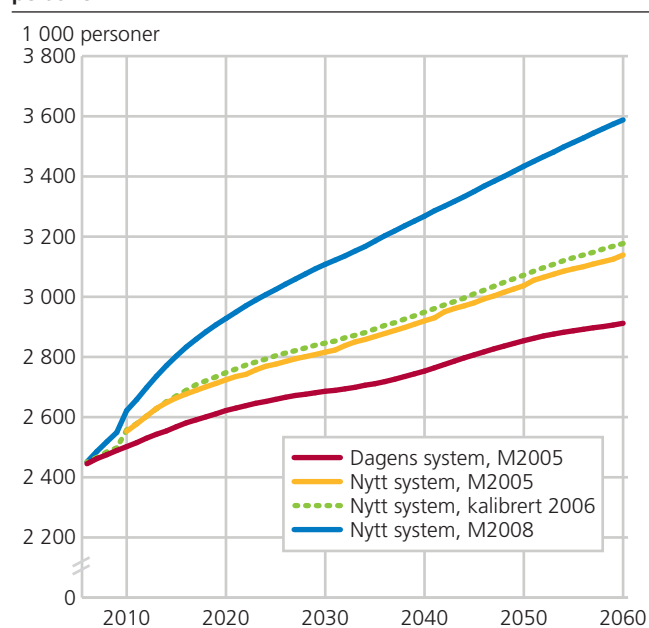
Boks 1: Kort omtale av beregningsopplegget

MOSART-modellen er nærmere dokumentert i Fredriksen (1998). Fra et representativt utvalg av befolkningen i et utgangstår simulerer modellen det videre livsløpet for de personene som inngår. Livsløpet er simulert med utgangspunkt i mulige overganger fra en tilstand til en annen gitt ved overgangssannsynligheter avhengig av karakteristika ved de aktuelle personene. Følgende hendelser er inkludert i simuleringene: inn- og utvandring, fødsler, død, inngåelse av ekteskap, skilsmisse, utdanningsaktiviteter og arbeidstilbud. Modellen inneholder dessuten beregning av pensjonsytelser på grunnlag av tidligere arbeidsinntekter og andre forhold som er angitt i folketrygdens regelverk. Modellen ivaretar at ulike deler av befolkningen har ulik opptjening, og er derfor svært godt egnet til å beregne virkningen på offentlige budsjetter av endringer i pensjonssystemet. Modellen er imidlertid begrenset til å analysere de direkte effektene på de individuelle pensjonsytelsene og offentlige utgifter av endringer i pensjonssystemet. Med direkte effekter mener vi virkningene før vi tar i betraktning atferds-effekter og likevektseffekter som følge av spillet med resten av økonomien. I tillegg til de direkte effektene har vi imidlertid innarbeidet mulige effekter fra pensjonsreformen på arbeidstilbudet i modellen. Dette er spesielt viktig for å forstå hvordan utformingen av pensjonsreformen kan påvirke avgangsalderen.

Justeringen av utgangspunktet for beregningene med MOSART til 2006 bidrar bare til en svak heving av arbeidsstyrken. 2001 var utgangspunktet for den forrige versjonen av modellen, og framskrivningen av arbeidsstyrken for 2006 var bare litt lavere enn det som er observert. Svakere konjunkturer bidro til at den faktiske utviklingen ble svakere enn framskrevet de første årene, mens MOSART har undervurdert effekten av den siste oppgangskonjunkturen både som følge av økt nettoinnvandring og økt yrkesdeltaking. En oppjustering av utdanningstilbøyelighetene til 2006-nivå gir etter hvert noe høyere arbeidsstyrke på grunn av høyere yrkesdeltaking blant de som har fullført en høyere utdanning.

Som også vist i figur 1, bidrar de siste befolkningsframskrivningene til en betydelig høyere arbeidsstyrke, i hovedsak som følge av en klar oppjustering av forutsetningene om nettoinnvandringen sammenlignet med tidligere. Det er en del usikkerhet forbundet med yrkesdeltakingen for de som innvandrer. I framskrivningene er det lagt til grunn en noe lavere yrkesdeltaking enn for norskfødte av samme kjønn og alder. Isolert sett innebærer de siste befolkningsframskrivningene at arbeidsstyrken i 2050 blir om lag 400 000 personer, eller vel 13 prosent, høyere sammenlignet med framskrivningene fra 2005. Utslaget på arbeidsstyrken av de endrede demografiske forutsetningene er derfor om lag dobbelt så stort som den anslåtte effekten av pensjonsreformen. Veksten i arbeidsstyrken tiltar spesielt de første årene som følge av forutsetningen om et høyt nivå på nettoinnvandringen.

Figur 1. Framskrivning av arbeidsstyrken avhengig av demografiske forutsetninger og pensjonssystem. 1 000 personer

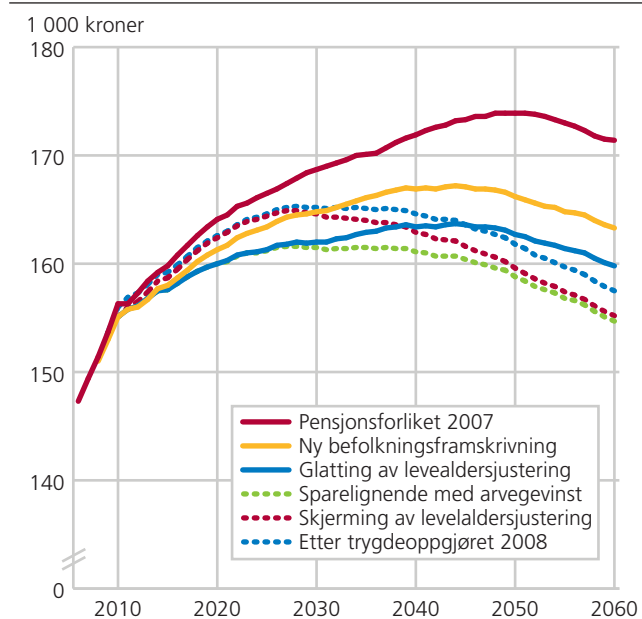
5. Effekter på de gjennomsnittlige ytelsene til alderspensjon

Pensjonsytelsene for alderspensjonister angir gjennomsnittlig pensjon beregnet for hvert år. Ytelsene beregnes på grunnlag av opptjente rettigheter og forventet antall år som pensjonist ved at de opptjente rettighetene divideres med delingstallet. Delingstallet avhenger av pensjoneringsstidspunktet og forventet antall gjestående leveår.

De partielle effektene på pensjonsytelsene i 2050 av de ulike demografiske forutsetningene og tilpasningene av pensjonssystemet er gjengitt i tabell 1, mens figur 2 viser hele forløpet fram til 2060. Vi tar utgangspunkt i beregningen knyttet til pensjonsforliket i 2007 og oppsummerer punktvis hvordan endringene i beregningsopplegget fra 2007-2008 påvirker ytelsene.

I den øverste kurven beregnet på grunnlag av pensjonsforliket våren 2007, bidrar økt opptjening av rettigheter for nye pensjonistkull til at ytelsene øker over tid. Dette gjør seg særlig gjeldende i de første årene ettersom stadig flere har full opptjeningstid på 40 år med dagens system samtidig som kvinners yrkesdeltaking har økt. Som følge av pensjonsreformen antar vi at pensjoneringen blir utsatt etter hvert som levealderen øker slik at ytelsene i hovedtrekk blir opprettholdt. Svakere regulering av utbetalingene etter pensjonering bidrar imidlertid til å trekke de gjennomsnittlige ytelsene ned etter hvert som antall år som pensjonist øker. Dette er en medvirkende årsak til at de gjennomsnittlige ytelsene synker i forhold til lønnsnivået etter 2050. Sammenlignet med prisutviklingen vil ytelsene reelt sett vokse. Etter hvert vil flere personer med innvandrerbakgrunn, som i gjennomsnitt har færre opptjeningsår og lavere inntekter, også trekke ytelsene litt ned.

Figur 2. **Betydningen av ulike komponenter for gjennomsnittlige ytelser til alderspensjon i nytt pensjonssystem. Kroner angitt i 2006-beløp**

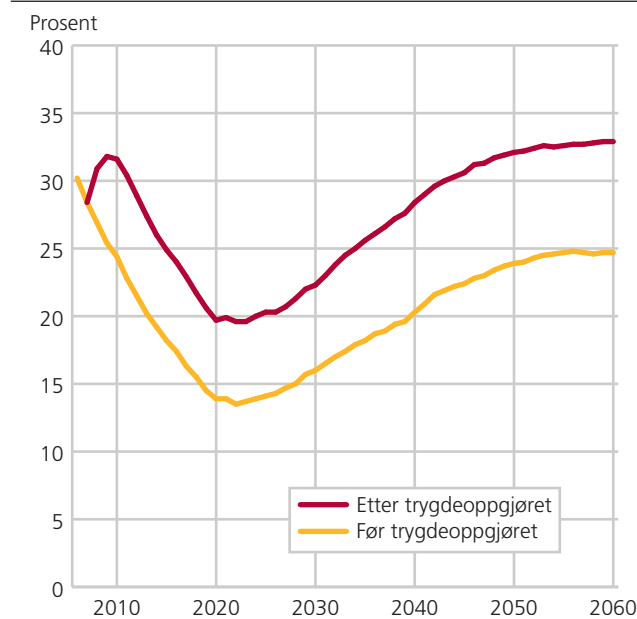
Større betydning for utviklingen i figuren har forutsetningen om at de tidligere uførepensjonistene overføres til alderspensjon ved 67 år. Dette innebærer en innstramming av ytelsene for disse når levealderen øker. Tilpasningen av uførepensjon til det nye systemet for alderspensjon er foreløpig ikke vedtatt, og Uførepensjonsutvalgets innstilling (NOU 2007:4) skisserer to ulike løsninger.

De nye befolkningsframskrivningene bidrar til at de gjennomsnittlige pensjonsytelsene over tid blir noe lavere enn tidligere angitt. Alle komponentene nevnt i avsnittet ovenfor som virker innstrammende, blir forsterket. Selv om mesteparten av høyere forventet gjenstående levealder forutsettes å bli motvirket av utsatt pensjonering, blir innstramningen overfor de tidligere uførepensjonistene sterkere med forutsetningen om at de blir overført til alderspensjon ved 67 år. Høyere innvandring trekker også de gjennomsnittlige ytelsene noe ned.

Innarbeiding av SSBs anbefaling om ti års glatting av observasjonene for dødelighet i levealdersjusteringen innebærer en større beregnet økning i levealderen fra 2003 til 2050 enn det som følger av de uglattede tallene ettersom forventet gjenstående leveår i 2003 blir glattet ned. På grunn av høyere delingstall bidrar glattingen dermed til å redusere ytelsene med i overkant av 2 prosent i 2050.

Overgangen til en sporelignende utforming med arvegevinst er foreslått for å gi en konsekvent levealdersjustering i pensjonssystemet der det tas hensyn til utviklingen i dødelighet både før og etter pensjoneringsalder. I beregningen er opptjeningsprosenten kalibrert for beregnet dødelighet for 1943-kullet. Lavere dødelighet for personer under 62 år for etter-

Figur 3. **Andel alderspensjonister med minstepensjon/delvis garantipensjon. Prosent**

følgende kull gir lavere arverettigheter og bidrar derfor også til å begrense veksten i pensjonsytelsene.

Den gradvise innfasingen av levealdersjusteringen som det ble inngått forståelse om i forbindelse med lønnsoppgjøret våren 2008, bidrar isolert sett til å heve de gjennomsnittlige pensjonsytelsene i en overgangsperiode. Ordningen ble vedtatt for å unngå at den sterke veksten i levealderen som er observert de seneste årene skulle ramme de som går av med pensjon i de første årene etter 2010 urimelig hardt. Ettersom hovedtyngden av alderspensjonistene i de første årene etter 2010 i sin helhet får beregnet ytelsene på grunnlag av dagens system (med unntak av underreguleringen av de løpende ytelsene med $\frac{3}{4}$ prosent per år i forhold til lønnsveksten), vil effekten av skjermingen på de gjennomsnittlige ytelsene bli størst mellom 2025 og 2030. Etter dette avtar betydningen av skjermingen, og den har nesten ingen effekt etter 2060.

I forbindelse med trygdeoppgjøret for 2008 ble det vedtatt en økning i satsene for særtillegget for å styrke minstepensjonen. Satsene for særtillegget skal heves fra 0,793 i 2007 til 0,94 i 2008, og videre i 2009 og 2010 slik at minstepensjonene for enslige kommer opp i 2 ganger folketrygdens grunnbeløp (G) i 2010. Økningene motvirkes i 2008 av en underregulering av grunnbeløpet på 0,65 prosentpoeng i sammenlignet med lønnsveksten¹ slik at grunnbeløpet øker med 5,5 prosent i forhold til året før.

Mens økningen i minstepensjonen i 2008 blir motsvart av underreguleringen av grunnbeløpet, vil den ytterligere opptrappingen i 2009 og 2010 innebære at de

¹ Underreguleringen på 0,65 henviser til etterslep fra fjorårets trygdeoppgjør. Underreguleringen avspeiler avviket mellom forventet lønnsvekst lagt til grunn i trygdeoppgjøret 2007 (4,75 prosent) og faktisk lønnsvekst (5,4 prosent), se St.prp.nr. 65.

Tabell 1. Bidrag fra ulike komponenter til endrede anslag for ulike størrelser i 2050. Nytt pensjonssystem

	2006	2050						
	Utgangså	ØA 6/2007	Justering til 2006	Befolkningsframskriving 2008	Glatting delingstall	Sparelignende system m/arvegevinst før 62 år	Skjerming av levealdersjustering	Etter trygdeoppgjøret 2008
Arbeidsstyrke (1000 personer)	2451	3037	3072	3428				3428
Pensjongsgivende inntekt (2006-beløp, i mrd. kroner)	789,2	992,9	1012,5	1 127,6				1 127,6
Alderspensionister (1 000 personer)	608	1120	1137	1260				1260
Gjennomsnittlig ytelse (2006-beløp i 1 000 kroner)	147,1	173,9	173,1	166,3	162,8	158,9	159,7	162,0
Utgifter til alderspensjon (2006 beløp, i mrd. kroner)	89,5	194,7	196,8	209,6	205,2	200,3	201,3	204,1
Bidragsrate, alderspensjon (i prosent)	10,7	17,9	17,7	17,0	16,7	16,3	16,4	16,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gjennomsnittlige pensjonsytelsene vokser noe sterkere enn lønningene. På lang sikt kan de gjennomsnittlige ytelsene også bli påvirket dersom det skjer en endring i andelen av minstepensjonister/garantipensjonister blant alderspensjonistene². Vi ser av figur 3 at andelen minstepensjonister/garantipensjonister øker som en konsekvens av trygdeoppgjøret. Mens andelen minstepensjonister/garantipensjonister går ned de første årene som følge av økt opparbeiding av rettigheter, vil utviklingen gå i motsatt retning etter 2020. Dette skyldes for det første at en større andel av de tidligere uførepensjonistene vil bli garantipensjonister ettersom de forutsettes å bli overført til alderspensjon ved 67 år. For det andre kan en større andel av pensjonistene med innvandrebakgrunn også bidra noe til at andelen øker. På lang sikt kan derfor andelen med delvis garantipensjon bli høyere enn andelen med minstepensjon i 2008.

6. Effekter på pensjonsutgifter og finansieringsbyrde

Anslaget for statens framtidige utgifter til alderspensjon følger av beregningene for antall alderspensjonister og nivået på gjennomsnittlige ytelser per pensjonist. Figur 4 angir effektene på antall framtidige pensjonister ved å (i) gå over fra dagens pensjonssystem til nytt system, (ii) justere utgangspunktet for beregningene til 2006, og (iii) endre de demografiske forutsetningene fra befolkningsframskrivingen 2005 til framskrivingen fra 2008³.

På grunn av forutsetningen om at pensjoneringstidspunktet for personer som ikke er uførepensjonister, blir utsatt med 2/3 år for hvert år levealderen øker, vil

betydningen av pensjonsreformen for antall alderspensjonister øke etter hvert som tiden går. Kalibreringen til 2006 bidrar isolert sett også til noen flere pensjonister, men denne endringen er ubetydelig sammenlignet med konsekvensene av den nye befolkningsframskrivingen. Det er særlig forutsetningen om økt levealder som drar i retning av flere alderspensjonister, men høyere innvandring bidrar også.

Når det gjelder utgiftene, avspeiler figur 5 at økningen i antall alderspensjonister som følge av de siste befolkningsframskrivingene, er den viktigste årsaken til at de blir høyere enn tidligere. Både glattingen og den sparelignende utformingen med arvegevinster før 62 år trekker ytelsene ned og bidrar til en reduksjon i utgiftene på om lag 5 mrd hver, eller 2-2,5 prosent i 2050, jf tabell 1. Skjermingen av levealdersjusteringen og trygdeoppgjøret bidrar på sin side til å øke utgiftene ettersom de gjennomsnittlige ytelsene øker som følge av dette, jf avsnitt 5.

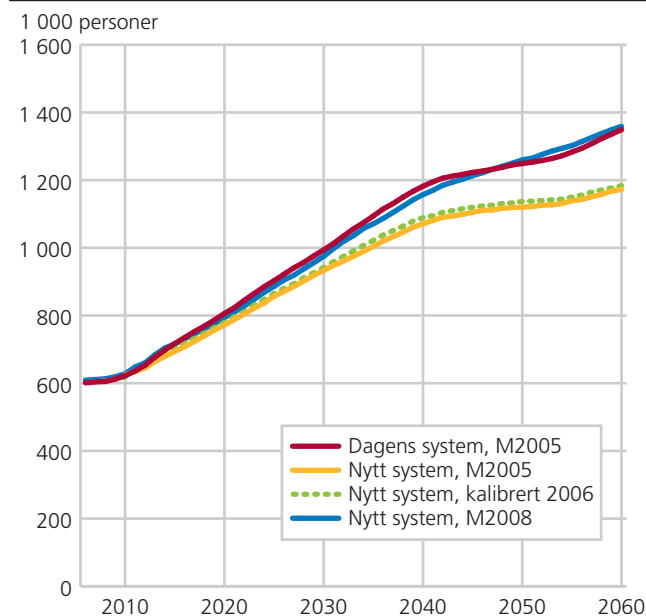
I Norge (som i mange andre land) finansieres de offentlige pensjonsutgiftene løpende av skatteinntektene. Med et slikt system vil forholdet mellom pensjonsutgiftene og skattegrunnlaget målt med de samlede pensjongsgivende inntektene være et godt mål på finansieringsbyrden. Foruten forholdet mellom antall pensjonister og antall personer i arbeidstyrken er dette målet avhengig av de gjennomsnittlige pensjonsytelsene sammenlignet med lønnsnivået. Ettersom pensjonsinntektene i Norge beskattes med om lag halvparten av skatteprosenten for de yrkesaktive, er det også rimelig å ta det i betraktning i definisjonen av bidragsraten. En begrensning med definisjonen er at den ser bort fra betydningen av petroleumsinntektene i skattegrunnlagene og atferds- og likevektseffekter som følge av at pensjonsreformen gjør det mulig med et lavere skattenivå. Slike effekter er blant annet belyst i analyser av makroøkonomiske virkninger av pensjonsreformen⁴.

² Minstepensjonistene med dagens system fases ut og blir erstattet av personer som i større eller mindre grad mottar garantipensjon med nytt system.

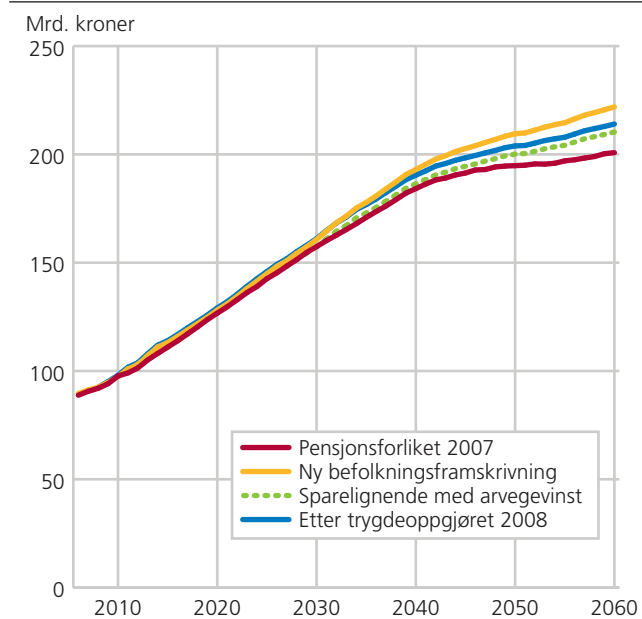
³ Det er en begrensning i MOSART-modellen at muligheten for delvis pensjonering ikke er inkludert. Dette vil trolig gjøre seg sterkt gjeldende etter pensjonsreformen i 2010 slik at tallet på alderspensjonister, inkludert de som tar ut delvis pensjon, er undervurdert i figur 4. Figuren gir imidlertid et godt anslag på antall alderspensjonister omregnet til heltid.

⁴ Se for eksempel Fredriksen, Heide, Holmøy og Solli 2005.

Figur 4. Antall alderspensjonister

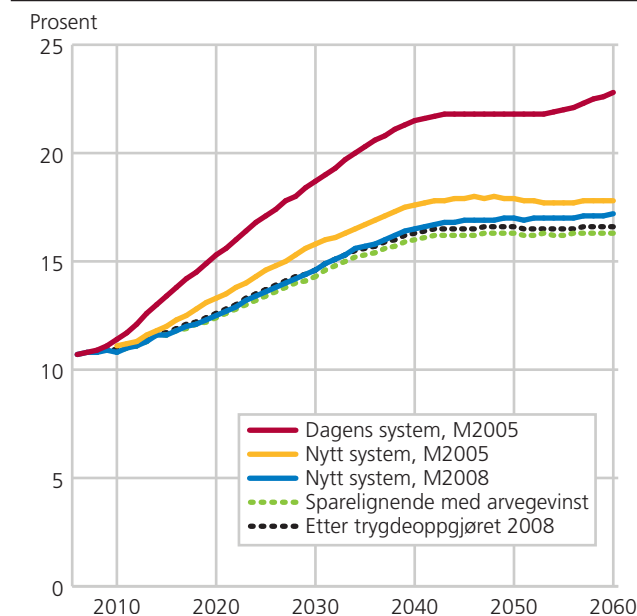

Figur 5. Utgifter til alderspensjon. Mrd kroner i 2006-lønninger

Av figur 6 ser vi at overgangen fra dagens til nytt pensjonssystem gir klart lavere bidragsrate for finansiering av alderspensjon. Med befolkningsframskrivingen fra 2005 var bidragsraten i 2050 anslått å gå ned fra 21,8 til 17,9 prosent som følge av reformen. Når ny befolkningsframskriving legges til grunn for det nye systemet, synker bidragsraten ytterligere. Selv om det blir flere alderspensjonister, bidrar den økte nettoinnvandringsen til at forholdet mellom tallet på alderspensjonister og arbeidsstyrken blir lavere. Fra tabell 1 går det fram at den isolerte effekten på bidragsraten av den nye befolkningsframskrivingen er på minus 0,7 prosentpoeng. Glattingen og innføring av sparelignende system med arvegevinst før 62 trekker bidragsraten ytterligere nedover fra 17,0 til 16,3 prosent i 2050. Skjermingen for levealdersjusteringen og trygdeoppgjøret i 2008 bidrar imidlertid til å øke bidragsraten med 0,3

Figur 6. Bidragsrate alderspensjon. Prosent

prosentpoeng i 2050. På grunn av delingstallene er bidragsraten bare i liten grad påvirket av folks valg av pensjoneringsalder og hvor sterkt levealderen øker.

7. Nåverdien av opptjente pensjonsforpliktelser i årene framover

En betydelig del av økningen i folketrygdens utgifter til alderspensjon i årene som kommer skyldes utbetalinger av pensjoner på grunnlag av allerede opparbeidede rettigheter. De viktigste årsakene er store fødselskull etter andre verdenskrig sammenlignet med tidligere, stigende levealder og økt opptjening av rettigheter til tilleggspensjon. Nåverdberegninger av opptjente pensjonsforpliktelser er en alternativ metode for å illustrere den langsiktige bærekraften i pensjonssystemet og offentlige finanser. Metoden består i at vi på tidspunkt T beregner nåverdien av alle framtidige pensjonsutbetalinger på grunnlag av de pensjonsrettighetene som er opparbeidet ved dette tidspunktet. Størrelsen på de beregnede pensjonsforpliktelsene kan tolkes som kostnadene på tidspunkt T ved å innfri allerede opparbeidede rettigheter dersom man avviker folketrygden i dette året.

For å neddiskontere en strøm av framtidige pensjonsutbetalinger, må vi legge til grunn en renteforutsetning. Renten skal være representativ for den gjennomsnittlige avkastningen på risikofrie plasseringer for det offentlige. Vi har tatt utgangspunkt i at forventet realavkastning vil være på 4 prosent per år (i tråd med forventningene til Statens pensjonsfond). Gitt at både dagens system og nytt system legger til grunn en lønnsregulering av rettighetene, må også dette legges inn som et premiss i analysen. Den effektive renteforutsetningen for neddiskonteringen er derfor nettorenten, definert som differansen mellom rente og indekseringen av rettighetene (lønnsvekst)⁵.

⁵ Formell definisjon på nettorenten er $(1+r)/(1+w) - 1$, der r er realrenten og w er reallønnsveksten.

Tabell 2. Nåverdier av opptjente forpliktelser til alderspensjon for ulike diskonteringsrenter. Mrd. 2006-kroner

Reallønnsvekst i prosent	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Nytt system						
4	6 348	7 271	8 027	8 596	9 041	9 446
3	4 971	5 739	6 372	6 841	7 206	7 548
2	3 970	4 622	5 162	5 557	5 860	6 154
1	3 230	3 792	4 261	4 599	4 854	5 109
Dagens system						
4	7 234	8 715	9 985	11 078	12 095	13 014
3	5 638	6 852	7 892	8 776	9 604	10 375
2	4 480	5 495	6 364	7 092	7 775	8 430
1	3 625	4 489	5 228	5 837	6 408	6 972

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi har tatt utgangspunkt i fire ulike diskonteringsrenter, basert på fire ulike forutsetninger for reallønnsvekst, på henholdsvis 1, 2, 3 og 4 prosent. De respektive diskonteringsrentene blir da 2,97, 1,96, 0,97 og 0 (rente = lønnsvekst). Neddiskonteringsrenten holdes fast over hele utbetalingsperioden.

En reallønnsvekst på 2 prosent blir vanligvis lagt til grunn i beregningen av nettorenten selv om prisveksten lagt til grunn for 4 prosent realrente er lavere enn veksten i konsumprisindeksen som vanligvis benyttes for å beregne reallønnsveksten.

Vi ser av tabell 2 at anslaget på pensjonsforpliktelsene er svært følsomt for forutsetningen om diskonteringsrente. Lavere diskonteringsrente, som i dette eksemplet følger av høyere reallønnsvekst, innebærer økte pensjonsforpliktelser. Sammenligner vi nåverdiene for de ulike systemene, ser vi at nåverdien for nytt system ikke uventet er konsekvent lavere enn verdiene for dagens system. Men selv med det nye systemet vil det bli en klar vekst i nåverdien av allerede opptjente pensjonsforpliktelser i de nærmeste tiårene.

8. Oppsummering

De oppjusterte anslagene for nettoinnvandringen i de siste befolkningsframskrivingene sammenlignet med det som tidligere ble lagt til grunn, fører til en langt sterkere vekst i arbeidsstyrken enn tidligere anslått. Den økte innvandringen bidrar også etter hvert til flere alderspensjonister og økte utgifter til alderspensjon, men finansieringsbyrden for de yrkesaktive blir lavere. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til den framtidige størrelsen på innvandringen, graden av integrering/yrkesdeltaking og varigheten på oppholdet. Forutsetninger om økt levealder lagt til grunn for de siste befolkningsframskrivingene trekker de gjennomsnittlige ytelsene nedover. Dette skyldes spesielt at de tidligere uførepensjonistene forutsettes å bli overført til alderspensjon ved 67 år slik at de dermed blir utsatt for et høyere delingstall. Regjeringens forslag til konkret utforming av levealdersjusteringen bidrar isolert sett også til å begrense veksten i de gjennomsnittlige

pensjonsytelsene, og dermed utgiftene til alderspensjon. I årene fram til 2030 blir imidlertid dette mer enn motvirket av forståelsen om skjerming mot levealdersjusteringen, og vedtaket om en opptrapping av minstepensjonene i trygdeoppgjøret for 2008 trekker også utgiftene oppover.

Referanser

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008): *Ny alderspensjon i folketrygden – lovutkast*. Høringsnotat.

Brunborg, H., Fredriksen, D., Stølen, N.M. og Texmon, I. (2008): *Utviklingen i levealder og utforming av delingstall i et reformert pensjonssystem*. Rapporter 2008/23, Statistisk sentralbyrå.

Brunborg, H., I. Texmon og S. Vatne Pettersen (2008): *Nye befolkningsframskrivninger*. Økonomiske analyser 3/2008, Statistisk sentralbyrå, 29-41.

Fredriksen, D. (1998): *Projections of population, education, labour supply and public pension benefits – Analyses with the dynamic microsimulation model MOSART*. Sosiale og økonomiske studier 101, Statistisk sentralbyrå.

Fredriksen, D., K.M. Heide, E. Holmøy og I.F. Solli (2005): *Makroøkonomiske virkninger av pensjonsreformer. Beregninger basert på forslag fra Pensjonskommisjonen*. Rapporter 2005/2, Statistisk sentralbyrå.

Fredriksen, D., K. Stensnes og N.M. Stølen (2007): *Pensjonsreformen: Virkninger på arbeidstilbud, finansieringsbyrde og fordeling*. Økonomiske analyser 6/2007, Statistisk sentralbyrå, 31-38.

NOU 2007:4: *Ny uførestønad og ny alderspensjon til utføre*. Norges offentlige utredninger 2007:4, Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Stensnes, K., N.M. Stølen og I. Texmon (2007): *Pensjonsreformen: Virkninger på statsfinanser, effektivitet og fordeling*. Rapporter 2007/11, Statistisk sentralbyrå.

St.meld. nr. 5, 2006-2007: *Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Velferdsstatens langsiktige finansieringsbehov

Erling Holmøy og
Vibeke Oestreich Nielsen*

Vi beregner offentlig forvaltnings finansieringsbehov frem til 2050, og belyser spesielt betydningen av de eldres helsetilstand og standarden på helse- omsorgstjenester. Selv om realprisen på olje ikke holder seg høyere enn i 2006, er det rom for betydelige skattelettelser og/eller forbedringer av dagens offentlige velferdsordninger frem til ca. 2020, uten at handlingsregelen brytes. Deretter vokser offentlige utgifter klart sterkere enn det offentliges finansieringskilder. Velferdsstaten har derfor et finansieringsproblem. Problemet kan bli kraftig forsterket om handlingsrommet det nærmeste tiåret brukes til å bedre standarden innen skattefinansiert helse og omsorg.

1. Offentlige finanser: Ingenting å være redd for...?

Kan dagens velferdsordninger videreføres uten betydelig skatteskjerpelse når eldrebølgen setter inn? Dette spørsmålet diskuteres fortsatt, selv om oljefondet er i ferd med å passere ett BNP, og de fleste synes å mene at oljeprisen fremover vil ligge langt over det man la til grunn for få år siden.¹ En slik diskusjon trenger tall. Denne artikkelen kombinerer detaljerte modeller for veksten i offentlige utgifter og inntekter for å anslå offentlig forvaltnings finansieringsbehov fremover mot 2050. Vi diskuterer i denne forbindelse hvilke utviklingstrekk som eventuelt kan begrunne at den norske velferdsstaten har et finansieringsproblem, selv om oljeprisen holder seg høy. Hvilke størrelsesordener bør man snakke om? Vil for eksempel finansieringsbehovet være større enn det som realistisk sett kan dekkes gjennom skatteøkninger og/eller effektivisering i offentlig sektor?

Figur 1 svarer i noen grad på disse spørsmålene, men den reiser også nye. Artikkelen vil underbygge, forklare og utfylle det bildet den tegner. Kurven viser hvordan arbeidsgiveravgiften må tilpasses frem til 2050 hvis denne skattesatsen brukes til å overholde handlingsregelen. En nedgang (økning) betyr at offentlige utgifter har økt mindre (mer) enn det offentliges finansieringskilder, dvs. skattegrunnlag og realavkastning av oljefondet. Anslaget på skattebyrden baserer seg på at realprisen på olje holder seg på 71 2007-dollar, som var gjennomsnittsprisen i 2006. Det kan i dag virke

noe nøkternt. De øvrige nødvendige forutsetninger bak fremskrivningene er ment å være minst mulig kontroversielle. Et unntak kan være offentlige utgifter. De er basert på videreføring av dagens pensjonssystem og standarder i offentlig tjenesteproduksjon - ikke fordi det er realistisk, men for å gi oss et godt utgangspunkt for å studere virkninger av politikkendringer. De viktigste forskjellene mellom beregningene bak figur 1 og tidligere fremskrivninger i for eksempel Perspektivmeldingen (St.meld. nr 8 2004-2005), Pensjonskommisjonens utredning (NOU 2004:1) og Heide *et al.* (2006), er kraftig oppjustering av olje- og gassprisen, innarbeiding av SSB's befolkningsfremskrivninger fra 2008, oppdaterte alders- og kjønns spesifikke yrkesfrekvenser, og forbedrede beregninger av kostnadene knyttet til offentlig tjenesteyting.

Den U-formede tidsprofilen for finansieringsbehov/skattebyrde i figur 1² reiser spørsmålet: Hvordan bør man definere "finansieringsproblem" i vår kontekst? En og samme utvikling i skattebyrde kan nemlig rettferdiggjøre både optimisme og pessimisme når det gjelder Norges statsfinansielle fremtid: *Optimistene* kan med rette hevde at norske statsfinanser er eksepsjonelt solide; hvis de er svake i Norge, hvilke adjektiver bør da brukes om andre OECD-land? De vil vise til at handlingsregelens ambisiøse sparing av petroleumsformuen kan oppfylles med til dels vesentlig lavere skattesatser enn dagens helt frem til 2050. Og de vil hevde at den vedtatte pensjonsreformen vil styrke statsfinansene betydelig i forhold til utviklingen i figur 1.³ Økte oljepriser

Erling Holmøy er forskningsleder ved Gruppe for offentlig økonomi (erl@ssb.no)

Vibeke Oestreich Nielsen er førstekonsulent ved Gruppe for offentlig økonomi (von@ssb.no)

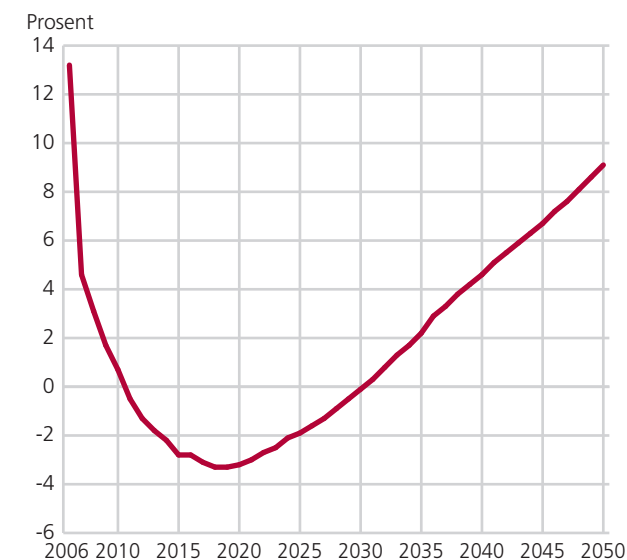
* Takk til Erling M. Kravik og Birger Strøm for hjelp til MSG-beregninger.

¹ Nylige innlegg i diskusjonen om behovet for skatteskjerpelse omfatter bl.a. innlegg av professor Victor Norman i Dagens Næringsliv 8/12-07 og 28/1-08, samt intervjuer med en rekke økonomer i NRK's nyhetssending 4. august d.å. Tidligere langsiktige oljeprisanslag omfatter bl.a. anslaget i Perspektivmeldingen fra 2004 (St.meld. nr 8 2004-2005).

² Denne profilen fant også Heide *et al.* (2006), og figur 3.6 i Nasjonalbudsjettet 2007 viser samme mønster.

³ Artikkelen av Fredriksen, Gunnes og Stølen i dette nummer av Økonomiske analyser anslår at pensjonsreformen vil bidra til at gjennomsnittsskatten på pensjonsgivende inntekt kan senkes med 6,6 prosent i 2060 sammenlignet med hva videreføring av dagens system ville gitt. Deres analyse har innarbeidet revisjonene av regelendringene til og med lønnsoppgjøret 2008 og de siste befolkningsfremskrivningene, men den ser bort fra at lavere skattesatser vil påvirke skattegrunnlagene og offentlige utgifter. Holmøy og Stensnes (2008) tar hensyn til dette, og finner at pensjonsreformen alene bidrar til 10 prosentpoeng lavere arbeidsgiveravgift i 2050. De analyserer imidlertid det reformforslaget som ble vedtatt av Stortinget i 2006, og som senere er blitt noe endret.

Figur 1. **Arbeidsgiveravgift nødvendig for å finansiere offentlige utgifter innenfor handlingsregelen. Befolkningsfremskrivninger fra 2008 og oljepris på 71 2007-dollar**

i forhold til Perspektivmeldingens anslag på 25-30 2004-dollar er en viktig kilde til optimismen.

Pessimistene vil legge vekt på følgende momenter: For det første viser figur 1 at Norge står overfor en varig vekst i det offentlige finansieringsbehov etter 2020 da aldringen setter inn for alvor. Den fondsoppbyggingen som følger av handlingsregelen vil ikke kunne hindre at selv en så bred skatt som arbeidsgiveravgiften må økes med ca. 0,4 prosentpoeng hvert eneste år etter dette. Pessimistene kan vise til at vi i dag ikke kjenner til konkrete forhold som vil snu utviklingen etter 2050, og at fremskrivninger som stopper i 2050, tegner et for optimistisk bilde. I et virkelig langsiktig perspektiv blir ikke offentlige finanser bærekraftige før *vekstraten* for utgiftene er brakt ned til *vekstraten* for skattegrunnlagene. Det har erfaringsmessig vist seg vanskelig å få til. Pensjonsreformen angriper dette problemet gjennom levealdersjustering, men denne reformen har vært vanskelig å få vedtatt, og Holmøy og Stensnes (2008) finner at den vil bidra overraskende lite til å dempe veksten i finansieringsbehovet etter 2020.

For det andre vil pessimistene peke på at oljeprisen er svært usikker. Uvilje mot risiko tilsier at beslutninger i dag bør basere seg på lavere anslag på petroleumsinntektene enn det som er det mest sannsynlig. Da er kanskje ikke 71 2007-dollar en tilstrekkelig forsiktig antakelse? For det tredje vil pessimistene stille seg skeptiske til kombinasjonen av skattelettelse frem til 2020 og nullvekst i standarden på offentlige helse- og omsorgstjenester som ligger til grunn for figur 1. Nullvekst-antakelsen bryter med den historiske utviklingen. Den bryter også med vanlig praksis i andre lands fremskrivninger av offentlige utgifter, hvor man legger til grunn en standardvekst på linje med veksten i BNP per innbygger. Pessimistene vil videre hevde at realismen i nullvekst-antakelsen svekkes også av at 1) de tunge brukernes andel av velgermassen øker radikalt,

2) media stadig kommer med redselsskildringer av den standarden som enkelte tilbys, 3) privat forbruk per innbygger vokser reelt med mer enn 2 prosent årlig, og 4) størrelsen på oljefondet gjør det ekstra vanskelig å motstå presset om å forbedre velferdstilbudet. Analysen vår viser at hvis skattefinansierte helsetjenester og eldreomsorg prioriteres fremfor privat forbruk gjennom skattelettelse, vil veksten i nødvendige skattesatser etter 2020 både starte fra et høyere nivå og bli sterkere enn i figur 1. De kommer dermed raskere opp i nivåer som oppfattes som smertegrenser.

Avsnitt 2 gjør kort rede for modeller og nøkkelforutsetninger i våre beregninger. Avsnitt 3 forklarer nærmere hvorfor finansieringsbehovet utvikler seg som vist i figur 1. Avsnitt 4 undersøker hvor robust dette bildet er overfor endringer i demografi, utvikling i helsetilstand, og tjenestestandarder. Til slutt peker vi på noen politiske tilpasninger som kan bidra til at pessimistene blir mindre bekymret.

2. Forutsetninger bak helhetlige langsiktige fremskrivninger

Demografi

Vi baserer oss på middelalternativet i SSB's befolkningsfremskrivninger fra mai 2008 (Brunborg et. al 2008). Fruktbarhet og dødelighet er ikke endret mye fra tilsvarende fremskrivninger fra 2005: Hver kvinne føder i gjennomsnitt 1,85 barn, og levealderen for nyfødte øker med ca. 8 år fra 2008 til 2060. Derimot antas på usikkert grunnlag en langt høyere nettoinnvandring: Den faller gradvis fra 40 000 i de første årene til 20 000 i 2030. Da hovedtyngden av innvandrerne er i aldersgruppen 20-39 år, vil økt innvandring bidra til å redusere den demografiske forsørgerbyrden, definert som summen av personer som er yngre enn 20 år eller eldre enn 65 år dividert på resten av befolkningen. Denne forsørgerbyrden forventes å holde seg på ca. 68 prosent til og med 2016. Deretter stiger den til og med 2037, hvor den blir liggende tilnærmet konstant på 83 prosent frem til 2046. Aldringen skyter så igjen fart, og forsørgerbyrden passerer 88 prosent rundt 2060. For utviklingen i helse og omsorgsutgiftene er utviklingen i befolkningen som er 80 år eller eldre, særlig viktig. Denne gruppens andel av samlet folkemengde forventes å avta fra 4,6 prosent av samlet folkemengde i 2007 til 4,1 prosent i 2015. Først mellom 2019 og 2020 passerer 2007-andelen nedenfra, og den passerer 9 prosent i 2055.

Arbeidsstyrke, pensjonister og pensjoner

Yrkesbefolkningen og antall pensjonister fremskrives ved hjelp av mikrosimuleringsmodellen MOSART. 4 Modellen simulerer bl.a. yrkesdeltaking og opptjening av pensjonsrettigheter for et utvalg på én prosent av den norske befolkningen. Innvandrerne tilordnes gene-

⁴ MOSART er beskrevet i Fredriksen (1998) og i Fredriksen and Stølen (2007). Modellen har vært det viktigste regneverktøyet i Pensjonskomisjonens og regjeringens utredning av pensjonsreformen.

relt noe lavere yrkesdeltaking enn nordmenn av samme kjønn og alder. Dersom man – hypotetisk – beholdt dagens pensjonssystem, ville arbeidsstyrken øke fra 2,5 millioner i 2007 til 3,2 millioner i 2050.⁵ Summen av mottakere av pensjoner fra Folketrygden øker fra 1,1 millioner i 2007 til 2,0 millioner i 2050, gitt videreføring av dagens pensjonssystem. Antall alderspensjonister og uføre øker med henholdsvis 126 og 24 prosent fra 2007 til 2050. Fredriksen et al. (2008) viser at den prosentvise veksten avtar over tid, særlig etter 2040. Det samme vil veksten i gjennomsnittsyttelse gjøre etter hvert som effekten av økt pensjonsopptjening for kvinner uttømmes og Folketrygden ferdigmodnes.

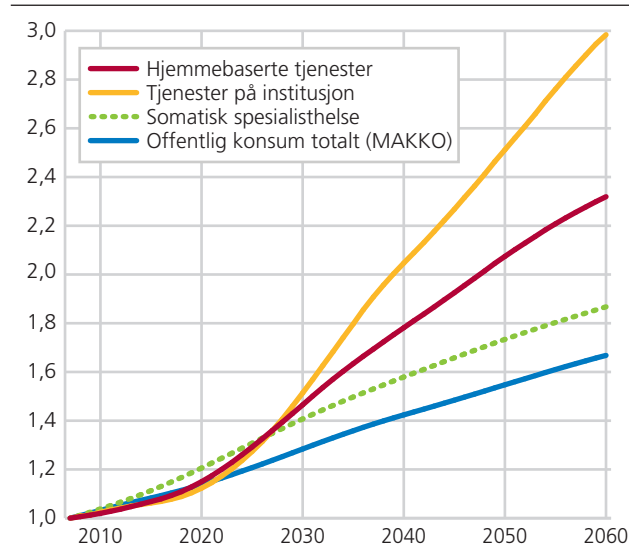
Offentlig konsum

Fremskrivingene gjøres ved hjelp modellen MAKKO⁶ som dekomponerer behovet for arbeidskraft i 12 sektorer som produserer individrettede tjenester, i bidrag fra endringer i henholdsvis standard, produktivitet, dekningsgrad, befolkningens størrelse og alderssammensetning. Fordeling av produksjons- og finansieringsansvaret på offentlig og privat sektor er også inkludert. For helsetjenester og eldreomsorg er dekningsgraden et mål på den aldersspesifikke helsetilstanden.⁷ Standard måles ved gjennomsnittlig timeverksbruk per bruker. For tjenester som ikke fordeles mellom individer, antas sysselsettingsbehovet å vokse i takt med befolkningsveksten. I vårt referansescenario holdes dekningsgrader og standarder konstant på 2004-nivå, det er dermed kun endringer i befolkningsstørrelse og sammensetning som bestemmer veksten.⁸ Figur 2 viser hvordan behovet for arbeidskraft vil vokse for offentlig tjenesteyting totalt og i helse- og omsorgssektorene isolert.

Eldreomsorg inkluderer i våre beregninger alle tjenester som utføres på institusjoner (sykehjem og gamlehjem) og alle hjemmebaserte tjenester (alt fra personer som kun får hjelp noen timer i måneden til dem som bor i heldøgns omsorgsboliger). I 2004 (siste år med tilgjengelige tall) finansierte det offentlige, i hovedsak via kommunene, over 85 prosent av alle utgiftene til eldreomsorg. I vårt referansescenario er sysselsettingsbehovet i de hjemmebaserte tjenestene i 2060 omtrent 2,3 ganger høyere enn nivået i 2007, som vist i figur 2. Dette tilsvarer en økning på 132 prosent i perioden. Den tilsvarende sysselsettingsveksten i institusjonene er på nesten 200 prosent.

I helsesektoren inkluderer vi hele spesialisthelsetjenesten, både somatiske og psykiatriske tjenester⁹. Somatis-

Figur 2. Vekst i sysselsettingsbehov i offentlig tjenesteyting totalt og for helse og pleie- og omsorg enkeltvis. 2007=1

ke helsetjenester tilbys av stat, ideelle institusjoner og private. Totalt sett finansierte det offentlige 87 prosent av de totale utgiftene til spesialisthelsetjenesten i 2004. Det utgjorde i overkant av 60 milliarder kroner eller rundt 4,5 prosent av BNP for Fastlands-Norge i 2004. I referansescenariet holdes antall behandlinger per individ i hver kohort og arbeidsinnsatsen i hver behandling uendret fra 2004, i tråd med antakelsene om uendret helsetilstand og standard. I figur 2 vises fremskrivningene for den offentlige somatiske tjenesten. Her kommer sysselsettingen opp i 1,9 ganger nivået i 2007 innen 2060, noe som tilsvarer en vekst på 79 prosent eller 72 000 normalårsverk. Årsaken til at veksten i helsesektoren er langt svakere enn i eldreomsorgen, er at etterspørselen etter helsetjenester er mindre påvirket av alder. Aldringen får dermed ikke like stor effekt på ressursbehovet.

Konsistens og generell likevekt

En helhetlig fremskrivning av offentlige utgifter og inntekter får vi ved å mate fremskrivningene av befolkning, pensjonister, pensjonsytelser og offentlig konsum inn i likevektsmodellen MSG6.¹⁰ Modellen er utformet for bl.a. langsiktige fremskrivninger og forutsetter rasjonell adferd hos produsenter og konsumenter og balanse i alle markeder. Spesielt sørger tilpasning av privat konsum og lønn for full sysselsetting og langsiktig balanse i utenriksøkonomien, definert som likhet mellom nåverdien av fremtidige importoverskudd og initial utenlandsformue. I denne analysen er modellens hovedjobb å beregne veksten i skattegrunnlagene og prisene knyttet til offentlige utgifter. Her er lønn viktigst i kraft av betydningen for de fleste skattegrunnlagene, offentlige lønnskostnader og overføringene (pensjoner m.m.) som stort sett lønnsindekseres. Veksten i verdensmarkedspriser og produktivitet i konkurranseutsatte næringer er avgjørende for lønnsveksten i MSG6, da modellen langt på vei bestemmer lønns-

⁵ Med det nye pensjonssystemet øker dette anslaget til 3,4 millioner.

⁶ Se Nielsen (2008) for en oppdatert beskrivelse av MAKKO.

⁷ Aldersspesifikk helsetilstand måles som andelen av befolkningen i en gitt aldersgruppe som har mottatt helse- eller omsorgstjenester.

⁸ I MAKKO-beregningene er produktiviteten i offentlig sektor holdt uendret på dagens nivå. Produktivitetsendring tas hensyn til i de generelle likevektsberegningene; se nedenfor.

⁹ Aldersdimensjonen for psykiatri er meget enkel i MAKKO, vi har derfor ikke omtalt fremskrivningene av denne i vår artikkel. Statlig støtte til medisiner og annet medisinsk utstyr som går direkte til individene, er ikke inkludert i MAKKO.

¹⁰ Holmøy et al. (2004) forklarer strukturen og empiriske egenskaper i MSG6.

veksten i samsvar med hovedkursmodellen for en liten åpen økonomi. Det er tilnærmet konsistens mellom MSG-beregningene av samlet sysselsetting og økonomisk vekst, og MOSART-beregningene av individuelle inntektshistorier og pensjonsrettighetene.

Med unntak av politisk styrte variable, er de eksogene forutsetningene ment å være så ukontroversielle som mulig.¹¹ Utover befolkningsvekst, offentlig ressursbruk, offentlige overføringer og petroleumsinntekter, er de viktigste forutsetningene som følger: Produktiviteten av alle innsatsfaktorer (TFP¹²) vokser årlig med 1,1 prosent i private næringer. Arbeidsproduktiviteten i offentlig sektor vokser med 0,5 prosent. Utvinningen av olje og gass følger samme bane som i Perspektivmeldingen, men vi har i vårt hovedscenarior forutsatt at realprisen på olje holder seg på 71 2007-dollar, slik den i gjennomsnitt lå på i 2006. Gassprisen følger oljeprisen. Med frie internasjonale kapitalbevegelser forutsettes den norske nominelle renten å være lik den internasjonale kapitalavkastningen på tilsvarende plasseringer. Nominell rente på risikofrie plasseringer er satt til 5,5 prosent. Alle verdensmarkedspriser, også på olje og gass, vokser med 1,5 prosent per år.

Fremskrivningene viderefører dagens ansvarsfordeling mellom privat og offentlig sektor når det gjelder produksjon og finansiering av individrettede tjenester innen utdanning, helse og omsorg. Gitt forutsetningene om bla standard og dekningsgrad, lar vi modellen bestemme arbeidsavgiftssatsene slik at handlingsregelen oppfylles. Endringer i arbeidsgiveravgiften har andre tilbakevirkninger på resten av økonomien enn å saldere budsjettet med andre skatte- eller avgiftssatser. Vårt valg av virkemiddel i salderingen representerer verken en prognose for hva politikernes vil gjøre eller en anbefaling. Valget har tre begrunnelser: 1) Ettersom vi ønsker å studere virkninger av gitte utgiftsendringer, kan budsjettet salderes med endringer i de sammen utgiftskomponentene. 2) Det er vanskelig å tenke seg at store utgiftsposter blir løpende salderingsposter på statsbudsjettet i mer enn 40 år. 3) Gitt betydelige endringer i skattesatser, er det i en liten åpen økonomi vanskelig å komme unna skatt på lønn, og de fleste trygde- og pensjonspremier drives også inn fra arbeidsgiver ved løpende lønnstrekk. En nærmere diskusjon av politiske tilpasninger ville sprengte rammene for denne artikkelen.

3. Dynamikken i finansieringsbehovet

I figur 1 ligger det offentliges finansieringsbehov langt under det som er beregnet i tidligere fremskrivninger, se for eksempel Heide, *et al.* (2006) og Perspektivmeldingen fra 2004 (St. meld. nr 8 (2004-2005)). Det skyldes for det første vårt realprisanslag på olje på 71 2007-dollar er over det dobbelte av Perspektivmeldingens anslag på vel 25 2004-dollar (180 2004-NOK) per fat. For det andre har innarbeiding av befolknings-

Tabell 1. **Vekst i offentlige utgifter og finansieringskilder i referansefremskrivning. Bruk av petroleumsformuen i henhold til handlingsregelen, men uten finanspolitisk tilpasning av løpende oljekorrigert budsjettunderskudd. Gjennomsnittlig årlige vekstrater i prosent**

	2006-2020	2021-2050
Samlede utgifter ¹	4,6	5,0
Offentlig konsum	4,1	4,7
Timeverk	0,9	1,0
Herav individrettet helse og eldreomsorg	1,4	2,0
Timelønnskostnad	4,4	4,4
Overføringer til husholdninger	6,3	5,5
Herav alderspensjon	8,1	6,3
Antall alderspensjonister	2,3	1,7
Gjennomsnittlig årlig ytelse ex ante indeksering	0,7	0,0
Indeksering basert på utbetalt timelønn	4,6	4,5
Finansieringskilder	5,6	4,4
Skattegrunnlag utenom petroleumsinntekter	5,3	4,6
4 % av oljefondet	7,0	3,0
Forskjell mellom vekstratene for samlede utgifter og finansieringskilder	-1,0	0,6
Memo		
Sysselsetting	0,9	0,6
Nominelt BNP fastlands-Norge	5,6	4,6

¹ Brutto renteutgifter er ekskludert fra utgiftene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fremskrivningen fra 2008 bidratt til at skatteinntektene har økt i forhold til offentlige utgifter. Det reflekterer høyere innvandring enn i de fremskrivningene man tidligere har basert seg på. Da majoriteten av innvandrerne er mellom 20 og 40 år, vil de kreve relativt lite eldreomsorg før 2050. For det tredje bidrar oppdatering til 2006-nivå av yrkesfrekvenser, utdanningsnivå og gjennomsnittlig arbeidstid til høyere skattegrunnlag. Beregnet med MSG6, fører korreksjonene av arbeidstid, befolkningsutvikling og yrkesfrekvenser til lavere finansieringsbehov; i 2050 kan arbeidsgiveravgiften settes til 9,1 i stedet for tidligere beregnet 15,7 prosent.

Modellberegningene muliggjør en detaljert begrunnelse for den U-formede tidsprofilen for finansieringsbehovet i figur 1. Tabell 1 viser våre vekstanslag for de viktigste utgiftskomponentene og finansieringskildene for offentlig forvaltning. Vi definerer finansieringskildene på den måten som er relevant i forhold til handlingsregelen. Det betyr at vi på inntektssiden erstatter kontantstrømmen fra petroleumssektoren og samlet avkastning av oljefondet med det beløpet som tilsvarer 4 prosent av oljefondet. Beregningen bak tabell 1 er ment å få frem den utviklingen som skaper det beregnede behovet for finanspolitisk tilpasning. Derfor har vi her holdt dagens arbeidsgiveravgift uendret, mens budsjettoverskuddet restbestemmes. I år hvor det er rom for lavere avgift, vil gjennomføring av avgiftsreduksjonen øke både skattegrunnlagene, særlig gjennom økt arbeidstilbud, og offentlige utgifter gjennom overveltning

¹¹ De er nærmere beskrevet i Heide, *et al.* (2006).

¹² Historisk TFP-vekst måles som forskjellen mellom veksten i produksjonen og veksten i en indeks for bruken av spesifiserte innsatsfaktorer.

av avgiftsreduksjonen på lønn. Høyere lønn øker offentlige lønnskostnader og lønnsindekserte overføringer mer enn det øker skattegrunnlagene. Alt i alt vil disse adferds- og likevektseffektene bidra til å modifisere de nødvendige tilpasningene av arbeidsgiveravgiften. I tabell 1 er disse modifikasjonene utelatt, men de er selv sagt inkludert i beregningen av avgiftsendringene.

Frem til 2020 er den gjennomsnittlige årlige veksten i finansieringskildene 1,0 prosentpoeng høyere enn utgiftsveksten. Etter 2020 vokser utgiftene i gjennomsnitt 0,6 prosentpoeng mer per år enn finansieringskildene. Det er dynamikken i disse vekstratene som skaper den U-formede tidsprofilen for finansieringsbehovet/arbeidsgiveravgiften i figur 1.

På inntektssiden er det særlig handlingsregelens tillatte uttak fra oljefondet som vokser raskere enn offentlige utgifter før 2020, 7,0 mot 4,6 prosent. Det reflekterer at det meste av de kjente drivverdige oljereservene utvinnes i denne perioden. Etter 2020 vokser finansieringsbidraget fra petroleumsmformuen saktere enn det offentliges finansieringskilder. Det skyldes både at statens kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten avtar og utformingen av handlingsregelen. Etter hvert som statens kontantstrøm avtar mot null, vil veksten i oljefondets kapital nærme seg forskjellen mellom nominell avkastning og handlingsregelens realavkastningsrate på 4 prosent. I gjennomsnitt og risikojustert, tilsvarende dette den internasjonale inflasjonstakten som vi har antatt er lik 1,5 prosent. Valget av internasjonal inflasjon som deflator i handlingsregelens definisjon av realavkastning, medfører at uttaket på 4 prosent fra oljefondet på lang sikt vil avta i forhold til andre offentlige budsjettposter. Målt som andel av offentlige utgifter, vokser finansieringsbidraget fra oljefondet til et maksimum på 18,4 prosent i 2016. I 2050 har den falt til nær 11 prosent. Med en så høy finansieringsandel vil den lave langsiktige veksten i oljefondet trekke veksten i det offentliges samlede finansieringskilder betydelig ned i forhold til veksten i både skattegrunnlagene og offentlige utgifter. Valget av deflator i handlingsregelen er dermed en av årsakene til at man må skjøte på med økende skattesatser etter 2020 for at offentlige inntekter skal holde følge med de raskt voksende offentlige utgiftene. Vi kommer i avsnitt 5 tilbake til at en lavere realavkastningsrate, og dermed høyere offentlig sparing, vil bidra til bedre samsvar mellom veksten i offentlige utgifter og finansieringskilder. Lavere tempo i utvinningen av olje og gass vil ha samme effekt.

De viktigste årsakene til at behovet for skatteinntekter endres drastisk etter hvert som man utvider tidshorizonten fremover, befinner seg likevel på fastlandet. Her vil veksten i skattegrunnlagene avta fra et årlig gjennomsnitt på 5,3 prosent før 2020 til 4,6 prosent mellom 2020 og 2050. De tilsvarende vekstratene for utgiftene øker fra 4,6 til 5,0 prosent. Avtaket i vekst i skattegrunnlagene skyldes primært at aldringen av befolkningen over tid både demper veksten i arbeidstilbudet og øker den offentlige sysselsettingsandelen gjennom veksten i helse-

og omsorgssektoren. I våre beregninger vokser arbeidsproduktiviteten i offentlige sektorer ca. 2 prosentpoeng mindre per år enn i privat sektor, og det beregnes heller ikke kapitalavkastning i offentlig tjenesteyting.

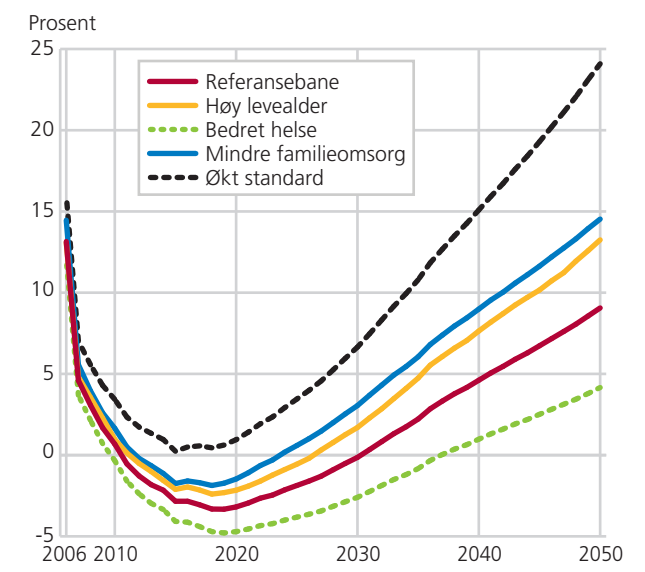
Blant de offentlige utgiftene er det særlig veksten i alderspensjon fra Folketrygden og AFP som trekker vekstraten opp. Over hele beregningsperioden vokser overføringene til husholdningene også raskere enn finansieringskildene. Dermed bremser denne veksten isolert sett fallet i finansieringsbehovet frem til 2020. Fallet i vekstraten for alderspensjonsutgiftene fra 6,3 prosent før 2020 til 5,5 prosent deretter, skyldes avtakende prosentvis vekst i både antall alderspensjonister og gjennomsnittsyntelser.¹³ Likevel øker overføringenes bidrag til den totale utgiftsveksten over tid som følge av veksten i overføringenes utgiftsandel.

I motsetning til veksten i overføringene, bidrar tidsprofilen for veksten i offentlige konsumutgifter derimot til å gi finansieringsbehovet frem til 2050 den U-formede tidsprofilen. Dette fordi disse utgiftene vokser 1,5 prosentpoeng saktere enn finansieringskildene før 2020, og 0,3 prosentpoeng raskere deretter. Utviklingen ressursbruken i den offentlig helse- og omsorgssektoren er hovedårsaken til dette forløpet. Den skyldes i sin tur endringene i andelen av befolkningen som er minst 80 år. Denne avtar fra 4,6 prosent i 2007 til 4,1 prosent i 2015. Deretter øker andelen. 2007-nivået nås rundt 2020 og den passerer hele 9 prosent i 2055. For at dagens standard skal beholdes, må sysselsettingen innen offentlig individrettet helse og omsorg i gjennomsnitt vokse med 1,4 prosent per år før 2020, mens den tilsvarende veksten etter 2020 er 2,0 prosent.

I neste avsnitt har vi undersøkt hvor robust utviklingen det offentliges finansieringsbehov er av å gjøre plausible alternative forutsetninger om utviklingen i den offentlige helse og omsorgstjenesten. Før vi går over til det, vil vi her kort presentere resultatene fra noen følsomhetsberegninger av andre, sentrale forutsetninger i referansefremskrivningene. I Heide et al. (2006) og Holmøy og Kravik (2008) har vi variert anslagene på usikre og presumptivt viktige variable som bl.a. oljepris, internasjonal kapitalavkastning og produktivitetsvekst i privat sektor. Vi finner at høyere prisbaner for olje og gass og høyere kapitalavkastning øker finansieringsbidraget fra oljefondet. Banen for skattebyrden kan senkes, men likevektseffekter reduserer rommet for skattelettelse kraftig. Så lenge prisøkningen er proporsjonal i alle år endres imidlertid ikke U-formen på tidsprofilen for skattebyrden. Det samme gjelder ved en konstant renteøkning. Økt produktivitetsvekst i privat sektor vil svekke statsfinansene, og svekkelsen tiltar over tid. Hovedårsaken til dette er at lønningene øker,

¹³ Årsaken til at lønnsindekseringen bidrar til å dempe veksten i gjennomsnittlig pensjonsytelse er den voksende offentlige sysselsettingsandelen, kombinert med at lavere gjennomsnittslønninger i offentlig enn i privat sektor. Vi har forutsatt at indekseringen baseres på gjennomsnittlig timelønn for hele økonomien.

Figur 3. Nødvendig arbeidsgiveravgift under ulike antakelser

og det øker offentlige utgifter mer enn finansieringskildene.

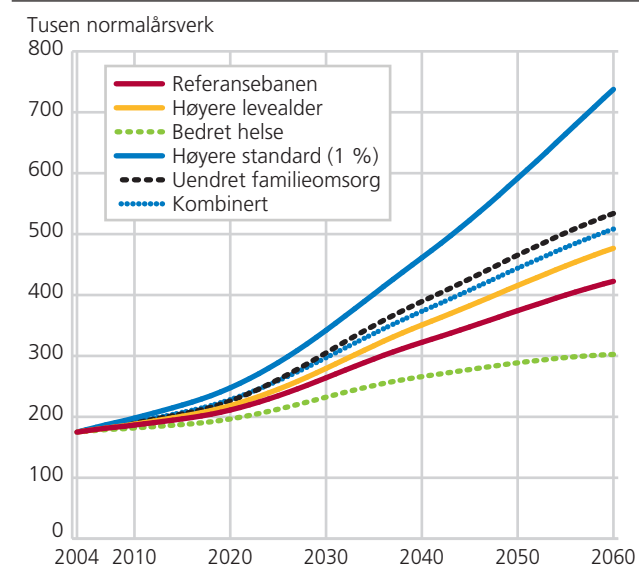
4. Utviklingen i helse- og omsorgssektoren

Høyere levealder

Tidligere befolkningsfremskrivninger har regelmessig undervurdert økningen i levealder. I vår referansebane antas levealderen for nyfødte å øke med 8 år fra 2007 til 2060 når begge kjønn ses under ett. Hva er virkningen på offentlige finanser av en isolert ekstra økning i levealderen på 1,6 år for menn og 2,5 år for kvinner, slik man antar i alternativet med høy levealder i SSBs befolkningsfremskrivninger fra 2008? Det er først og fremst dødeligheten blant eldre som reduseres. Vi har holdt oss til videreføring av dagens pensjonssystem, der levealderens betydning for pensjoneringstidspunkt må antas å være svak og usikker. Videre har vi i første omgang forutsatt uendret aldersspesifikk helsetilstand. En 85-åring har da det samme behovet for helsetjenester og omsorg i 2050 som i dag, selv om forventet gjenværende levealder er mer enn 6 år lengre. Litt forenklet betyr det at flere leveår for de eldre betyr tilsvarende flere syke år.

Når man dekker det økte behovet for helsetjenester og eldreomsorg, øker den offentlige sysselsettingen i disse sektorene (eksklusive psykiatri) fra 2007 til 2060 med 163 prosent, mot 133 prosent i referansebanen (se figur 4). Vi forutsetter at bruken av andre innsatsfaktorer i disse sektorene øker proporsjonalt. I tillegg øker antall pensjonister, og levealdersøkningen gir ingen nedskjæring av årlig ytelse i dagens pensjonssystem. Siden effekten på arbeidsstyrken blir liten, øker dermed det offentlige finansieringsbehov, og effekten forsterkes over tid. For at handlingsregelen skal holdes ved tilpasning av arbeidsgiveravgiften, må denne ligge 4,2 prosentpoeng høyere enn i referansescenariet i 2050, se figur 3.

Figur 4. Vekst i offentlig sysselsetningsbehov for spesialisthelsetjenesten og eldreomsorg med ulike antakelser. 1000 normalårsverk

Generelle likevektseffekter bidrar til å redusere den skattesatsøkningen som er nødvendig for å finansiere økt offentlig ressursbruk. Dette til tross for at den effektive skattebasen reduseres når arbeidskraft overføres fra privat til offentlig sektor, og offentlig konsum fortrenger privat konsum. Årsaken er at lønnsnivået kan reduseres når økonomiens samlede etterspørsel etter konkurranseutsatte produkter fortrenges. Lavere lønn har en sterkere negativ effekt på offentlige utgifter, spesielt lønnskostnader og lønnsindekserte overføringer, enn på det offentlige finansieringskilder. Det skyldes at finansieringsbidraget fra oljefondet er tilnærmet uavhengig av lønnsnivået.

Bedret helsetilstand for de eldre

Flertallet av internasjonale fremskrivninger legger til grunn at økende levealder reflekterer bedret helse på hvert alderstrinn, slik at de eldres liv som "friske" forlenges. Spesielt vil senere død innebære en utsettelse av den betydelige ressursbruken som finner sted det aller siste leveåret. Et spesialtilfelle er at det gjennomsnittlige behovet for eldreomsorg i løpet av livet ligger fast, jf. "Helsealternativet" i "Omsorgsmeldingen", St.meld. 25 (2005-2006). Dette svarer med god tilnærming til at andelen pleietrengende personer på hvert alderstrinn senkes gradvis slik at det i 2060 er en tredjedel færre personer som mottar eldreomsorg på hvert alderstrinn. Innenfor helsesektoren betyr dette alternativet at antallet behandlinger av somatiske pasienter over 60 år reduseres gradvis over tid i hver aldersgruppe, slik at en 70 åring i 2060 i snitt er 30 prosent friskere enn en 70 åring i 2004. Vi antar at psykiatrien er upåvirket.

Isolert sett fører en slik bedring av helsetilstanden til at behovet for arbeidskraft i offentlig produksjon av somatisk helse og eldreomsorg øker med "kun" 69 prosent fra 2007 til 2060, mot 133 prosent når den aldersspesifikke helsetilstanden ikke endres, se figur 4. Veksten i eldreomsorg og for helsetjenester isolert sett

er også halvert i forhold til referansescenariet og vokser med henholdsvis 85 og 45 prosent fra 2007 til 2060. Målt i forhold til referansescenariet i 2050, frigjøres 8,3 prosent av den samlede offentlige sysselsettingen. Den nødvendige økningen i arbeidsgiveravgiften etter 2020 dempes, og i 2050 kan den ligge 4,9 prosentpoeng lavere enn i referansefremskrivningen (figur 3).

Familieomsorg

Mye av omsorgen for eldre utføres utenfor markedet av familie og andre omsorgspersoner. Basert på Langset (2006), går vi ut fra at dette til sammen utgjorde rundt 80 000 årsverk eller omtrent 40 prosent av alle pleie og omsorgstjenester i 2004. I referansebanen har vi implisitt antatt at denne typen omsorg vokser i takt med de markedsbaserte tjenestene. Det kan imidlertid problematiseres da andelen unge i forhold til eldre reduseres over tid, og stadig flere eldre lever alene. En plausibel mulighet er derfor at omfanget av familieomsorg vil holde seg på 2004 nivået. Det er videre mest nærliggende å anta at familieomsorgen utfører de typer tjenester som alternativt ville blitt utført som hjemmebaserte offentlige pleie- og omsorgstjenester. Sammenlignet med at familieomsorgen vokser i takt med den offentlige omsorgen, innebærer uendret familieomsorg at den betalte omsorgen må øke med 189 000 årsverk frem mot 2060. Det innebærer en sysselsettingsvekst i eldreomsorgen fra 2007-2060 på 257 prosent, mot 163 prosent i referansebanen. Veksten i nødvendig skattebyrde forsterkes, og arbeidsgiveravgiften ligger i 2050 5,5 prosentpoeng over nivået i referansealternativet.

Forbedring av standarden på offentlige tjenester

I Norge og i andre land har det vært en sterk positiv korrelasjon mellom økende levestandard og kvaliteten på offentlige individrettede tjenester, målt med ressursbruk per bruker. Det er gode grunner til at deler av dette reflekterer en årsakssammenheng, se bl.a. Hall og Jones (2007). Det vanligste i internasjonale fremskrivninger er å anta at standarden på helsetjenester vokser minst like raskt som BNP per innbygger, for eldreomsorg er praksisen mer blandet (Holmøy og Nielsen, 2008). Vår vurdering er at referansebanens forutsetning om konstant 2004-standard gir urealistisk lav vekst i ressursbruken i helse- og omsorgssektoren. Et mer realistisk, men fortsatt nøkternt, alternativ er en årlig vekst i standarden på en prosent. Effekten av en slik vekst i standarden blir likevel stor. Isolert sett krever den at tallet på heltids årsverk i eldreomsorgen alene i 2060 er ca. det firedobbelte av 2007-nivået, og 74 prosent høyere enn i referansealternativet. Arbeidsgiveravgiften må i 2050 i så fall settes vel 15 prosentpoeng høyere enn i referansealternativet.

Innenfor helsesektoren kan standarden bedres på to måter: For det første kan man øke ressursbruken per pasientbehandling. En slik tilnærming likner mye på hvordan vi har modellert økt standard innen eldreomsorgen. En årlig standardvekst på en prosent vil føre til at offentlig sysselsetting må øke med 216 prosent eller 161 000

årsverk fra 2007 til 2060. Totalt for helse og eldreomsorg vil sysselsettingen måtte øke med 295 prosent fra 2007 til 2060. Dersom denne formen for standardforbedring kombineres med bedre helse blant de eldre, vil sysselsettingen fortsatt måtte øke med 88 prosent eller 64 000 årsverk. Virkningen på offentlige finanser totalt av en årlig standardheving i form av mer omsorg per pasient fører til at arbeidsgiveravgiften vil ligge 4,1 prosentpoeng over referansebanen i 2020 og hele 15 prosentpoeng i 2050. Det innebærer altså en arbeidsgiveravgift på 26,1 prosent i 2050 om standarden innen både helse og eldreomsorg heves med en prosent årlig. Det er denne tilnærmingen som er gjengitt i figurene 3 og 4.

Alternativt kan standarden på helsetjenester bedres ved at man behandler flere pasienter. Konkret fører det til at antall sykehusopphold per individ innenfor hver aldersgruppe i 2060 ligger 33 prosent høyere enn i 2004. I så fall må sysselsettingen mer enn dobles over denne perioden. Med denne tolkningen av standardforbedring, vil sysselsettingsbehovet for helse og eldreomsorg samlet sett ligge 266 prosent over 2004-nivået.

En kombinasjon av bedret helse og økt standard

Når standardforbedringen kombineres med antakelsen om at antall år som frisk øker i takt med levealderen, vil sysselsettingsbehovet for helse og omsorgstjenestene være 21 prosent høyere enn i referansebanen i 2060, se figur 4. Innen eldreomsorgen vil behovet for arbeidskraft i 2060 være 14 prosent høyere enn i referansebanen og dermed kreve en tredobling av sysselsettingen i forhold til nivået i 2007. Høyere standard gjennom flere behandlinger per pasient kombinert med bedre helse i helsesektoren vil føre til at sysselsettingen i 2060 må være 35 prosent høyere enn i referansebanen. Sysselsettingsbehovet vil da ha økt med 146 prosent fra 2007.

Da vi har benyttet 2004 som utgangspunkt for fremskrivningene av offentlig ressursbruk, har vi ikke inkludert effekter av politiske tiltak etter 2004 i våre beregninger. Soria Moria erklæringen lover blant annet at antallet årsverk skulle økes med 10 000 innen 2009. Dette er allerede nesten oppfylt. I tillegg lovet Arbeiderpartiet i valgkampen 2007 å øke antallet heldøgns omsorgsplasser med 12 000 innen 2015. Disse tiltakene kan inkluderes i modellen med å anta at omsorgsplassene opprettes i form av heldøgns omsorgsboliger, noe som er billigere enn opprettelse på sykehjem. Etter 2015 antar vi at den årlige veksten blir som i referansebanen. Disse tilnærmet sikre standardhevingene medfører at det i 2015 vil være omtrent 20 000 flere heltidssys-selsatte i eldreomsorgen enn i referansebanen. Standardhevingen er dermed et eksempel på at det statsfinansielle handlingsrommet frem til 2020 benyttes til offentlig velferd fremfor skattelettelse.

Den mest realistiske utviklingen vil trolig være en kombinasjon av standardforbedring, en viss bedring av de eldres helse når levealderen øker og at familieomsorgen vokser saktere enn den offentlige ressursbruken. I sum

mener vi at "referansealternativet" undervurderer veksten i offentlig ressursbruk, iallfall for de nærmeste tiår. På lengre sikt kan dessuten høye skattesatser tvinge frem en annen fordeling av produksjonen og finansieringen av disse tjenestene.

5. Oppsummering og politikimplikasjoner

Høye olje- og gasspriser og befolkningsutviklingen bidrar til at offentlige utgifter vokser saktere enn det offentliges finansieringskilder frem til ca. 2020, dersom man beholder dagens standard på offentlige velferdstjenester. Uten å bryte handlingsregelen er det rom for å gradvise fase ut mer enn hele arbeidsgiveravgiften. Med våre forutsetninger kan dagens offentlige velferd finansieres med lavere skattesatser enn dagens forbi 2050. Pensjonsreformen og en oljeprisbane nærmere dagens nivå bedrer statsfinansene ytterligere.

Vår analyse peker imidlertid på forhold som fortsatt gir grunnlag for å hevde at Norge har et uløst langsiktig problem med å finansiere velferdsordningene. Selv om det kan være lenge til dette problemet blir "plagsomt", trenger man ikke regne mange tiår fremover for å få øye på de kreftene som skaper det. Etter 2020 vil det kreve relativt omfattende politiske endringer dersom man skal unngå at offentlige utgifter, selv uten forbedringer av offentlig velferd, vokser systematisk raskere enn det offentliges finansieringskilder. Uansett hvor en setter smertegrensen for skattetrykket, vil en slik forskjell i veksttrender sørge for at den nås før eller senere etter 2050. Det virker urealistisk at effektivisering i offentlig sektor skal kunne redusere dette problemet vesentlig. Problemet kan bli kraftig forsterket dersom man i stedet for skattelettelse frem til 2020 prioriterer å forbedre offentlig velferd, ikke minst innenfor helse og omsorg. Den statsfinansielle motbakken blir i så fall brattere enn i vår hovedberegning, og vil starte fra et skattenivå som allerede er godt over OECD-gjennomsnittet. En slik prioritering kan ikke avvises på faglig grunnlag, men forbedringer av offentlig velferd er tunge å reversere. Derfor er det viktig at man allerede nå blir seg bevisst konsekvensene for fremtidige offentlige finanser av budsjettsvekkelser som lar seg begrunne i et kort- og mellomlangt perspektiv.

En varig konsolidering av velferdsstatens finansielle grunnlag krever tilnærmet likhet mellom trendveksten i henholdsvis offentlige utgifter og det offentliges finansieringskilder. På inntektssiden er det ikke opplagt hvordan politikken skal øke veksten på varig basis. Selv om man skulle klare å øke produktiviteten i privat sektor, vil det isolert sett svekke statsfinansene, slik den norske velferdsstaten er organisert og norsk økonomi fungerer.

Men man kan øke vekstraten for finansieringsbidraget fra oljefondet til å bli tilnærmet lik vekstraten for de ordinære skattegrunnlagene gjennom en endring av handlingsregelens definisjon av realavkastning. Etter hvert som det blir slutt på olje og gassproduksjonen, innebærer dagens valg av realavkastning på 4 prosent at veksten i uttaket fra oljefondet vil nærme seg den internasjonale prisveksten. Og den er klart lavere enn

veksten i de ordinære skattegrunnlagene. Hvis man i stedet brukte lønnsvekst som deflator, ville den årlige realavkastningsnivået falle fra dagens 4 prosent til anslagsvis 1,5 prosent av oljefondets kapital. En så kraftig innstramming av oljepengebruken må eventuelt fordeles over noen år. På den annen side øker vekstraten for fondskapitalen og det tillatte uttaket, opp til lønnsveksten. Og de ordinære skattegrunnlagene vokser omtrent like raskt som lønningene. En slik regel er like enkel som dagens, og den er vel så lett å begrunne: For offentlig forvaltning er lønnsvekst en mer relevant deflator enn inflasjon når man skal beregne realavkastning; bare en liten del av de offentlige utgiftene går til import, det er lønnskostnader og lønnsindekserte overføringer som utgjør de store utgiftsandelene. I tillegg ville en strammere regel i kombinasjon med dagens høye oljepriser, gi en innfasing av bruken av petroleumsinntektene som trolig er mer i tråd med det man la opp til da handlingsregelen ble innført i 2001.

Likevel vil den ekstra fondsoppbyggingen som ville følge av en slik skjerpning av handlingsregelen, gi kun et beskjedent bidrag til å flate ut tidsprofilen for skattebyrden i figur 1. Det skyldes ikke bare at det ville gjenstå en forskjell mellom vekstratene for offentlige utgifter og det offentliges finansieringskilder. I tillegg er forskjellen mellom vekstraten for de offentlige budsjettkomponentene og forventet risikojustert avkastning fra oljefondet, at det trengs en enda mye kraftigere fondsoppbygging for at fremtidig avkastning skal finansiere veksten i det oljekorrigerte underskuddet.¹⁴ Den fondsoppbyggingen som følger av dagens handlingsregel, er allerede ambisiøs, muligens mer ambisiøs enn det flertallet av dagens velgere godtar.

Det er på utgiftssiden at politikk kan virke sterkt og direkte. En pensjonsreform er allerede underveis. Den kutter ikke pensjonsytelsene i de første årene etter implementering i 2010, men nøytraliserer mye av utgiftsvirkningen av økende levealder gjennom delingstallet (levealdersjusteringen). Reformens stimulans av arbeidstilbudet vil også forsterkes over tid. Pensjonsreformen inneholder derfor veksteffekter på offentlige utgifter og skattegrunnlagene som passer meget godt inn i en konsolidering av velferdsstatens langsiktige finansieringsgrunnlag.¹⁵ Reformen har derfor fortsatt en statsfinansiell grunnelse, selv om denne begrunnelsen sto enda sterkere med de oljeprisene man trodde i reformens utredningsfase. Reformens andre viktige begrunnelser er like gyldige som før. Foreløpig inneholder ikke organiseringen av det offentlige ansvaret i helse- og omsorgssektoren noe som automatisk bremser veksten i utgiftene. Denne veksten vil dessuten

¹⁴ Holmøy (2007) diskuterer mer inngående hvordan liten forskjell mellom rente og relevante vekstrater skaper problemer for evaluering av offentlige finanser på lang sikt.

¹⁵ Holmøy og Stensnes (2008) finner riktignok at likeveksteffektene av reformen kan ha overraskende svak vekstdempende effekt på utgiftene. Også veksteffektene på skattegrunnlagene er relativt svake, men dette kan skyldes valget av arbeidsgiveravgift som budsjettneutraliserende virkemiddel.

bli langt sterkere enn antatt i tidligere fremskrivninger dersom standarden forbedres, slik man forutsetter i fremskrivninger i andre land

Referanser

Brunborg, H, I. Texmon og S. V. Pettersen (2008): Nye befolkningsframskrivninger. Økonomiske Analyser 3/2008, Statistisk sentralbyrå.

Fredriksen, D. (1998): *Projections of Population, Education, Labour Supply and Public Pension Benefits*. Sosiale og økonomiske studier 101, Statistisk sentralbyrå.

Fredriksen, D. og N. M. Stølen (2007): MOSART. In Gupta, A. and Harding, A. (eds): *Modelling our Future; Population Ageing, Health and Aged Care*. International Symposia in Economic Theory and Econometrics, Volume 16, Elsevier, 433-438.

Fredriksen, D., T. Gunnes og N. M. Stølen (2008): Oppdaterte framskrivninger av arbeidsstyrke, pensjonsutgifter og finansieringsbyrde. Økonomiske Analyser 4/2008, Statistisk sentralbyrå.

Hall, R.E. og Jones, C.I. (2007): The value of life and the rise in health spending. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 122, No 1, 39-72.

Heide, K.M., E. Holmøy, I.F. Solli og B.Strøm (2006): A welfare state funded by nature and OPEC. Discussion Papers 464, Statistics Norway.

Holmøy, E., K. M. Heide, L. Lerskau og I. F. Solli (2004): Macroeconomic properties of the Norwegian applied general equilibrium model MSG6. Rapporter 2004/18, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. (2007): Fiscal sustainability: Must the problem be diminished before we can see it? Discussion Papers No. 499, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. og E. Kravik (2008): *Virkninger på norsk næringsstruktur av endringer i generelle rammebetingelser. Betydningen av generelle likevektseffekter*. Rapporter 2008/27, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. og V. O. Nielsen (2008): Utviklingen i offentlig ressursbruk knyttet til helse og omsorgstjenester: En oversikt over relevant faglitteratur. Rapporter 2008/???, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. og K. Stensnes (2008): Will the Norwegian pension reform reach its goals? An integrated micro-macro assessment. Kommer som Discussion paper fra Statistisk sentralbyrå.

Langset, B. (2006): Arbeidskraftbehov i pleie- og omsorgssektoren mot år 2050. Økonomiske analyser 4/2006. Statistisk sentralbyrå.

Nielsen, V. O. (2008): Utviklingen i offentlige utgifter til velferdstjenester. Økonomiske analyser 2/2008. Statistisk sentralbyrå

NOU (2004): Modernisert folketrygd. Bærekraftig pensjon for framtida. NOU 2004:1. Finansdepartementet.

St. meld nr 1 (2006-2007): Nasjonalbudsjettet 2007. Finansdepartementet.

St. meld. nr 8. (2004-2005): Perspektivmeldingen 2004 – utfordringer og valgmuligheter for norsk økonomi. Finansdepartementet.

St.meld. nr 25 (2005-2006): Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer. Helse- og omsorgsdepartementet.

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Statistiske analyser

Natural Resources and the Environment 2007. Norway. SA nr. 99, 2008. Sidetall 279. ISBN 978-82-537-7385-8 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7386-5 (Elektronisk versjon)

Statistics Norway compiles statistics on important natural resources and environmental issues, and develops methods and models for analysing trends in the extraction and use of natural resources and changes in the state of the environment, focusing particularly on relationships between these factors and other socio-economic developments. The annual publication *Natural Resources and the Environment* gives an overview of this work.

An important objective is to ensure that this publication presents the environmental situation so that it can be readily understood while at the same time including considerable detail. *Natural Resources and the Environment 2007* starts with a presentation of updated national indicators for sustainable development. This is followed by detailed descriptions of Norway's natural resources and various environmental problems, including both statistics and analyses. A separate section presents selected research projects.

Statistics Norway would like to thank the people and institutions who have supplied data for *Natural Resources and the Environment 2007*.

The publication was produced by the Division for Environmental Statistics, Department of Economic Statistics, with contributions from the Unit for Energy and Environmental Economics, the Unit for Petroleum and Environmental Economics and the Unit for Economic Growth and Efficiency, Research Department, and the Division for Primary Industry Statistics, Department of Industry Statistics. The 2007 edition was edited by Frode

Brunvoll and Henning Høie. Alison Coulthard translated the Norwegian version into English.

Natural Resources and the Environment 2007 is also available at http://www.ssb.no/English/subjects/01/sa_nrm/. More detailed information on the topics covered may also be found at <http://www.ssb.no/English/subjects/> and in StatBank Norway at <http://www.ssb.no/English>.

Rapporter

Roger Bjørnstad, Dennis Fredriksen, Marit L. Gjelsvik og Nils Martin Stølen: **Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft etter utdanning, 1986-2025.** Rapporter 2008/29. Sidetall 42. ISBN 978-82-537-7409-1 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7410-7 (Elektronisk versjon)

Som i de fleste andre OECD-land, har Norge opplevd en betydelig økning i behovene for utdannet arbeidskraft gjennom de siste tiårene. Dette gjelder både arbeidskraft med utdanning fra universitet og høyskoler og arbeidskraft med utdanning fra videregående nivå. På grunn av en betydelig økning i utdanningskapasiteten på både videregående og høyere nivå i løpet av 1990-tallet, har tilgangen på utdannet arbeidskraft økt mer i Norge enn i de fleste andre land. Dette har bidratt til at den økte lønnsulikheten i Norge har vært mer moderat enn i de fleste OECD-land.

Siden begynnelsen av 1990-tallet har vi i Statistisk sentralbyrå hatt et modellsystem hvor framskrivinger av tilbud og etterspørsel for ulike typer arbeidskraft blir sett i sammenheng. Opplegget har vært basert på den makroøkonomiske modellen MODAG for å framskrive bruken av arbeidskraft i de ulike næringene. Sysselsettingsbehovene er deretter spredd ut på ulike utdanningskategorier basert på opplysninger fra administrative registre. Innenfor visse grenser er det

lagt til grunn at sysselsettingens sammensetning etter utdanning utvikler seg i tråd med trender observert de foreliggende årene.

På tilbudssiden har framskrivningen av arbeidsstyrken etter ulike utdanningskategorier blitt gjennomført med mikrosimuleringsmodellen MOSART. For å sikre konsistens mellom samlet tilbud og samlet etterspørsel er det samlede tilbudet av arbeidskraft også framskrevet med MODAG, mens resultatene fra MOSART er benyttet til å fordele tilgangen av arbeidskraft på de ulike utdanningskategoriene.

Samordningen mellom tilbud og etterspørsel i MODAG gir et konsistent bilde for den samlede arbeidsledigheten. For å sikre en rimelig balanse på aggregert nivå er det lagt til grunn at finanspolitikken og pengepolitikken tilpasses slik at etterspørselen etter arbeidskraft ikke skal bli for sterk i forhold til tilgangen på arbeidskraft. Ytterligere økt fleksibilitet i arbeidsmarkedet i form av mulighetene for økt nettoinnvandring, og da spesielt fra de nye EU-landene i Øst-Europa, ser ut til å ha redusert kravene til både finans- og pengepolitikken når det gjelder å sikre en stabil økonomisk utvikling. I tillegg til omfanget av nettoinnvandringen og tilpasninger av yrkesdeltakingen vil også lønnsdannelsen, slik den er modellert i MODAG, bidra til å motvirke mulige ubalanser som kan oppstå mellom tilbud og etterspørsel for arbeidskraft samlet sett.

For de ulike utdanningskategoriene inneholder derimot ikke modellopplegget noen elementer som drar i retning av å redusere ubalanser som måtte oppstå med de forutsetningene som blir lagt til grunn. Derfor kan det fortone seg overraskende at tilbud og etterspørsel beveger seg noenlunde i takt når arbeidskraften deles inn i fire grupper etter utdanningsnivå. Hovedårsaken ligger i den økningen som

fant sted i utdanningskapasiteten på 1990-tallet. Ettersom en langt større andel av de nye kullene som kommer inn i arbeidsmarkedet har høyere utdanning sammenlignet med de som går ut, vil tilgangen på høyt utdannet arbeidskraft øke betydelig og motsvare den økte etterspørselen i flere tiår framover selv om ikke utdanningskapasiteten øker ytterligere.

For mer detaljerte grupper kan det imidlertid oppstå større ubalanser. Beregningsopplegget er egentlig utviklet for å studere dette ettersom arbeidskraften er delt i nærmere 30 utdanningsgrupper. På grunn av en større jobb med å oppdatere utdanningsmodellen på tilbudssiden i takt med de store endringene som har skjedd i utdanningssystemet på 1990-tallet, samtidig som både utdanningsstandarden og utdanningsdefinisjonen har blitt endret, var det ikke mulig å komme i mål med dette i denne runden. Mer detaljerte beregningsopplegg for utdanninger rettet inn mot undervisningssektoren og helse- og sosialsektoren indiker at det etter hvert kan oppstå en klar mangel på både allmennlærere og helsefagarbeidere på videregående nivå dersom ikke flere tar fatt på disse utdanningene.

Torstein Bye and Annegrete Bruvoll:
Taxing energy – why and how? The present policies across western countries. Rapporten 2008/28. Sidetall 38. ISBN 978-82-537-7407-7 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7408-4 (Elektronisk versjon)

A range of motives underlie energy related taxes. Typical reasons are collection of the ground/scarce rent in resource extraction, taxation of monopoly profit and to collect public revenues. Energy taxes may also serve as pricing of infrastructure use and to adjust for imperfections in markets exploiting non-renewable energy resources. Most energy production and energy use bring along negative externalities, and taxes, tradable permits, green and white certificates are used to internalise such effects. However, policy is not straightforward

because of the influence on cost and competition and concerns for regional employment, economic activity within certain industries, and any distributional effects. Tax discrimination, subsidies and regulations then undermine the efficiency of energy instruments. Hence, the taxes may deviate from theory. This report illuminates to what extent the energy related taxes may vary between western countries, and whether this variation can be explained by economic theory. We find that taxation varies tremendously among countries, and this variation indicates divergence between theory on efficient means and energy related policy.

Erling Holmøy og Erling M. Kravik:
Virkninger på norsk næringsstruktur av endringer i generelle rammebetingelser. Betydningen av generelle likevektseffekter. Rapporten 2008/27. Sidetall 75. ISBN 978-82-537-7405-3 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7406-0 (Elektronisk versjon)

Rapporten analyserer kvantitativt følgende problemstilling: Hvordan og hvor mye vil norske næringer påvirkes i et langsiktig tidsperspektiv av endringer i generelle rammebetingelser som er både presumtivt viktige, og i ferd med å bli eller kan bli varig endret? De rammebetingelsene som studeres er: 1) Internasjonal rente og annen kapitalavkastning, 2) Olje- og gasspris, 3) Elektrisitetspris, 4) Generelt nivå på verdensmarkedspriser, 5) Privat sektors tilgang på arbeidskraft som følge av økt offentlig ressursbruk, 6) Lønnskostnader. Dette er forhold som påvirker inntekter og/eller kostnader for mange næringer. Det er også forhold som er i ferd med å endres eller som med høy sannsynlighet kan komme til å endre seg som følge av (ytterligere) globalisering (verdensmarkedspriser, lønnsdannelse), internasjonal politikk rettet mot klimaproblemet (priser på elektrisitet, olje og gass), aldringen av den norske befolkningen (økt offentlig ressursbruk). Rapporten studerer sjablongmessige endringer i disse rammebetingelsene som ikke reflekterer noen

vurdering – er av hvordan disse mest sannsynlig vil endres fremover. De beregnede virkninger – ene tallfester sammenhenger i norsk økonomi av betydning for næringsstrukturen, ikke prognoser. De bør dessuten tolkes som ”kravsanalyser”, siden de anslår hvilke endringer som skal til for at økonomien skal være i likevekt i den forstand at alle markeder klareres, utenriksøkonomien er i langsiktig balanse, og aktørene har tilpasset seg rasjonelt. På lang sikt bør imidlertid slike «likevektige» tilpasninger telle tungt i positive vurderinger av hva som faktisk vil skje fremover.

Et hovedformål med rapporten er å konkretisere hvordan utviklingen i en enkeltnæringsmarked avhenger av utviklingen i andre næringsmarkeder. Denne rapporten identifiserer, tallfester og forklarer bidraget fra ulike generelle likevektsvirkninger på næringsstrukturen. Dette gjøres ved å simulere ulike varianter av modellen MSG6, som er en anvendt generell likevektsmodell for norsk økonomi som spesifiserer 30 næringer. Variantene reflekterer ulike forutsetninger om hvordan næringene og markedene i økonomien er knyttet til hverandre. Som et ”naivt” sammenligningsgrunnlag beregnes virkningene av endringene i rammebetingelsene i en modellvariant der det 1) ikke eksisterer noen koblinger mellom næringene. Komplexiteten i beregningene utvides så skrittvis ved suksessivt å innarbeide konsekvensene av 2) kryssløpssammenhenger (ofte kalt ”ringvirkninger”), 3) konkurranse mellom næringene om et gitt tilbud av arbeidskraft, 4) krav om langsiktig balanse i utenrikshandelen, 5) tilpasninger av arbeidstilbudet, og 6) at handlingsregelen for det offentlige budsjettoverskuddet oppfylles gjennom tilpasninger av arbeidsgiveravgiften fremfor en rundsum overføring til husholdningene.

De modellbaserte analysene demonstrerer at generelle likevektsvirkninger er meget viktige for endringer i næringsstrukturen. Spesielt viser de den store og ge-

nerelle relevansen av følgende velkjente samfunnsøkonomiske innsikt: Jo flere næringer som berøres av en endring i rammebetingelser, og jo likere direkte effekt på be→drift→enes lønnsomhet, desto mindre blir endringene i realøkonomi og nærings→struk→tur. Dette skyldes at balanse i arbeidsmarkedet og utenriksøkonomien impliserer at det er endringen i næringenes relative evne til å konkurrere om felles ressurser som er viktig for hvilke som vokser og nedbygges. Betydningen av generelle likevekts→effekter kommer tydeligst frem, men på vidt forskjellig måte, i beregningene av henholdsvis proporsjonal økning i alle verdensmarkedsprisene, og økt offentlige ressursbruk. En proporsjonal økning i verdensmarkedsprisene gir stor økning i konkurranseutsatte næringer hvis man overser generelle likevektseffekter, og nesten ingen realøkonomiske virkninger hvis man tar hensyn til disse. Ved økt offentlig ressursbruk er det de generelle likevektseffektene som gir betydelige virkning→er, mens virkningene blir nær null når de ignoreres. Av andre overordnede konklusjoner kan følgende trekkes frem:

1. Både økningen i rente, petroleumspriser og elektrisitetspris påvirker nærings→strukturen gjennom tre kanaler: a) økte kostnader og tap av konkurransevne, spesielt overfor utenlandske bedrifter, b) endret bytteforhold overfor utlandet, c) endring i offentlige inntekter som gir rom for endring i skatt på arbeid. Både retning og styrken på disse tre effektene varierer imidlertid betydelig. Ved økt rente og petroleumspriser betyr økt nasjonalinntekt som følge av bedret bytte→for→hold desidert mest, mens denne effekten er ubetydelig sammenlignet med kost→nadseffekten for kraftkrevende eksportindustri ved endring i elektrisitetsprisen.
2. Virkningene på næringsstrukturen av en bytteforholdsgevinst fanges opp av at kravet om utenriksøkonomisk balanse

oppfylles ved at timelønnskostnadsnivå→et i økonomien tilpasses lønnsevnene i en tilstrekkelig stor konkurranseutsatt sektor. Det reduserer konkurranseutsatte næringer, mens skjermede næringer ekspanderer. Målt i prosent er virkningene gjennomgående langt sterkere for konkurranseutsatte næringer enn for skjermede.

3. Når konkurranseutsatte sektorer påvirkes, er utslagene gjennomgående sterkere desto mer eksportorienterte næringene er.
4. Kravet om likevekt i arbeidsmarkedet er gjennomgående viktig for endringene i skjermet sektor som står for det meste av sysselsettingen i privat sektor.
5. Tilpasninger av arbeidstilbudet har størst betydning for skjermede næringer, enten det skyldes endringer i reallønn etter skatt eller arbeidsuavhengige inntekter.
6. Kryssløpseffekter virker både gjennom overveltning av kostnader på prisene på norskproduserte produkter, og etterspørselen rettet mot bedriftene. Prisover→velt→ning modifierer utslagene på relative priser og virkningene på sammenset→ning→en av næringenes faktorbruk og husholdningenes forbruk ved endringer i rente, energipriser og lønn. Samtidig forsterkes økningen i bedriftenes kostnader, og dette gir til dels sterke utslag. Kvantumskryssløp sprer endringene i etterspørselen rettet mot en bestemt næring til andre næringer. Det har særlig betydning for produsenter av kapital- og innsatsvarer som Bygg og anlegg og Verktøds→industri.
7. Bytteforholdsgevinsten av en varig økning i den internasjonale renten/kapital→avkastningsraten avhenger av hvor store netto fordringene på utlandet er. Handlingsregelen for sparing av petroleumsinntektene innebærer at formue i form av olje og gass veksles om til finans-

formue i utlandet. Dermed vil bytte→forholdseffekten av en renteøkning øker over tid, mens bytteforholds→effekten av økt pris på olje og gass avtar. Alternativt kan man si at størrelsen på den valuta→gaven som olje og gass representerer, i økende grad vil bestemmes av avkast→ningsraten på kapitalen i Statens pensjonsfond → Utland, og i avtakende grad av prisene på olje og gass. I 2050 innebærer våre forutsetninger at en varig rente→økning på 1 prosentpoeng gir gjennomgående mer enn dobbelt så sterke end→ring→er i næringenes sysselsetting som en økning på 10 prosent i prisene på olje og gass. Eksempelvis er nedbemanningen i metallindustrien henholdsvis 20 og 8,6 prosent.

8. Økt offentlig ressursbruk har på ingen ekspansiv effekt på samlet sysselsetting når den finansieres med økt skatt på arbeid. Endringer i offentlig ressursbruk (eller endret tilgang på ressurser til privat sektor) gir en relativt lik fortrenkning av private næringer når endringene måles i prosent av utgangstørrelsen. Målt i absolutte timemeverk må imidlertid det meste av veksten i enkelte skjemed næringer (her offentlig sektor) motsvares av en nedbemanning i andre skjermede næringer, mens endringene i konkurranseutsatte næringer er små.
9. Beregningen av økte timelønnskostnader krever at disse er eksogene, dvs. be→stemt av andre forhold enn de som fanges opp i beregningene (eksogene). I en liten åpen økonomi som den norske, er likevekt i utenriksøkonomien avhengig av at lønnsevnene i en tilstrekkelig stor konkurranseutsatt sektor får bestemme timelønnskostnaden (endogen). Beregningene av økt timelønnskostnad må derfor ignorere kravet om langsiktig balanse i utenriksøkonomien. Når en slik stivhet i lønnsdannelsen kombineres med at valutakursen enten ikke reagerer eller

veltes fullt over på alle priser og lønninger, preges effektene av en sterk nedgang i konkurranseutsatte næringer. Aktiviteten i skjermede næringer holdes oppe som følge av at forbruket lånefinansieres i et omfang som ikke kan opprettholdes.

Frøde Brunvoll, Mads Greaker, Svein Homstvedt, Marte O. Kittilsen og Tone Smith: Et bærekraftig samfunn? Indikatorer for bærekraftig utvikling 2008. Rapporter 2008/25. Sidetall 89. ISBN 978-82-537-7393-3 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7394-0 (Elektronisk versjon)

I Nasjonalbudsjettet 2008, der den nye nasjonale strategien for bærekraftig utvikling ble presentert, blir det angitt at «Statistisk sentralbyrå har et viktig ansvar i arbeidet med å oppdatere og analysere indikatorene». I denne rapporten presenterer vi et oppdatert indikatorsett og beskriver utviklingen av indikatorene sammen med relevant tilleggssinformasjon.

I arbeidet med rapporten har vi hatt et godt samarbeid med flere institusjoner som har levert datagrunnlag og vurderinger til de ulike temaområdene. Dette har vært nødvendig for å sikre god faglig kvalitet. Flere seksjoner og avdelinger i Statistisk sentralbyrå har bidratt på sine respektive fagområder. Hovedansvarlig for utarbeiding rapporten har vært Seksjon for miljøstatistikk i Avdeling for økonomi, energi og miljø.

Helge Brunborg, Dennis Fredriksen, Nils Martin Stølen og Inger Texmon: Utviklingen i levealder og utforming av delingstall i et reformert pensjonssystem. Rapporter 2008/23. Sidetall 42. ISBN 978-82-537-7387-2 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7388-9 (Elektronisk versjon)

Brita Bye, Taran Fæhn, Tom-Reiel Heggedal, Karl Jacobsen, and Birger Strøm: An innovation and climate policy model with factor-biased technological change: A small, open economy approach. Rapporter 2008/22. Sidetall 53. ISBN 978-82-537-7381-0 (Trykt vers-

jon). ISBN 978-82-537-7382-7 (Elektronisk versjon)

This report documents the model structure and empirical implementation procedures of a dynamic computable general equilibrium (CGE) model that includes induced technological change (ITC). The model is developed for analyses of economy-wide welfare and growth impacts of innovation and greenhouse gas abatement policy. It accounts for macroeconomic productivity and productivity growth effects in an realistic economic and political setting, where several simultaneous reallocations take place and interact with each other.

ITC is driven by two separate, economically motivated research and development (R & D) activities. These activities result in new technological solutions that increase the productivity of capital. The first activity develops general patents, while the second is directed towards environmental technological solutions, specified as carbon capture and storage (CCS). These activities result in new technological solutions that increase the productivity of capital. In addition, R&D of one firm increases the productivity of concurrent and future R&D firms, as it contributes to the common knowledge stock of the country. Emissions of the six Kyoto greenhouse gases are modeled in detail. The model describes the Norwegian economy and is designed to address policy challenges of small, open countries, where changes in international trade and competitiveness are crucial for the results of policies, and where knowledge spillovers from abroad dominate the technological development.

Torbjørn Eika, Zhiyang Jia og Tom Kornstad: Økonomiske virkninger av to tiltak for likere lønn. Rapporter 2008/21. Sidetall 38. ISBN 978-82-537-7377-3 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7378-0 (Elektronisk versjon)

Kvinnelige lønnstakere tjener i gjennomsnitt betydelig mindre enn menn. Regjeringen satte derfor ned et utvalg - Likelønnskommi-

sjonen - som blant annet skulle vurdere hva som kan bidra til å redusere de systematiske forskjellene i timelønn. I denne studien rapporteres beregninger med mikrosimuleringsmodellen LOTTE-Arbeid og den makroøkonometrisk modellen MODAG som kaster lys over de økonomiske virkningene av to av tiltakene kommisjonen foreslår; innstramming i håndhevelsen av likelønnsbestemmelsen i Lov om likestilling mellom kjønnene og et likelønnsløft for kvinnelederte yrker i offentlig sektor.

Hvor mye lønnsgapet vil bli redusert av å skjerpe håndhevelsen av loven, kan vi ikke si noe om. Hvis det førte til full lønnsutjevning ved at kvinner får samme avkastning av utdanning og yrkeserfaring som menn uavhengig av sektor og bedrift, er den isolerte effekten på arbeidstilbudet i følge LOTTE-Arbeid en økning i kvinners arbeidstilbud med 4,0 prosent. Kvinners lønn ville da i gjennomsnitt øke med 18,8 prosent.

Et likelønnsløft i form av en like lønnspekt på om lag 3 milliarder kroner til heving av lønna i kvinnelederte stillingsgrupper i offentlig sektor med til 1 - 4 års universitets- eller høyskoleutdanning, vil isolert sett øke lønnsnivået i offentlig forvaltning med 1,2 prosent. Den umiddelbare virkningen på lønnsandelen for kvinner i offentlig sektor er en økning på 1,5 prosentpoeng. Beregninger med MODAG tyder på at lønna i offentlig forvaltning etter to år vil være løftet med 1,7 prosent. Dette smitter over på privat tjenesteyting hvor lønnsnivået øker litt i forhold til hva det ellers hadde vært, mens lønnsnivået i industrien reduseres på grunn av svakere lønnsomhet. Samlet sett blir lønnsnivået i det andre året 0,9 prosent høyere enn det det hadde vært uten lønnsløftet.

Beregningene på LOTTE-Arbeid viser at ønsket arbeidstid blant arbeidstakere i kvinnelederte yrkesgrupper i offentlig forvaltning øker med 0,9 prosent som følge av lønnsløftet. Forutsatt at tiltaket ikke endrer ønsket deltakelse i arbeidslivet blant andre grupper, vil arbeidstilbudet i offentlig sektor

samlet sett øke med 0,25 prosent, og dette vil utgjøre knapt 0,1 prosent for arbeidsstyrken i alt.

På meget usikkert grunnlag anslås den samlede lønnsutjevningen som følge av kvinnelønnsloftet i offentlig sektor til i størrelsesorden 0,75 prosentpoeng. Kostnadene av tiltaket er en reduksjon i offentlig konsum på 0,6 prosent, svakere lønnsomhet i konkurranseutsatt virksomhet og litt høyere arbeidsledighet og renter.

Studien er gjort som et oppdrag for Likelønnskomisjonen og en litt for-tettet versjon er trykt som vedlegg i kommisjonens innstilling; NOU 2008:6.

Roger Bjørnstad, Roger Hammer-sland og Inger Holm: Arbeid og fritid – prioriteringer i det 21. århundre: Makroøkonomiske konsekvenser ved redusert arbeidstid. Rapporter 2008/18. Sidetall 130. ISBN 978-82-537-7371-1 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7372-8 (Elektronisk versjon)

Etter hvert som arbeidstakerne har blitt mer velstående har de også ønsket å redusere arbeidstiden. Fritid har i et slikt perspektiv vært et gode på lik linje med hi-fi anlegg og mobiltelefoner. Siden 1962 har den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden for heltidsstillinger blitt redusert fra 48 til 39 timer per uke. I tillegg har de fleste fått ti ekstra feriedager i perioden. Tar vi også med fravær, overtidbruk og deltidsomfang i regnestykket, viser det seg at arbeidstakerne i Norge i gjennomsnitt arbeidet 30 timer per uke i 2006. På oppdrag fra Fornynings- og administrasjonsdepartementet har Statistisk sentralbyrå beregnet de makroøkonomiske konsekvensene ved å redusere arbeidstiden ytterligere. Fire forskjellige reformer har vært vurdert; ti prosent reduksjon i ukentlig normalarbeidstid fra og med 2010, ytterligere ti prosent reduksjon fra og med 2020, firedagers arbeidsuke fra og med 2010 og tre uker utvidet ferie fra og med 2010. Arbeidstidsreformene har enten omfattet alle arbeidstakerne, kun de over 62 år

eller kun de med barn mellom 1-6 år. Beregningene går til 2050.

Statistisk sentralbyrå har brukt den makroøkonomiske modellen MODAG til beregningene. Resultatene fra beregningene er således av makroøkonomisk karakter. Mange arbeidstidsrelaterte problemstillinger har det ikke vært mulig å analysere innenfor MODAG, og det har vært nødvendig å foreta en del antakelser. Derfor er beregningen med ti prosent reduksjon i den ukentlige normalarbeidstiden vært gjennomført under forskjellige antakelser på forhold som kan være viktige for resultatene. Det har også vært viktig å kartlegge hvor mye den faktiske arbeidstiden kan tenkes å bli redusert etter en reduksjon i normalarbeidstiden. I denne rapporten er det analysert hvordan den avtalte arbeidstiden, overtiden og deltidsomfanget påvirkes av arbeidstidsforkortelser. Funnene tyder på at den faktiske arbeidstiden kun reduseres med om lag halvparten av arbeidstidsreduksjonen. Årsaken er at bruken av overtid øker og at deltidsomfanget blir redusert. I tillegg er det i beregningene antatt at de selvstendige næringsdrivende ikke endrer sin arbeidstid og at antall sykefraværsdager forblir uendret etter arbeidstidsreduksjonen.

Konsekvensene ved arbeidstidsreduksjoner er presentert som avvik fra en referansebane. Referansebanen er en utviklingsbane for norsk økonomi uten arbeidstidsforkortelsen. En reduksjon i arbeidstiden reduserer den samlede verdi-skapningen og inntekten i Norge sammenliknet med referansebanen. I referansebanen øker den samlede verdi-skapningen i Fastlands-Norge med 124 prosent fra 2009 til 2050, målt i faste priser. I hovedberegningen med ti prosent lavere normal-arbeidstid er økningen redusert til 118 prosent. Med redusert vekst i verdiskapningen må også forbruksveksten etter hvert bli redusert. I hovedberegningene i denne rapporten er det antatt at antall sysselsatte personer i offentlig forvaltning holdes uendret etter

arbeidstidsreduksjonen, men siden hver sysselsatt arbeider færre timer, innebærer det en tilsvarende reduksjon i det offentlige forbruket. I tillegg øker inntektsskattesatsene for å holde statens finansielle balanse uendret som følge av arbeidstidsreformene. Sammen med reduserte lønnsinntekter før skatt, bidrar det til å redusere husholdningenes realdisponible inntekter og forbruk. Således reduseres både det offentlige- og private forbruket.

En arbeidstidsforkortelse trekker arbeidskraft ut fra arbeidsmarkedet. I beregningene blir imidlertid behovet for arbeidskraft til en viss grad opprettholdt. Dermed reduseres arbeidsledigheten. I tillegg øker yrkesdeltakelsen. De makroøkonomiske effektene av arbeidstidsforkortelsene kommer i hovedsak fra virkningen på lønnsveksten fra den reduserte arbeidsledigheten. Beregningene er gjennomført ut fra en antakelse om at arbeidsledigheten vil være betydelig høyere enn i dag. Dersom arbeidstidsreformene blir gjennomført i en periode med et så sterkt press i arbeidsmarkedet som det vi opplever nå, vil konsekvensene av arbeidstidsforkortelsene bli sterkere enn beregningene i denne rapporten viser.

Discussion Papers

Jesper Bagger and Morten Henningsen: Job Durations and the Job Search Model: A Two-Country, Multi-Sample Analysis. DP no. 553, 2008. Sidetall 53.

This paper assesses whether a parsimonious partial equilibrium job search model with on-the-job search can reproduce observed job durations and transitions to other jobs and to nonemployment. We allow for unobserved heterogeneity across individuals in key structural parameters. Observed heterogeneity and life cycle effects are accounted for by estimating separate models for flow samples of labor market entrants and stock samples of "mature" workers with 10-11 years of experience, by stratifying on education length and by allowing for non-search related wage growth due to accumulation of labor mar-

ket experience. We use comparable register based panel data for two countries, Denmark and Norway. All workers are followed for 6 years. The model fits observed job-to-job and job-to-nonemployment hazard functions well for most samples with a better fit for entrants than for mature workers, especially for the job-to-job hazard function. We find important differences in structural parameters between entrants and mature workers and we find that the Norwegian labor market is more frictional than the Danish labor market.

Rolf Aaberge and Anthony B. Atkinson: Top incomes in Norway. DP no. 552, 2008. Sidetall 37.

Rolf Aaberge, Audun Langørgen, Magne Mogstad and Marit Østensen: The Impact of Local Public Services and Geographical Cost of Living Differences on Poverty Estimates. DP no. 551, 2008. Sidetall 43.

Despite a broad consensus on the need to account for the value of public services and geographical cost of living differences on the measurement of poverty, there is little reliable evidence on how these factors actually affect poverty estimates. Unlike the standard approach in studies of the distribution of public services, this paper employs a method for valuing sector-specific local public services that accounts for differences between municipalities in the costs and capacity to produce public services. Furthermore, recipient frequencies in various demographic groups are used as the basis for determining the allocation of the value of these services on citizens of the municipalities. Geographical differences in living costs are accounted for by using municipal housing price indices or by replacing the country-specific poverty line with municipal-specific poverty lines. Applying Norwegian register data for the period 1993-2001, we find that disregarding the value of local public services and geographic cost of living differences yields a misleading picture of poverty.

John K. Dagsvik and Zhiyang Jia: An Alternative Approach to Labor Supply Modeling. Emphasizing Job-type as Choice Variable. DP no. 550, 2008. Sidetall 43.

Traditional labor supply analysis is based on the assumption that workers only have preferences over consumption and hours of work, and are able to choose consumption and hours freely within the budget constraint. Recently, various discrete choice versions of the traditional approach (with discrete hours) have become popular, but the basic assumption above is still maintained. Neither of these two approaches allows for agents' preferences over qualitative job-specific or choice restrictions facing the agents in the labor market in terms of restricted choice sets of job opportunities.

In this paper we argue for an alternative modeling framework that differs from the standard models of labor supply in that the notion of job choice is fundamental. Specifically, the worker is assumed to have preferences over a latent worker-specific choice set of jobs from which he chooses his preferred job. A job is characterized with fixed (job-specific) working hours, wage rate and non-pecuniary attributes. As a result, observed hours of work and wage rate are interpreted as the job-specific (fixed) hours of work and wage rate associated with the chosen job.

The discussion in this paper focuses on interpretation of different versions and extensions of the alternative framework, theoretical and practical advantages, and how this approach relates to familiar existing approaches in the literature.

Torstein Bye and Annegrete Bruvoll: Multiple instruments to change energy behaviour: The emperor's new clothes? DP no. 549, 2008. Sidetall 22.

Over the last few decades, several instruments have evolved to deal with similar energy and environmental challenges. For instance, the economic literature prescribes separate tax or cap-and-trade

systems to internalize negative environmental externalities and subsidies to internalize positive externalities such as R&D. However, policy is not straightforward because of the influence on cost and competition and concerns for regional employment, economic activity within certain industries, and any distributional effects. Tax discrimination, subsidies and regulations then undermine the efficiency of energy instruments. To balance any environmental concerns, other instruments, including green and white certificates, have been created. While innovative, these work as simple combinations of taxes and subsidies. While the extant literature thoroughly analyzes the partial effects of these instruments, there has been little focus on their basics and the effects of aggregate taxes and subsidies. This complexity calls for research on the efficiency of each instrument, including the administration and transaction costs associated with holding a large set of instruments. We should consider the coordination and simplification of policy tools before complicating the system further by introducing new, primarily equivalent, instruments.

Mads Greaker and Lise-Lotte Pade: Optimal CO₂ abatement and technological change: Should emission taxes start high in order to spur R&D? DP no. 548, 2008. Sidetall 22.

Many European politicians argue that since technological development is needed to solve the climate problem, the EU should take the lead and set tougher emission targets than what is required by the Kyoto protocol. Moreover, emission trading with other countries outside EU should be limited so as to keep emission quota prices high.

However, the policy of spurring R&D by setting high emission taxes today is not suggested by the literature on climate change and R&D. In this paper we investigate this result further by modeling innovation activity explicitly. In our

model both the amount of R&D and the amount of CO₂ abatement are decided in a decentralized way by the market as a response to an emission tax. Moreover, we introduce three distinct failures in the market for new innovations; monopolistic pricing behavior, insufficient patent protection and dynamic knowledge spillovers.

Our findings suggest that governments should under some circumstances set a higher carbon tax today if we have technological change driven by R&D than if we have pure exogenous technological change. Based on numerical simulations these circumstances are i) “a standing on shoulders” type of externality in R&D or ii) weak patent protection.

Timothy K.M. Beatty and Dag Einar Sommervoll: Discrimination in Europe: Evidence from the Rental Market. DP no. 547, 2008. Sidetall 25.

This paper considers statistical discrimination in rental markets, using a rich data set on rental contracts from Norway. We find that tenants born abroad pay a statistically significant and economically important premium for their dwelling units after controlling for a comprehensive set of apartment, individual and contract specific covariates. We also find that the premium is largest for tenants of African origin. Moreover, the children of parents born abroad also face a statistically significant and economically important rental premium.

Knut Einar Rosendahl and Halvor Briseid Storrøsten: Emissions trading with updated grandfathering: Entry/exit considerations and distributional effects. DP no. 546, 2008. Sidetall 24.

Allocation of free emissions allowances may distort firms' incentives or have adverse distributional effects. Nevertheless, Böhringer and Lange (2005) show that in a closed emissions trading scheme with a fixed number of firms, a first-best outcome can be achieved if the base year for allocation is continually updated (i.e. updated grandfather-

ing). In this paper we examine whether updated grandfathering alters the entry and exit conditions for firms compared to pure grandfathering, and how the distributional effects are affected. We find that updated grandfathering functions surprisingly similar to pure grandfathering: First, the incentives to entry and exit are identical under the two regimes. Second, the total value of free quotas to existing firms, based on emissions before the system starts, is identical under pure and updated grandfathering. In both cases, higher prices under updated grandfathering exactly match the shorter time period with free allowances. The only difference occurs when there is some combination of auction and pure or updated grandfathering, in which case the total value of free quotas will always be highest under pure grandfathering. Entry and exit incentives are still the same.

Thor O. Thoresen, Jørgen Aasness and Zhiyang Jia: More realistic estimates of revenue changes from tax cuts. DP no. 545, 2008. Sidetall 22.

Procedures of revenue estimation of changes in the personal income tax are discussed. Using revenue estimates of the 2006 tax cuts in the personal income tax in Norway as an example, we show that estimates of costs of cuts differ substantially when different effects are brought into consideration. Estimates of revenue effects which take labor supply responses and effects through indirect taxation and corporate taxes into account are presented and contrasted with estimates obtained by current procedures. Our estimates indicate that a substantial part of the initial outlay is returned; approximately 56 percent comes back as increased tax revenues from other tax bases and increased personal income tax following from labor supply adjustments.

Lars Lindholt: Maximizing the discounted tax revenue in a mature oil province. DP no. 544, 2008. Sidetall 37.

Using a partial equilibrium model for the global oil market, we search for the producer tax that maximizes the government's discounted tax revenue in Norway. The oil market model explicitly accounts for reserves, development and production in 4 field categories across 15 regions. The oil companies optimize their profit and we study how different tax rates influence their investment and production profiles over time. Our results show that a net tax rate in the range of 83 to 87 percent gives the highest tax revenue over a wide range of oil prices and government's discount rates. However, to avoid premature policy recommendations based on assumptions that are more or less uncertain, we carry out various sensitivity analysis in the favor of lower taxes. These analysis show that it is generally never optimal to reduce the prevailing net tax rate of 78 percent. Only in a very pessimistic scenario regarding costs and exploration is it optimal with a minor reduction in the tax rate. Hence, even if many regard Norway as a high tax province, a robust conclusion seem to be that reducing the present tax level on oil production will not boost investment and production to such a degree that discounted tax revenue increases. We emphasize that such a conclusion holds whether the oil companies are constrained by credit or not.

Documents

Brita Bye: Macroeconomic modeling for energy and environmental analyses Integrated economy-energy-environment models as efficient tools. Documents 2008/14. Sidetall 18.

Integrated economy-energy-environment modeling has a long tradition in Norway. Early development of energy and environmental statistics made it possible to develop computable multisectoral general equilibrium models (CGE-models) with a rigorous description of energy supply and demand, and the interlinkages between economic activity, energy production and use, and emissions to air. These integrated CGE-models have been

used for forecasting purposes and numerous analyses of energy and environmental policies during the last two decades. Especially the models have been developed to be suitable for analyzing different economic policy options to deal with the global climate issues as design of optimal carbon taxation or carbon quota schemes.

Andreas Benedictow: A small macro econometric model of the US economy. Documents 2008/12. Sidetall 67.

A small macro econometric model of the US economy is developed to work with FRISBEE, a model of the international oil market. Macro models for other countries are developed or under development. The aim is to facilitate simulation of interaction between the international oil market and the surrounding macro environment. The purpose of this report is to document the US model. A simulation where the oil price is kept at the 1998 level of 12.7 per barrel throughout 2006, illustrates central model properties. Interaction with other macro models and FRISBEE is left for later research.

Li-Chun Zhang: Developing methods for determining the number of unauthorized foreigners in Norway. Documents 2008/11. Sidetall 41.

This is a summary of the report on the first part of the joint research and development project funded by the Norwegian Directorate of Immigration (UDI, reference number 06/6594), developing methods for determining the numbers of unauthorized foreigners in Norway. The report is prepared by Senior Researcher Li-Chun Zhang.

A method is developed based on the data available. The expected total irregular residents population with non-EU origins is estimated to be 18196 by 1.1.2006. This constituted 0.39% of the official residents population in Norway in 2005. The estimated lower and upper bounds of a 95% confidence interval are 10460 and 31917,

respectively. Of the estimated total irregular residents, 12325 were previous asylum seekers, and the rest, 5871, were persons that had never applied for asylum. The estimated lower and upper bounds of a 95% confidence interval for the irregular residents excluding previous asylum seekers are 3352 and 10385, respectively.

Comparisons with relevant empirical results available from the other EU countries suggest that the aforementioned estimates are plausible indicators of the size of the target population. It is, however, important to be aware of two basic preconditions for the results.

Firstly, there is the problem of data, which are few and difficult to extract. The details will be described in Section 3. The estimation approach is necessitated by the data that have been made available to us. Due to limited time and resources, it has not been possible to study in depth other potential data sources such as the many databases at the Police. Also, it has not been feasible to go more thoroughly through the data that may be available at UDI. A main difficulty is that the various types of potential data are not maintained for the purpose of this project, which makes test data extraction extremely costly and time-consuming. A more systematic and coordinated survey of the data sources should have a high priority in future methodological development.

Secondly, the estimation method makes use of certain model assumptions, explained in Section 5. It is important to realize that, while assumptions of various kinds are unavoidable in this case due to the nature of the problem, it is impossible to verify all the underlying assumptions beyond any empirical doubt. We therefore emphasize that one should not be overconfident in the reported estimates. Rather one should treat them as useful pieces of information that can help us towards a better overall understanding of the phenomenon of interest.

Below is a summary of the data and the model assumptions. For each country we have

m: number of unauthorized foreigners registered at UDI between May of 2005 and 2006.

n: number of foreign citizens who faced criminal charges during the calendar year 2005.

N: number of foreign-born persons of the age 18 and over, registered in the Central Population Register by 1.1.2006.

The data are prepared in aggregated table form such that no person can be identified. The aim is to estimate M, the number of irregular residents from each country, in order to arrive at the overall total by 1.1.2006. The model assumptions can briefly be described as follows:

(1) There is a relationship between M and N of the type: M is increasing with N, where the rate of increase decreases as N becomes larger. The actual rate of increase is unknown and estimated from the data.

(2) There is a relationship between m/M and n/N of the type: m/M is increasing with n/N, where the rate of increase decreases as n/N becomes larger. The actual rate of increase is independent of the rate of increase under (1) and is unknown and estimated from the data.

(3) In addition to the underlying structural assumptions in (1) and (2) we assume random variation from country to country.

The derived model for m with explanatory variables (n, N) fits well to the data, but can not verify beyond any doubt the assumed relationship between M and N. Statistical associations assumed in the model do not express any cause-effect relationships.

Notater

Bente Christine Gravaas, Torbjørn Hægeland, Lars J. Kirkebøen og Kjartan Steffensen: **Skoleresultater 2007. En kartlegging av karakterer fra grunnskoler og videregående skoler i Norge.** Notater 2008/24. Sidetall 98.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth,

Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 4/2007:

Konjunkturtendensene, 3-25.

Gisle Haakonsen: Klimagassutslipp svakt ned i 2006. 26-28.

Knut H. Alfsen: Raskere klimaendringer enn ventet? 29-34.

Berit Otnes: Lavinntekt i Norge sammenliknet med Europa. Relativt få har lav inntekt, men større forskjeller mellom grupper 35-39.

ØA 5/2007:

Mads Greker: Hvorfor kan ikke vi bare overlate hydrogen til markedet? 3-6.

Dag Einar Sommervoll: Gjeldsrenter og skatt: Skattereformen av 1992 uten effekt på husholdningenes gjeld? 7-11.

Elin Halvorsen og Thor Olav Thoresen: Overføringer mellom foreldre og barn. I hvor stor grad er foreldre styrt av altruisme? 12-28.

Kristin Henriksen: Innvandrerbefolkningen er mangfoldig, 19-29.

ØA 6/2007:

Konjunkturtendensene, 3-10.

Ann Lisbet Brathaug, Ingunn Sagelvmo og Ole Magnus Jakobsen: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2005 og 2006: Små revisjoner i BNP-vekst. 27-30.

Dennis Fredriksen, Kyrre Stensnes og Nils Martin Stølen: Pensjonsreformen: Virkninger på arbeidstilbud, finansieringsbyrde og fordeling, 31-38.

John K. Dagsvik, Zhiyang Jia, Tom Kornstad og Thor Olav Thoresen: LOTTE-Arbeid – mikrobasert modell for beregning av arbeidstilbudseffekter av skatteendringer, 39-47.

Knut Einar Rosendahl og Eirik Lund Sagen: Reduserte transportkostnader i gassmarkedet – mulige konsekvenser for Norge, 48-53.

Ådne Cappelen, Arvid Raknerud og Marina Rybalka: Effekter av SkatteFUNN på foretakenes produktivitet og lønnsomhet, 54-62.

ØA 1/2008:

Økonomisk utsyn over året 2007 3-132.

ØA 2/2008:

Eilev S. Jansen og Dag Kolsrud: Kommunesektorens betydning for makroøkonomien, 3-10.

Vibeke Oestreich Nielsen: Utviklingen i offentlige utgifter til velferdstjenester mot 2060, 11-18.

Erik Fjærli: SkatteFUNN: Tilskuddsordningen for FoU i næringslivet og skattemotiverte tilpasninger i småforetak, 19-24.

Lasse Sigbjørn Stambøl: Skaper høyt kommunalt forbruk flere arbeidsplasser og økt tilflytting? 25-32.

Lasse Sigbjørn Stambøl: Fordeling og mobilitet av selvstendig næringsdrivende i Norge, 33-44

ØA 3/2008:

Konjunkturtendensene, 3-28.

Helge Brunborg, Inger Texmon og Silje Vatne Pettersen: Nye befolkningsframskrivninger, 29-41.

Bjart Holtmark: U-land eller i-land – hvor ligger løsningen på klimaproblemet? 42-49.

Economic Survey

From 2004 will Economic Survey no longer be available in its current form. Economic trends for the Norwegian economy will continue to be published electronically, but will no longer have a printed counterpart.

http://www.ssb.no/kt_en/

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.1. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i industri ialt	3*
2.2. Ordreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer.	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer.	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger.	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer.	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks.	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring.	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser.	11*
7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks.	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent.	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent.	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	8.3. Valutakursindekser.	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen.	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i komende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2005										
2. kvartal	57,9	59,7	50,2	51,1	82	58,7	65	9	5	4
3. kvartal	58,9	61,4	52,0	53,4	82	60,9	63	10	6	4
4. kvartal	60,8	62,5	55,0	54,8	82	62,2	61	10	8	4
2006										
1. kvartal	60,8	61,6	57,2	55,0	83	61,3	55	11	11	5
2. kvartal	59,5	60,9	57,6	54,9	83	60,3	50	11	13	6
3. kvartal	59,6	62,0	57,2	55,1	84	61,2	47	12	15	7
4. kvartal	61,4	61,8	57,3	54,8	84	61,4	44	13	16	8
2007										
1. kvartal	61,6	61,3	57,4	54,9	85	61,0	42	14	17	9
2. kvartal	61,6	61,3	57,5	55,5	85	60,3	42	14	18	8
3. kvartal	60,2	60,6	56,5	55,7	85	59,2	43	14	18	8
4. kvartal	57,1	59,4	55,0	55,0	85	57,5	45	13	18	7
2008										
1. kvartal	54,9	58,5	53,3	53,2	84	55,9	49	11	16	6
2. kvartal	55,4	57,4	51,9	51,1	84	54,1	52	9	15	6

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transport- midler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2004	85,3	88,1	79,5	86,0	95,7	149,6	213,8	146,6	120,5
2005	100,6	99,9	103,0	111,1	92,8	179,0	255,4	177,0	140,4
2006	133,0	122,9	165,5	174,2	120,2	197,8	278,1	186,6	168,7
2007	156,3	147,2	199,0	208,1	161,2	214,7	275,8	172,2	220,3
2006									
3. kvartal	137,5	127,5	174,3	182,6	125,6	198,6	284,9	183,4	169,5
4. kvartal	146,0	137,8	183,5	198,8	137,5	213,8	302,7	185,4	189,8
2007									
1. kvartal	153,1	145,7	189,0	211,9	149,4	222,1	288,9	187,8	216,4
2. kvartal	157,8	149,4	194,2	216,5	159,4	218,5	265,2	184,3	227,6
3. kvartal	158,5	148,7	201,8	210,2	166,0	210,2	262,2	169,0	222,7
4. kvartal	155,6	145,1	211,0	193,7	170,1	207,9	286,9	147,7	214,5
2008									
1. kvartal	150,3	141,3	219,8	173,4	171,5	213,4	305,5	124,8	214,8
2. kvartal	145,7	139,3	226,0	155,4	169,9	..	..	..	..

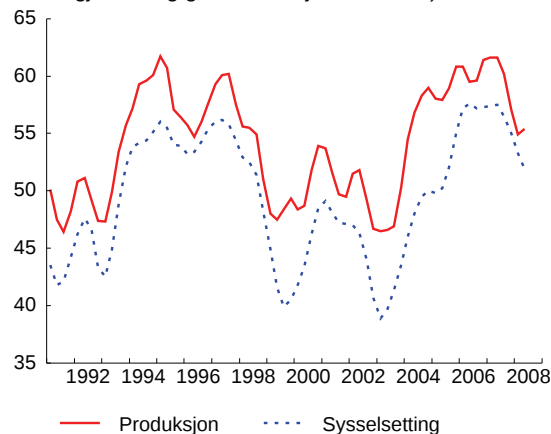
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordresreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transport- midler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2004	77,1	91,7	77,5	63,1	98,8	167,3	315,7	143,4	115,9
2005	100,2	100,5	104,3	101,8	109,5	201,3	354,4	186,0	138,7
2006	148,8	115,4	214,3	173,8	111,8	249,4	421,9	228,3	182,8
2007	209,3	141,5	345,4	269,8	178,8	290,3	461,8	224,5	251,8
2006									
3. kvartal	156,3	118,1	231,2	185,5	113,1	255,1	431,6	233,7	186,2
4. kvartal	173,1	125,8	265,7	215,4	119,2	268,7	456,1	235,4	201,3
2007									
1. kvartal	189,3	133,6	299,2	244,0	130,5	281,5	463,2	234,9	223,1
2. kvartal	204,2	140,2	331,1	267,0	154,7	290,2	458,9	231,8	246,3
3. kvartal	216,8	144,8	361,2	281,4	192,4	294,3	459,2	223,6	263,8
4. kvartal	226,9	147,2	390,0	286,7	237,6	295,2	465,9	207,6	273,8
2008									
1. kvartal	234,3	148,3	418,9	286,6	279,8	294,9	472,4	189,1	283,4
2. kvartal	239,6	149,4	447,9	286,8	310,3	..	..	..	..

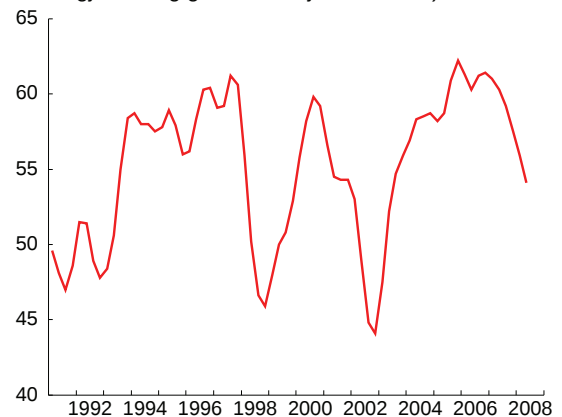
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

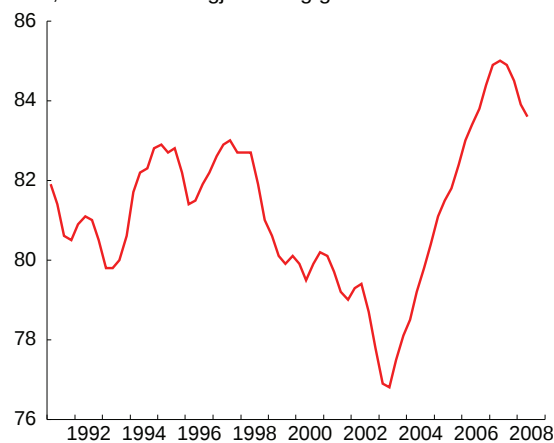
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

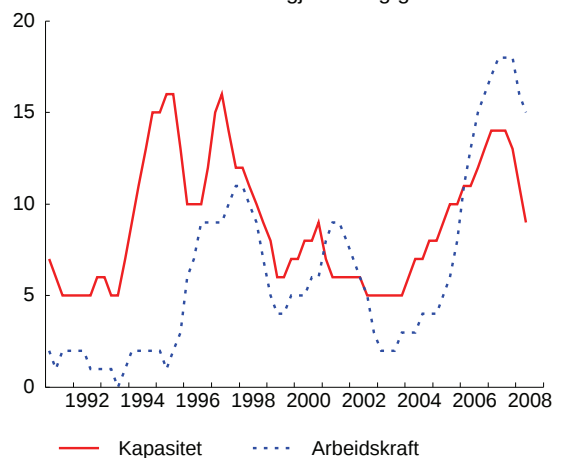
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

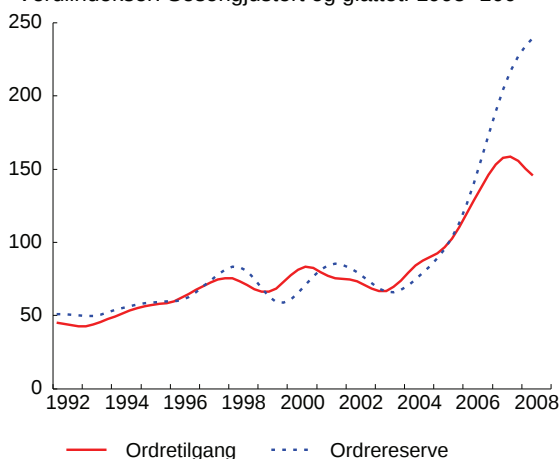
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

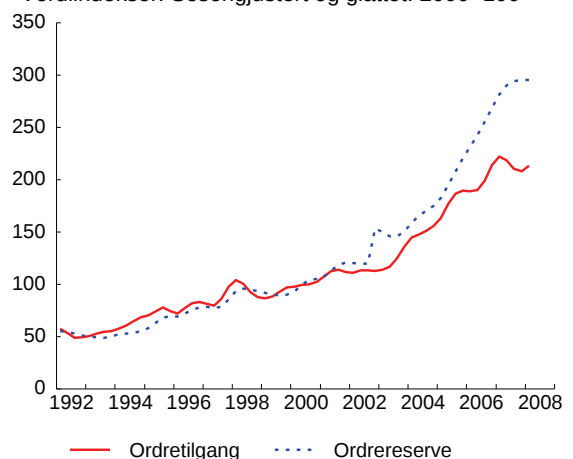
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					NAV				Sykefravær- statistikk
	Sysselsatte	Ukeverk	Arbeids- styrken	Arbeids- ledige ²	Arbeids- ledighet. Prosent av arbeids- styrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Sykefravær- prosent ³
2003	2 269	1 765	2 375	107	4,5	92,6	107,0	16,6	11,1	8,2
2004	2 276	1 761	2 382	106	4,5	91,6	108,5	16,9	10,7	7,1
2005	2 289	1 800	2 400	111	4,6	83,5	96,6	19,8	13,3	6,7
2006	2 362	1 825	2 446	84	3,4	62,7	72,8	27,6	18,9	6,9
2007	2 443	1 870	2 507	63	2,5	46,0	56,1	33,3	24,3	6,9
2007										
Februar	2 399	1 865	2 468	69	2,8	50,9	60,9	30,5	21,7	7,3
Mars	2 406	1 851	2 474	68	2,7	49,2	59,8	28,6	22,8	7,3
April	2 417	1 846	2 484	67	2,7	48,2	58,6	35,3	23,6	6,5
Mai	2 426	1 853	2 488	62	2,5	46,2	56,5	34,5	23,5	6,5
Juni	2 431	1 863	2 492	62	2,5	45,7	55,7	33,8	25,1	6,5
Juli	2 440	1 867	2 502	62	2,5	46,3	55,9	35,4	25,2	6,8
August	2 444	1 866	2 506	62	2,5	44,5	54,1	31,0	24,7	6,8
September	2 455	1 880	2 520	64	2,6	43,3	53,4	34,3	25,4	6,8
Oktober	2 471	1 904	2 534	63	2,5	42,4	52,7	38,6	26,4	6,9
November	2 482	1 892	2 545	64	2,5	41,8	52,0	34,2	26,7	6,9
Desember	2 489	1 909	2 552	63	2,5	41,4	51,2	34,3	27,3	6,9
2008										
Januar	2 492	1 903	2 554	62	2,4	41,4	51,1	32,3	26,6	7,4
Februar	2 501	1 927	2 566	65	2,5	41,0	51,1	33,9	27,0	7,4
Mars	2 512	1 931	2 573	62	2,4	41,1	50,8	33,2	26,5	7,4
April	2 514	1 943	2 577	63	2,4	39,6	50,8	32,2	27,5	..
Mai	2 514	1 951	2 578	64	2,5	40,3	51,8	26,8	27,0	..
Juni	2 514	1 935	2 580	66	2,6	40,0	50,9	30,5	26,3	..
Juli	..	..	..	..	..	39,8	50,1	30,4	28,1	..

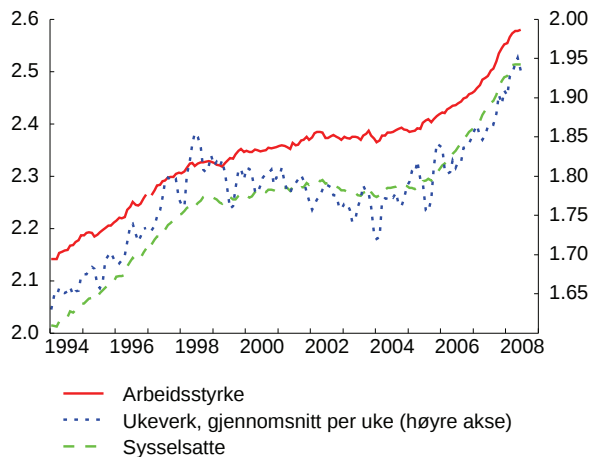
¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal. ² Det skjedde en større omlegging av AKU fra 2006, med brudd i tidsserien som resultat. ³ Egen- og legemeldte sykefraværsværk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Råolje og naturgass	Industri	Kraft- forsyning	Innsats- varer	Investerings- varer	Konsum- varer	Energi- varer
2003	105,8	115,8	96,8	87,3	95,7	99,7	98,8	107,3
2004	108,1	114,5	98,2	87,8	99,0	98,5	99,7	106,2
2005	107,4	110,7	101,2	110,1	101,4	104,9	100,6	105,0
2006	104,7	105,1	105,7	96,3	104,6	115,4	101,2	99,1
2007	103,9	100,0	109,9	110,7	107,7	125,7	102,5	97,2
2007								
Januar	104,1	103,3	108,6	94,6	108,1	119,6	103,1	98,3
Februar	103,9	101,1	108,8	106,4	107,5	121,0	102,0	98,4
Mars	101,8	99,0	110,1	93,4	111,0	122,3	104,1	94,5
April	107,8	107,7	109,0	105,1	107,0	122,9	99,0	102,4
Mai	102,2	96,9	110,4	113,3	107,0	126,1	107,0	94,3
Juni	97,6	90,2	109,4	109,1	106,2	127,0	101,8	88,8
Juli	105,4	100,6	110,1	120,3	107,3	127,5	100,9	98,2
August	105,3	100,1	110,3	123,3	106,6	127,6	102,9	98,6
September	105,5	99,1	110,8	130,1	109,8	128,0	102,1	98,7
Oktober	106,7	102,6	112,1	115,5	110,1	129,8	103,4	99,8
November	104,7	100,8	111,2	109,6	107,6	129,9	103,2	98,2
Desember	102,3	98,3	108,5	107,5	104,6	126,7	100,9	96,2
2008								
Januar	104,3	100,9	112,1	106,7	105,7	134,6	105,0	97,4
Februar	104,7	101,0	112,9	108,5	107,6	136,4	103,4	97,1
Mars	105,6	103,1	110,5	112,2	106,7	131,6	100,3	101,0
April	103,1	96,3	117,0	116,3	113,3	143,0	104,6	94,4
Mai	104,8	99,3	116,1	114,0	113,6	144,4	101,1	97,3
Juni	104,1	98,4	114,7	118,8	110,8	142,9	99,2	96,4

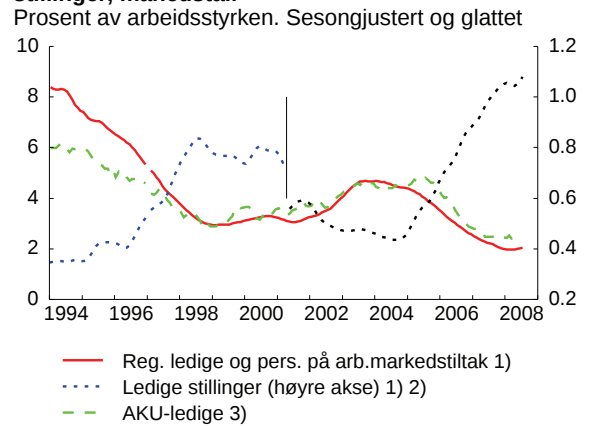
¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

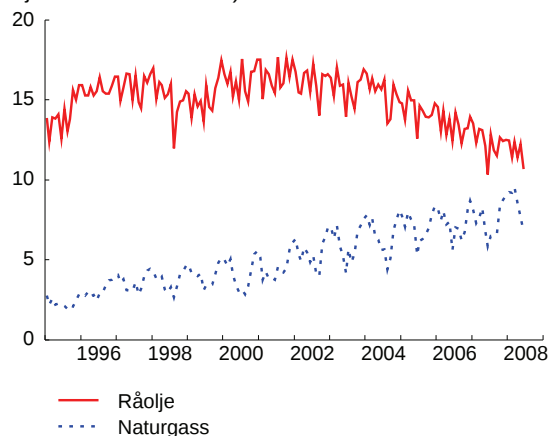
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.

2) Brudd i serien fom. mai 2001.

3) Brudd i serien fom. 2006.

Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

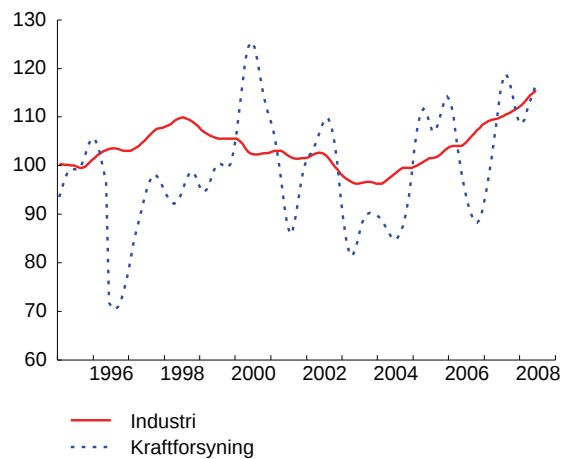
Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

1) Brudd i seriene fra og med 2004.

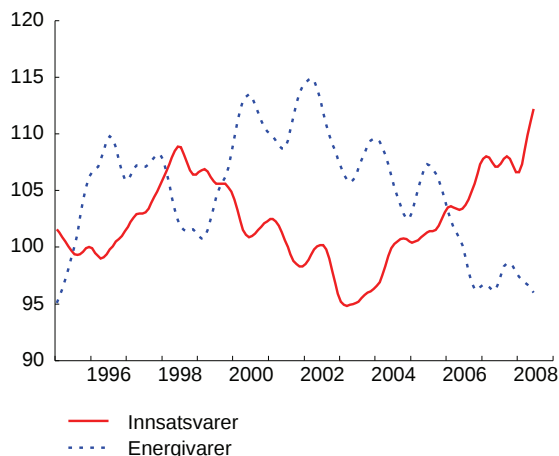
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

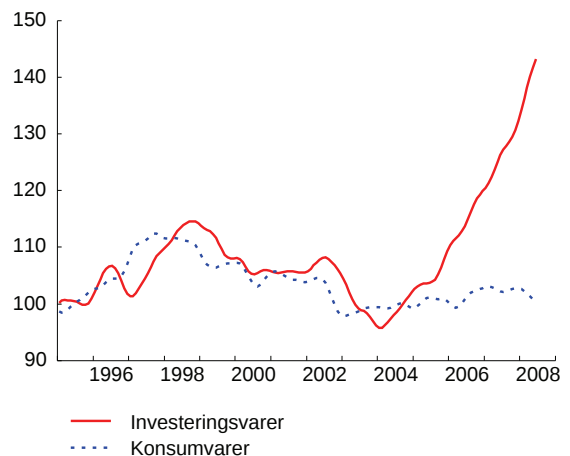
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Omsetning for forretningsmessig tjenesteyting. Verdi		Hotellomsetning. Verdi	
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Nivå	Endring	Nivå	Endring
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring				
2004	111,2	7,4	110,1	6,5	116,0	10,1	118,5	7,5	157,5	4,0
2005	120,5	8,4	121,0	9,9	119,4	3,0	134,3	13,4	170,9	8,5
2006	127,8	6,1	128,7	6,3	125,4	5,0	158,4	17,9	187,9	9,9
2007	135,6	6,1	136,6	6,2	132,6	5,7	186,8	17,9	217,2	15,6
2005										
2. kvartal	124,2	12,2	124,5	14,9	124,2	3,8	132,3	16,1	175,9	13,9
3. kvartal	114,2	7,8	112,3	7,7	121,8	8,3	125,9	16,1	207,3	7,8
4. kvartal	128,3	6,7	129,7	8,6	124,0	-0,2	162,5	14,9	151,9	12,0
2006										
1. kvartal	129,6	12,6	132,9	13,2	118,7	10,4	142,9	22,7	168,8	13,6
2. kvartal	126,9	2,2	127,9	2,7	124,0	-0,2	150,0	13,4	183,9	4,5
3. kvartal	119,5	4,6	118,0	5,1	124,9	2,5	146,7	16,5	227,0	9,5
4. kvartal	135,2	5,4	135,8	4,7	133,9	8,0	193,9	19,3	171,8	13,1
2007										
1. kvartal	138,4	6,8	139,9	5,3	133,6	12,6	168,8	18,1	193,7	14,8
2. kvartal	134,9	6,3	135,0	5,6	135,6	9,4	177,9	18,6	214,9	16,8
3. kvartal	127,1	6,4	126,8	7,5	129,2	3,4	175,0	19,3	258,8	14,0
4. kvartal	141,8	4,9	144,7	6,6	131,9	-1,5	225,3	16,2	201,4	17,2
2008										
1. kvartal	136,1	-1,7	137,8	-1,5	130,2	-2,5	190,1	12,6	207,2	7,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri			Kraftfor- syning	Utførte	Oljevirkksomhet (ujustert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.			Antatte i alt	Utførte			
							I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift
2004	..	17,4	17,5	8,9	..	71,5	4,0	13,7	31,2	6,1
2005	..	19,6	19,3	8,3	..	88,5	7,5	19,5	34,4	10,0
2006	..	22,1	21,9	10,6	..	95,7	11,7	21,3	39,0	5,3
2007	..	26,8	26,4	12,6	..	109,6	17,9	30,8	46,0	3,6
2006										
2. kvartal	6,1	5,0	5,1	2,5	27,3	23,4	3,1	5,1	9,3	1,4
3. kvartal	6,2	5,5	5,5	2,9	28,5	25,8	2,7	6,6	9,9	2,0
4. kvartal	6,8	7,6	6,0	3,6	30,7	26,6	3,4	5,7	11,3	1,0
2007										
1. kvartal	7,4	4,5	5,7	2,0	26,4	22,6	4,2	5,0	9,6	0,7
2. kvartal	6,6	6,2	6,4	3,1	31,6	27,3	4,1	7,9	10,7	1,1
3. kvartal	8,3	7,0	7,0	3,4	33,7	30,1	4,1	8,7	12,7	1,2
4. kvartal	8,6	9,2	7,3	4,2	32,5	29,6	5,6	9,1	13,0	0,6
2008										
1. kvartal	9,2	6,5	8,4	2,4	34,6	26,6	4,4	9,1	11,7	0,4
2. kvartal	9,3	..	..	..	36,7	..	..	..	..	..

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

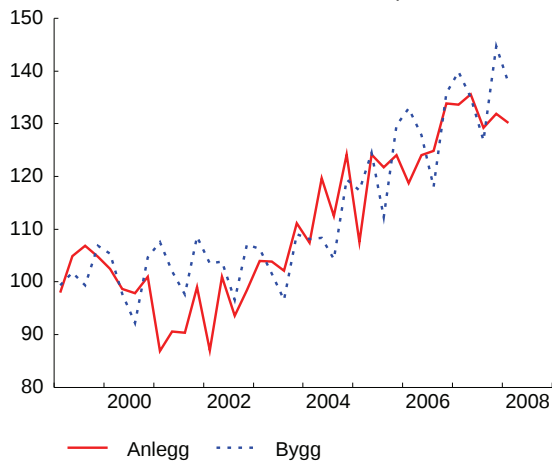
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirkksomhet			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Årt-1												
2. kvartal	14,4	15,8	20,7	21,7	9,9	9,5	11,3	12,1	65,1	68,3	82,6	116,9
3. kvartal	15,0	16,3	24,0	..	8,9	9,2	11,5	..	78,2	88,5	119,2	..
4. kvartal	18,3	20,6	28,3	..	9,9	11,8	13,4	..	92,8	100,2	126,7	..
Årt												
1. kvartal	18,4	25,1	32,3	..	11,8	13,7	14,6	..	93,8	104,6	130,6	..
2. kvartal	21,1	25,8	32,8	..	11,6	14,2	15,6	..	102,3	112,9	132,3	..
3. kvartal	21,8	28,3	..	..	11,6	14,6	..	..	99,6	117,5	..	..
4. kvartal	22,9	27,8	..	..	11,2	12,9	..	..	99,9	112,5	..	..
Årt+1												
1. kvartal	22,8	27,6	..	..	10,6	12,6	..	..	95,8	109,6	..	..

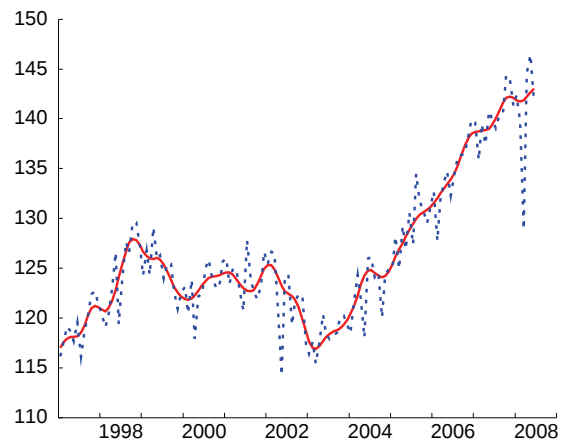
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2000=100. 1)

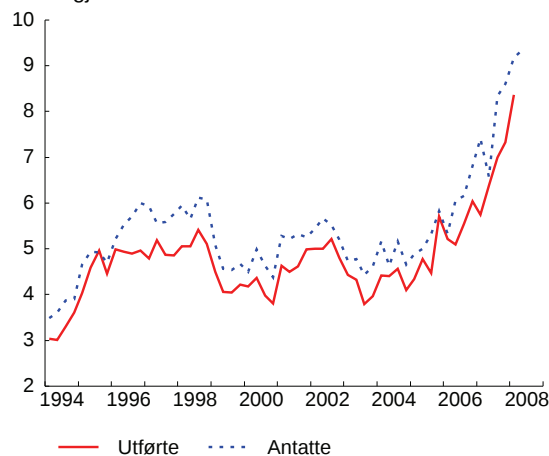
1) Brudd i serien fra 1. kv. 2000.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

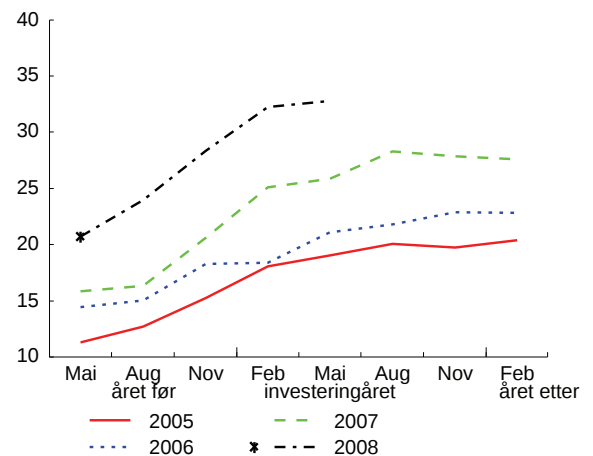
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

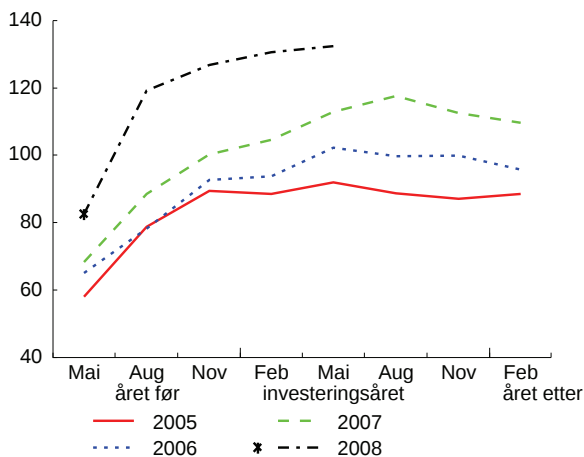
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

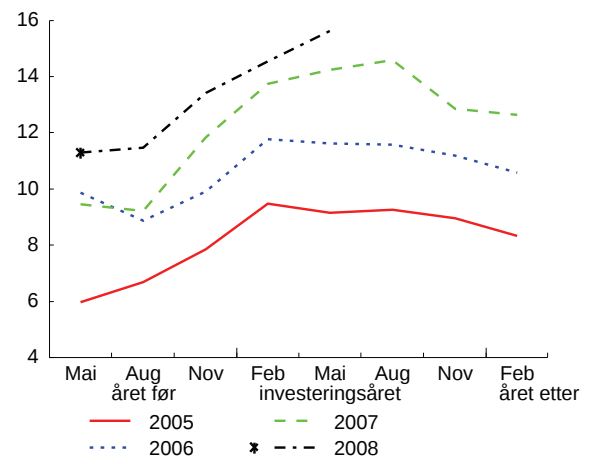
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden	
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent			
2003	23 177	0,9	2 957	-2,9	3 294	3 878	4 284
2004	29 999	29,4	3 543	19,8	3 648	4 344	4 742
2005	31 608	5,4	3 849	8,6	4 046	4 530	4 973
2006	33 314	5,4	4 081	6,0	4 491	4 972	6 043
2007	32 520	-2,4	4 025	-1,4	5 396	5 160	7 179
2006							
Desember.	3 819	15,8	484	19,0	386	4 936	6 048
2007							
Januar	3 091	11,1	360	12,4	393	4 984	6 124
Februar.	2 819	7,8	356	1,0	399	5 025	6 185
Mars.	2 626	3,6	322	-8,6	406	5 061	6 239
April.	2 929	-2,0	359	-12,7	411	5 096	6 298
Mai.	2 831	-7,0	353	-13,8	417	5 130	6 374
Juni.	2 422	-11,4	321	-7,4	422	5 157	6 468
Juli.	2 486	-15,9	321	-1,7	428	5 177	6 577
August.	2 780	-19,4	345	-6,1	433	5 195	6 692
September.	2 980	-22,2	343	-16,3	438	5 211	6 805
Oktober.	2 454	-24,4	324	-24,0	442	5 218	6 920
November.	2 823	-24,8	325	-29,8	445	5 210	7 041
Desember.	2 044	-26,6	277	-35,1	447	5 189	7 180
2008							
Januar	2 210	-28,4	287	-34,5	447	5 165	7 343
Februar.	2 217	-28,2	290	-27,5	447	5 143	7 521
Mars.	2 403	-28,9	294	-21,7	447	5 127	7 695
April.	1 411	-25,1	218	-17,6	447	5 115	7 850
Mai.	2 182	-20,9	274	-13,2	448	5 106	7 989

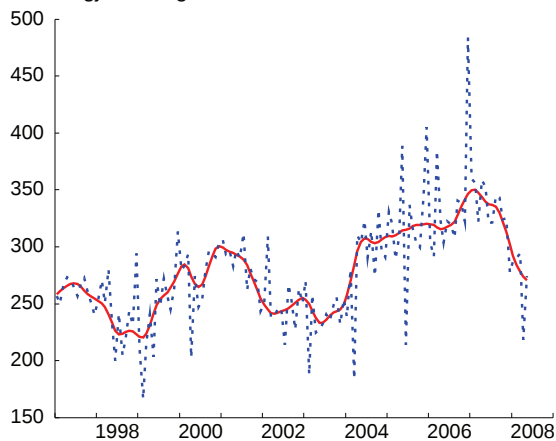
¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsætningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
2003	110,7	4,5	128,9	2,6	10,1	-1,7	8 443,2	-4,0
2004	114,5	3,8	132,8	3,3	12,2	19,8	8 711,1	4,0
2005	119,3	3,9	135,0	1,4	11,8	-3,5	8 499,9	-1,8
2006	126,6	6,0	140,7	4,1	12,0	1,5	8 641,8	1,3
2007	136,4	7,8	151,5	7,7	13,7	15,0	8 778,0	1,0
2007								
Februar.	132,5	10,0	148,1	11,4	13,1	11,9	714,5	-0,3
Mars.	134,7	9,2	149,6	10,6	12,7	10,0	736,7	0,7
April.	135,3	8,0	148,7	9,1	11,9	10,1	729,8	1,8
Mai.	133,0	6,2	148,8	7,4	13,4	13,6	735,6	2,7
Juni.	140,7	5,2	154,3	6,2	13,3	16,0	717,3	3,2
Juli.	137,2	4,9	151,6	5,5	13,8	16,6	735,9	3,0
August.	136,3	4,3	151,6	4,4	14,1	11,6	723,6	2,2
September.	138,5	3,6	153,3	2,9	13,3	5,0	721,7	0,9
Oktober.	138,0	3,1	153,2	1,6	14,3	-0,1	755,0	-0,4
November.	139,4	2,1	154,3	0,4	13,5	-2,6	761,2	-1,7
Desember.	138,4	1,6	153,2	-0,2	14,8	-6,7	728,3	-3,0
2008								
Januar	137,7	1,7	150,9	-0,5	13,2	-11,5	738,3	-3,9
Februar.	139,8	2,3	153,8	-0,6	13,7	-17,2	712,6	-4,2
Mars.	139,2	3,2	153,6	-0,3	13,2	-25,0	639,7	-4,0
April.	139,6	4,2	152,9	0,3	12,6	-31,6	714,8	-3,3
Mai.	141,1	4,6	153,6	1,1	11,9	-35,0	781,4	-2,1
Juni.	140,8	5,0	152,7	2,2	12,0	-36,1	718,4	-0,7
Juli.	..	..	..	..	10,5	-32,8	..	..

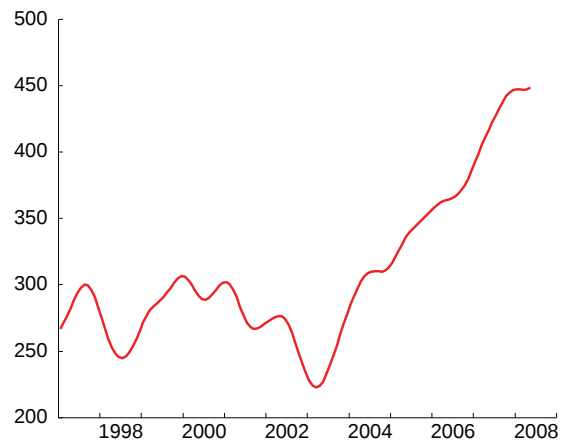
¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsætningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

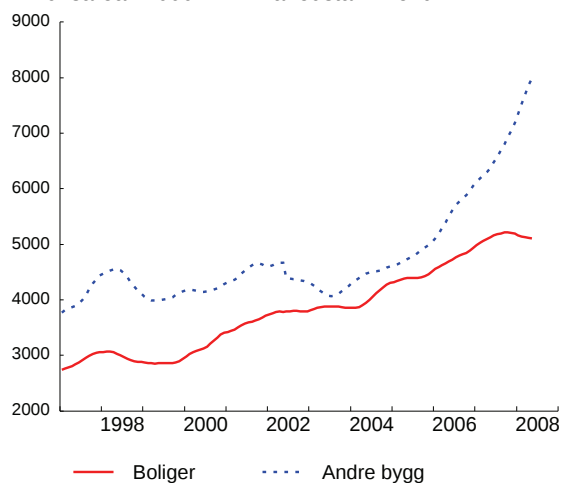
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Trend.

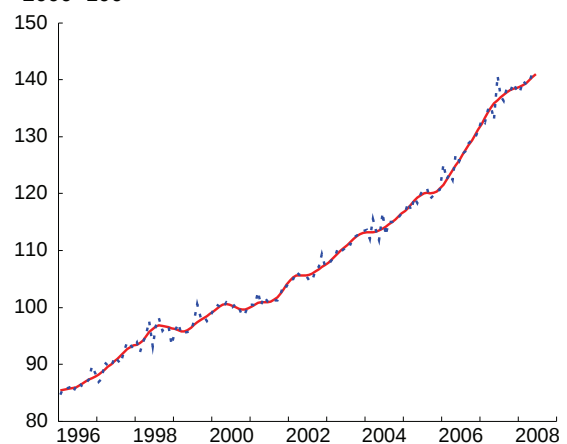
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

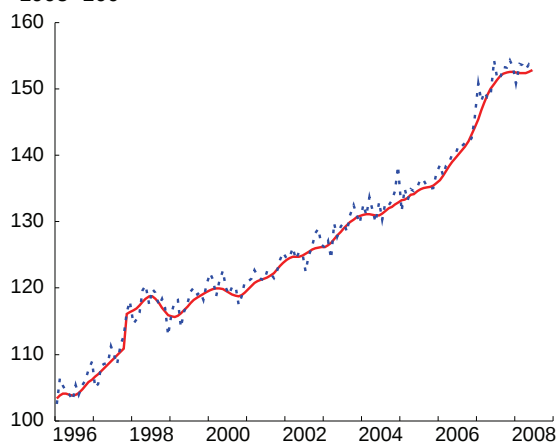
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2000=100

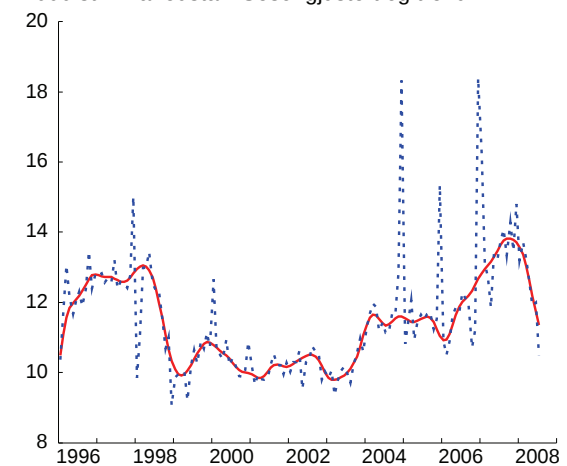
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Konsumprisindeksekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge Endring	EU12 ² Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
2003	112,8	2,5	110,0	1,0	1,1	1,9	2,1	104,3	6,8	111,6	3,0
2004	113,3	0,4	110,9	0,8	0,3	0,6	2,1	107,7	3,2	114,9	3,0
2005	115,1	1,6	112,4	1,4	1,0	1,5	2,2	111,6	3,6	118,8	3,4
2006	117,7	2,3	113,5	1,0	0,8	2,5	2,2	118,4	6,1	123,3	3,7
2007	118,6	0,8	115,3	1,6	1,4	0,7	2,1	119,6	1,0	132,4	7,4
2007											
Februar	117,5	0,8	114,4	1,3	1,1	0,8	1,8	117,0	0,6	128,7	6,3
Mars	118,2	1,1	115,1	1,7	1,5	1,3	1,9	116,9	-0,3	129,1	6,3
April	118,2	0,3	115,3	1,5	1,4	0,5	1,9	118,1	-0,4	131,1	7,6
Mai	118,3	0,3	115,4	1,5	1,4	0,6	1,9	118,8	1,2	132,1	7,9
Juni	118,2	0,4	115,3	1,4	1,3	0,7	1,9	119,8	1,7	132,4	7,9
Juli	117,9	0,4	115,0	1,5	1,4	0,7	1,8	118,8	-1,0	132,6	7,8
August	117,8	0,4	115,1	2,0	1,8	0,6	1,7	118,0	-3,0	133,2	7,9
September	118,6	-0,3	115,9	1,8	1,6	-0,3	2,1	119,4	-0,6	133,5	8,0
Oktober	118,9	-0,2	116,0	1,7	1,4	-0,3	2,5	121,1	1,2	134,3	7,4
November	120,8	1,5	116,2	1,6	1,5	1,0	3,0	124,9	4,9	136,4	7,6
Desember	121,8	2,8	116,5	1,8	1,8	1,9	3,1	125,8	7,2	136,8	7,6
2008											
Januar	121,3	3,7	115,8	1,9	1,9	2,9	3,2	125,5	8,0	137,4	7,1
Februar	121,9	3,7	116,8	2,1	2,2	3,1	3,3	126,7	8,3	138,0	7,2
Mars	122,0	3,2	117,6	2,2	2,1	2,8	3,6	126,6	8,3	138,4	7,2
April	121,9	3,1	117,9	2,3	2,4	2,7	3,3	127,9	8,3	139,0	6,0
Mai	122,0	3,1	118,0	2,3	2,3	2,8	3,7	128,4	8,1	139,3	5,5
Juni	122,2	3,4	118,0	2,3	2,4	3,0	4,0	131,9	10,1	139,5	5,4
Juli	123,0	4,3	118,2	2,8	2,9	3,9	4,0	133,3	12,2	139,9	5,5

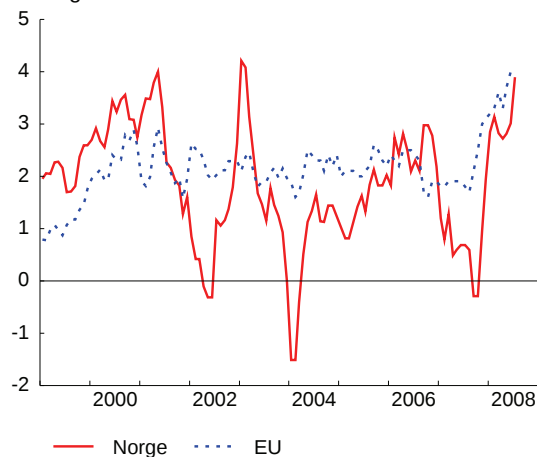
¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ² Omfatter de 12 deltakerne i EU's økonomiske og monetære union (ØMU), der Hellas inngår fra og med 2001.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2003	99,2	1,8	29,1	204,3	28,9	9 911,9	125,38	21,11
2004	105,4	6,3	24,2	256,9	38,2	10 496,4	121,80	22,52
2005	112,5	6,7	23,5	350,1	54,3	10 667,5	123,71	26,16
2006	121,5	8,0	39,1	415,1	64,8	14 634,7	128,33	32,33
2007	128,3	5,6	22,4	423,8	72,9	12 850,9	136,90	26,64
2007								
Februar	124,5	5,3	23,3	355,9	57,6	13 378,6	142,77	28,62
Mars	126,5	6,7	19,4	382,5	62,3	13 423,7	136,62	28,85
April	128,9	6,2	18,2	405,8	68,0	13 363,5	139,10	28,67
Mai	130,4	6,5	17,4	405,8	67,5	13 177,0	137,14	26,68
Juni	130,4	7,4	19,1	431,1	71,7	12 928,1	137,32	25,37
Juli	129,2	3,9	14,0	450,4	77,7	12 487,3	142,82	25,19
August	128,8	3,6	13,2	419,3	71,6	12 466,6	140,70	27,69
September	128,6	5,1	19,8	440,5	78,0	12 119,4	151,12	25,82
Oktober	128,0	4,2	28,1	448,0	82,8	11 798,0	133,13	24,22
November	131,0	6,9	36,3	503,4	93,0	12 527,9	133,19	24,40
Desember	131,2	7,3	36,9	501,4	91,3	12 529,5	117,95	25,69
2008								
Januar	131,2	7,2	36,4	500,7	92,7	12 537,5	125,54	26,04
Februar	133,7	7,4	30,7	516,0	95,8	13 466,1	131,01	25,52
Mars	134,8	6,6	23,7	537,6	104,6	13 548,0	123,20	26,80
April	136,2	5,7	30,2	552,6	109,5	13 879,6	126,26	25,92
Mai	139,0	6,6	20,3	625,4	122,8	13 452,7	128,77	26,83
Juni	140,0	7,4	32,3	683,2	133,0	13 469,3	..	26,48
Juli	141,4	9,4	35,8	656,8	128,5	..	..	28,67

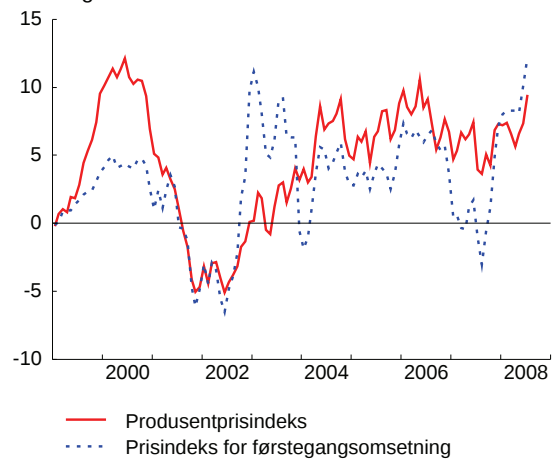
¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

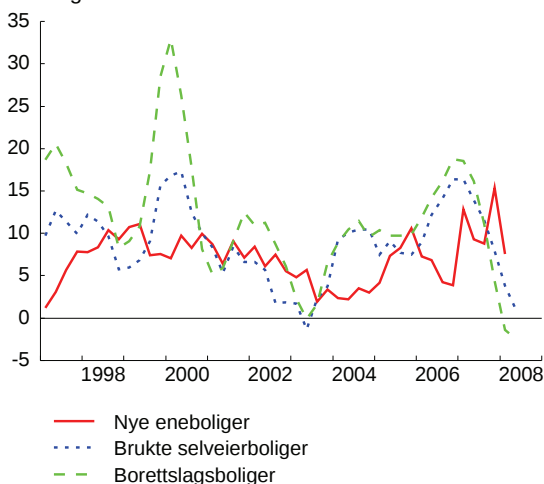
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

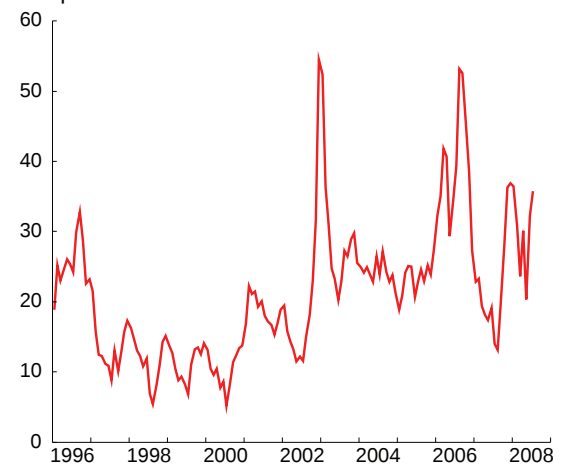
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

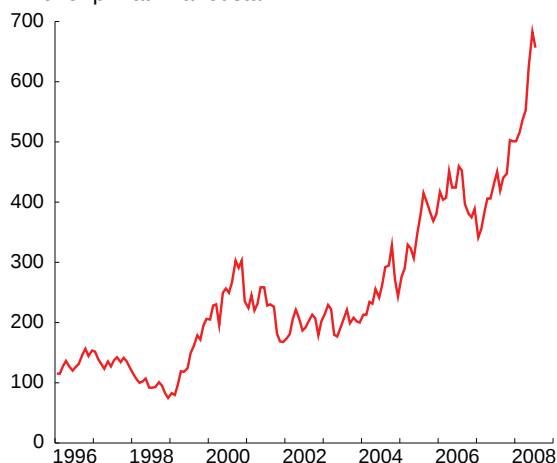
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

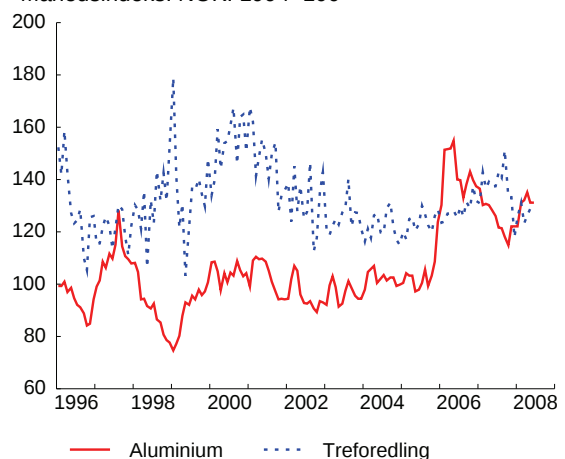
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Norges Bank.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. NOK. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)					
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Boliger ialt		Selveier		Borettslag	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		2000=100		2000=100		2000=100		2000=100	
2004	124,5	3,7	123,1	2,8	125,8	10,1	124,5	10,1	133,3	10,1
2005	129,2	3,8	132,4	7,6	136,2	8,2	134,4	7,9	146,5	9,9
2006	133,7	3,5	139,7	5,5	154,3	13,3	151,8	12,9	169,0	15,3
2007	137,8	3,1	155,9	11,6	173,2	12,3	170,5	12,3	189,7	12,3
2006										
3. kvartal	135,2	3,6	140,3	4,2	155,9	14,5	153,3	14,1	171,6	16,2
4. kvartal	134,3	3,1	142,2	3,9	160,3	16,7	157,2	16,4	179,0	18,8
2007										
1. kvartal	135,9	3,3	151,9	12,9	170,6	16,7	167,6	16,4	188,7	18,5
2. kvartal	138,0	3,1	155,0	9,3	176,4	14,1	173,8	13,9	192,8	16,1
3. kvartal	138,5	2,4	152,6	8,8	173,8	11,5	171,0	11,5	190,6	11,1
4. kvartal	138,9	3,4	164,0	15,3	172,0	7,3	169,6	7,9	186,8	4,4
2008										
1. kvartal	141,4	4,0	163,4	7,6	175,6	2,9	174,0	3,8	186,1	-1,4
2. kvartal	145,7	5,6	..	..	177,5	0,6	175,8	1,2	188,1	-2,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2000=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tjyting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tjyting og eienomsdrift
2006										
1. kvartal	127,1	137,0	124,5	124,6	123,8	124,6	124,9	123,6	122,9	122,2
2. kvartal	128,0	130,5	126,2	125,6	124,1	125,9	128,6	124,0	124,1	122,6
3. kvartal	129,6	128,3	129,0	126,0	124,8	128,8	132,2	128,3	127,8	125,4
4. kvartal	131,9	130,3	130,0	128,8	125,9	130,2	133,2	128,7	128,9	126,7
2007										
1. kvartal	134,7	150,0	132,7	131,8	130,5	130,4	134,4	129,8	129,9	127,2
2. kvartal	135,4	136,7	134,6	133,5	130,5	131,6	135,8	130,6	132,1	128,7
3. kvartal	136,5	137,7	135,4	133,7	130,5	136,2	139,9	135,6	134,6	131,5
4. kvartal*	139,2	140,3	136,1	135,8	132,6	137,2	140,7	136,3	135,7	132,4
2008										
1. kvartal*	143,5	144,4	139,2	139,6	136,8	137,9	142,8	136,5	136,8	133,4

¹ Månedsførtjeneste omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, provisjon og liknende. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet. ³ Eksklusive virksomheter i offentlig sektor med innrapportering av lønn til Arbeids- og administrasjonsdepartementet for ansatte i staten og til Kommunenes Sentralforbund for ansatte i kommunene. * Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³		
	Bankutlån ialt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak			3 år	5 år	10 år
2005	3,9	3,3	4,1	3,5	1,4	2,1	2,9	3,3	3,7
2006	4,3	3,2	4,1	3,6	2,0	3,0	3,7	3,9	4,1
2007	5,7	3,7	5,1	4,8	3,5	4,8	4,8	4,8	4,8
2006									
2. kvartal	4,2	3,1	4,1	3,6	2,0	2,8	3,7	3,9	4,2
3. kvartal	4,4	3,2	4,2	3,7	2,2	3,1	3,9	4,0	4,2
4. kvartal	4,7	3,4	4,4	3,9	2,6	3,5	4,1	4,1	4,2
2007									
1. kvartal	5,3	3,4	4,8	4,4	3,1	4,1	4,5	4,5	4,4
2. kvartal	5,6	3,7	5,1	4,7	3,4	4,5	5,0	5,0	4,9
3. kvartal	6,1	3,9	5,4	5,2	3,9	5,0	4,9	4,9	4,9
4. kvartal	6,7	4,3	5,8	5,6	4,4	5,7	4,7	4,7	4,8
2008									
1. kvartal	7,0	4,3	5,9	6,1	4,8	5,8	4,5	4,3	4,4
2. kvartal	7,4	4,5	6,4	6,4	5,0	6,3	5,1	4,8	4,7

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet. ³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2003	3,99	2,31	1,17	-0,02	3,68	5,04	4,09	3,95	0,98
2004	1,89	2,09	1,58	-0,03	4,58	4,37	4,07	4,24	1,50
2005	2,10	2,17	3,53	0,02	4,70	3,75	3,39	4,28	1,40
2006	2,98	3,06	5,16	0,27	4,80	4,08	3,78	4,79	1,73
2007	4,83	4,25	5,29	0,77	5,95	4,77	4,23	4,62	1,65
2007									
Februar	4,08	3,80	5,33	0,56	5,51	4,52	4,05	4,72	1,71
Mars	4,31	3,87	5,31	0,67	5,49	4,45	3,95	4,56	1,62
April	4,42	3,96	5,32	0,64	5,59	4,71	4,15	4,69	1,67
Mai	4,48	4,05	5,32	0,66	5,71	4,88	4,29	4,75	1,68
Juni	4,63	4,13	5,33	0,71	5,81	5,19	4,57	5,10	1,70
Juli	4,78	4,20	5,33	0,74	5,97	5,10	4,53	4,99	1,89
August	5,04	4,51	5,48	0,88	6,31	4,91	4,31	4,67	1,66
September	5,32	4,70	5,53	0,96	6,58	4,81	4,23	4,50	1,51
Oktober	5,52	4,65	5,16	0,97	6,21	4,91	4,29	4,50	1,65
November	5,65	4,61	4,98	0,88	6,35	4,76	4,11	4,14	1,52
Desember	5,83	4,80	5,06	1,05	6,38	4,66	4,24	4,09	1,53
2008									
Januar	5,65	4,43	3,90	0,86	5,63	4,52	4,05	3,72	1,42
Februar	5,78	4,31	3,09	0,86	5,68	4,39	3,97	3,73	1,44
Mars	6,02	4,55	2,82	0,94	5,84	4,28	3,79	3,48	1,31
April	6,20	4,74	2,98	0,99	5,85	4,50	4,05	3,66	1,42
Mai	6,33	4,81	2,89	1,00	5,84	4,63	4,20	3,88	1,67
Juni	6,29	4,90	2,95	1,02	5,89	4,94	4,57	4,09	1,76
Juli	6,34	4,92	2,99	0,93	5,80	4,94	4,54	4,03	1,60

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank.

8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekurs- indeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2003	8,00	7,08	92,8	99,5	892,3	4,7	1 793,5	7,4	134,3
2004	8,37	6,74	95,6	103,3	936,5	4,7	1 931,6	7,7	203,7
2005	8,01	6,45	91,8	98,8	1 028,2	10,0	2 137,4	10,7	282,9
2006	8,05	6,42	92,5	99,2	1 148,6	11,7	2 438,9	14,1	384,2
2007	8,02	5,86	90,8	97,5	1 336,3	16,5	2 781,3	14,1	478,6
2007									
Februar	8,09	6,19	92,3	99,3	1 259,9	18,5	2 645,8	13,9	463,1
Mars	8,13	6,14	92,3	99,3	1 284,5	19,6	2 676,4	14,8	447,4
April	8,12	6,00	92,0	99,0	1 281,9	20,0	2 696,9	15,3	470,1
Mai	8,14	6,02	92,4	99,2	1 313,9	19,3	2 739,5	15,4	485,9
Juni	8,06	6,01	91,6	98,1	1 328,8	18,0	2 772,6	14,9	497,5
Juli	7,94	5,79	90,1	96,8	1 347,0	17,3	2 801,3	13,9	511,3
August	7,97	5,85	90,4	97,1	1 366,9	15,5	2 834,4	12,9	456,9
September	7,83	5,64	88,5	95,0	1 379,9	14,3	2 857,2	12,6	484,8
Oktober	7,70	5,41	86,9	93,2	1 401,0	13,6	2 876,6	13,2	498,7
November	7,95	5,42	89,1	95,7	1 398,7	13,0	2 928,5	14,1	489,8
Desember	8,01	5,50	89,5	95,9	1 434,9	11,6	2 955,2	14,6	483,3
2008									
Januar	7,96	5,41	88,7	94,9	1 438,7	9,2	2 989,0	14,2	427,7
Februar	7,95	5,39	88,7	95,0	1 446,3	6,1	3 019,8	13,3	416,0
Mars	7,96	5,13	87,7	94,1	1 422,8	3,1	3 044,4	12,4	408,2
April	7,96	5,06	87,3	93,7	1 457,1	1,1	3 076,4	11,8	440,3
Mai	7,87	5,05	86,6	92,8	1 443,8	1,8	3 107,0	11,7	496,4
Juni	7,99	5,14	87,9	94,2	1 437,7	3,5	3 130,4	12,1	482,9
Juli	8,05	5,10	88,3	94,6	..	..	..	..	423,7

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Metaller	Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter	Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
2003	470 586	268 747	201 542	37 914	26 259	10 603	26 693	25 009	276 377
2004	547 739	323 798	224 461	48 717	26 147	11 435	30 001	26 972	317 463
2005	660 705	407 622	253 126	50 613	30 571	11 279	31 817	31 057	349 162
2006	776 164	474 046	302 103	65 857	37 383	11 029	35 664	34 831	403 791
2007	786 450	450 825	335 046	78 501	44 820	10 751	39 893	35 791	455 232
2007									
Februar	61 384	34 719	26 433	6 508	3 276	937	3 322	3 078	35 979
Mars	62 578	35 715	27 307	6 992	3 428	883	3 411	3 179	37 082
April	62 907	35 939	27 617	6 832	3 568	899	3 202	2 960	39 883
Mai	64 435	35 906	27 614	6 910	3 445	925	3 041	2 964	37 393
Juni	64 413	33 792	31 396	6 974	4 123	918	3 367	3 057	36 882
Juli	62 892	35 052	28 175	6 731	3 880	927	3 361	3 053	38 019
August	63 931	37 170	27 506	6 555	3 864	905	3 255	2 965	39 062
September	65 574	39 652	25 914	5 948	3 491	875	3 422	2 639	36 201
Oktober	67 747	39 903	27 176	6 140	3 685	850	3 367	2 784	41 041
November	69 378	40 368	28 622	6 207	3 920	875	3 471	3 100	38 081
Desember	74 907	44 818	30 170	6 134	4 453	869	3 364	3 020	38 086
2008									
Januar	74 034	42 527	29 529	6 149	4 034	884	3 748	3 034	39 225
Februar	76 500	46 869	29 988	6 052	4 321	883	3 412	3 022	40 331
Mars	69 277	45 375	28 622	6 018	3 553	858	3 471	2 950	39 575
April	80 271	47 542	29 159	6 162	4 867	862	3 419	2 972	38 537
Mai	81 238	49 769	31 013	6 072	5 486	864	3 642	3 173	39 792
Juni	80 942	53 134	30 423	5 960	4 417	854	3 554	3 022	40 974
Juli	82 053	48 824	32 482	6 179	4 464	830	3 533	2 921	40 213

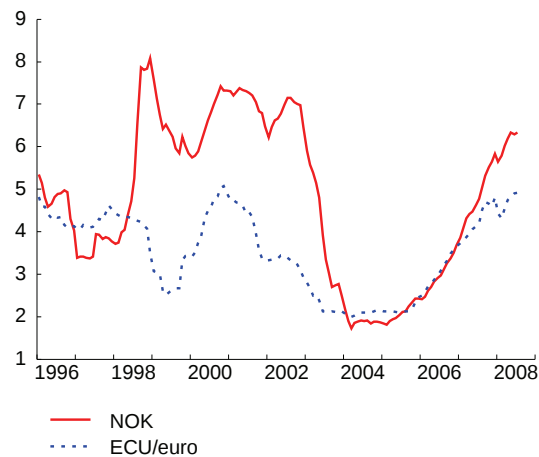
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadsbal.	Driftsbal.	Netto kap.overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
2004	732 669	496 783	235 886	-14 269	221 617	-1 021	220 589	454 763	267 963
2005	868 353	548 062	320 291	-3 707	316 584	-1 878	314 706	658 813	380 866
2006	1 005 482	612 133	393 349	-19 989	373 360	-919	372 441	1 086 124	801 300
2007	1 042 718	686 320	356 398	-5 738	350 660	-971	349 689	772 694	581 747
2003									
4. kvartal	173 120	114 379	58 741	-4 741	54 000	4 885	58 885	110 588	70 666
2004									
1. kvartal	177 212	115 047	62 165	-9 166	52 999	73	53 064	121 475	80 132
2. kvartal	177 303	120 587	56 716	-8 159	48 557	-494	48 062	236 292	176 151
3. kvartal	183 091	129 388	53 703	4 436	58 139	-230	57 911	131 520	81 168
4. kvartal	195 063	131 761	63 302	-1 380	61 922	-370	61 552	-34 524	-69 488
2005									
1. kvartal	199 046	121 381	77 665	-2 863	74 802	-513	74 289	184 502	102 152
2. kvartal	211 208	137 973	73 235	-14 762	58 473	-119	58 354	161 011	112 415
3. kvartal	219 775	142 872	76 903	1 236	78 139	-550	77 589	192 602	102 175
4. kvartal	238 324	145 836	92 488	12 682	105 170	-696	104 474	120 698	64 124
2006									
1. kvartal	255 265	138 672	116 593	-33 391	83 202	-68	83 134	303 044	187 438
2. kvartal	245 350	149 687	95 663	-2 620	93 043	-576	92 467	261 647	191 852
3. kvartal	244 956	156 670	88 286	8 705	96 991	-116	96 875	274 058	203 915
4. kvartal	259 911	167 104	92 807	7 317	100 124	-159	99 965	247 375	218 095
2007									
1. kvartal	253 782	161 214	92 568	-12 352	80 216	-160	80 056	298 613	221 082
2. kvartal	251 278	169 863	81 415	-15 158	66 257	-587	65 670	154 776	76 379
3. kvartal	252 330	172 761	79 569	14 044	93 613	-116	93 497	228 847	207 290
4. kvartal	285 328	182 482	102 846	7 728	110 574	-108	110 466	90 458	76 996
2008									
1. kvartal	293 098	172 430	120 668	-7 732	112 936	-320	112 616	31 017	-22 001

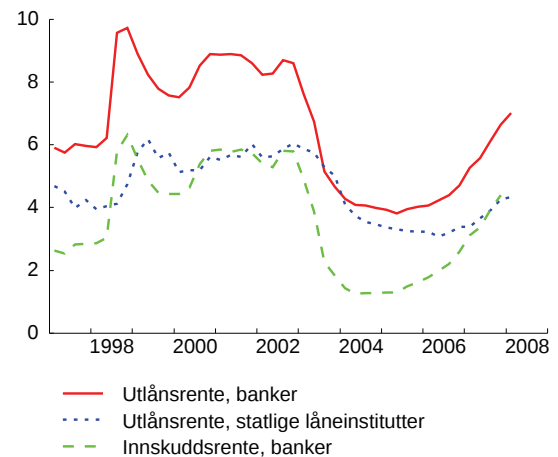
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstill. Prosent

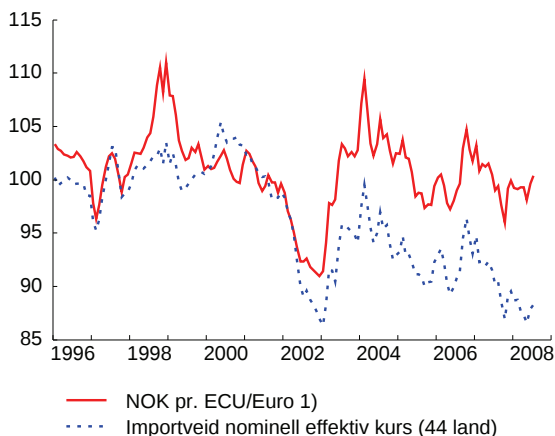
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Kvartalstill. Prosent

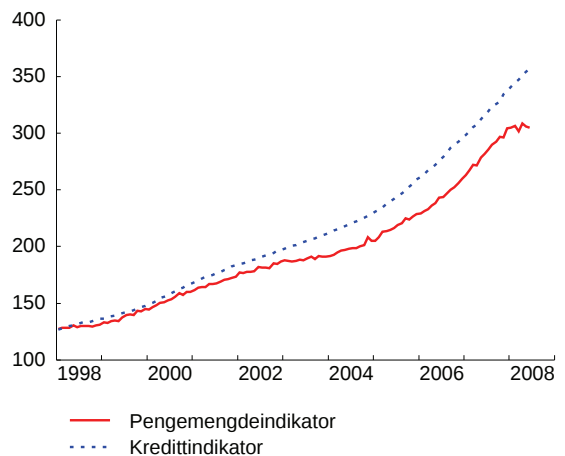
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstill

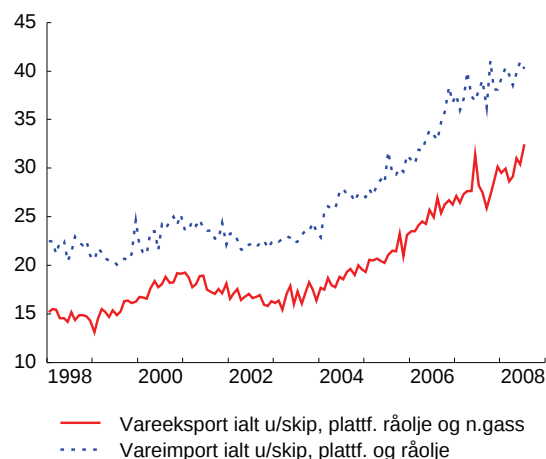
1) Representative markedskurser (midtkurser). Euro fra 1.1 1999
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstill. 1993=100

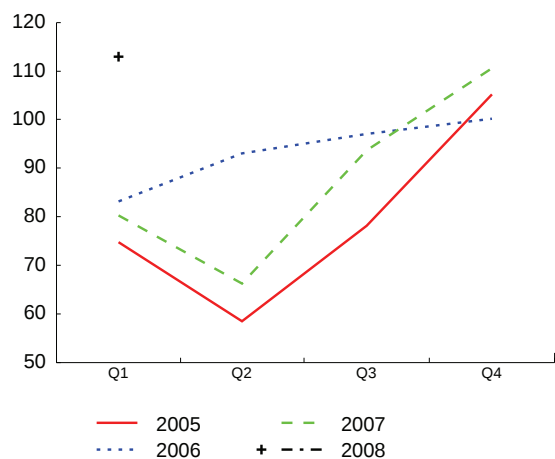
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstill

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstill. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Produksjon. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	23*
7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	27*
11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	28*
12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	30*
14. Hovedtall for konsum. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	30*
15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	31*
16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	31*
17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	32*
18. Konsum i husholdninger. Faste 2005-priser. Millioner kroner	33*
19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	34*
20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	35*
21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	36*
22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2005-priser. Millioner kroner	37*
23. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	38*
24. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	39*
25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	40*
26. Eksport. Faste 2005-priser. Millioner kroner	41*
27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	42*
28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	43*
29. Import. Løpende priser. Millioner kroner	44*
30. Import. Faste 2005-priser. Millioner kroner	45*
31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	46*
32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	47*
33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000.....	48*
34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	49*
35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner.....	50*
36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	51*
37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	52*
38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	53*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	883 221	946 102	228 203	234 652	219 112	232 788	242 823	251 378	231 330	247 359
Konsum i husholdninger	846 292	905 818	219 045	225 222	209 001	222 891	232 834	241 091	220 400	236 720
Varekonsum	437 901	467 448	109 144	122 526	107 921	113 251	115 315	130 961	112 604	119 905
Tjenestekonsum	378 556	404 636	97 172	97 496	95 240	100 979	104 160	104 257	101 298	107 141
Husholdningenes kjøp i utlandet	53 948	59 388	19 972	10 968	10 654	15 762	20 984	11 988	11 661	17 214
Utlendingers kjøp i Norge	-24 113	-25 654	-7 243	-5 768	-4 814	-7 100	-7 625	-6 115	-5 163	-7 540
Konsum i ideelle organisasjoner	36 929	40 284	9 158	9 430	10 111	9 897	9 988	10 287	10 929	10 639
Konsum i offentlig forvaltning	415 377	449 286	102 652	107 352	112 050	109 472	111 427	116 338	117 173	123 503
Konsum i statsforvaltningen	216 594	232 456	54 479	55 214	58 238	56 775	58 459	58 985	60 834	63 513
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	187 784	201 296	47 306	47 707	50 452	49 128	50 729	50 986	53 170	55 485
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 810	31 161	7 174	7 507	7 786	7 646	7 730	7 998	7 663	8 029
Konsum i kommuneforvaltningen	198 783	216 830	48 173	52 139	53 812	52 698	52 968	57 353	56 339	59 990
Bruttoinvestering i fast realkapital	409 130	473 109	101 681	114 428	104 436	114 151	119 784	134 739	121 092	127 098
Utvinning og rørtransport	95 477	107 913	25 816	26 551	21 770	27 032	29 979	29 132	26 031	30 286
Tjenester tilknyttet utvinning	37	-1 170	516	350	-341	187	-687	-329	-309	-326
Utenriks sjøfart	16 945	23 873	4 755	2 913	4 829	4 370	7 687	6 987	6 983	5 986
Fastlands-Norge	296 671	342 493	70 594	84 615	78 178	82 561	82 805	98 949	88 387	91 152
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	236 011	273 319	57 484	66 195	63 510	66 290	67 693	75 826	72 207	72 609
Næringer	143 402	168 009	35 444	41 147	36 806	40 063	42 393	48 748	45 294	47 880
Industri og bergverk	24 662	30 810	6 401	8 495	5 035	7 017	7 945	10 813	7 385	9 431
Annen vareproduksjon	26 655	29 732	6 912	7 730	5 540	7 838	7 950	8 403	6 882	9 328
Tjenester	92 085	107 467	22 132	24 922	26 231	25 208	26 498	29 531	31 026	29 122
Boliger (husholdninger)	92 608	105 310	22 041	25 048	26 704	26 227	25 300	27 079	26 913	24 728
Offentlig forvaltning	60 660	69 174	13 110	18 420	14 668	16 271	15 112	23 123	16 180	18 543
Lagerendring og statistiske avvik	60 650	51 860	9 507	11 347	26 533	8 322	-713	17 717	25 966	27 038
Bruttoinvestering i alt	469 780	524 969	111 189	125 775	130 969	122 472	119 071	152 456	147 058	154 136
Innenlandsk sluttanvendelse	1 768 378	1 920 357	442 044	467 780	462 131	464 733	473 320	520 172	495 560	524 999
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 595 268	1 737 881	401 450	426 619	409 340	424 822	437 054	466 665	436 890	462 014
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	476 037	518 460	115 762	125 772	126 718	125 743	126 539	139 461	133 353	142 046
Eksport i alt	1 005 483	1 042 718	244 956	259 911	253 781	251 278	252 330	285 328	292 872	309 285
Tradisjonelle varer	271 479	302 371	65 716	74 665	75 905	74 793	70 325	81 347	77 516	82 427
Råolje og naturgass	498 355	479 948	119 080	120 956	117 612	111 415	113 637	137 284	148 555	154 751
Skip, plattformer og fly	13 880	13 301	3 466	5 071	2 564	3 974	4 136	2 627	1 949	2 942
Tjenester	221 769	247 098	56 694	59 219	57 700	61 096	64 232	64 070	64 852	69 165
Samlet sluttanvendelse	2 773 861	2 963 075	687 001	727 691	715 912	716 011	725 651	805 500	788 433	834 284
Import i alt	612 133	686 318	156 670	167 104	161 213	169 863	172 761	182 481	173 112	188 958
Tradisjonelle varer	403 173	450 703	96 816	114 898	111 706	113 018	107 038	118 941	115 769	124 056
Råolje og naturgass	2 199	5 758	267	966	832	2 197	788	1 941	699	1 007
Skip, plattformer og fly	14 849	19 247	3 898	2 081	2 895	3 309	5 857	7 186	6 232	6 532
Tjenester	191 912	210 610	55 689	49 159	45 780	51 339	59 078	54 413	50 412	57 363
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 161 728	2 276 757	530 331	560 587	554 699	546 148	552 890	623 019	615 321	645 326
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 575 825	1 714 564	384 372	416 563	422 286	416 224	417 320	458 734	442 455	463 416
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	585 903	562 193	145 958	144 024	132 413	129 925	135 570	164 286	172 866	181 909
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 340 310	1 457 440	323 876	354 444	361 871	352 954	352 003	390 611	378 886	396 630
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 045 191	1 137 054	251 688	277 950	281 040	275 350	273 120	307 543	296 042	308 179
Industri og bergverk	189 859	205 844	43 979	49 506	53 783	51 616	46 423	54 022	54 354	58 606
Annen vareproduksjon	167 198	180 306	41 025	45 666	46 513	38 781	43 808	51 204	52 442	45 690
Tjenester inkl. boligjenester	688 134	750 905	166 683	182 778	180 744	184 954	182 889	202 318	189 246	203 883
Offentlig forvaltning	295 119	320 386	72 188	76 494	80 831	77 604	78 883	83 067	82 844	88 451
Produktavgifter og -subsidier	235 515	257 124	60 497	62 119	60 415	63 269	65 317	68 123	63 569	66 787

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	864 839	920 108	223 419	227 887	214 573	226 425	236 962	242 148	219 399	233 499
Konsum i husholdninger	828 966	882 331	214 603	218 866	204 914	217 162	227 658	232 596	209 294	223 923
Varekonsum	428 799	461 680	107 215	119 002	107 196	111 966	114 769	127 749	107 929	115 509
Tjenestekonsum	371 049	387 552	95 094	95 184	92 241	96 875	99 499	98 936	95 131	99 208
Husholdningenes kjøp i utlandet	52 544	57 331	19 293	10 263	10 114	15 037	20 557	11 623	10 989	16 031
Utlendingers kjøp i Norge	-23 426	-24 232	-6 999	-5 583	-4 637	-6 716	-7 167	-5 712	-4 755	-6 824
Konsum i ideelle organisasjoner	35 873	37 778	8 816	9 022	9 660	9 263	9 303	9 552	10 105	9 576
Konsum i offentlig forvaltning	398 571	412 731	97 921	101 494	104 415	100 799	102 057	105 459	104 885	108 625
Konsum i statsforvaltningen	207 093	211 241	51 871	52 290	53 324	51 616	52 972	53 329	53 632	55 463
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	179 907	183 027	45 195	45 326	46 132	44 698	46 054	46 143	46 774	48 524
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	27 186	28 213	6 676	6 964	7 191	6 918	6 918	7 186	6 858	6 939
Konsum i kommuneforvaltningen	191 478	201 490	46 050	49 204	51 091	49 184	49 085	52 130	51 253	53 162
Bruttoinvestering i fast realkapital	392 400	428 803	97 008	107 663	95 642	103 219	108 240	121 703	106 514	110 604
Utvinning og rørtransport	90 799	95 816	24 245	24 558	19 704	23 922	26 339	25 851	22 324	25 618
Tjenester tilknyttet utvinning	-259	-1 605	449	178	-403	9	-845	-366	-373	-473
Utenriks sjøfart	16 381	22 361	4 661	2 482	4 419	3 942	7 181	6 820	6 605	5 554
Fastlands-Norge	285 479	312 231	67 653	80 445	71 922	75 346	75 565	89 398	77 959	79 905
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	227 167	249 376	55 122	63 086	58 464	60 589	61 977	68 346	63 782	63 826
Næringer	139 305	156 684	34 276	39 729	34 421	37 410	39 834	45 019	41 093	43 263
Industri og bergverk	23 943	29 191	6 242	8 130	4 802	6 666	7 568	10 156	6 831	8 667
Annen vareproduksjon	25 745	27 681	6 713	7 313	5 179	7 285	7 404	7 813	6 306	8 468
Tjenester	89 616	99 812	21 320	24 285	24 440	23 459	24 863	27 050	27 956	26 128
Boliger (husholdninger)	87 862	92 692	20 846	23 357	24 043	23 180	22 142	23 327	22 689	20 563
Offentlig forvaltning	58 312	62 855	12 531	17 359	13 458	14 757	13 588	21 052	14 177	16 079
Lagerendring og statistiske avvik	59 525	53 830	10 585	11 525	24 848	8 935	4 331	15 716	22 180	22 006
Bruttoinvestering i alt	451 924	482 633	107 593	119 188	120 490	112 154	112 571	137 419	128 695	132 611
Innenlandsk sluttanvendelse	1 715 335	1 815 473	428 933	448 569	439 478	439 378	451 589	485 027	452 978	474 734
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 548 889	1 645 070	388 993	409 826	390 910	402 571	414 583	437 006	402 242	422 029
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	456 883	475 586	110 452	118 853	117 873	115 556	115 645	126 512	119 061	124 704
Eksport i alt	872 004	896 529	208 325	227 458	228 079	217 899	217 223	233 328	229 507	227 516
Tradisjonelle varer	243 615	265 463	57 767	65 949	65 446	62 986	63 295	73 737	68 128	71 095
Råolje og naturgass	399 603	388 490	93 680	100 556	105 431	93 094	91 915	98 050	101 729	93 130
Skip, plattformer og fly	12 608	12 837	3 357	4 124	2 548	3 808	4 019	2 462	1 927	2 906
Tjenester	216 177	229 739	53 520	56 829	54 654	58 011	57 994	59 080	57 724	60 385
Samlet sluttanvendelse	2 587 339	2 712 001	637 258	676 028	667 557	657 278	668 812	718 355	682 486	702 250
Import i alt	592 414	644 130	150 546	155 367	149 911	157 858	163 751	172 609	160 429	173 250
Tradisjonelle varer	384 920	416 197	92 408	105 063	102 115	102 642	99 903	111 538	105 664	111 610
Råolje og naturgass	1 899	4 786	212	868	803	1 870	654	1 459	489	624
Skip, plattformer og fly	14 907	19 812	3 808	2 005	2 891	3 275	5 954	7 692	6 625	7 013
Tjenester	190 688	203 334	54 118	47 431	44 102	50 071	57 240	51 921	47 651	54 002
Bruttonasjonalprodukt ¹	1 994 924	2 067 872	486 712	520 661	517 646	499 419	505 061	545 745	522 057	529 000
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 520 691	1 615 455	371 911	399 777	399 657	391 112	397 599	427 086	403 465	418 980
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	474 233	452 416	114 801	120 884	117 989	108 307	107 462	118 659	118 591	110 020
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 296 145	1 375 482	314 843	341 134	342 938	331 985	337 138	363 421	345 867	358 184
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 013 216	1 083 356	246 138	268 854	268 018	261 104	265 633	288 602	271 970	281 027
Industri og bergverk	185 585	194 216	43 164	49 426	50 571	47 530	45 059	51 057	49 465	52 888
Annen vareproduksjon	144 921	158 393	35 828	38 134	40 560	34 778	40 604	42 451	41 597	37 319
Tjenester inkl. boligjenester	682 709	730 747	167 146	181 293	176 887	178 797	179 971	195 093	180 909	190 819
Offentlig forvaltning	282 929	292 126	68 704	72 280	74 921	70 881	71 505	74 819	73 896	77 157
Produktavgifter og -subsidier	224 547	239 973	57 069	58 643	56 719	59 127	60 462	63 665	57 599	60 796

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	4,7	6,4	4,4	5,2	7,1	6,2	6,1	6,3	2,2	3,1
Konsum i husholdninger	4,6	6,4	4,4	5,2	7,2	6,3	6,1	6,3	2,1	3,1
Varekonsum	4,1	7,7	3,7	4,9	9,0	7,4	7,0	7,3	0,7	3,2
Tjenestekonsum	4,1	4,4	3,6	5,2	4,7	4,5	4,6	3,9	3,1	2,4
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,1	9,1	12,5	13,3	11,3	8,2	6,5	13,3	8,7	6,6
Utlendingers kjøp i Norge	4,0	3,4	4,2	10,8	5,3	4,3	2,4	2,3	2,5	1,6
Konsum i ideelle organisasjoner	6,5	5,3	5,9	5,2	4,9	4,9	5,5	5,9	4,6	3,4
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,6	3,7	2,3	2,2	3,9	4,2	3,9	0,4	7,8
Konsum i statsforvaltningen	1,7	2,0	1,6	1,5	1,4	2,5	2,1	2,0	0,6	7,5
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,5	1,7	2,1	1,5	1,1	2,2	1,9	1,8	1,4	8,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,3	3,8	-1,2	1,2	3,8	4,6	3,6	3,2	-4,6	0,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,4	5,2	6,1	3,3	3,0	5,5	6,6	5,9	0,3	8,1
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,3	9,3	10,4	1,6	7,9	4,2	11,6	13,0	11,4	7,2
Utvinning og rørtransport	2,9	5,5	9,5	-1,1	1,5	5,9	8,6	5,3	13,3	7,1
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	..	-70,7	..	..	..	..	..	..
Utenriks sjøfart	25,3	36,5	389,6	-51,1	-4,3	-14,7	54,1	174,8	49,5	40,9
Fastlands-Norge	7,6	9,4	4,2	6,6	10,0	4,6	11,7	11,1	8,4	6,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	7,0	9,8	5,3	7,4	8,9	9,6	12,4	8,3	9,1	5,3
Næringer	7,3	12,5	5,2	7,7	9,0	11,0	16,2	13,3	19,4	15,6
Industri og bergverk	8,3	21,9	22,3	0,8	13,0	25,2	21,2	24,9	42,3	30,0
Annen vareproduksjon	13,8	7,5	8,4	19,8	4,9	7,4	10,3	6,8	21,8	16,2
Tjenester	5,3	11,4	0,2	7,0	9,1	8,6	16,6	11,4	14,4	11,4
Boliger (husholdninger)	6,6	5,5	5,5	6,7	8,8	7,5	6,2	-0,1	-5,6	-11,3
Offentlig forvaltning	10,1	7,8	-0,3	4,1	15,4	-11,9	8,4	21,3	5,3	9,0
Lagerendring og statistiske avvik	28,1	-9,6	-9,0	7,6	-16,6	17,4	-59,1	36,4	-10,7	146,3
Bruttoinvestering i alt	9,7	6,8	5,0	0,8	1,7	5,1	4,6	15,3	6,8	18,2
Innenlandsk sluttanvendelse	5,5	5,8	4,4	3,4	4,4	5,4	5,3	8,1	3,1	8,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	4,8	6,2	4,2	4,8	6,3	5,3	6,6	6,6	2,9	4,8
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,8	4,1	3,2	2,6	3,5	1,6	4,7	6,4	1,0	7,9
Eksport i alt	0,4	2,8	-0,9	2,2	2,9	1,5	4,3	2,6	0,6	4,4
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	4,7	6,3	8,6	5,6	9,6	11,8	4,1	12,9
Råolje og naturgass	-6,6	-2,8	-7,4	-7,0	-2,2	-4,5	-1,9	-2,5	-3,5	0,0
Skip, plattformer og fly	13,5	1,8	-2,7	276,8	-22,5	107,0	19,7	-40,3	-24,4	-23,7
Tjenester	8,1	6,3	6,3	11,0	8,9	4,2	8,4	4,0	5,6	4,1
Samlet sluttanvendelse	3,8	4,8	2,6	3,0	3,9	4,1	5,0	6,3	2,2	6,8
Import i alt	8,1	8,7	5,7	7,7	9,1	5,9	8,8	11,1	7,0	9,8
Tradisjonelle varer	9,6	8,1	5,1	12,1	9,9	8,6	8,1	6,2	3,5	8,7
Råolje og naturgass	-50,9	152,0	-69,4	-46,5	38,2	685,8	208,5	68,1	-39,1	-66,6
Skip, plattformer og fly	24,1	32,9	21,0	-43,1	-11,0	-44,0	56,4	283,7	129,2	114,1
Tjenester	5,4	6,6	6,8	4,6	8,4	3,3	5,8	9,5	8,0	7,9
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,5	3,7	2,4	2,0	2,5	3,5	3,8	4,8	0,9	5,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	4,8	6,2	4,6	3,7	4,7	6,5	6,9	6,8	1,0	7,1
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-4,1	-4,6	-4,2	-3,3	-4,4	-5,9	-6,4	-1,8	0,5	1,6
Fastlands-Norge(basisverdi)	4,8	6,1	4,1	3,8	4,4	6,5	7,1	6,5	0,9	7,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,5	6,9	4,5	4,5	5,2	7,2	7,9	7,3	1,5	7,6
Industri og bergverk	7,1	4,7	5,6	9,3	5,9	5,1	4,4	3,3	-2,2	11,3
Annen vareproduksjon	-0,7	9,3	-2,7	-4,2	1,7	11,9	13,3	11,3	2,6	7,3
Tjenester inkl. boligjenester	6,5	7,0	5,9	5,3	5,9	6,9	7,7	7,6	2,3	6,7
Offentlig forvaltning	2,2	3,3	2,6	1,2	1,6	3,9	4,1	3,5	-1,4	8,9
Produktavgifter og -subsidier	5,0	6,9	7,3	2,9	6,4	6,5	5,9	8,6	1,6	2,8

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	2,1	0,7	1,8	2,5	1,0	0,7	0,3	0,8	3,3	3,0
Konsum i husholdninger	2,1	0,6	1,8	2,4	0,8	0,5	0,2	0,7	3,2	3,0
Varekonsum	2,1	-0,9	1,6	2,3	-0,5	-1,2	-1,3	-0,4	3,6	2,6
Tjenestekonsum	2,0	2,3	2,0	1,9	1,9	2,1	2,4	2,9	3,1	3,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,7	0,9	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4	-3,5	0,7	2,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	2,9	3,2	2,6	2,2	2,7	2,8	3,6	4,6	4,5
Konsum i ideelle organisasjoner	2,9	3,6	3,5	4,2	4,0	4,0	3,4	3,0	3,3	4,0
Konsum i offentlig forvaltning	4,2	4,5	4,3	5,1	4,9	4,4	4,1	4,3	4,1	4,7
Konsum i statsforvaltningen	4,6	5,2	4,2	5,4	5,9	5,1	5,1	4,7	3,9	4,1
Konsum i statsforvaltningen, sivil	4,4	5,4	3,9	5,1	6,1	5,2	5,2	5,0	3,9	4,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	6,0	4,2	6,5	7,5	4,8	4,9	4,0	3,3	3,2	4,7
Konsum i kommuneforvaltningen	3,8	3,7	4,4	4,8	3,9	3,7	3,2	3,8	4,4	5,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	4,3	5,8	4,2	6,1	6,4	7,4	5,6	4,2	4,1	3,9
Utvinning og rørtransport	5,2	7,1	6,7	6,7	8,6	9,3	6,9	4,2	5,5	4,6
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	83,3	82,0	-13,9	..	-29,2	-54,1	-1,9	-96,7
Utenriks sjøfart	3,4	3,2	-7,1	18,0	7,1	12,2	4,9	-12,7	-3,2	-2,8
Fastlands-Norge	3,9	5,6	3,7	5,4	5,6	6,4	5,0	5,2	4,3	4,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,9	5,5	3,5	5,2	5,5	6,0	4,7	5,7	4,2	4,0
Næringer	2,9	4,2	2,3	4,4	4,5	4,7	2,9	4,5	3,1	3,3
Industri og bergverk	3,0	2,5	2,6	4,5	2,9	3,1	2,4	1,9	3,1	3,4
Annen vareproduksjon	3,5	3,7	3,4	5,6	4,3	5,0	4,3	1,8	2,0	2,4
Tjenester	2,8	4,8	2,0	4,0	4,8	5,1	2,7	6,4	3,4	3,7
Boliger (husholdninger)	5,4	7,8	5,4	6,5	7,1	8,0	8,1	8,2	6,8	6,3
Offentlig forvaltning	4,0	5,8	4,6	6,0	5,8	7,9	6,3	3,5	4,7	4,6
Lagerendring og statistiske avvik	1,9	-5,4	6,2	-18,8	0,5	-12,8	..	14,5	9,6	31,9
Bruttoinvestering i alt	4,0	4,6	7,9	4,7	4,9	5,8	2,4	5,1	5,1	6,4
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	2,6	3,9	3,7	3,0	2,8	1,7	2,8	4,0	4,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	3,0	2,6	2,8	3,7	2,9	2,7	2,1	2,6	3,7	3,7
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	4,2	4,6	4,3	5,3	5,0	4,9	4,4	4,2	4,2	4,7
Eksport i alt	15,3	0,9	12,4	6,7	-3,4	0,9	-1,2	7,0	14,7	17,9
Tradisjonelle varer	11,4	2,2	12,6	11,2	8,0	6,7	-2,3	-2,6	-1,9	-2,4
Råolje og naturgass	24,7	-0,9	17,4	6,9	-11,7	-4,4	-2,7	16,4	30,9	38,8
Skip, plattformer og fly	10,1	-5,9	3,7	24,5	-2,2	-2,1	-0,3	-13,2	0,5	-3,0
Tjenester	2,6	4,8	4,4	1,7	4,1	6,6	4,6	4,1	6,4	8,8
Samlet sluttanvendelse	7,2	1,9	6,7	4,7	0,6	2,1	0,6	4,2	7,7	9,1
Import i alt	3,3	3,1	3,8	6,3	6,6	7,1	1,4	-1,7	0,3	1,4
Tradisjonelle varer	4,7	3,4	4,6	8,9	6,8	8,1	2,3	-2,5	0,2	0,9
Råolje og naturgass	15,8	3,9	15,1	1,6	-11,6	-1,9	-4,3	19,5	38,0	37,3
Skip, plattformer og fly	-0,4	-2,5	4,1	4,7	-1,6	6,1	-3,9	-10,0	-6,1	-7,8
Tjenester	0,6	2,9	2,4	1,2	6,9	4,4	0,3	1,1	1,9	3,6
Bruttonasjonalprodukt ¹	8,4	1,6	6,9	3,9	-0,9	0,6	0,5	6,0	10,0	11,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,6	2,4	3,7	3,0	3,0	2,0	1,6	3,1	3,8	3,9
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	23,5	0,6	17,1	7,3	-10,5	-2,2	-0,8	16,2	29,9	37,8
Fastlands-Norge(basisverdi)	3,4	2,5	3,3	2,4	2,9	1,9	1,5	3,4	3,8	4,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,2	1,7	3,0	1,6	2,1	1,1	0,6	3,1	3,8	4,0
Industri og bergverk	2,3	3,6	4,4	-1,0	3,9	3,5	1,1	5,6	3,3	2,0
Annen vareproduksjon	15,4	-1,3	14,6	14,6	2,7	-3,7	-5,8	0,7	9,9	9,8
Tjenester inkl. boligjenester	0,8	1,9	0,1	-0,4	1,5	1,4	1,9	2,9	2,4	3,3
Offentlig forvaltning	4,3	5,1	4,6	5,2	5,7	4,9	5,0	4,9	3,9	4,7
Produktavgifter og -subsidier	4,9	2,2	5,8	6,7	3,3	2,5	1,9	1,0	3,6	2,7

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Produksjon i alt.	3 540 572	3 811 893	862 616	932 253	937 507	923 103	921 500	1 029 784	1 023 144	1 073 857
Jordbruk og skogbruk	29 870	32 129	11 152	6 520	6 193	6 694	11 907	7 335	6 800	7 154
Fiske,fangst og fiskeoppdrett	30 921	33 066	6 551	9 510	9 524	7 522	6 848	9 172	8 969	7 161
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	611 682	589 297	151 394	150 986	140 258	136 617	140 885	171 536	179 812	189 169
Utvinning av råolje og naturgass.	570 325	536 739	141 270	139 792	127 371	123 277	127 184	158 906	166 250	172 631
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	41 357	52 559	10 123	11 193	12 887	13 340	13 701	12 630	13 562	16 538
Bergverksdrift	10 193	12 304	2 348	2 974	3 109	2 950	2 859	3 385	2 954	4 441
Industri	675 843	737 826	159 854	181 923	188 462	183 512	172 495	193 357	193 390	208 786
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	133 640	140 466	31 708	36 440	35 521	33 947	33 073	37 924	35 945	36 180
Tekstil- og bekledningsindustri	6 805	6 645	1 538	1 848	1 912	1 696	1 445	1 593	1 561	1 367
Trelast- og trevareindustri	24 445	28 619	5 445	6 748	7 214	7 393	6 550	7 462	6 581	7 379
Treforedling	18 930	18 641	4 580	4 811	4 792	4 679	4 581	4 589	4 461	4 563
Forlag og grafisk industri	41 489	41 904	9 812	10 570	11 178	10 123	9 798	10 805	10 778	10 876
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri.	105 045	111 521	26 034	26 411	26 183	27 848	27 330	30 159	30 235	33 932
Kjemiske råvarer.	33 395	35 949	8 039	8 796	9 232	8 659	8 827	9 232	9 589	10 599
Metallindustri.	68 614	78 267	16 671	19 352	20 920	21 164	17 979	18 204	18 399	19 518
Verkstedindustri	142 477	161 670	32 539	38 813	41 976	39 710	36 804	43 180	44 444	49 652
Bygging av skip og oljeplattformer.	83 389	95 660	19 633	23 185	24 309	23 774	22 114	25 463	26 633	29 686
Møbelindustri og annen industri	17 614	18 484	3 855	4 948	5 226	4 519	3 994	4 745	4 764	5 035
Kraftforsyning	63 866	59 904	13 349	17 733	16 576	12 289	12 023	19 016	21 690	15 608
Vannforsyning	3 957	4 221	989	990	1 016	1 043	1 068	1 094	1 119	1 148
Bygge- og anleggsvirksomhet	236 974	280 598	55 449	64 124	69 735	69 405	66 058	75 400	73 580	79 155
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	294 736	327 373	71 451	82 191	77 011	79 661	77 916	92 785	80 945	91 090
Hotell- og restaurantvirksomhet	51 366	57 964	14 435	13 619	12 018	14 749	16 086	15 111	13 216	16 156
Rørtransport	20 696	18 533	4 970	5 616	4 641	4 200	4 546	5 146	5 197	4 894
Utenriks sjøfart	106 683	116 645	27 631	27 594	27 150	29 331	29 902	30 262	30 702	32 487
Transport ellers	164 897	180 591	41 306	44 908	41 683	45 051	46 115	47 742	44 073	46 866
Post og telekommunikasjon	76 387	83 501	18 640	20 803	20 129	20 402	20 421	22 549	21 438	21 418
Finansiell tjenesteyting	115 944	130 265	28 931	29 992	30 523	31 811	32 856	35 075	33 053	35 578
Boligtjenester (husholdninger)	113 540	116 744	28 628	28 759	28 671	28 994	29 452	29 627	29 623	30 137
Forretningsmessig tjenesteyting	369 297	420 909	86 152	97 623	108 890	99 646	99 325	113 048	117 617	116 491
Offentlig administrasjon og forsvar.	141 376	154 256	35 868	36 443	38 193	37 396	38 813	39 855	40 015	41 837
Undervisning	106 801	112 973	24 240	28 465	29 506	27 757	25 957	29 754	29 539	31 832
Helse- og sosialtjenester	209 205	228 338	53 223	53 806	55 885	55 872	58 040	58 541	59 371	61 738
Andre sosiale og personlige tjenester	106 339	114 454	26 053	27 674	28 333	28 200	27 928	29 992	30 041	30 711
Fastlands-Norge	2 801 511	3 087 417	678 621	748 057	765 457	752 954	746 167	822 839	807 434	847 307

Offentlig forvaltning	426 274	460 112	105 377	110 081	114 925	112 250	114 086	118 852	119 511	125 952
Statsforvaltningen	204 914	221 348	51 560	52 297	55 347	53 965	55 722	56 315	57 339	59 966
Sivil forvaltning	176 604	190 839	44 510	44 930	47 724	46 474	48 151	48 490	49 821	52 102
Forsvar	28 310	30 509	7 050	7 366	7 623	7 491	7 571	7 825	7 518	7 863
Kommuneforvaltningen	221 360	238 764	53 817	57 785	59 578	58 286	58 364	62 537	62 172	65 986

Tabell 6. Produksjon. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Produksjon i alt.	3 315 064	3 471 364	801 980	868 936	873 847	843 773	841 179	912 565	883 854	900 120
Jordbruk og skogbruk	29 565	30 522	11 005	6 434	6 000	6 352	11 289	6 882	6 235	6 536
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27 568	33 059	5 662	8 958	8 744	7 275	6 869	10 172	9 638	7 578
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	500 396	479 607	121 463	127 370	125 631	114 320	114 705	124 951	125 229	116 971
Utvinning av råolje og naturgass	461 166	434 428	112 017	117 345	114 105	103 096	102 989	114 239	114 165	104 241
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	39 229	45 179	9 446	10 025	11 527	11 224	11 716	10 712	11 065	12 730
Bergverksdrift	10 363	12 049	2 531	2 983	2 853	2 646	3 127	3 423	2 489	3 502
Industri	637 590	663 432	149 307	168 594	171 779	162 848	155 177	173 628	169 556	178 921
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	128 281	131 138	30 159	34 705	33 381	31 573	30 789	35 394	32 997	32 646
Tekstil- og bekledningsindustri	6 670	6 457	1 498	1 781	1 850	1 662	1 406	1 539	1 490	1 296
Trelast- og trevareindustri	24 015	24 771	5 351	6 502	6 635	6 346	5 530	6 260	5 520	6 154
Treforedling	18 810	17 915	4 588	4 665	4 573	4 485	4 424	4 432	4 282	4 410
Forlag og grafisk industri	41 413	41 627	9 796	10 534	11 122	10 053	9 734	10 718	10 648	10 724
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	97 042	98 659	23 385	25 215	24 991	24 397	23 756	25 516	24 542	25 894
Kjemiske råvarer	31 030	31 375	7 517	7 838	8 090	7 636	7 709	7 940	7 767	8 348
Metallindustri	55 035	55 837	12 896	13 897	14 248	14 041	13 444	14 104	14 078	14 447
Verkstedindustri	138 566	151 253	31 679	37 151	39 553	36 935	34 510	40 254	40 156	44 475
Bygging av skip og oljeplattformer	79 404	86 666	18 634	21 483	22 312	21 415	20 005	22 935	23 542	25 826
Møbelindustri og annen industri	17 325	17 735	3 804	4 823	5 023	4 306	3 870	4 536	4 534	4 702
Kraftforsyning	50 542	55 267	10 250	12 735	14 863	12 380	13 148	14 876	15 793	13 201
Vannforsyning	3 896	4 087	974	974	985	1 010	1 034	1 058	1 068	1 094
Bygge- og anleggsvirksomhet	223 607	244 081	52 232	59 146	62 317	60 734	57 187	63 843	61 258	64 985
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	293 348	321 262	71 788	82 151	76 131	77 078	77 865	90 189	77 777	84 683
Hotell- og restaurantvirksomhet	49 819	53 871	13 992	13 046	11 374	13 769	14 894	13 834	12 026	14 618
Rørtransport	19 889	19 929	4 601	5 244	5 119	4 721	4 458	5 633	5 865	5 022
Utenriks sjøfart	105 635	106 572	25 394	27 163	25 353	28 133	25 662	27 423	26 158	27 630
Transport ellers	157 802	167 230	40 364	41 305	39 075	41 876	43 523	42 756	39 920	41 949
Post og telekommunikasjon	77 701	87 655	19 202	21 902	21 123	21 301	21 363	23 868	22 846	22 732
Finansiell tjenesteyting	121 111	134 853	30 466	31 861	32 009	32 738	34 344	35 762	33 335	34 791
Boligtjenester (husholdninger)	111 161	112 718	28 014	28 006	27 802	28 111	28 406	28 398	28 169	28 449
Forretningsmessig tjenesteyting	352 996	382 851	81 815	92 269	100 408	90 736	89 901	101 807	103 291	100 967
Offentlig administrasjon og forsvar	134 035	139 339	33 804	34 000	34 929	33 809	35 008	35 593	34 869	35 969
Undervisning	103 454	106 247	23 413	27 147	28 192	26 119	24 398	27 538	27 275	28 800
Helse- og sosialtjenester	201 065	208 952	50 633	51 007	52 169	51 320	52 653	52 810	53 221	53 925
Andre sosiale og personlige tjenester	103 521	107 780	25 070	26 644	26 989	26 497	26 171	28 124	27 835	27 795
Fastlands-Norge	2 689 145	2 865 256	650 523	709 159	717 743	696 599	696 355	754 558	726 601	750 497

Offentlig forvaltning	409 052	422 111	100 403	104 126	107 049	103 182	104 251	107 629	106 943	110 590
Statsforvaltningen	195 407	199 748	48 877	49 400	50 409	48 745	50 067	50 528	50 158	51 921
Sivil forvaltning	168 688	172 134	42 317	42 565	43 369	41 968	43 295	43 501	43 436	45 128
Forsvar	26 719	27 614	6 560	6 834	7 039	6 777	6 771	7 027	6 722	6 793
Kommuneforvaltningen	213 644	222 362	51 526	54 726	56 641	54 437	54 184	57 101	56 785	58 668

Tabell 7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Produksjon i alt.	4,7	4,7	4,0	4,7	4,7	4,2	4,9	5,0	1,1	6,7
Jordbruk og skogbruk	-2,2	3,2	-0,1	-7,2	2,6	1,2	2,6	7,0	3,9	2,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	0,4	19,9	-9,5	9,9	23,1	24,4	21,3	13,6	10,2	4,2
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-2,9	-4,2	-3,2	-2,5	-3,0	-6,3	-5,6	-1,9	-0,3	2,3
Utvinning av råolje og naturgass	-4,5	-5,8	-4,6	-3,7	-5,9	-6,7	-8,1	-2,6	0,1	1,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	20,5	15,2	17,2	14,4	39,8	-2,5	24,0	6,9	-4,0	13,4
Bergverksdrift	11,8	16,3	21,2	37,4	47,0	-9,0	23,6	14,8	-12,8	32,3
Industri	10,1	4,1	8,0	11,5	4,4	5,0	3,9	3,0	-1,3	9,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,1	2,2	-2,5	1,4	2,3	2,6	2,1	2,0	-1,2	3,4
Tekstil- og bekledningsindustri	11,4	-3,2	16,5	6,4	3,5	3,7	-6,2	-13,6	-19,5	-22,0
Trelast- og trevareindustri	7,4	3,1	5,1	11,6	6,0	7,5	3,3	-3,7	-16,8	-3,0
Treforedling	-1,1	-4,8	-2,6	0,5	-9,7	-0,2	-3,6	-5,0	-6,4	-1,7
Forlag og grafisk industri	4,5	0,5	3,8	3,7	0,5	0,4	-0,6	1,7	-4,3	6,7
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	7,6	1,7	4,4	6,8	2,5	1,4	1,6	1,2	-1,8	6,1
Kjemiske råvarer	3,5	1,1	2,0	8,6	3,0	-2,4	2,5	1,3	-4,0	9,3
Metallindustri	3,0	1,5	-2,1	6,9	-1,3	1,7	4,3	1,5	-1,2	2,9
Verkstedindustri	20,7	9,2	20,1	21,6	8,6	10,9	8,9	8,4	1,5	20,4
Bygging av skip og oljeplattformer	33,1	9,1	35,2	31,5	10,6	12,0	7,4	6,8	5,5	20,6
Møbelindustri og annen industri	8,2	2,4	2,5	21,7	12,6	1,7	1,7	-6,0	-9,7	9,2
Kraftforsyning	-8,5	9,3	-10,9	-17,4	-9,4	11,0	28,3	16,8	6,3	6,6
Vannforsyning	1,2	4,9	1,2	1,2	1,1	3,7	6,2	8,6	8,4	8,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	8,0	9,2	6,5	7,3	9,9	9,4	9,5	7,9	-1,7	7,0
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	8,9	9,5	8,2	11,6	11,7	8,1	8,5	9,8	2,2	9,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	6,8	8,1	3,6	11,3	10,6	10,2	6,4	6,0	5,7	6,2
Rørtransport	1,0	0,2	3,2	-0,3	-5,3	1,7	-3,1	7,4	14,6	6,4
Utenriks sjøfart	-3,4	0,9	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,1	1,0	3,2	-1,8
Transport ellers	4,3	6,0	3,5	4,5	7,3	5,5	7,8	3,5	2,2	0,2
Post og telekommunikasjon	8,2	12,8	8,1	16,0	14,4	17,5	11,3	9,0	8,2	6,7
Finansiell tjenesteyting	9,5	11,3	7,8	10,6	10,4	9,9	12,7	12,2	4,1	6,3
Boligtjenester (husholdninger)	1,3	1,4	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2
Forretningsmessig tjenesteyting	8,7	8,5	8,6	-0,4	8,0	5,6	9,9	10,3	2,9	11,3
Offentlig administrasjon og forsvar	1,1	4,0	2,2	2,6	2,7	5,0	3,6	4,7	-0,2	6,4
Undervisning	2,6	2,7	4,6	0,4	2,1	3,3	4,2	1,4	-3,3	10,3
Helse- og sosialtjenester	3,5	3,9	3,9	3,9	3,5	4,7	4,0	3,5	2,0	5,1
Andre sosiale og personlige tjenester	6,8	4,1	5,5	6,3	2,6	3,9	4,4	5,6	3,1	4,9
Fastlands-Norge	6,7	6,5	5,8	6,3	6,4	6,4	7,0	6,4	1,2	7,7

Offentlig forvaltning	2,2	3,2	2,9	1,8	2,0	3,7	3,8	3,4	-0,1	7,2
Statsforvaltningen	1,7	2,2	1,7	1,7	1,4	2,8	2,4	2,3	-0,5	6,5
Sivil forvaltning	2,5	2,0	2,1	1,8	1,1	2,6	2,3	2,2	0,2	7,5
Forsvar	-2,7	3,4	-0,7	1,6	3,3	4,1	3,2	2,8	-4,5	0,2
Kommuneforvaltningen	2,7	4,1	4,1	1,8	2,5	4,5	5,2	4,3	0,3	7,8

Tabell 8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Produksjon i alt.	6,8	2,8	5,9	4,4	1,4	2,7	1,8	5,2	7,9	9,0
Jordbruk og skogbruk	1,0	4,2	1,4	1,4	2,9	4,5	4,1	5,2	5,7	3,8
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12,2	-10,8	12,2	0,8	0,9	-16,0	-13,8	-15,1	-14,6	-8,6
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	22,2	0,5	15,9	6,6	-9,5	-2,5	-1,5	15,8	28,6	35,3
Utvinning av råolje og naturgass	23,7	-0,1	16,5	6,7	-10,7	-4,0	-2,1	16,8	30,5	38,5
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	5,4	10,3	9,8	7,8	13,7	14,7	9,1	5,6	9,6	9,3
Bergverksdrift	-1,6	3,8	-7,4	-0,8	8,0	11,4	-1,5	-0,8	8,9	13,7
Industri	6,0	4,9	6,2	6,5	6,0	6,8	3,8	3,2	4,0	3,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,2	2,8	4,3	2,6	3,6	3,5	2,2	2,0	2,4	3,1
Tekstil- og bekledningsindustri	2,0	0,9	3,4	3,3	2,5	1,2	0,1	-0,3	1,4	3,3
Trelast- og trevareindustri	1,8	13,5	1,4	3,4	8,4	15,2	16,4	14,9	9,7	2,9
Treforedling	0,6	3,4	-0,1	3,7	4,5	5,1	3,7	0,4	-0,6	-0,8
Forlag og grafisk industri	0,2	0,5	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,7	0,7
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	8,2	4,4	5,3	0,6	-1,5	3,0	3,3	12,8	17,6	14,8
Kjemiske råvarer	7,6	6,5	8,7	10,7	7,9	7,4	7,1	3,6	8,2	12,0
Metallindustri	24,7	12,4	32,2	40,4	31,9	26,0	3,4	-7,3	-11,0	-10,4
Verktedindustri	2,8	4,0	2,8	4,2	4,3	5,2	3,8	2,7	4,3	3,8
Bygging av skip og oljeplattformer	5,0	5,1	5,4	7,0	6,3	6,6	4,9	2,9	3,8	3,5
Møbelindustri og annen industri	1,7	2,5	1,6	2,5	2,6	3,7	1,9	2,0	1,0	2,0
Kraftforsyning	26,4	-14,2	31,2	32,1	-5,3	-17,8	-29,8	-8,2	23,2	19,1
Vannforsyning	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,0	8,5	6,0	7,0	7,6	8,6	8,8	8,9	7,3	6,6
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	0,5	1,4	-0,6	-1,5	0,8	1,3	0,5	2,8	2,9	4,1
Hotell- og restaurantvirksomhet	3,1	4,4	3,9	3,6	3,5	4,5	4,7	4,6	4,0	3,2
Rørtransport	4,1	-10,6	2,1	6,2	-6,1	-15,7	-5,6	-14,7	-2,3	9,5
Utenriks sjøfart	1,0	8,4	5,5	-2,0	4,8	13,0	7,1	8,6	9,6	12,8
Transport ellers	4,5	3,3	3,5	5,7	3,7	3,6	3,5	2,7	3,5	3,8
Post og telekommunikasjon	-1,7	-3,1	-3,0	-5,2	-5,1	-5,6	-1,5	-0,5	-1,5	-1,6
Finansiell tjenesteyting	-4,3	0,9	-4,8	-4,3	-1,5	-0,0	0,7	4,2	4,0	5,2
Boligtjenester (husholdninger)	2,1	1,4	1,9	2,1	1,5	1,0	1,5	1,6	2,0	2,7
Forretningsmessig tjenesteyting	4,6	5,1	5,0	5,3	5,4	5,1	4,9	5,0	5,0	5,1
Offentlig administrasjon og forsvar	5,5	5,0	5,7	6,6	5,9	5,0	4,5	4,5	5,0	5,2
Undervisning	3,2	3,0	3,1	4,5	3,3	2,9	2,8	3,0	3,5	4,0
Helse- og sosialtjenester	4,0	5,0	4,4	4,6	5,2	5,0	4,9	5,1	4,1	5,2
Andre sosiale og personlige tjenester	2,7	3,4	3,1	3,8	4,3	3,9	2,7	2,7	2,8	3,8
Fastlands-Norge	4,2	3,4	4,0	4,3	3,9	3,8	2,7	3,4	4,2	4,4

Offentlig forvaltning	4,2	4,6	4,4	5,2	5,1	4,5	4,3	4,5	4,1	4,7
Statsforvaltningen	4,9	5,7	4,6	5,7	6,4	5,5	5,5	5,3	4,1	4,3
Sivil forvaltning	4,7	5,9	4,3	5,4	6,7	5,6	5,7	5,6	4,2	4,3
Forsvar	6,0	4,3	6,5	7,5	4,9	4,9	4,0	3,3	3,3	4,7
Kommuneforvaltningen	3,6	3,6	4,3	4,6	3,9	3,7	3,1	3,7	4,1	5,0

**Tabell 9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2 161 728	2 276 757	530 331	560 587	554 699	546 148	552 890	623 019	615 321	645 326
Jordbruk og skogbruk	13 518	15 771	7 046	3 466	3 092	687	7 796	4 196	3 561	1 006
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	15 053	13 256	3 144	4 306	4 622	3 021	2 502	3 111	3 312	2 183
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	537 050	509 737	133 133	131 540	120 060	117 370	121 264	151 042	158 483	167 574
Utvinning av råolje og naturgass	518 088	484 242	128 436	126 247	113 981	110 752	114 610	144 899	151 788	159 042
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	18 962	25 494	4 697	5 293	6 079	6 618	6 654	6 143	6 696	8 532
Bergverksdrift	3 850	4 753	796	1 124	1 366	1 273	914	1 201	1 284	2 079
Industri	186 009	201 090	43 183	48 381	52 418	50 342	45 509	52 821	53 070	56 526
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	33 322	34 989	7 730	9 039	8 762	8 569	7 718	9 941	9 396	9 468
Tekstil- og bekledningsindustri	2 693	2 570	563	729	777	677	495	621	626	550
Trelast- og trevareindustri	7 983	10 036	1 779	2 171	2 420	2 640	2 352	2 623	2 268	2 558
Treforedling	4 592	4 649	1 062	1 146	1 272	1 209	1 184	985	900	912
Forlag og grafisk industri	17 271	17 029	4 082	4 348	4 575	4 115	3 981	4 358	4 325	4 338
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	20 139	23 009	4 698	5 258	5 891	6 324	5 418	5 376	5 010	4 514
Kjemiske råvarer	7 656	9 021	1 769	2 064	2 330	2 075	2 329	2 287	2 388	2 594
Metallindustri	13 943	14 064	3 590	3 300	4 446	4 028	2 649	2 941	3 212	3 681
Verkstedindustri	49 900	54 350	11 319	12 740	13 943	13 058	12 262	15 087	16 013	17 885
Bygging av skip og oljeplattformer	21 840	25 083	5 156	5 903	6 192	6 161	5 801	6 930	7 230	8 210
Møbelindustri og annen industri	6 668	6 291	1 435	1 682	1 810	1 488	1 321	1 672	1 702	1 816
Kraftforsyning	50 862	45 822	10 636	14 274	12 800	9 182	8 832	15 007	17 373	12 070
Vannforsyning	2 110	2 355	503	504	538	573	606	639	609	600
Bygge- og anleggsvirksomhet	87 767	105 457	20 199	23 620	25 999	25 891	24 678	28 889	28 196	30 432
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	148 673	162 624	35 527	40 816	38 554	40 078	37 983	46 010	39 772	45 762
Hotell- og restaurantvirksomhet	24 108	27 582	6 711	6 397	5 652	7 022	7 641	7 267	6 218	7 651
Rørtransport	18 578	16 284	4 473	5 051	4 079	3 666	4 036	4 503	4 508	4 284
Utenriks sjøfart	30 275	36 172	8 352	7 433	8 273	8 889	10 269	8 741	9 875	10 051
Transport ellers	58 653	63 285	13 862	16 708	15 219	15 721	15 254	17 091	15 041	14 964
Post og telekommunikasjon	31 511	30 994	7 489	8 072	7 681	7 614	7 544	8 155	7 448	7 267
Finansiell tjenesteyting	71 581	80 685	17 811	18 474	18 947	19 763	20 298	21 678	20 184	22 143
Boligtjenester (husholdninger)	76 781	75 400	19 341	19 357	18 889	18 687	19 010	18 814	18 641	18 593
Forretningsmessig tjenesteyting	188 342	213 823	43 983	49 589	52 352	51 989	51 415	58 068	57 031	61 254
Offentlig administrasjon og forsvar	82 346	89 647	20 928	21 447	22 749	21 472	22 438	22 988	23 205	24 750
Undervisning	80 183	84 903	17 522	21 429	22 426	20 792	19 034	22 650	21 983	24 120
Helse- og sosialtjenester	159 994	176 276	40 735	41 198	42 921	42 926	44 991	45 440	45 642	48 072
Andre sosiale og personlige tjenester	58 970	63 715	14 456	15 281	15 648	15 921	15 559	16 587	16 317	17 158
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 575 825	1 714 564	384 372	416 563	422 286	416 224	417 320	458 734	442 455	463 416
Merverdi og investeringsavgift	172 065	188 705	44 311	45 681	44 057	45 995	47 523	51 129	47 127	48 990
Andre produktskatter, netto	66 131	69 775	16 515	17 827	16 591	17 636	17 691	17 858	17 224	18 725
Statistiske avvik	-2 681	-1 356	-330	-1 389	-233	-362	103	-864	-782	-928
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 340 310	1 457 440	323 876	354 444	361 871	352 954	352 003	390 611	378 886	396 630

Offentlig forvaltning	295 119	320 386	72 188	76 494	80 831	77 604	78 883	83 067	82 844	88 451
Statsforvaltningen	130 550	142 523	32 770	33 230	36 029	34 380	35 884	36 229	36 864	38 754
Sivil forvaltning	115 726	126 574	29 131	29 349	31 950	30 497	31 985	32 142	32 931	34 540
Forsvar	14 825	15 948	3 639	3 881	4 079	3 883	3 898	4 087	3 933	4 213
Kommuneforvaltningen	164 568	177 863	39 418	43 264	44 802	43 224	42 999	46 838	45 980	49 697

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2005-priser. Millioner kroner**

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttonasjonalprodukt¹	1 994 924	2 067 872	486 712	520 661	517 646	499 419	505 061	545 745	522 057	529 000
Jordbruk og skogbruk	13 958	15 597	7 191	3 525	3 077	856	7 630	4 033	3 382	1 231
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12 578	14 689	2 497	4 092	4 158	3 115	2 836	4 580	4 566	3 163
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	428 250	406 279	103 925	108 949	106 671	96 599	96 677	106 332	106 404	98 201
Utvinning av råolje og naturgass	410 670	386 034	99 695	104 458	101 502	91 569	91 427	101 536	101 449	92 494
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	17 581	20 246	4 230	4 491	5 169	5 030	5 251	4 796	4 954	5 707
Bergverksdrift	4 326	5 092	1 055	1 257	1 213	1 095	1 327	1 458	1 032	1 488
Industri	181 259	189 123	42 109	48 169	49 358	46 435	43 732	49 598	48 432	51 400
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	32 029	32 560	7 538	8 673	8 293	7 851	7 638	8 778	8 137	7 889
Tekstil- og bekledningsindustri	2 719	2 630	610	728	757	676	571	627	608	526
Trelast- og trevareindustri	7 903	8 135	1 756	2 141	2 184	2 086	1 811	2 055	1 807	2 018
Treforedling	5 198	4 925	1 266	1 287	1 260	1 234	1 215	1 217	1 174	1 209
Forlag og grafisk industri	17 552	17 602	4 146	4 462	4 712	4 249	4 108	4 532	4 500	4 530
Oljeraffineri, kjemisk og mineralisk industri	21 854	22 543	5 093	5 806	5 788	5 625	5 220	5 911	5 674	6 223
Kjemiske råvarer	7 011	7 060	1 695	1 769	1 825	1 718	1 732	1 786	1 744	1 877
Metallindustri	8 368	8 437	1 952	2 109	2 160	2 123	2 024	2 129	2 123	2 178
Verkstedindustri	50 843	55 420	11 620	13 640	14 520	13 540	12 612	14 748	14 692	16 284
Bygging av skip og oljeplattformer	20 640	22 510	4 866	5 566	5 788	5 562	5 211	5 949	6 108	6 729
Møbelindustri og annen industri	7 143	7 302	1 566	1 990	2 072	1 773	1 590	1 867	1 866	1 936
Kraftforsyning	38 647	42 323	7 796	9 708	11 397	9 458	10 074	11 394	12 136	10 092
Vannforsyning	2 174	2 442	526	534	555	597	626	664	637	644
Bygge- og anleggsvirksomhet	79 739	85 785	18 344	20 809	21 928	21 348	20 064	22 444	21 513	22 834
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	152 971	167 747	37 436	42 877	39 784	40 112	40 603	47 248	40 584	44 242
Hotell- og restaurantvirksomhet	23 750	25 657	6 678	6 219	5 407	6 561	7 101	6 588	5 713	6 962
Rørtransport	17 849	17 865	4 126	4 706	4 591	4 230	3 991	5 053	5 262	4 499
Utenriks sjøfart	28 134	28 272	6 750	7 229	6 726	7 478	6 793	7 275	6 925	7 320
Transport ellers	56 928	60 245	14 457	14 943	14 138	15 064	15 554	15 489	14 445	15 145
Post og telekommunikasjon	33 993	37 891	8 339	9 563	9 187	9 185	9 179	10 341	9 877	9 759
Finansiell tjenesteyting	77 746	87 208	19 617	20 627	20 821	21 169	22 279	22 938	21 167	22 172
Boligtjenester (husholdninger)	73 399	72 010	18 401	18 283	17 929	18 005	18 046	18 030	17 757	17 826
Forretningsmessig tjenesteyting	178 368	190 514	41 302	46 465	47 344	46 415	45 512	51 243	48 610	51 644
Offentlig administrasjon og forsvar	77 579	80 078	19 613	19 875	20 534	19 172	20 014	20 358	19 963	21 019
Undervisning	77 731	79 722	16 973	20 423	21 422	19 527	17 835	20 939	20 353	21 793
Helse- og sosialtjenester	153 303	159 550	38 587	38 937	39 786	39 021	40 275	40 467	40 491	41 355
Andre sosiale og personlige tjenester	57 694	59 809	13 921	14 828	14 901	14 850	14 451	15 607	15 207	15 414
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 520 691	1 615 455	371 911	399 777	399 657	391 112	397 599	427 086	403 465	418 980
Merverdi og investeringsavgift	162 626	173 002	41 503	42 426	40 848	42 411	43 255	46 488	41 970	43 866
Andre produktskatter, netto	61 921	66 417	15 566	16 217	15 871	16 705	16 705	17 135	15 628	16 931
Statistiske avvik	-0	554	-0	-0	-0	11	501	42	-0	-0
Fastlands-Norge (basisverdi).	1 296 145	1 375 482	314 843	341 134	342 938	331 985	337 138	363 421	345 867	358 184

Offentlig forvaltning	282 929	292 126	68 704	72 280	74 921	70 881	71 505	74 819	73 896	77 157
Statsforvaltningen	123 983	126 711	30 925	31 365	32 288	30 571	31 705	32 147	31 747	33 060
Sivil forvaltning	110 106	112 469	27 583	27 790	28 567	27 101	28 291	28 510	28 205	29 404
Forsvar	13 877	14 242	3 342	3 574	3 721	3 470	3 414	3 636	3 542	3 656
Kommuneforvaltningen	158 947	165 415	37 779	40 916	42 632	40 310	39 800	42 673	42 149	44 097

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoproduct etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2,5	3,7	2,4	2,0	2,5	3,5	3,8	4,8	0,9	5,9
Jordbruk og skogbruk	-0,0	11,7	1,9	-6,3	10,3	89,6	6,1	14,4	9,9	43,7
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-0,1	16,8	-9,9	11,4	22,3	20,3	13,6	11,9	9,8	1,6
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-4,3	-5,1	-4,6	-3,7	-4,6	-6,7	-7,0	-2,4	-0,3	1,7
Utvinning av råolje og naturgass	-5,2	-6,0	-5,3	-4,4	-6,1	-6,9	-8,3	-2,8	-0,1	1,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	20,6	15,2	17,3	14,4	40,0	-2,7	24,1	6,8	-4,2	13,5
Bergverksdrift	16,3	17,7	25,5	43,7	53,7	-10,6	25,7	16,0	-14,9	35,9
Industri	6,9	4,3	5,2	8,6	5,1	5,5	3,9	3,0	-1,9	10,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3,1	1,7	-0,2	4,7	2,3	1,8	1,3	1,2	-1,9	0,5
Tekstil- og bekledningsindustri	11,7	-3,2	17,0	6,7	3,9	3,7	-6,5	-13,9	-19,7	-22,2
Trelast- og trevareindustri	6,8	2,9	4,5	11,1	5,9	7,3	3,1	-4,0	-17,3	-3,3
Treforedling	16,4	-5,2	14,6	18,3	-10,2	-0,7	-4,0	-5,4	-6,8	-2,0
Forlag og grafisk industri	5,2	0,3	4,5	4,4	0,2	0,2	-0,9	1,6	-4,5	6,6
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	10,2	3,2	8,4	11,4	4,3	4,1	2,5	1,8	-2,0	10,6
Kjemiske råvarer	-9,2	0,7	-10,7	-4,8	2,7	-2,9	2,2	1,0	-4,4	9,3
Metallindustri	-32,4	0,8	-36,0	-29,9	-2,0	1,0	3,7	1,0	-1,7	2,6
Verkstedindustri	17,0	9,0	16,6	17,9	8,6	10,9	8,5	8,1	1,2	20,3
Bygging av skip og oljeplattformer	15,6	9,1	17,7	13,7	10,5	11,9	7,1	6,9	5,5	21,0
Møbelindustri og annen industri	13,7	2,2	7,6	28,0	12,5	1,5	1,5	-6,1	-9,9	9,2
Kraftforsyning	-9,2	9,5	-11,6	-18,4	-9,9	11,4	29,2	17,4	6,5	6,7
Vannforsyning	1,4	12,3	-3,3	-1,3	0,1	6,7	19,0	24,3	14,8	7,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,8	7,6	0,9	1,7	4,2	9,2	9,4	7,9	-1,9	7,0
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	8,5	9,7	7,9	11,2	11,8	8,2	8,5	10,2	2,0	10,3
Hotell- og restaurantvirksomhet	6,7	8,0	3,5	11,3	10,4	10,1	6,3	5,9	5,7	6,1
Rørtransport	0,9	0,1	3,1	-0,4	-5,4	1,6	-3,3	7,4	14,6	6,3
Utenriks sjøfart	-3,8	0,5	-3,2	1,1	0,0	0,6	0,6	0,6	3,0	-2,1
Transport ellers	3,9	5,8	3,0	4,0	6,9	5,3	7,6	3,7	2,2	0,5
Post og telekommunikasjon	6,9	11,5	6,5	13,5	12,8	15,6	10,1	8,1	7,5	6,3
Finansiell tjenesteyting	13,7	12,2	11,9	14,3	12,9	11,1	13,6	11,2	1,7	4,7
Boligtjenester (husholdninger)	-1,2	-1,9	-1,3	-1,8	-2,1	-2,2	-1,9	-1,4	-1,0	-1,0
Forretningsmessig tjenesteyting	6,5	6,8	6,4	-2,8	0,4	6,8	10,2	10,3	2,7	11,3
Offentlig administrasjon og forsvar	2,0	3,2	2,6	3,7	3,2	5,4	2,0	2,4	-2,8	9,6
Undervisning	1,7	2,6	3,6	-2,1	0,5	2,6	5,1	2,5	-5,0	11,6
Helse- og sosialtjenester	2,8	4,1	3,1	3,5	3,1	4,9	4,4	3,9	1,8	6,0
Andre sosiale og personlige tjenester	6,0	3,7	4,6	5,8	1,9	3,7	3,8	5,3	2,1	3,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	4,8	6,2	4,6	3,7	4,7	6,5	6,9	6,8	1,0	7,1
Merverdi og investeringsavgift	6,2	6,4	9,9	2,8	5,0	6,6	4,2	9,6	2,7	3,4
Andre produktskatter, netto	2,1	7,3	0,8	3,2	10,1	6,2	7,3	5,7	-1,5	1,3
Statistiske avvik	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,8	6,1	4,1	3,8	4,4	6,5	7,1	6,5	0,9	7,9

Offentlig forvaltning	2,2	3,3	2,6	1,2	1,6	3,9	4,1	3,5	-1,4	8,9
Statsforvaltningen	2,1	2,2	1,4	1,8	0,8	3,1	2,5	2,5	-1,7	8,1
Sivil forvaltning	2,5	2,1	1,7	2,1	0,6	2,9	2,6	2,6	-1,3	8,5
Forsvar	-0,7	2,6	-0,8	0,1	1,8	5,0	2,2	1,7	-4,8	5,4
Kommuneforvaltningen	2,2	4,1	3,7	0,7	2,3	4,5	5,4	4,3	-1,1	9,4

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttonasjonalprodukt¹	8,4	1,6	6,9	3,9	-0,9	0,6	0,5	6,0	10,0	11,6
Jordbruk og skogbruk	-3,2	4,4	-1,1	-2,7	1,6	47,2	4,3	5,8	4,8	1,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	19,7	-24,6	19,5	-4,6	-2,0	-33,0	-29,9	-35,4	-34,8	-28,9
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	25,4	0,0	17,9	7,1	-11,3	-3,6	-2,1	17,7	32,3	40,4
Utvinning av råolje og naturgass	26,2	-0,6	18,0	7,0	-12,2	-4,9	-2,7	18,1	33,2	42,2
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,9	16,7	16,9	10,3	24,0	24,3	14,1	8,7	14,9	13,6
Bergverksdrift	-11,0	4,9	-24,3	-10,1	15,0	23,0	-8,7	-7,9	10,4	20,2
Industri	2,6	3,6	5,1	-0,7	3,6	3,0	1,5	6,0	3,2	1,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,0	3,3	7,2	-3,0	1,2	4,1	-1,5	8,6	9,3	10,0
Tekstil- og bekledningsindustri	-1,0	-1,3	-6,0	0,2	3,2	-3,4	-6,0	-1,1	0,2	4,4
Trelast- og trevareindustri	1,0	22,1	-0,5	0,5	11,1	24,6	28,2	25,9	13,2	0,1
Treforedling	-11,6	6,8	-15,8	-7,3	8,7	12,5	16,1	-9,1	-24,0	-23,0
Forlag og grafisk industri	-1,6	-1,7	-1,5	-2,5	-2,0	-1,8	-1,6	-1,3	-1,0	-1,1
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	-7,8	10,8	-5,5	-9,8	13,6	16,6	12,5	0,4	-13,2	-35,5
Kjemiske råvarer	9,2	17,0	10,6	15,0	17,4	13,1	28,9	9,8	7,2	14,3
Metallindustri	66,6	0,0	112,8	72,0	40,6	4,3	-28,9	-11,7	-26,5	-10,9
Verkstedindustri	-1,9	-0,1	-2,5	-7,2	-5,1	-4,4	-0,2	9,5	13,5	13,9
Bygging av skip og oljeplattformer	5,8	5,3	6,3	3,9	3,2	2,9	5,0	9,8	10,7	10,1
Møbelindustri og annen industri	-6,6	-7,7	-7,3	-14,3	-12,8	-14,1	-9,4	5,9	4,4	11,7
Kraftforsyning	31,6	-17,7	38,2	37,9	-7,4	-22,3	-35,7	-10,4	27,5	23,2
Vannforsyning	-3,0	-0,6	-2,8	-4,8	-2,6	-2,4	1,1	1,9	-1,3	-2,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	10,1	11,7	10,2	10,4	10,5	10,9	11,7	13,4	10,5	9,9
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-2,8	-0,3	-5,0	-7,2	-1,6	-0,6	-1,4	2,3	1,1	3,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	1,5	5,9	2,7	1,2	3,0	5,7	7,1	7,2	4,1	2,7
Rørtransport	4,1	-12,4	2,0	6,4	-7,3	-18,0	-6,7	-17,0	-3,6	9,9
Utenriks sjøfart	7,6	18,9	14,7	14,2	0,8	40,6	22,2	16,9	15,9	15,5
Transport ellers	3,0	2,0	1,0	5,6	5,4	2,4	2,3	-1,3	-3,3	-5,3
Post og telekommunikasjon	-7,3	-11,8	-10,1	-15,6	-15,3	-16,7	-8,5	-6,6	-9,8	-10,2
Finansiell tjenesteyting	-7,9	0,5	-8,8	-7,8	-3,3	-0,8	0,3	5,5	4,8	7,0
Boligtjenester (husholdninger)	4,6	0,1	4,6	4,2	1,8	-0,2	0,2	-1,4	-0,4	0,5
Forretningsmessig tjenesteyting	5,6	6,3	6,1	6,0	6,8	5,9	6,1	6,2	6,1	5,9
Offentlig administrasjon og forsvar	6,1	5,5	6,4	7,2	7,0	5,2	5,1	4,6	4,9	5,1
Undervisning	3,2	3,2	3,0	4,5	3,4	3,1	3,4	3,1	3,2	3,9
Helse- og sosialtjenester	4,4	5,9	4,9	4,6	5,9	5,6	5,8	6,1	4,5	5,7
Andre sosiale og personlige tjenester	2,2	4,2	2,7	3,2	5,3	4,8	3,7	3,1	2,2	3,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	3,6	2,4	3,7	3,0	3,0	2,0	1,6	3,1	3,8	3,9
Merverdi og investeringsavgift	5,8	3,1	5,9	7,6	3,6	3,8	2,9	2,1	4,1	3,0
Andre produktskatter, netto	6,8	-1,6	7,7	12,9	-0,1	-0,7	-0,2	-5,2	5,4	4,8
Statistiske avvik	..	..	..	..	-61,2	..	-100,0	..	235,9	..
Fastlands-Norge (basisverdi)	3,4	2,5	3,3	2,4	2,9	1,9	1,5	3,4	3,8	4,2

Offentlig forvaltning	4,3	5,1	4,6	5,2	5,7	4,9	5,0	4,9	3,9	4,7
Statsforvaltningen	5,3	6,8	4,8	6,0	7,8	6,3	6,8	6,4	4,1	4,2
Sivil forvaltning	5,1	7,1	4,5	5,7	8,0	6,4	7,1	6,8	4,4	4,4
Forsvar	6,8	4,8	7,8	8,4	5,9	5,1	4,9	3,5	1,3	3,0
Kommuneforvaltningen	3,5	3,9	4,5	4,5	4,1	3,9	3,5	3,8	3,8	5,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i alt.	1 298 598	1 395 388	330 855	342 004	331 162	342 261	354 249	367 716	348 503	370 863
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	883 221	946 102	228 203	234 652	219 112	232 788	242 823	251 378	231 330	247 359
Konsum i husholdninger	846 292	905 818	219 045	225 222	209 001	222 891	232 834	241 091	220 400	236 720
Konsum i ideelle organisasjoner	36 929	40 284	9 158	9 430	10 111	9 897	9 988	10 287	10 929	10 639
Konsum i offentlig forvaltning.	415 377	449 286	102 652	107 352	112 050	109 472	111 427	116 338	117 173	123 503
Konsum i statsforvaltningen	216 594	232 456	54 479	55 214	58 238	56 775	58 459	58 985	60 834	63 513
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	109 822	118 906	27 759	27 986	29 580	29 140	30 171	30 016	30 679	31 876
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	106 772	113 550	26 720	27 227	28 658	27 635	28 288	28 969	30 155	31 637
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 810	31 161	7 174	7 507	7 786	7 646	7 730	7 998	7 663	8 029
Konsum i kommuneforvaltningen	198 783	216 830	48 173	52 139	53 812	52 698	52 968	57 353	56 339	59 990
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	160 475	173 925	38 447	42 208	43 433	42 442	42 040	46 010	45 211	48 252
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	38 307	42 905	9 725	9 931	10 379	10 255	10 928	11 343	11 128	11 738
Personlig konsum	1 153 519	1 238 933	294 410	304 846	292 125	304 371	315 034	327 404	307 219	327 487
Kollektivt konsum	145 079	156 455	36 445	37 158	39 037	37 890	39 216	40 312	41 283	43 375

Tabell 14. Hovedtall for konsum. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i alt.	1 263 410	1 332 839	321 341	329 381	318 988	327 225	339 019	347 608	324 284	342 124
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	864 839	920 108	223 419	227 887	214 573	226 425	236 962	242 148	219 399	233 499
Konsum i husholdninger	828 966	882 331	214 603	218 866	204 914	217 162	227 658	232 596	209 294	223 923
Konsum i ideelle organisasjoner	35 873	37 778	8 816	9 022	9 660	9 263	9 303	9 552	10 105	9 576
Konsum i offentlig forvaltning.	398 571	412 731	97 921	101 494	104 415	100 799	102 057	105 459	104 885	108 625
Konsum i statsforvaltningen	207 093	211 241	51 871	52 290	53 324	51 616	52 972	53 329	53 632	55 463
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	105 968	108 494	26 595	26 877	27 279	26 645	27 257	27 313	27 476	28 097
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	101 125	102 747	25 276	25 413	26 045	24 971	25 715	26 016	26 155	27 365
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	27 186	28 213	6 676	6 964	7 191	6 918	6 918	7 186	6 858	6 939
Konsum i kommuneforvaltningen	191 478	201 490	46 050	49 204	51 091	49 184	49 085	52 130	51 253	53 162
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	154 933	162 509	36 844	39 930	41 487	39 795	39 183	42 044	41 433	42 998
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	36 545	38 981	9 206	9 274	9 605	9 388	9 902	10 086	9 820	10 164
Personlig konsum	1 125 741	1 191 111	286 858	294 695	283 339	292 865	303 402	311 505	288 309	304 594
Kollektivt konsum	137 670	141 728	34 483	34 687	35 650	34 360	35 617	36 102	35 975	37 530

Tabell 15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i alt.	4,1	5,5	4,2	4,3	5,4	5,5	5,5	5,5	1,7	4,6
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,7	6,4	4,4	5,2	7,1	6,2	6,1	6,3	2,2	3,1
Konsum i husholdninger	4,6	6,4	4,4	5,2	7,2	6,3	6,1	6,3	2,1	3,1
Konsum i ideelle organisasjoner	6,5	5,3	5,9	5,2	4,9	4,9	5,5	5,9	4,6	3,4
Konsum i offentlig forvaltning.	2,9	3,6	3,7	2,3	2,2	3,9	4,2	3,9	0,4	7,8
Konsum i statsforvaltningen	1,7	2,0	1,6	1,5	1,4	2,5	2,1	2,0	0,6	7,5
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	0,8	2,4	0,6	-0,0	2,3	3,1	2,5	1,6	0,7	5,5
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,6	1,6	2,7	3,1	0,5	1,8	1,7	2,4	0,4	9,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,3	3,8	-1,2	1,2	3,8	4,6	3,6	3,2	-4,6	0,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,4	5,2	6,1	3,3	3,0	5,5	6,6	5,9	0,3	8,1
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	4,8	4,9	6,7	3,2	2,9	5,1	6,3	5,3	-0,1	8,0
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	2,5	6,7	3,6	3,4	3,1	7,3	7,6	8,8	2,2	8,3
Personlig konsum	4,3	5,8	4,4	4,5	6,0	5,8	5,8	5,7	1,8	4,0
Kollektivt konsum	2,6	2,9	2,9	3,2	1,2	3,3	3,3	4,1	0,9	9,2

Tabell 16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i alt.	2,8	1,9	2,6	3,3	2,2	1,8	1,5	1,9	3,5	3,6
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	0,7	1,8	2,5	1,0	0,7	0,3	0,8	3,3	3,0
Konsum i husholdninger	2,1	0,6	1,8	2,4	0,8	0,5	0,2	0,7	3,2	3,0
Konsum i ideelle organisasjoner	2,9	3,6	3,5	4,2	4,0	4,0	3,4	3,0	3,3	4,0
Konsum i offentlig forvaltning.	4,2	4,5	4,3	5,1	4,9	4,4	4,1	4,3	4,1	4,7
Konsum i statsforvaltningen	4,6	5,2	4,2	5,4	5,9	5,1	5,1	4,7	3,9	4,1
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,6	5,8	3,1	4,1	5,7	5,7	6,0	5,5	3,0	3,7
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	5,6	4,7	5,3	6,7	6,1	4,6	4,1	3,9	4,8	4,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	6,0	4,2	6,5	7,5	4,8	4,9	4,0	3,3	3,2	4,7
Konsum i kommuneforvaltningen	3,8	3,7	4,4	4,8	3,9	3,7	3,2	3,8	4,4	5,3
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	3,6	3,3	4,2	4,6	3,5	3,3	2,8	3,5	4,2	5,2
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	4,8	5,0	5,3	6,0	5,3	5,1	4,5	5,0	4,9	5,7
Personlig konsum	2,5	1,5	2,3	2,9	1,8	1,5	1,2	1,6	3,4	3,5
Kollektivt konsum	5,4	4,8	5,3	6,5	5,9	4,7	4,2	4,2	4,8	4,8

Tabell 17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger	846 292	905 818	219 045	225 222	209 001	222 891	232 834	241 091	220 400	236 720
Matvarer (IV)	94 515	101 224	24 172	24 908	23 537	25 275	25 337	27 076	25 048	27 201
Alkoholfrie drikkevarer (IV)	14 475	15 688	3 745	3 724	3 645	3 982	3 953	4 109	3 881	4 295
Alkoholholdige drikkevarer (IV)	18 585	19 750	4 787	5 339	4 203	4 984	4 936	5 627	4 465	5 196
Tobakk (IV)	15 288	15 828	3 693	3 860	3 911	4 063	3 816	4 039	4 088	4 611
Klær og sko (HV)	44 079	47 935	10 773	13 540	9 958	11 834	11 736	14 407	9 863	12 430
Reparasjon av klær og sko mv. (T)	660	703	166	169	171	175	177	179	185	190
Husleie (T)	117 510	121 099	29 615	29 788	29 737	30 062	30 536	30 764	30 720	31 272
Materialer for reparasjoner i leid bolig (IV)	1 859	2 039	514	496	403	547	552	537	418	587
Tjenester i tilknytning til bolig (T)	12 379	12 979	3 120	3 122	3 151	3 211	3 265	3 352	3 389	3 458
Elektrisitet (IV)	32 020	27 048	5 536	9 723	8 697	5 078	4 413	8 860	10 834	6 113
Brensel og fjernvarme (IV)	4 426	4 566	933	1 130	1 192	978	956	1 440	1 380	1 035
Rep. av hush. utstyr og lønnet husarb. (T)	2 425	2 611	612	621	630	650	661	671	678	699
Møbler og hvitevarer (V)	27 306	29 442	6 891	8 367	6 733	6 517	7 446	8 746	6 847	6 832
Div. husholdningsartikler og utstyr (IV, HV, V)	20 567	22 142	5 184	5 923	4 862	5 425	5 487	6 368	5 093	5 783
Legemidler, briller, ortopedisk utstyr (V)	9 987	10 551	2 438	2 800	2 363	2 699	2 554	2 935	2 401	2 824
Helsetjenester (T)	14 301	15 378	3 604	3 634	3 782	3 813	3 876	3 907	4 068	4 128
Kjøp av egne transportmidler (V)	43 071	51 480	11 608	10 650	12 509	12 913	13 566	12 493	11 547	12 826
Reservedeler mv. (HV)	4 735	5 315	1 146	1 497	1 195	1 184	1 304	1 632	1 230	1 273
Bensin og oljer (IV)	25 602	24 939	7 191	5 856	5 552	6 615	6 796	5 976	5 848	6 831
Lokal- og fjerntransport (T)	23 742	25 441	5 968	6 044	6 060	6 540	6 462	6 378	6 127	5 997
Andre tj. tilkn. transport (T)	23 707	26 160	5 838	6 595	5 998	6 560	6 502	7 100	6 549	6 968
Teleutstyr (V)	3 085	3 384	763	968	735	778	842	1 028	747	802
Post- og teletjenester (T)	22 989	22 643	5 669	6 236	5 421	5 559	5 600	6 062	5 757	5 794
Foto- og IT-utstyr (V)	13 131	14 379	3 241	4 161	3 129	3 271	3 567	4 411	3 176	3 384
Varig fritidsutstyr (V)	16 247	17 818	4 005	5 174	3 845	4 072	4 419	5 482	3 891	4 189
Bøker, fritidsartikler (IV, HV)	32 384	35 845	8 434	9 637	7 605	8 429	9 208	10 602	7 860	8 839
Fritidstjenester (T)	42 777	46 268	12 017	10 203	10 523	11 513	13 104	11 128	11 457	12 077
Utdanning (T)	4 569	4 862	1 042	1 236	1 267	1 165	1 113	1 318	1 307	1 323
Hotell- og restauranttjenester (T)	48 038	53 993	13 213	12 959	11 249	13 720	14 694	14 330	12 540	15 345
Personlige varer (IV, HV, V)	16 536	18 075	4 092	4 773	3 848	4 606	4 429	5 192	3 987	4 855
Personlige tjenester (T)	24 811	26 809	6 214	6 376	6 393	6 867	6 724	6 825	6 815	7 464
Forsikring (T)	10 819	11 133	2 739	2 743	2 718	2 756	2 823	2 836	2 856	2 962
Finansielle og juridiske tjenester (T)	29 828	34 558	7 354	7 770	8 140	8 390	8 622	9 407	8 851	9 465
Husholdningenes kjøp i utlandet	53 948	59 388	19 972	10 968	10 654	15 762	20 984	11 988	11 661	17 214
Utlendingers kjøp i Norge	-24 113	-25 654	-7 243	-5 768	-4 814	-7 100	-7 625	-6 115	-5 163	-7 540
Varekonsum ¹	437 901	467 448	109 144	122 526	107 921	113 251	115 315	130 961	112 604	119 905
Tjenestekonsum ¹	378 556	404 636	97 172	97 496	95 240	100 979	104 160	104 257	101 298	107 141
Boligtjenester	129 889	134 078	32 735	32 910	32 888	33 273	33 801	34 116	34 109	34 730
Andre tjenester	248 667	270 558	64 437	64 586	62 352	67 706	70 359	70 141	67 189	72 411

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 18. Konsum i husholdninger. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger	828 966	882 331	214 603	218 866	204 914	217 162	227 658	232 596	209 294	223 923
Matvarer (IV)	93 306	97 495	23 796	24 521	22 953	24 368	24 172	26 002	23 656	25 209
Alkohol frie drikkevarer (IV)	14 105	14 627	3 585	3 603	3 465	3 754	3 629	3 779	3 554	3 868
Alkoholholdige drikkevarer (IV)	18 317	19 314	4 699	5 229	4 106	4 878	4 831	5 500	4 278	4 955
Tobakk (IV)	14 890	15 042	3 587	3 747	3 735	3 869	3 624	3 813	3 749	4 218
Klær og sko (HV)	45 778	52 481	11 660	13 718	11 118	12 663	13 353	15 348	11 359	13 728
Reparasjon av klær og sko mv. (T)	638	654	160	161	162	163	164	165	166	167
Husleie (T)	114 953	116 675	28 939	28 971	28 802	29 079	29 376	29 418	29 154	29 421
Materialer for reparasjoner i leid bolig (IV)	1 829	1 880	506	482	386	505	505	485	374	518
Tjenester i tilknytning til bolig (T)	12 009	12 344	3 012	3 011	3 016	3 066	3 115	3 147	3 149	3 201
Elektrisitet (IV)	25 290	26 371	4 188	6 866	8 296	5 534	5 015	7 525	8 375	5 771
Brensel og fjernvarme (IV)	4 101	4 248	853	1 063	1 153	922	898	1 274	1 120	769
Rep. av hush. utstyr og lønnet husarb. (T)	2 356	2 414	591	594	598	602	605	609	613	617
Møbler og hvitevarer (V)	27 651	29 213	7 044	8 420	6 745	6 445	7 432	8 591	6 767	6 653
Div. husholdningsartikler og utstyr (IV, HV, V)	20 657	21 835	5 200	5 919	4 848	5 363	5 399	6 225	4 877	5 451
Legemidler, briller, ortopedisk utstyr (V)	10 066	10 481	2 463	2 811	2 349	2 680	2 539	2 914	2 345	2 761
Helsetjenester (T)	13 418	13 929	3 364	3 376	3 478	3 481	3 479	3 491	3 568	3 585
Kjøp av egne transportmidler (V)	42 791	50 957	11 518	10 612	12 390	12 751	13 408	12 408	11 280	12 514
Reservedeler mv. (HV)	4 574	5 037	1 104	1 432	1 132	1 125	1 234	1 546	1 149	1 177
Bensin og oljer (IV)	23 668	22 509	6 379	5 636	5 301	5 891	6 036	5 281	4 978	5 521
Lokal- og fjerntransport (T)	22 892	23 864	5 683	5 755	5 711	6 151	6 012	5 991	5 614	5 608
Andre tj. tilkn. transport (T)	22 733	23 599	5 546	6 251	5 561	5 962	5 813	6 263	5 634	5 913
Teleutstyr (V)	2 139	2 131	566	576	375	442	529	786	683	654
Post- og teletjenester (T)	23 715	24 583	5 947	6 728	5 850	6 002	6 057	6 674	6 404	6 459
Foto- og IT-utstyr (V)	14 202	16 542	3 520	4 620	3 534	3 714	4 143	5 150	3 830	4 228
Varig fritidsutstyr (V)	17 168	19 430	4 234	5 574	4 161	4 398	4 817	6 055	4 362	4 682
Bøker, fritidsartikler (IV, HV)	31 876	34 618	8 276	9 482	7 391	8 202	8 941	10 084	7 453	8 332
Fritidstjenester (T)	41 368	43 466	11 636	9 671	9 934	10 824	12 390	10 318	10 514	10 901
Utdanning (T)	4 462	4 642	1 016	1 190	1 219	1 116	1 061	1 246	1 236	1 243
Hotell- og restauranttjenester (T)	46 532	50 115	12 784	12 402	10 650	12 805	13 547	13 113	11 296	13 608
Personlige varer (IV, HV, V)	16 390	17 470	4 037	4 693	3 759	4 462	4 266	4 983	3 741	4 501
Personlige tjenester (T)	23 879	24 606	5 913	6 038	6 023	6 299	6 107	6 177	6 138	6 479
Forsikring (T)	10 795	11 039	2 732	2 731	2 703	2 738	2 802	2 796	2 785	2 855
Finansielle og juridiske tjenester (T)	31 301	35 620	7 771	8 305	8 534	8 587	8 971	9 529	8 859	9 152
Husholdningenes kjøp i utlandet	52 544	57 331	19 293	10 263	10 114	15 037	20 557	11 623	10 989	16 031
Utlendingers kjøp i Norge	-23 426	-24 232	-6 999	-5 583	-4 637	-6 716	-7 167	-5 712	-4 755	-6 824
Varekonsum ¹	428 799	461 680	107 215	119 002	107 196	111 966	114 769	127 749	107 929	115 509
Tjenestekonsum ¹	371 049	387 552	95 094	95 184	92 241	96 875	99 499	98 936	95 131	99 208
Boligtjenester	126 961	129 019	31 951	31 982	31 818	32 146	32 491	32 565	32 304	32 622
Andre tjenester	244 087	258 532	63 143	63 202	60 423	64 730	67 008	66 372	62 828	66 586

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger	4,6	6,4	4,4	5,2	7,2	6,3	6,1	6,3	2,1	3,1
Matvarer (IV)	3,9	4,5	4,7	3,4	6,5	4,0	1,6	6,0	3,1	3,5
Alkohol frie drikkevarer (IV)	2,5	3,7	2,8	1,8	5,9	3,0	1,2	4,9	2,6	3,0
Alkoholholdige drikkevarer (IV)	6,0	5,4	4,4	5,6	12,5	3,0	2,8	5,2	4,2	1,6
Tobakk (IV)	-1,9	1,0	-4,0	3,0	-0,2	1,5	1,0	1,8	0,4	9,0
Klær og sko (HV)	8,3	14,6	9,1	12,3	18,0	15,4	14,5	11,9	2,2	8,4
Reparasjon av klær og sko mv. (T)	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Husleie (T)	1,4	1,5	1,4	1,2	1,5	1,5	1,5	1,5	1,2	1,2
Materialer for reparasjoner i leid bolig (IV)	3,4	2,8	4,4	4,7	7,7	4,6	-0,3	0,5	-3,0	2,6
Tjenester i tilknytning til bolig (T)	0,5	2,8	0,5	0,5	1,0	2,2	3,4	4,5	4,4	4,4
Elektrisitet (IV)	-1,4	4,3	-9,1	-7,0	-6,5	3,1	19,7	9,6	0,9	4,3
Brensel og fjernvarme (IV)	14,9	3,6	11,2	10,7	-5,3	-4,6	5,2	19,9	-2,9	-16,7
Rep. av hush. utstyr og lønnet husarb. (T)	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Møbler og hvitevarer (V)	8,9	5,7	8,5	9,8	8,0	8,5	5,5	2,0	0,3	3,2
Div. husholdningsartikler og utstyr (IV, HV, V)	4,7	5,7	4,5	5,2	7,4	6,7	3,8	5,2	0,6	1,6
Legemidler, briller, ortopedisk utstyr (V)	3,5	4,1	3,0	2,4	6,9	3,3	3,1	3,6	-0,2	3,0
Helsetjenester (T)	0,8	3,8	1,5	1,2	4,2	4,2	3,4	3,4	2,6	3,0
Kjøp av egne transportmidler (V)	0,2	19,1	0,2	2,9	31,5	13,5	16,4	16,9	-9,0	-1,9
Reservedeler mv. (HV)	11,3	10,1	9,7	11,4	13,1	8,4	11,8	8,0	1,4	4,6
Bensin og oljer (IV)	-4,2	-4,9	-4,6	-5,4	-4,1	-3,8	-5,4	-6,3	-6,1	-6,3
Lokal- og fjerntransport (T)	6,5	4,2	6,1	3,9	4,1	3,1	5,8	4,1	-1,7	-8,8
Andre tj. tilkn. transport (T)	9,5	3,8	8,9	13,9	8,0	3,0	4,8	0,2	1,3	-0,8
Teleutstyr (V)	-17,6	-0,4	-10,4	-17,7	-25,8	-10,3	-6,5	36,4	82,3	48,1
Post- og teletjenester (T)	6,7	3,7	7,0	16,9	5,5	9,2	1,8	-0,8	9,5	7,6
Foto- og IT-utstyr (V)	18,1	16,5	17,0	19,9	19,3	19,7	17,7	11,5	8,4	13,8
Varig fritidsutstyr (V)	15,0	13,2	14,6	16,8	15,5	17,0	13,8	8,6	4,8	6,5
Bøker, fritidsartikler (IV, HV)	2,7	8,6	2,3	4,2	8,8	11,9	8,0	6,4	0,8	1,6
Fritidstjenester (T)	1,7	5,1	1,8	1,7	3,6	3,3	6,5	6,7	5,8	0,7
Utdanning (T)	0,9	4,0	-0,5	3,3	2,1	5,2	4,4	4,7	1,4	11,4
Hotell- og restauranttjenester (T)	7,0	7,7	4,1	11,0	10,2	9,6	6,0	5,7	6,1	6,3
Personlige varer (IV, HV, V)	3,5	6,6	3,1	3,6	7,1	7,5	5,7	6,2	-0,5	0,9
Personlige tjenester (T)	2,4	3,0	3,7	-0,3	3,7	2,9	3,3	2,3	1,9	2,8
Forsikring (T)	3,4	2,3	3,7	3,1	1,9	2,2	2,6	2,4	3,0	4,3
Finansielle og juridiske tjenester (T)	11,2	13,8	9,6	10,7	12,9	12,1	15,4	14,7	3,8	6,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,1	9,1	12,5	13,3	11,3	8,2	6,5	13,3	8,7	6,6
Utlendingers kjøp i Norge	4,0	3,4	4,2	10,8	5,3	4,3	2,4	2,3	2,5	1,6
Varekonsum ¹	4,1	7,7	3,7	4,9	9,0	7,4	7,0	7,3	0,7	3,2
Tjenestekonsum ¹	4,1	4,4	3,6	5,2	4,7	4,5	4,6	3,9	3,1	2,4
Boligtjenester	1,3	1,6	1,3	1,2	1,4	1,5	1,7	1,8	1,5	1,5
Andre tjenester	5,6	5,9	4,9	7,3	6,5	6,1	6,1	5,0	4,0	2,9

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Konsum i husholdninger	2,1	0,6	1,8	2,4	0,8	0,5	0,2	0,7	3,2	3,0
Matvarer (IV)	1,3	2,5	1,0	1,8	2,1	2,1	3,2	2,5	3,3	4,0
Alkoholfree drikkevarer (IV)	2,6	4,5	3,9	3,8	3,6	4,9	4,3	5,2	3,8	4,7
Alkoholholdige drikkevarer (IV)	1,5	0,8	1,8	2,0	1,6	1,2	0,3	0,2	1,9	2,7
Tobakk (IV)	2,7	2,5	2,9	2,9	2,6	2,3	2,3	2,8	4,1	4,1
Klær og sko (HV)	-3,7	-5,1	-5,8	-4,7	-5,7	-5,1	-4,9	-4,9	-3,1	-3,1
Reparasjon av klær og sko mv. (T)	3,5	3,9	3,6	4,1	3,4	4,3	4,3	3,7	5,3	5,6
Husleie (T)	2,2	1,5	2,1	2,2	1,7	1,2	1,6	1,7	2,1	2,8
Materialer for reparasjoner i leid bolig (IV)	1,6	6,7	1,6	2,6	3,8	7,1	7,8	7,6	7,0	4,5
Tjenester i tilknytning til bolig (T)	3,1	2,0	3,5	3,3	2,1	1,9	1,2	2,7	3,0	3,2
Elektrisitet (IV)	26,6	-19,0	31,4	35,2	-7,7	-26,4	-33,4	-16,9	23,4	15,4
Brensel og fjernvarme (IV)	7,9	-0,4	8,1	2,2	-3,7	-2,9	-2,7	6,3	19,2	27,1
Rep. av hush. utstyr og lønnet husarb. (T)	2,9	5,1	3,2	3,4	4,4	5,1	5,3	5,4	5,0	4,9
Møbler og hvitevarer (V)	-1,2	2,1	-2,2	-0,9	1,2	2,0	2,4	2,4	1,4	1,5
Div. husholdningsartikler og utstyr (IV, HV, V)	-0,4	1,8	0,1	0,1	1,0	2,1	1,9	2,2	4,1	4,9
Legemidler, briller, ortopedisk utstyr (V)	-0,8	1,5	-1,4	0,1	1,1	2,0	1,6	1,1	1,8	1,5
Helsetjenester (T)	6,6	3,6	5,8	5,7	3,2	3,2	4,0	4,0	4,9	5,2
Kjøp av egne transportmidler (V)	0,7	0,4	0,8	0,6	0,5	0,3	0,4	0,3	1,4	1,2
Reservedeler mv. (HV)	3,5	1,9	3,3	3,7	3,0	2,4	1,8	1,0	1,5	2,8
Bensin og oljer (IV)	8,2	2,4	7,7	2,2	0,1	1,5	-0,1	8,9	12,2	10,2
Lokal- og fjerntransport (T)	3,7	2,8	4,7	4,5	3,8	3,6	2,4	1,4	2,8	0,6
Andre tj. tilkn. transport (T)	4,3	6,3	4,0	4,0	5,2	6,2	6,2	7,5	7,8	7,1
Teleutstyr (V)	44,2	10,1	32,7	46,4	49,2	25,7	18,1	-22,1	-44,2	-30,4
Post- og teletjenester (T)	-3,1	-5,0	-4,8	-7,5	-7,6	-7,9	-3,0	-2,0	-3,0	-3,2
Foto- og IT-utstyr (V)	-7,5	-6,0	-6,8	-7,8	-7,0	-6,1	-6,5	-4,9	-6,4	-9,1
Varig fritidsutstyr (V)	-5,4	-3,1	-5,1	-5,5	-4,1	-3,2	-3,0	-2,5	-3,5	-3,4
Bøker, fritidsartikler (IV, HV)	1,6	1,9	1,7	1,6	2,1	0,8	1,1	3,4	2,5	3,2
Fritidstjenester (T)	3,4	2,9	3,1	4,4	4,1	3,1	2,4	2,2	2,9	4,2
Utdanning (T)	2,4	2,3	2,5	2,5	2,6	2,5	2,3	1,8	1,8	2,0
Hotell- og restauranttjenester (T)	3,2	4,4	4,1	3,7	3,4	4,4	4,9	4,6	5,1	5,3
Personlige varer (IV, HV, V)	0,9	2,5	1,7	2,1	2,5	2,8	2,4	2,4	4,1	4,5
Personlige tjenester (T)	3,9	4,9	4,7	4,8	5,1	5,0	4,8	4,6	4,6	5,7
Forsikring (T)	0,2	0,6	0,0	0,3	0,3	0,7	0,5	1,0	2,0	3,1
Finansielle og juridiske tjenester (T)	-4,7	1,8	-5,2	-4,5	-0,8	0,8	1,6	5,5	4,8	5,9
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,7	0,9	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4	-3,5	0,7	2,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	2,9	3,2	2,6	2,2	2,7	2,8	3,6	4,6	4,5
Varekonsum ¹	2,1	-0,9	1,6	2,3	-0,5	-1,2	-1,3	-0,4	3,6	2,6
Tjenestekonsum ¹	2,0	2,3	2,0	1,9	1,9	2,1	2,4	2,9	3,1	3,6
Boligtjenester	2,3	1,6	2,2	2,3	1,7	1,3	1,5	1,8	2,2	2,9
Andre tjenester	1,9	2,7	1,9	1,7	2,1	2,5	2,9	3,4	3,6	4,0

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	409 130	473 109	101 681	114 428	104 436	114 151	119 784	134 739	121 092	127 098
Bygg og anlegg	207 971	235 628	50 376	58 676	55 606	57 924	57 764	64 333	59 723	60 233
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	45 395	53 700	11 848	12 225	11 524	13 501	14 414	14 260	12 362	15 463
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	32 887	44 344	9 812	10 164	7 369	10 659	12 569	13 747	13 033	13 703
Skip og båter	21 160	29 706	5 119	2 804	5 431	4 874	8 359	11 042	8 284	6 663
Transportmidler	14 996	17 480	3 384	4 636	4 078	4 406	4 005	4 991	5 819	5 358
Maskiner og utstyr	86 721	92 250	21 141	25 923	20 427	22 786	22 672	26 365	21 870	25 678
Jordbruk og skogbruk	6 991	7 003	2 027	1 642	1 200	2 128	2 056	1 618	1 240	2 203
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 403	1 820	302	496	314	440	530	536	1 079	553
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	90 216	103 500	24 315	25 907	20 759	26 125	28 098	28 518	25 306	29 139
Utvinning av råolje og naturgass.	90 179	104 670	23 799	25 557	21 100	25 938	28 785	28 847	25 615	29 465
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	37	-1 170	516	350	-341	187	-687	-329	-309	-326
Bergverksdrift	808	869	325	277	152	155	163	400	304	315
Industri	23 854	29 941	6 076	8 218	4 883	6 862	7 782	10 414	7 081	9 116
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4 041	3 803	1 063	1 210	688	888	934	1 294	1 055	1 307
Tekstil- og bekledningsindustri	222	252	95	34	45	67	63	78	76	54
Trelast- og trevareindustri	803	1 029	280	203	189	199	342	300	197	354
Treforedling	1 145	1 449	233	438	242	459	340	408	188	210
Forlag og grafisk industri	1 268	977	374	353	216	269	188	304	271	293
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri.	5 450	5 548	1 363	1 918	1 173	1 352	1 475	1 547	1 148	1 189
Kjemiske råvarer.	2 414	4 025	498	873	351	807	1 149	1 718	1 377	2 272
Metallindustri	1 778	2 706	343	810	470	532	700	1 004	561	941
Verkstedindustri	5 060	7 596	1 357	1 848	1 164	1 738	1 974	2 720	1 720	1 967
Bygging av skip og oljeplattformer.	1 158	1 866	356	353	237	354	438	837	367	366
Møbelindustri og annen industri	515	691	112	179	109	199	179	204	120	162
Kraftforsyning	11 142	13 265	3 011	3 723	2 144	3 209	3 520	4 392	2 546	4 255
Vannforsyning	2 370	2 269	585	677	458	559	588	664	438	516
Bygge- og anleggsvirksomhet	7 119	7 644	1 571	1 868	1 883	2 061	1 843	1 857	2 017	2 316
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	15 624	16 488	3 711	4 719	3 959	4 012	4 010	4 507	4 147	4 441
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 347	2 688	606	573	552	695	680	761	724	696
Rørtransport	5 298	3 243	2 017	994	670	1 094	1 194	285	416	821
Utenriks sjøfart	16 945	23 873	4 755	2 913	4 829	4 370	7 687	6 987	6 983	5 986
Transport ellers	9 006	13 920	2 650	1 728	3 304	3 199	3 146	4 271	5 329	4 290
Post og telekommunikasjon	5 527	4 374	1 306	1 313	1 202	1 052	1 059	1 059	971	875
Finansiell tjenesteyting	4 406	4 757	1 083	1 128	1 180	1 162	1 187	1 227	1 308	1 268
Boligtjenester (husholdninger)	92 608	105 310	22 041	25 048	26 704	26 227	25 300	27 079	26 913	24 728
Forretningsmessig tjenesteyting	46 024	55 302	10 548	13 062	13 608	12 770	13 990	14 935	15 770	14 943
Offentlig administrasjon og forsvar.	28 602	31 805	5 895	7 486	6 994	7 134	6 521	11 156	7 817	8 339
Undervisning	11 370	13 217	2 638	3 224	2 633	3 317	3 144	4 122	3 225	3 721
Helse- og sosialtjenester	15 946	18 352	3 608	5 842	3 804	4 348	4 376	5 824	3 873	4 794
Andre sosiale og personlige tjenester	11 524	13 469	2 613	3 590	3 203	3 230	2 907	4 128	3 603	3 782
Fastlands-Norge	296 671	342 493	70 594	84 615	78 178	82 561	82 805	98 949	88 387	91 152

Offentlig forvaltning	60 660	69 174	13 110	18 420	14 668	16 271	15 112	23 123	16 180	18 543
Statsforvaltningen	31 302	34 177	6 247	8 684	7 099	7 441	7 007	12 630	7 230	8 178
Sivil forvaltning	24 351	27 120	5 673	7 184	6 106	6 565	6 147	8 302	6 241	7 183
Forsvar	6 951	7 057	574	1 500	993	876	860	4 328	989	995
Kommuneforvaltningen	29 358	34 997	6 863	9 736	7 569	8 830	8 105	10 493	8 950	10 365

Tabell 22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	392 400	428 803	97 008	107 663	95 642	103 219	108 240	121 703	106 514	110 604
Bygg og anlegg	197 218	207 218	47 635	54 717	50 063	51 201	50 542	55 412	50 348	50 108
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	43 063	47 045	11 006	11 196	10 333	11 750	12 494	12 468	10 441	12 755
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	31 098	39 820	9 193	9 410	6 732	9 541	11 174	12 373	11 320	11 808
Skip og båter	21 888	28 661	5 007	3 286	4 991	4 577	8 145	10 948	7 899	6 373
Transportmidler	13 361	16 074	3 130	3 788	3 750	3 964	3 716	4 644	5 394	4 761
Maskiner og utstyr	85 771	89 985	21 037	25 266	19 773	22 185	22 170	25 858	21 112	24 799
Jordbruk og skogbruk	6 772	6 505	1 959	1 569	1 127	1 973	1 890	1 515	1 131	1 972
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 339	1 675	286	463	272	409	497	496	1 004	505
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	85 782	91 721	22 906	23 941	18 782	23 128	24 555	25 255	21 610	24 462
Utvinning av råolje og naturgass.	86 040	93 326	22 457	23 763	19 186	23 119	25 400	25 620	21 983	24 934
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	-259	-1 605	449	178	-403	9	-845	-366	-373	-473
Bergverksdrift	779	820	316	261	143	144	153	380	273	289
Industri	23 163	28 372	5 926	7 869	4 659	6 522	7 415	9 776	6 558	8 378
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3 927	3 626	1 037	1 153	656	842	892	1 236	993	1 221
Tekstil- og bekledningsindustri	218	246	93	33	43	64	62	76	73	50
Trelast- og trevareindustri	784	988	275	194	181	191	331	285	187	333
Treforedling	1 123	1 389	230	425	230	440	326	393	179	196
Forlag og grafisk industri	1 244	936	369	341	206	258	182	291	254	277
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri. . .	5 241	5 289	1 305	1 838	1 122	1 295	1 417	1 454	1 065	1 092
Kjemiske råvarer.	2 330	3 698	483	830	328	745	1 069	1 556	1 210	1 975
Metallindustri	1 743	2 606	340	784	451	511	677	966	535	897
Verktedindustri	4 928	7 210	1 336	1 764	1 113	1 656	1 884	2 557	1 615	1 854
Bygging av skip og oljeplattformer.	1 126	1 735	348	336	225	332	407	770	335	333
Møbelindustri og annen industri	500	650	109	171	103	187	169	192	111	150
Kraftforsyning	10 792	12 193	2 934	3 549	1 977	2 947	3 242	4 027	2 289	3 840
Vannforsyning	2 251	2 006	553	633	412	494	514	585	369	429
Bygge- og anleggsvirksomhet	6 843	7 307	1 533	1 732	1 802	1 955	1 775	1 775	1 883	2 150
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	14 889	15 371	3 584	4 345	3 719	3 731	3 763	4 159	3 745	4 012
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 257	2 482	586	541	515	642	632	693	644	626
Rørtransport	4 759	2 490	1 788	796	518	802	939	231	341	684
Utenriks sjøfart	16 381	22 361	4 661	2 482	4 419	3 942	7 181	6 820	6 605	5 554
Transport ellers	9 732	13 511	2 552	2 459	3 087	3 073	3 193	4 158	5 116	4 059
Post og telekommunikasjon	5 439	4 200	1 292	1 263	1 152	1 011	1 019	1 018	916	821
Finansiell tjenesteyting	4 194	4 312	1 038	1 035	1 083	1 055	1 079	1 095	1 140	1 095
Boligtjenester (husholdninger)	87 862	92 692	20 846	23 357	24 043	23 180	22 142	23 327	22 689	20 563
Forretningsmessig tjenesteyting	44 266	50 711	10 108	12 375	12 610	11 785	12 920	13 396	13 895	13 169
Offentlig administrasjon og forsvar.	27 657	29 101	5 633	7 069	6 416	6 471	5 866	10 348	6 854	7 236
Undervisning	10 916	12 100	2 529	3 041	2 445	3 045	2 854	3 757	2 886	3 285
Helse- og sosialtjenester	15 297	16 663	3 469	5 519	3 510	3 967	3 971	5 215	3 416	4 189
Andre sosiale og personlige tjenester	11 031	12 210	2 508	3 365	2 950	2 943	2 639	3 679	3 153	3 288
Fastlands-Norge	285 479	312 231	67 653	80 445	71 922	75 346	75 565	89 398	77 959	79 905

Offentlig forvaltning	58 312	62 855	12 531	17 359	13 458	14 757	13 588	21 052	14 177	16 079
Statsforvaltningen	30 283	31 326	5 978	8 221	6 529	6 765	6 323	11 708	6 387	7 133
Sivil forvaltning	23 333	24 457	5 415	6 811	5 583	5 923	5 501	7 451	5 441	6 181
Forsvar	6 950	6 868	563	1 411	946	842	822	4 258	945	952
Kommuneforvaltningen	28 029	31 529	6 552	9 138	6 929	7 991	7 265	9 344	7 790	8 947

Tabell 23. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	7,3	9,3	10,4	1,6	7,9	4,2	11,6	13,0	11,4	7,2
Bygg og anlegg	9,7	5,1	9,1	7,2	7,2	6,3	6,1	1,3	0,6	-2,1
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	-7,0	9,2	-4,2	-16,1	5,1	6,5	13,5	11,4	1,0	8,6
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	24,5	28,0	31,0	21,0	31,5	29,4	21,5	31,5	68,2	23,8
Skip og båter	44,4	30,9	230,1	-41,8	1,0	-47,1	62,7	233,2	58,3	39,2
Transportmidler	-3,6	20,3	-7,3	-1,6	14,7	24,9	18,7	22,6	43,8	20,1
Maskiner og utstyr	0,4	4,9	1,1	3,6	5,3	7,2	5,4	2,3	6,8	11,8
Jordbruk og skogbruk	1,8	-3,9	0,4	1,2	-5,0	-4,1	-3,5	-3,4	0,3	-0,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2,3	25,1	-30,1	-14,9	86,6	-7,6	73,5	7,1	268,4	23,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	11,1	6,9	20,5	2,2	5,1	9,8	7,2	5,5	15,1	5,8
Utvinning av råolje og naturgass.	10,0	8,5	17,2	4,2	3,2	8,9	13,1	7,8	14,6	7,8
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	..	..	..	-70,7	..	..	..	..	..	..
Bergverksdrift	-10,0	5,2	46,5	25,5	133,2	2,7	-51,6	45,4	91,2	100,2
Industri	9,0	22,5	21,2	0,2	11,3	25,9	25,1	24,2	40,8	28,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	13,0	-7,7	40,3	0,7	-8,6	-17,4	-14,0	7,2	51,4	45,0
Tekstil- og bekledningsindustri	78,5	12,8	377,5	-22,0	-12,3	52,5	-33,8	131,8	68,0	-22,6
Trelast- og trevareindustri	-21,4	26,0	-10,1	-40,5	31,5	8,0	20,2	46,8	3,3	74,7
Treforedling	32,6	23,7	5,1	48,1	0,4	84,1	41,9	-7,6	-22,2	-55,5
Forlag og grafisk industri	-7,3	-24,7	6,3	-17,0	-32,1	11,7	-50,7	-14,7	23,2	7,4
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri. . .	85,7	0,9	93,7	69,1	28,2	5,9	8,6	-20,9	-5,0	-15,7
Kjemiske råvarer.	-41,5	58,7	-39,0	-47,3	-23,5	26,8	121,2	87,5	269,2	165,0
Metallindustri.	-26,0	49,6	-30,9	-27,9	64,2	48,8	99,3	23,2	18,5	75,5
Verkstedindustri	32,3	46,3	38,2	29,5	30,5	69,8	41,0	45,0	45,2	11,9
Bygging av skip og oljeplattformer.	42,4	54,0	107,0	4,4	4,2	47,5	16,9	129,0	48,7	0,3
Møbelindustri og annen industri	-36,6	30,0	-33,7	-18,7	2,3	56,6	54,5	12,1	8,3	-19,4
Kraftforsyning	25,7	13,0	23,6	46,6	11,9	15,9	10,5	13,5	15,8	30,3
Vannforsyning	10,9	-10,9	4,8	13,6	-18,1	-12,1	-7,0	-7,5	-10,5	-13,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	12,5	6,8	5,1	8,8	-1,8	12,3	15,8	2,5	4,5	10,0
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	10,5	3,2	8,9	13,1	8,4	5,7	5,0	-4,3	0,7	7,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	7,6	9,9	-1,7	0,7	-1,2	5,3	7,9	28,1	24,9	-2,5
Rørtransport	-52,5	-47,7	-40,0	-60,4	-36,1	-41,2	-47,5	-71,0	-34,1	-14,8
Utenriks sjøfart	25,3	36,5	389,6	-51,1	-4,3	-14,7	54,1	174,8	49,5	40,9
Transport ellers	3,8	38,8	6,3	-8,6	24,0	37,8	25,1	69,0	65,7	32,1
Post og telekommunikasjon	-25,8	-22,8	-24,9	-26,6	-25,6	-24,3	-21,1	-19,3	-20,5	-18,8
Finansiell tjenesteyting	0,0	2,8	-1,6	1,5	2,3	-0,6	3,9	5,7	5,3	3,7
Boligtjenester (husholdninger)	6,6	5,5	5,5	6,7	8,8	7,5	6,2	-0,1	-5,6	-11,3
Forretningsmessig tjenesteyting	9,0	14,6	-2,2	14,9	13,2	10,7	27,8	8,3	10,2	11,7
Offentlig administrasjon og forsvar.	17,8	5,2	-1,4	2,4	16,0	-31,3	4,1	46,4	6,8	11,8
Undervisning	5,1	10,9	3,7	-8,7	5,8	0,3	12,9	23,6	18,1	7,9
Helse- og sosialtjenester	4,3	8,9	8,1	10,0	19,8	17,4	14,5	-5,5	-2,7	5,6
Andre sosiale og personlige tjenester	6,2	10,7	-1,5	12,7	12,9	15,6	5,2	9,3	6,9	11,7
Fastlands-Norge	7,6	9,4	4,2	6,6	10,0	4,6	11,7	11,1	8,4	6,1

Offentlig forvaltning	10,1	7,8	-0,3	4,1	15,4	-11,9	8,4	21,3	5,3	9,0
Statsforvaltningen	13,1	3,4	-4,7	3,6	8,6	-32,8	5,8	42,4	-2,2	5,4
Sivil forvaltning	-0,2	4,8	-3,1	-4,4	6,4	1,1	1,6	9,4	-2,5	4,3
Forsvar	104,3	-1,2	-17,9	73,6	23,5	-80,0	46,0	201,8	-0,1	13,0
Kommuneforvaltningen	7,0	12,5	4,1	4,6	22,6	19,5	10,9	2,3	12,4	12,0

Tabell 24. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	4,3	5,8	4,2	6,1	6,4	7,4	5,6	4,2	4,1	3,9
Bygg og anlegg	5,5	7,8	5,5	6,5	7,1	7,9	8,1	8,3	6,8	6,3
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	5,4	8,3	8,0	7,3	10,5	11,2	7,2	4,7	6,2	5,5
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	5,8	5,3	7,1	7,1	6,4	7,8	5,4	2,9	5,2	3,9
Skip og båter	-3,3	7,2	-28,1	-7,4	7,9	11,7	0,4	18,2	-3,6	-1,8
Transportmidler	12,2	-3,1	10,4	19,5	1,9	1,2	-0,3	-12,2	-0,8	1,2
Maskiner og utstyr	1,1	1,4	1,2	3,3	2,6	2,4	1,8	-0,6	0,3	0,8
Jordbruk og skogbruk	3,2	4,3	3,6	4,7	4,3	5,1	5,2	2,0	3,1	3,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,8	3,7	5,3	7,8	5,5	6,7	1,1	1,0	-6,6	1,9
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,2	7,3	6,2	6,6	8,5	9,2	7,8	4,4	6,0	5,5
Utvinning av råolje og naturgass.	4,8	7,0	6,3	6,2	8,1	8,7	6,9	4,7	6,0	5,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	..	..	83,3	82,0	-13,9	..	-29,2	-54,1	-1,9	-96,7
Bergverksdrift	3,7	2,3	4,8	5,9	4,3	4,6	3,9	-0,7	4,8	1,7
Industri	3,0	2,5	2,5	4,5	2,8	3,0	2,4	2,0	3,0	3,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2,9	1,9	2,9	5,0	3,0	3,6	2,2	-0,2	1,4	1,5
Tekstil- og bekledningsindustri	2,1	0,7	-47,7	-19,4	0,8	1,9	0,1	0,0	1,5	4,8
Trelast- og trevareindustri	2,5	1,7	2,3	4,7	2,3	2,3	1,5	0,6	1,1	2,0
Treforedling	1,9	2,3	2,0	3,4	3,9	3,3	2,7	0,8	-0,2	3,1
Forlag og grafisk industri	1,9	2,3	2,0	4,3	3,5	3,0	1,9	1,0	1,8	1,6
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri. . .	4,0	0,9	4,7	4,0	1,4	0,8	-0,3	2,0	3,0	4,3
Kjemiske råvarer.	3,6	5,0	3,5	5,2	4,7	5,4	4,2	4,9	6,3	6,2
Metallindustri.	2,0	1,8	1,1	4,2	3,0	3,2	2,4	0,5	0,7	0,8
Verkstedindustri	2,7	2,6	2,0	5,0	3,0	3,4	3,2	1,6	1,9	1,1
Bygging av skip og oljeplattformer.	2,8	4,6	2,7	5,5	3,6	4,5	5,2	3,7	4,2	3,1
Møbelindustri og annen industri	3,0	3,2	3,1	4,5	4,0	4,8	3,2	1,8	1,6	0,9
Kraftforsyning	3,2	5,4	3,0	4,9	6,1	6,4	5,8	4,0	2,6	1,8
Vannforsyning	5,3	7,4	5,6	6,5	7,8	7,9	8,1	6,0	6,8	6,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,0	0,6	3,6	7,2	1,8	2,3	1,4	-3,0	2,5	2,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,9	2,2	4,4	7,9	3,4	3,7	2,9	-0,2	4,0	2,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,0	4,2	3,7	5,5	4,0	4,6	4,0	3,7	5,0	2,8
Rørtransport	11,3	17,0	12,2	23,6	25,2	28,3	12,7	-1,3	-5,8	-11,9
Utenriks sjøfart	3,4	3,2	-7,1	18,0	7,1	12,2	4,9	-12,7	-3,2	-2,8
Transport ellers	-7,5	11,3	-14,7	-18,4	6,5	9,2	-5,1	46,2	-2,7	1,5
Post og telekommunikasjon	1,6	2,5	2,0	4,7	3,4	3,4	2,8	0,1	1,6	2,4
Finansiell tjenesteyting	5,1	5,0	5,1	8,2	5,8	6,0	5,5	2,9	5,2	5,2
Boligtjenester (husholdninger)	5,4	7,8	5,4	6,5	7,1	8,0	8,1	8,2	6,8	6,3
Forretningsmessig tjenesteyting	4,0	4,9	5,2	5,2	5,0	5,2	3,8	5,6	5,2	4,7
Offentlig administrasjon og forsvar.	3,4	5,7	4,5	6,0	5,8	9,1	6,2	1,8	4,6	4,5
Undervisning	4,2	4,9	4,4	5,8	4,9	5,5	5,6	3,5	3,7	4,0
Helse- og sosialtjenester	4,2	5,7	4,2	5,7	5,6	6,1	6,0	5,5	4,6	4,4
Andre sosiale og personlige tjenester	4,5	5,6	4,4	6,3	5,6	6,1	5,7	5,2	5,2	4,8
Fastlands-Norge	3,9	5,6	3,7	5,4	5,6	6,4	5,0	5,2	4,3	4,1

Offentlig forvaltning	4,0	5,8	4,6	6,0	5,8	7,9	6,3	3,5	4,7	4,6
Statsforvaltningen	3,4	5,5	4,4	5,8	5,6	8,8	6,0	2,1	4,1	4,2
Sivil forvaltning	4,4	6,3	4,6	5,7	6,1	6,8	6,7	5,6	4,9	4,9
Forsvar	0,0	2,7	2,7	6,7	2,9	6,9	2,7	-4,4	-0,3	0,5
Kommuneforvaltningen	4,7	6,0	4,7	6,1	6,1	6,5	6,5	5,4	5,2	4,8

Tabell 25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Eksport i alt	1 005 483	1 042 718	244 956	259 911	253 781	251 278	252 330	285 328	292 872	309 285
Varer	783 714	795 620	188 262	200 692	196 081	190 182	188 098	221 258	228 020	240 120
Råolje og naturgass	498 355	479 948	119 080	120 956	117 612	111 415	113 637	137 284	148 555	154 751
Skip, nybygde	6 619	4 159	2 327	1 954	857	1 420	740	1 142	524	1 435
Skip, eldre	4 026	5 919	94	2 575	1 271	1 080	2 536	1 032	1 130	1 024
Oljeplattformer og moduler, nye	758	2 143	160	214	405	1 346	185	207	285	349
Oljeplattformer, eldre	1 530	17	633	1	4	3	8	2	4	17
Oljevirkksomhet, diverse varer	26	3	0	1	1	1	0	1	0	4
Fly og helikoptere	921	506	252	326	26	113	166	201	6	113
Tradisjonelle varer	271 479	302 371	65 716	74 665	75 905	74 793	70 325	81 347	77 516	82 427
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	15 708	16 474	3 796	4 542	4 124	3 907	3 911	4 532	4 063	4 100
Bergverksprodukter	4 064	4 909	1 315	1 212	844	791	1 677	1 597	700	882
Industriprodukter	248 224	277 913	59 390	68 508	70 413	69 467	63 656	74 377	71 704	76 328
Nærings- og nytelsesmidler	24 455	25 137	5 171	7 868	6 972	5 167	4 899	8 099	6 440	5 418
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 396	2 536	553	679	698	624	575	639	579	629
Trevarer	2 847	2 849	651	791	818	731	646	654	680	659
Treforedlingsprodukter	11 067	10 827	2 693	2 797	2 817	2 734	2 684	2 592	2 654	2 654
Grafiske produkter	406	404	93	126	107	87	98	112	102	89
Raffinerte oljeprodukter	29 034	28 369	7 152	5 957	5 923	6 916	6 592	8 938	8 524	8 827
Kjemiske råvarer mv.	22 538	21 433	5 478	5 848	5 741	5 078	5 173	5 441	6 286	6 347
Kjemiske og mineralske produkter	16 815	22 254	3 899	4 880	5 744	5 576	5 124	5 810	5 650	5 754
Metaller	65 403	78 711	16 043	18 920	21 210	21 394	18 162	17 945	18 540	19 502
Verkstedprodukter	68 495	80 497	16 588	19 229	19 057	19 985	18 673	22 782	21 054	25 256
Andre industriprodukter	4 768	4 896	1 069	1 413	1 326	1 175	1 030	1 365	1 195	1 193
Elektrisk kraft	3 483	3 075	1 215	403	524	628	1 082	841	1 049	1 117
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	242 445	274 002	58 564	68 708	69 982	67 877	63 733	72 409	68 992	73 600
Tjenester	221 769	247 098	56 694	59 219	57 700	61 096	64 232	64 070	64 852	69 165
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	82 620	90 639	21 496	21 368	21 188	22 620	23 302	23 529	24 054	25 243
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	360	349	88	91	91	83	82	93	94	84
Oljeboringstjenester mv.	15 829	20 355	3 552	4 197	4 548	4 975	5 883	4 949	5 587	6 439
Rørtransport	12 997	10 984	3 136	3 606	2 687	2 426	2 813	3 058	3 053	3 032
Reisetrafikk	24 113	25 654	7 243	5 768	4 814	7 100	7 625	6 115	5 163	7 540
Andre tjenester	85 850	99 117	21 179	24 189	24 372	23 892	24 527	26 326	26 901	26 827
Samferdsel	13 760	17 262	3 758	3 993	3 915	3 211	4 620	5 516	5 096	4 133
Finans- og forretningstjenester	55 369	59 071	13 784	14 662	14 349	15 250	14 593	14 879	15 389	16 385
Tjenester ellers	16 721	22 784	3 637	5 534	6 108	5 431	5 314	5 931	6 416	6 309

Tabell 26. Eksport. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Eksport i alt	872 004	896 529	208 325	227 458	228 079	217 899	217 223	233 328	229 507	227 516
Varer	655 826	666 790	154 804	170 629	173 425	159 888	159 229	174 248	171 783	167 131
Råolje og naturgass	399 603	388 490	93 680	100 556	105 431	93 094	91 915	98 050	101 729	93 130
Skip, nybygde	6 286	3 780	2 212	1 795	781	1 280	674	1 045	471	1 271
Skip, eldre	3 152	6 043	109	1 837	1 369	1 200	2 500	973	1 194	1 190
Oljeplattformer og moduler, nye	717	1 919	151	197	368	1 200	166	185	251	303
Oljeplattformer, eldre	1 530	17	633	1	4	3	8	2	4	17
Oljevirkksomhet, diverse varer	26	3	0	1	1	1	0	1	0	3
Fly og helikoptere	896	522	252	293	25	112	171	214	6	123
Tradisjonelle varer	243 615	265 463	57 767	65 949	65 446	62 986	63 295	73 737	68 128	71 095
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	13 335	16 361	3 002	4 303	3 799	3 842	3 902	4 818	4 084	4 091
Bergverksprodukter	4 575	5 871	1 642	1 407	929	761	2 200	1 981	690	855
Industriprodukter	223 600	239 626	52 524	59 972	60 162	57 576	55 561	66 327	62 517	65 212
Nærings- og nytelsesmidler	23 083	24 248	4 665	7 588	6 533	4 852	4 747	8 116	6 567	5 414
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 324	2 601	520	617	694	675	590	643	598	661
Trevarer	2 729	2 547	627	710	768	643	543	593	653	629
Treforedlingsprodukter	10 898	10 352	2 671	2 656	2 641	2 606	2 584	2 522	2 572	2 607
Grafiske produkter	409	394	99	114	102	88	98	107	96	91
Raffinerte oljeprodukter	24 799	23 532	5 770	5 771	5 858	5 588	5 385	6 701	6 069	5 260
Kjemiske råvarer mv.	20 782	18 508	5 107	5 077	4 917	4 472	4 486	4 633	4 955	5 015
Kjemiske og mineralske produkter	16 600	20 544	3 902	4 702	5 387	5 115	4 722	5 320	5 215	5 347
Metaller	50 106	53 442	11 733	12 750	13 654	13 244	12 985	13 559	13 933	14 122
Verkstedprodukter	67 261	78 726	16 389	18 659	18 346	19 154	18 396	22 829	20 722	24 910
Andre industriprodukter	4 609	4 731	1 041	1 328	1 262	1 140	1 025	1 304	1 136	1 158
Elektrisk kraft	2 105	3 605	599	267	555	807	1 632	610	837	937
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	218 816	241 931	51 997	60 178	59 588	57 398	57 909	67 036	62 059	65 835
Tjenester	216 177	229 739	53 520	56 829	54 654	58 011	57 994	59 080	57 724	60 385
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	82 113	82 842	19 739	21 115	19 708	21 869	19 948	21 317	20 334	21 477
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	341	313	83	84	83	74	73	83	83	73
Oljeboringstjenester mv.	15 037	17 415	3 309	3 746	4 056	4 166	5 010	4 183	4 540	4 926
Rørtransport	12 262	12 470	2 786	3 258	3 183	2 962	2 748	3 578	3 750	3 191
Reisetrafikk	23 426	24 232	6 999	5 583	4 637	6 716	7 167	5 712	4 755	6 824
Andre tjenester	82 998	92 467	20 603	23 044	22 986	22 225	23 048	24 208	24 262	23 894
Samferdsel	13 144	16 051	3 778	3 617	3 652	3 031	4 457	4 910	4 621	3 779
Finans- og forretningstjenester	53 549	54 741	13 269	14 078	13 481	14 116	13 497	13 647	13 796	14 452
Tjenester ellers	16 304	21 675	3 556	5 349	5 853	5 077	5 094	5 650	5 845	5 663

Tabell 27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Eksport i alt	0,4	2,8	-0,9	2,2	2,9	1,5	4,3	2,6	0,6	4,4
Varer	-1,9	1,7	-3,1	-0,4	1,2	0,6	2,9	2,1	-0,9	4,5
Råolje og naturgass	-6,6	-2,8	-7,4	-7,0	-2,2	-4,5	-1,9	-2,5	-3,5	0,0
Skip, nybygde	129,8	-39,9	56,2	202,8	-45,2	49,8	-69,6	-41,8	-39,8	-0,8
Skip, eldre	-22,0	91,7	-94,2	573,3	79,0	172,7	..	-47,0	-12,8	-0,9
Oljeplattformer og moduler, nye	-25,7	167,5	127,9	175,2	101,5	541,9	9,6	-6,1	-31,8	-74,8
Oljeplattformer, eldre	-48,5	-98,9	..	-96,3	-99,5	-75,0	-98,7	100,0	0,0	466,7
Oljevirkksomhet, diverse varer	-72,3	-89,8	..	-96,9	-93,7	-92,0	..	-5,3	..	267,5
Fly og helikoptere	200,8	-41,8	349,3	190,1	54,7	-66,5	-32,2	-26,9	-74,1	9,2
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	4,7	6,3	8,6	5,6	9,6	11,8	4,1	12,9
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	5,4	22,7	-2,8	13,3	25,5	28,0	30,0	12,0	7,5	6,5
Bergverksprodukter	16,1	28,3	12,4	49,5	22,3	-0,7	34,0	40,8	-25,8	12,5
Industriprodukter	6,9	7,2	5,4	6,8	8,2	3,7	5,8	10,6	3,9	13,3
Nærings- og nytelsesmidler	-1,9	5,0	-3,2	-0,3	5,9	4,1	1,8	7,0	0,5	11,6
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	4,0	11,9	-3,5	3,2	14,8	15,9	13,4	4,2	-13,9	-2,1
Trevarer	5,2	-6,7	4,8	5,9	8,4	-6,0	-13,5	-16,4	-14,9	-2,2
Treforedlingsprodukter	-3,3	-5,0	-4,1	-7,7	-8,0	-3,5	-3,3	-5,0	-2,6	0,1
Grafiske produkter	-24,8	-3,7	-30,2	-9,8	1,7	-8,7	-1,3	-6,3	-6,1	3,5
Raffinerte oljeprodukter	18,0	-5,1	4,1	-6,0	-6,9	-19,8	-6,7	16,1	3,6	-5,9
Kjemiske råvarer mv.	4,8	-10,9	3,2	8,1	-4,2	-18,2	-12,2	-8,7	0,8	12,1
Kjemiske og mineralske produkter	7,2	23,8	6,9	13,6	34,4	28,3	21,0	13,1	-3,2	4,5
Metaller	-0,8	6,7	-3,5	6,2	7,3	2,7	10,7	6,3	2,0	6,6
Verkstedprodukter	16,3	17,0	20,1	15,9	15,9	16,9	12,2	22,3	12,9	30,1
Andre industriprodukter	8,6	2,6	7,1	11,9	9,8	4,6	-1,6	-1,8	-10,0	1,6
Elektrisk kraft	-43,0	71,3	-25,6	-76,8	-37,5	130,7	172,5	128,4	50,7	16,0
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	5,0	10,6	4,8	7,7	10,4	9,0	11,4	11,4	4,1	14,7
Tjenester	8,1	6,3	6,3	11,0	8,9	4,2	8,4	4,0	5,6	4,1
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-3,4	0,9	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,1	1,0	3,2	-1,8
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-9,1	-8,2	-9,8	-11,0	-9,5	-10,8	-11,7	-0,8	0,1	-1,6
Oljeboringstjenester mv.	20,5	15,8	4,6	-17,9	18,6	-8,7	51,4	11,7	11,9	18,3
Rørtransport	2,6	1,7	5,8	0,5	-5,7	4,2	-1,4	9,8	17,8	7,7
Reisetrafikk	4,0	3,4	4,2	10,8	5,3	4,3	2,4	2,3	2,5	1,6
Andre tjenester	22,8	11,4	18,3	32,1	19,2	10,7	11,9	5,1	5,5	7,5
Samferdsel	-3,2	22,1	5,9	1,1	31,9	1,7	18,0	35,8	26,5	24,7
Finans- og forretningstjenester	31,2	2,2	33,0	30,7	3,1	7,5	1,7	-3,1	2,3	2,4
Tjenester ellers	23,3	32,9	-8,3	72,8	70,2	28,2	43,3	5,6	-0,1	11,5

Tabell 28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Eksport i alt	15,3	0,9	12,4	6,7	-3,4	0,9	-1,2	7,0	14,7	17,9
Varer	19,5	-0,2	15,2	8,4	-5,2	-0,7	-2,9	8,0	17,4	20,8
Råolje og naturgass	24,7	-0,9	17,4	6,9	-11,7	-4,4	-2,7	16,4	30,9	38,8
Skip, nybygde	5,3	4,5	5,3	8,3	7,2	7,8	4,4	0,4	1,5	1,8
Skip, eldre	27,7	-23,3	-13,1	50,0	-13,3	-26,3	17,5	-24,3	1,9	-4,4
Oljeplattformer og moduler, nye	5,7	5,7	6,4	8,0	6,9	7,0	5,5	3,0	3,2	2,8
Oljeplattformer, eldre	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Oljevirkksomhet, diverse varer	1,0	13,5	..	6,7	12,8	13,3	..	5,6	..	8,9
Fly og helikoptere	2,7	-5,7	0,1	11,3	-1,1	3,5	-2,8	-15,7	-11,0	-8,4
Tradisjonelle varer	11,4	2,2	12,6	11,2	8,0	6,7	-2,3	-2,6	-1,9	-2,4
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	17,8	-14,5	21,1	2,9	1,1	-25,9	-20,7	-10,9	-8,3	-1,4
Bergverksprodukter	-11,2	-5,9	-19,7	-14,0	-9,7	3,0	-4,8	-6,4	11,8	-0,8
Industriprodukter	11,0	4,5	12,1	12,4	9,6	9,9	1,3	-1,8	-2,0	-3,0
Nærings- og nytelsesmidler	5,9	-2,1	10,0	-2,0	2,7	-0,9	-6,9	-3,8	-8,1	-6,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	3,1	-5,4	7,7	7,5	0,3	-3,5	-8,3	-9,6	-3,7	2,9
Trevarer	4,3	7,2	4,2	12,4	5,5	12,7	14,7	-1,1	-2,3	-7,9
Treforedlingsprodukter	1,6	3,0	1,3	5,9	5,8	5,6	3,0	-2,4	-3,3	-3,0
Grafiske produkter	-0,7	3,3	3,2	20,5	4,1	10,8	6,8	-5,1	1,5	-1,1
Raffinerte oljeprodukter	17,1	3,0	5,9	-3,3	-10,9	-1,8	-1,2	29,2	38,9	35,6
Kjemiske råvarer mv.	8,4	6,8	9,4	13,7	9,4	8,2	7,5	1,9	8,6	11,5
Kjemiske og mineralske produkter	1,3	6,9	1,8	1,4	5,5	9,1	8,6	5,2	1,6	-1,3
Metaller	30,5	12,8	40,1	49,7	36,4	30,6	2,3	-10,8	-14,3	-14,5
Verkstedprodukter	1,8	0,4	1,6	2,9	1,1	4,1	0,3	-3,2	-2,2	-2,8
Andre industriprodukter	3,4	0,0	4,7	8,0	0,4	3,8	-2,1	-1,6	0,1	-0,0
Elektrisk kraft	65,5	-48,4	103,3	39,9	-37,6	-47,6	-67,3	-8,6	32,8	53,3
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	10,8	2,2	13,5	12,8	10,1	8,1	-2,3	-5,4	-5,3	-5,5
Tjenester	2,6	4,8	4,4	1,7	4,1	6,6	4,6	4,1	6,4	8,8
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0,6	8,7	5,6	-2,7	5,0	13,8	7,3	9,1	10,0	13,6
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	5,6	5,6	6,1	7,7	6,9	7,0	5,5	3,0	3,2	2,8
Oljeboringstjenester mv.	5,3	11,0	10,7	8,5	14,3	15,3	9,4	5,6	9,7	9,5
Rørtransport	6,0	-16,9	2,5	9,3	-10,3	-24,4	-9,0	-22,8	-3,6	16,0
Reisetrafikk	2,9	2,9	3,2	2,6	2,2	2,7	2,8	3,6	4,6	4,5
Andre tjenester	3,4	3,6	3,3	3,9	3,7	3,9	3,5	3,6	4,6	4,4
Samferdsel	4,7	2,7	3,0	6,3	2,2	1,7	4,2	1,8	2,9	3,2
Finans- og forretningstjenester	3,4	4,4	3,6	4,0	4,3	4,4	4,1	4,7	4,8	4,9
Tjenester ellers	2,6	2,5	2,2	2,5	3,4	3,8	2,0	1,5	5,2	4,1

Tabell 29. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Import i alt	612 133	686 318	156 670	167 104	161 213	169 863	172 761	182 481	173 112	188 958
Varer	420 221	475 708	100 981	117 945	115 433	118 524	113 683	128 068	122 700	131 595
Råolje og naturgass	2 199	5 758	267	966	832	2 197	788	1 941	699	1 007
Skip, nybygde og eldre	11 913	14 001	3 120	1 475	2 115	2 331	4 571	4 984	4 351	3 676
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 036	1 314	90	63	106	131	137	940	217	1 103
Oljevirksomhet, diverse varer	1 466	2 447	449	533	485	579	900	483	609	1 067
Fly og helikoptere	434	1 485	239	10	189	268	249	779	1 055	686
Tradisjonelle varer	403 173	450 703	96 816	114 898	111 706	113 018	107 038	118 941	115 769	124 056
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	10 045	11 591	2 090	2 702	2 848	3 080	2 374	3 289	3 273	3 534
Bergverksprodukter	4 854	5 466	1 209	1 286	1 536	1 403	1 247	1 280	1 540	1 561
Industriprodukter	384 541	432 349	92 696	109 468	106 814	108 297	103 400	113 838	110 648	118 717
Nærings- og nytelsesmidler	20 250	23 750	5 239	5 787	5 240	5 935	6 106	6 469	5 567	6 600
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	21 773	23 277	6 313	5 279	6 202	4 810	6 666	5 599	6 508	5 006
Trevarer	8 805	11 276	2 099	2 434	2 642	2 873	2 750	3 011	2 588	2 962
Treforedlingsprodukter	7 015	7 522	1 652	1 927	1 913	1 817	1 784	2 008	1 877	1 922
Grafiske produkter	3 972	4 062	979	1 134	1 012	888	1 048	1 114	1 001	1 008
Raffinerte oljeprodukter	21 860	19 296	5 351	5 257	4 208	4 364	4 928	5 796	7 023	8 720
Kjemiske råvarer mv.	16 183	16 974	4 002	3 989	4 477	4 307	3 961	4 229	4 451	4 977
Kjemiske og mineralske produkter	39 754	44 345	9 568	11 066	11 064	11 273	10 554	11 454	11 044	11 851
Metaller	46 303	58 855	10 667	14 376	16 243	16 192	12 966	13 454	13 819	13 789
Verkstedsprodukter	156 296	176 410	36 982	45 214	43 133	44 230	41 580	47 467	45 526	49 922
Andre industriprodukter	14 998	17 001	3 419	4 643	4 075	3 880	4 018	5 028	4 260	4 290
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	27 332	29 581	6 425	8 362	6 605	7 728	7 039	8 209	6 984	7 670
Elektrisk kraft	3 733	1 297	821	1 442	508	238	17	534	308	244
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	381 313	431 407	91 465	109 641	107 498	108 654	102 110	113 145	108 746	115 336
Tjenester	191 912	210 610	55 689	49 159	45 780	51 339	59 078	54 413	50 412	57 363
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	39 450	41 698	10 255	10 663	10 050	10 366	10 178	11 104	10 284	10 617
Oljevirksomhet, diverse tjenester	9 824	12 168	2 776	3 510	2 405	2 186	3 270	4 307	3 432	2 882
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	2 719	3 384	770	978	665	605	911	1 203	955	802
Reisetrafikk	77 946	86 138	26 106	16 109	17 877	22 821	27 672	17 768	20 475	25 926
Andre tjenester	61 973	67 222	15 782	17 899	14 783	15 361	17 047	20 031	15 266	17 136
Samferdsel	5 590	6 868	1 263	1 897	1 270	1 577	1 593	2 428	1 570	1 903
Finans- og forretningstjenester	40 122	42 233	10 613	10 928	9 376	9 575	10 973	12 309	9 822	10 675
Tjenester ellers	16 261	18 121	3 906	5 074	4 137	4 209	4 481	5 294	3 874	4 558

Tabell 30. Import. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Import i alt	592 414	644 130	150 546	155 367	149 911	157 858	163 751	172 609	160 429	173 250
Varer	401 726	440 796	96 428	107 936	105 809	107 788	106 511	120 688	112 778	119 248
Råolje og naturgass	1 899	4 786	212	868	803	1 870	654	1 459	489	624
Skip, nybygde og eldre	12 092	14 686	3 059	1 447	2 166	2 361	4 751	5 408	4 731	4 139
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 004	1 401	86	59	105	132	141	1 022	236	1 204
Oljevirkosomhet, diverse varer	1 380	2 194	424	490	441	516	806	431	537	926
Fly og helikoptere	431	1 532	239	9	179	266	256	831	1 122	744
Tradisjonelle varer	384 920	416 197	92 408	105 063	102 115	102 642	99 903	111 538	105 664	111 610
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	10 052	11 197	2 099	2 640	2 703	2 945	2 328	3 222	3 040	3 195
Bergverksprodukter	5 020	5 340	1 241	1 202	1 454	1 306	1 247	1 332	1 199	1 170
Industriprodukter	367 534	398 413	88 670	100 295	97 405	98 080	96 302	106 625	101 196	107 023
Nærings- og nytelsesmidler	18 595	20 795	4 781	5 051	4 574	5 139	5 391	5 690	4 673	5 532
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	21 399	22 798	6 088	4 871	6 067	4 920	6 432	5 379	6 218	5 072
Trevarer	8 620	9 960	2 090	2 271	2 358	2 573	2 434	2 595	2 282	2 661
Treforedlingsprodukter	6 932	7 250	1 624	1 856	1 842	1 755	1 729	1 924	1 778	1 816
Grafiske produkter	4 208	4 236	1 037	1 182	1 028	903	1 110	1 195	1 035	1 120
Raffinerte oljeprodukter	19 335	16 950	4 548	5 002	4 242	3 898	4 255	4 555	5 011	5 053
Kjemiske råvarer mv.	15 258	15 400	3 714	3 625	4 099	3 819	3 604	3 878	3 831	4 173
Kjemiske og mineralske produkter	39 712	44 097	9 675	10 677	10 847	11 149	10 635	11 466	10 980	11 781
Metaller	38 678	40 512	8 772	9 954	10 929	10 239	9 143	10 201	10 800	10 547
Verkstedsprodukter	154 138	172 000	36 796	43 701	41 303	42 673	40 842	47 183	43 951	48 034
Andre industriprodukter	14 655	16 366	3 388	4 397	3 897	3 774	3 953	4 742	4 056	3 958
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	26 004	28 049	6 157	7 708	6 221	7 239	6 771	7 818	6 581	7 276
Elektrisk kraft	2 314	1 248	398	926	552	312	25	358	229	222
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	365 585	399 248	87 860	100 061	97 873	98 744	95 647	106 983	100 653	106 557
Tjenester	190 688	203 334	54 118	47 431	44 102	50 071	57 240	51 921	47 651	54 002
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	42 485	42 862	10 213	10 925	10 197	11 315	10 321	11 029	10 521	11 112
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	9 248	10 904	2 621	3 224	2 187	1 949	2 927	3 840	3 025	2 500
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	2 611	3 107	739	916	620	557	835	1 096	849	704
Reisetrafikk	76 002	83 079	25 219	15 072	16 971	21 772	27 109	17 227	19 295	24 145
Andre tjenester	60 343	63 382	15 326	17 294	14 128	14 478	16 049	18 728	13 961	15 542
Samferdsel	5 451	6 688	1 237	1 827	1 239	1 529	1 555	2 365	1 499	1 894
Finans- og forretningstjenester	38 968	39 439	10 267	10 559	8 896	8 955	10 213	11 374	8 872	9 498
Tjenester ellers	15 924	17 255	3 823	4 909	3 993	3 994	4 280	4 989	3 590	4 149

Tabell 31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Import i alt	8,1	8,7	5,7	7,7	9,1	5,9	8,8	11,1	7,0	9,8
Varer	9,4	9,7	5,1	9,2	9,3	7,2	10,5	11,8	6,6	10,6
Råolje og naturgass	-50,9	152,0	-69,4	-46,5	38,2	685,8	208,5	68,1	-39,1	-66,6
Skip, nybygde og eldre	66,3	21,5	120,6	-44,0	0,9	-56,6	55,3	273,8	118,4	75,3
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	-15,9	39,4	-92,2	20,5	-86,8	117,6	64,7	..	124,5	810,7
Oljevirkosomhet, diverse varer	-59,0	59,0	-35,9	-36,4	89,8	120,9	90,0	-12,0	21,7	79,3
Fly og helikoptere	130,5	255,5	..	-92,5	148,3	139,8	7,2	..	527,5	179,5
Tradisjonelle varer	9,6	8,1	5,1	12,1	9,9	8,6	8,1	6,2	3,5	8,7
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4,9	11,4	-0,6	4,1	2,9	9,6	10,9	22,0	12,5	8,5
Bergverksprodukter	15,9	6,4	18,9	-1,7	31,7	-11,4	0,5	10,9	-17,5	-10,4
Industriprodukter	9,2	8,4	4,8	11,8	9,4	9,5	8,6	6,3	3,9	9,1
Nærings- og nytelsesmidler	3,1	11,8	3,5	2,5	10,9	10,8	12,8	12,7	2,2	7,6
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	5,2	6,5	2,2	3,3	5,8	4,5	5,6	10,4	2,5	3,1
Trevarer	8,9	15,5	10,7	10,2	14,9	16,6	16,4	14,3	-3,2	3,4
Treforedlingsprodukter	1,0	4,6	-4,1	1,9	4,8	3,6	6,5	3,7	-3,5	3,5
Grafiske produkter	12,8	0,7	7,6	7,6	0,6	-6,7	7,1	1,1	0,8	24,1
Raffinerte oljeprodukter	7,2	-12,3	2,1	16,5	-14,3	-19,4	-6,4	-8,9	18,1	29,6
Kjemiske råvarer mv.	11,2	0,9	6,4	2,1	6,5	-6,2	-2,9	7,0	-6,5	9,2
Kjemiske og mineralske produkter	8,8	11,0	7,6	13,1	14,5	12,7	9,9	7,4	1,2	5,7
Metaller	-2,7	4,7	-8,2	1,9	5,4	6,9	4,2	2,5	-1,2	3,0
Verkstedprodukter	14,8	11,6	7,8	16,0	13,4	14,7	11,0	8,0	6,4	12,6
Andre industriprodukter	6,0	11,7	1,8	9,2	11,2	12,1	16,7	7,8	4,1	4,9
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	10,2	7,9	11,6	21,3	8,3	13,2	10,0	1,4	5,8	0,5
Elektrisk kraft	168,1	-46,1	139,3	411,4	154,5	-59,7	-93,6	-61,3	-58,5	-28,7
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	9,7	9,2	5,3	11,9	11,2	10,1	8,9	6,9	2,8	7,9
Tjenester	5,4	6,6	6,8	4,6	8,4	3,3	5,8	9,5	8,0	7,9
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-3,4	0,9	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,1	1,0	3,2	-1,8
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	28,2	17,9	28,0	87,4	48,9	0,8	11,7	19,1	38,3	28,2
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	32,0	19,0	31,0	94,2	52,3	1,5	12,9	19,7	37,0	26,4
Reisetrafikk	12,8	9,3	15,6	7,2	7,8	9,0	7,5	14,3	13,7	10,9
Andre tjenester	0,1	5,0	-2,8	-5,7	9,5	-2,3	4,7	8,3	-1,2	7,3
Samferdsel	-1,2	22,7	0,5	2,6	23,7	10,3	25,8	29,5	20,9	23,9
Finans- og forretningstjenester	0,2	1,2	1,8	-12,2	3,6	-6,3	-0,5	7,7	-0,3	6,1
Tjenester ellers	0,1	8,4	-14,1	8,4	20,4	3,0	12,0	1,6	-10,1	3,9

Tabell 32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Import i alt	3,3	3,1	3,8	6,3	6,6	7,1	1,4	-1,7	0,3	1,4
Varer	4,6	3,2	4,5	8,7	6,4	8,3	1,9	-2,9	-0,3	0,4
Råolje og naturgass	15,8	3,9	15,1	1,6	-11,6	-1,9	-4,3	19,5	38,0	37,3
Skip, nybygde og eldre	-1,5	-3,2	6,0	3,6	-3,2	4,2	-5,7	-9,6	-5,8	-10,1
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	3,2	-9,0	4,9	4,6	-2,3	2,0	-7,6	-13,4	-8,8	-7,5
Oljevirkosomhet, diverse varer	6,3	5,0	6,0	7,6	6,9	7,0	5,5	3,0	3,2	2,8
Fly og helikoptere	0,7	-3,8	0,5	11,7	-1,1	3,5	-2,8	-15,7	-11,0	-8,4
Tradisjonelle varer	4,7	3,4	4,6	8,9	6,8	8,1	2,3	-2,5	0,2	0,9
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-0,1	3,6	3,9	2,3	5,9	6,4	2,4	-0,2	2,2	5,8
Bergverksprodukter	-3,3	5,9	-2,2	2,9	10,4	21,5	2,6	-10,2	21,6	24,1
Industriprodukter	4,6	3,7	4,2	8,7	7,0	8,5	2,7	-2,2	-0,3	0,5
Nærings- og nytelsesmidler	8,9	4,9	10,1	12,8	8,4	10,1	3,4	-0,8	4,0	3,3
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	1,7	0,3	2,1	6,0	0,8	5,4	-0,1	-4,0	2,4	1,0
Trevarer	2,1	10,8	1,2	7,8	11,1	11,9	12,5	8,2	1,2	-0,3
Treforedlingsprodukter	1,2	2,5	3,4	6,5	4,4	4,0	1,4	0,5	1,6	2,2
Grafiske produkter	-5,6	1,6	-2,9	-1,2	3,1	7,7	-0,0	-2,8	-1,8	-8,5
Raffinerte oljeprodukter	13,1	0,7	1,0	-1,5	-11,6	-4,9	-1,6	21,1	41,3	54,1
Kjemiske råvarer mv.	6,1	3,9	8,9	11,0	5,6	9,0	2,0	-0,9	6,4	5,8
Kjemiske og mineralske produkter	0,1	0,5	0,2	3,6	1,8	3,8	0,3	-3,6	-1,4	-0,5
Metaller	19,7	21,4	19,1	42,5	42,0	45,6	16,6	-8,7	-13,9	-17,3
Verkstedsprodukter	1,4	1,1	1,6	4,3	3,4	3,4	1,3	-2,8	-0,8	0,3
Andre industriprodukter	2,3	1,5	3,7	3,4	2,4	3,1	0,7	0,4	0,4	5,4
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	5,1	0,3	5,8	6,9	2,4	3,6	-0,4	-3,2	-0,0	-1,3
Elektrisk kraft	61,3	-35,6	107,9	42,4	-42,5	-47,5	-67,6	-4,3	46,2	43,8
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	4,3	3,6	4,8	9,4	7,8	8,9	2,5	-3,5	-1,6	-1,6
Tjenester	0,6	2,9	2,4	1,2	6,9	4,4	0,3	1,1	1,9	3,6
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-7,1	4,8	0,7	-13,5	13,9	5,2	-1,8	3,1	-0,8	4,3
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	6,2	5,0	6,1	7,7	6,9	7,0	5,5	3,0	3,2	2,8
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	4,1	4,6	4,4	5,8	6,0	6,7	4,8	2,8	4,9	4,9
Reisetrafikk	2,6	1,1	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4	-3,5	0,7	2,4
Andre tjenester	2,7	3,3	2,9	3,3	3,3	3,3	3,2	3,3	4,5	3,9
Samferdsel	2,5	0,1	2,1	2,8	0,3	1,6	0,3	-1,1	2,2	-2,6
Finans- og forretningstjenester	3,0	4,0	3,2	3,6	3,7	3,7	3,9	4,6	5,0	5,1
Tjenester ellers	2,1	2,8	2,3	2,6	3,3	3,3	2,5	2,7	4,2	4,2

Tabell 33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
I alt	2 432,8	2 531,0	2 453,7	2 452,6	2 480,3	2 528,8	2 550,8	2 562,9	2 582,3	2 617,6
Jordbruk og skogbruk	61,7	60,2	62,4	61,2	59,1	59,9	61,4	60,6	58,3	58,7
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	14,0	13,9	13,4	14,5	13,4	14,1	13,3	14,8	13,7	14,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	36,0	38,9	37,8	37,3	36,7	37,5	41,0	40,3	39,3	39,8
Utvinning av råolje og naturgass	20,9	21,8	21,2	22,5	21,0	21,2	21,8	23,3	22,5	22,6
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	15,2	17,0	16,6	14,7	15,7	16,2	19,2	17,0	16,8	17,2
Bergverksdrift	4,0	4,1	4,2	4,2	3,9	4,1	4,3	4,2	4,1	4,5
Industri	274,1	284,9	275,6	277,3	280,0	283,4	285,5	290,5	289,6	293,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	49,5	50,5	50,0	49,9	49,4	49,6	51,2	51,6	50,2	50,7
Tekstil- og bekledningsindustri	5,4	5,4	5,5	5,3	5,5	5,5	5,3	5,2	5,2	5,1
Trelast- og trevareindustri	15,4	16,0	15,5	15,5	16,0	16,0	15,8	16,1	16,0	15,7
Treforedling	7,0	6,5	6,9	6,7	6,5	6,7	6,4	6,5	6,1	6,2
Forlag og grafisk industri	27,5	27,4	27,1	27,4	27,9	27,6	26,5	27,5	27,4	27,0
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	22,5	22,9	22,5	22,3	22,6	23,0	22,9	23,3	23,7	24,2
Kjemiske råvarer	9,0	9,2	9,3	8,7	9,0	9,2	9,5	8,9	8,7	9,4
Metallindustri	12,4	12,6	12,3	12,1	12,3	12,8	12,8	12,6	12,2	13,4
Verkstedindustri	77,6	83,7	77,9	79,7	81,1	83,0	84,2	86,4	87,4	89,1
Bygging av skip og oljeplattformer	35,3	37,9	36,1	37,1	36,7	37,1	37,8	39,8	39,5	39,7
Møbelindustri og annen industri	12,5	12,9	12,5	12,5	13,0	13,0	12,9	12,7	13,3	13,2
Kraftforsyning	11,7	11,7	11,8	11,7	11,6	11,9	11,7	11,6	11,3	11,7
Vannforsyning	1,7	1,7	1,8	1,5	1,7	1,5	1,8	1,6	1,8	1,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	169,5	186,4	173,0	171,9	179,1	186,0	190,7	189,8	189,4	193,8
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	353,3	366,1	358,0	353,1	356,2	367,3	370,4	370,4	373,1	381,7
Hotell- og restaurantvirksomhet	73,7	75,8	74,7	71,9	74,1	77,1	76,9	75,2	77,4	79,4
Rørtransport	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7
Utenriks sjøfart	46,3	49,6	46,0	46,4	49,8	49,8	49,3	49,7	52,4	52,4
Transport ellers	114,0	116,3	115,0	114,3	113,8	115,7	117,0	118,5	118,6	118,8
Post og telekommunikasjon	38,2	39,7	37,2	38,3	39,0	38,8	38,8	42,2	41,4	40,1
Finansiell tjenesteyting	47,8	48,9	48,3	48,3	48,0	48,6	49,6	49,4	49,2	50,2
Boligtjenester (husholdninger)	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	1,2	1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	271,8	294,2	272,8	276,2	287,7	296,8	295,5	296,5	311,2	320,5
Offentlig administrasjon og forsvar	152,1	155,9	153,6	154,8	155,4	154,6	156,0	157,7	158,2	157,0
Undervisning	183,4	186,1	180,9	185,1	185,7	186,2	184,2	188,1	187,6	187,9
Helse- og sosialtjenester	471,8	486,1	477,5	477,4	476,5	484,4	492,0	491,0	493,2	499,3
Andre sosiale og personlige tjenester	105,7	108,5	107,5	105,4	106,5	109,3	109,4	108,6	110,5	110,3
Fastlands-Norge	2 349,8	2 441,8	2 369,2	2 368,3	2 393,2	2 441,0	2 459,9	2 472,1	2 490,0	2 524,8

Offentlig forvaltning	723,2	740,5	725,2	728,9	732,1	737,2	744,0	748,4	751,3	754,6
Statsforvaltningen	263,4	267,3	262,9	264,8	265,7	265,7	267,9	270,1	270,4	269,6
Sivil forvaltning	235,8	239,3	235,7	237,3	237,5	237,5	240,0	242,1	242,8	242,5
Forsvar	27,5	28,1	27,2	27,5	28,1	28,2	28,0	28,0	27,6	27,0
Kommuneforvaltningen	459,8	473,1	462,2	464,1	466,5	471,5	476,0	478,4	480,9	485,0

Tabell 34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
I alt	3,4	4,0	3,7	4,0	3,6	4,0	4,0	4,5	4,1	3,5
Jordbruk og skogbruk	-3,3	-2,3	-3,4	-4,4	-3,6	-3,0	-1,7	-1,0	-1,3	-2,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-0,9	-0,6	-3,5	2,1	-0,5	-3,7	-0,2	2,1	2,5	2,2
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,9	7,9	7,1	6,3	7,6	7,3	8,5	8,1	6,9	6,2
Utvinning av råolje og naturgass	4,8	4,6	4,8	9,5	7,5	4,9	3,0	3,4	6,9	6,2
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,4	12,4	10,1	1,8	7,7	10,6	15,5	15,2	6,9	6,1
Bergverksdrift	1,0	2,3	1,0	1,2	3,1	0,1	4,2	1,9	3,7	9,7
Industri	3,9	3,9	4,2	4,9	3,5	3,9	3,6	4,8	3,4	3,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,2	2,0	0,4	-0,1	1,1	0,8	2,5	3,5	1,8	2,3
Tekstil- og bekledningsindustri	-1,3	-0,1	-0,9	0,7	3,5	1,3	-3,6	-1,6	-4,6	-8,2
Trelast- og trevareindustri	1,6	3,5	2,2	1,4	5,0	3,5	2,0	3,5	-0,2	-2,1
Treforedling	-6,3	-6,5	-7,8	-7,3	-11,6	-4,3	-6,8	-2,8	-5,8	-7,2
Forlag og grafisk industri	-3,1	-0,6	-2,8	-1,8	0,0	-0,7	-2,1	0,2	-1,8	-2,2
Oljeraffineri, kjemisk og mineralisk industri	1,1	1,9	1,2	0,1	0,3	1,2	1,7	4,5	4,5	5,1
Kjemiske råvarer	2,0	1,9	2,6	2,8	-0,6	3,3	2,7	2,3	-3,6	1,8
Metallindustri	1,9	2,1	0,2	2,7	-0,9	2,0	3,8	3,7	-1,1	4,5
Verktøindustri	9,2	7,9	9,5	11,2	6,9	8,1	8,2	8,3	7,8	7,4
Bygging av skip og oljeplattformer	13,7	7,2	15,2	14,7	9,2	7,9	4,6	7,3	7,5	7,0
Møbelindustri og annen industri	-0,0	3,0	0,3	2,6	5,1	2,1	3,1	1,6	1,9	1,9
Kraftforsyning	0,7	-0,4	0,5	1,2	0,6	0,1	-1,1	-1,1	-2,2	-1,7
Vannforsyning	0,8	-0,2	0,3	-2,0	-3,8	-3,1	-0,2	6,6	6,8	9,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	8,9	10,0	9,2	10,2	9,3	10,0	10,2	10,4	5,7	4,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,2	3,6	1,3	1,4	2,5	3,5	3,5	4,9	4,7	3,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,3	3,0	2,0	2,1	2,1	2,2	2,9	4,6	4,4	3,0
Rørtransport	1,3	4,8	4,5	2,1	5,0	0,6	-1,1	14,9	9,6	5,4
Utenriks sjøfart	1,1	7,1	1,4	1,1	7,1	7,2	7,1	7,1	5,2	5,3
Transport ellers	1,5	2,0	1,2	1,1	1,0	1,7	1,7	3,6	4,2	2,7
Post og telekommunikasjon	1,5	4,0	0,4	0,4	0,9	0,7	4,2	10,1	6,1	3,4
Finansiell tjenesteyting	3,0	2,4	3,4	2,7	1,9	2,6	2,8	2,3	2,6	3,3
Boligtjenester (husholdninger)	-0,6	1,1	-1,4	-0,2	0,3	0,8	2,3	0,9	-1,6	2,9
Forretningsmessig tjenesteyting	8,8	8,2	8,6	9,1	8,3	9,0	8,3	7,4	8,2	8,0
Offentlig administrasjon og forsvar	2,4	2,5	3,7	4,7	3,8	2,8	1,6	1,9	1,8	1,6
Undervisning	1,7	1,4	1,5	1,8	1,4	0,9	1,8	1,6	1,0	0,9
Helse- og sosialtjenester	3,3	3,0	3,9	4,1	2,8	3,4	3,0	2,9	3,5	3,1
Andre sosiale og personlige tjenester	3,3	2,7	3,5	2,8	2,5	3,3	1,8	3,1	3,8	0,9
Fastlands-Norge	3,5	3,9	3,7	4,0	3,5	3,9	3,8	4,4	4,0	3,4

Offentlig forvaltning	2,6	2,4	2,9	3,1	2,1	2,2	2,6	2,7	2,6	2,4
Statsforvaltningen	2,4	1,5	2,3	2,4	1,0	1,1	1,9	2,0	1,8	1,5
Sivil forvaltning	2,8	1,5	2,7	2,8	1,0	1,0	1,8	2,0	2,2	2,1
Forsvar	-1,6	1,9	-1,8	-0,7	1,3	1,5	2,9	2,0	-1,9	-4,1
Kommuneforvaltningen	2,8	2,9	3,3	3,5	2,7	2,8	3,0	3,1	3,1	2,9

Tabell 35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
I alt	3 425,8	3 571,2	787,7	897,7	936,6	875,3	821,1	938,2	924,1	971,3
Jordbruk og skogbruk	118,7	114,8	29,5	29,5	28,9	28,7	28,7	28,6	28,5	28,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27,4	27,1	6,0	7,4	6,9	6,7	6,0	7,5	6,7	7,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	61,9	66,6	15,0	16,7	16,8	15,7	16,2	17,9	16,9	17,9
Utvinning av råolje og naturgass	36,3	37,9	8,6	10,2	9,7	9,0	8,8	10,4	9,7	10,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	25,6	28,8	6,4	6,6	7,2	6,7	7,4	7,5	7,1	7,7
Bergverksdrift	6,9	7,2	1,6	1,9	1,8	1,7	1,7	1,9	1,8	2,1
Industri	431,9	452,0	97,6	114,8	118,9	110,5	101,6	121,0	116,4	124,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	73,8	75,3	16,7	19,6	19,8	18,1	17,1	20,3	18,9	20,1
Tekstil- og bekledningsindustri	7,2	7,1	1,7	1,9	2,0	1,8	1,6	1,8	1,7	1,8
Trelast- og trevareindustri	24,0	24,9	5,5	6,3	6,7	6,1	5,6	6,6	6,3	6,5
Treforedling	11,1	10,5	2,4	2,8	2,8	2,7	2,3	2,7	2,5	2,7
Forlag og grafisk industri	39,1	39,1	8,6	10,2	10,6	9,8	8,4	10,3	9,9	10,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	35,7	36,4	8,0	9,3	9,5	9,1	8,1	9,7	9,4	10,2
Kjemiske råvarer	14,8	15,1	3,4	3,8	4,0	3,8	3,5	3,9	3,6	4,1
Metallindustri	19,5	20,0	4,3	5,1	5,2	5,0	4,5	5,3	4,9	5,6
Verkstedindustri	128,6	139,8	29,2	34,6	36,2	34,0	31,8	37,8	37,0	39,8
Bygging av skip og oljeplattformer	59,4	64,4	13,7	16,3	16,9	15,4	14,5	17,7	17,1	18,0
Møbelindustri og annen industri	18,6	19,3	4,2	4,9	5,2	4,8	4,3	5,0	5,0	5,3
Kraftforsyning	18,7	18,7	4,3	4,9	5,0	4,6	4,2	4,9	4,5	4,9
Vannforsyning	2,5	2,5	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	269,3	297,5	61,2	72,3	76,6	73,3	67,7	80,0	75,9	82,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	473,8	492,5	110,5	121,9	128,6	121,0	114,8	128,1	127,3	135,4
Hotell- og restaurantvirksomhet	92,3	95,0	22,6	22,6	24,3	23,8	23,1	23,7	24,9	25,3
Rørtransport	1,1	1,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Utenriks sjøfart	86,9	93,5	20,2	22,3	24,6	23,2	21,8	23,9	25,2	25,5
Transport ellers	187,1	190,7	43,9	48,6	49,2	46,6	44,6	50,3	49,4	50,5
Post og telekommunikasjon	53,8	56,4	12,0	14,1	14,7	13,4	12,7	15,6	14,8	15,0
Finansiell tjenesteyting	74,1	75,8	17,0	19,7	20,0	18,3	17,5	20,1	19,1	20,6
Boligtjenester (husholdninger)	1,6	1,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Forretningsmessig tjenesteyting	386,8	417,3	89,0	101,0	111,3	102,0	95,8	108,1	112,4	119,9
Offentlig administrasjon og forsvar	231,7	237,5	53,0	61,9	63,7	57,1	53,7	63,0	60,4	63,0
Undervisning	240,7	244,7	46,7	65,8	68,6	60,6	48,7	66,8	63,7	67,6
Helse- og sosialtjenester	521,4	537,7	124,7	135,4	138,1	131,9	128,8	138,9	138,7	141,7
Andre sosiale og personlige tjenester	137,1	140,8	31,7	35,5	37,4	34,7	32,3	36,5	36,2	38,1
Fastlands-Norge	3 275,9	3 409,9	752,3	858,3	894,9	836,1	782,9	896,0	881,8	927,7

Offentlig forvaltning	889,4	910,4	199,3	234,4	241,7	222,5	205,9	240,3	234,9	242,7
Statsforvaltningen	380,5	386,0	87,5	99,2	101,9	93,8	89,2	101,1	98,5	101,6
Sivil forvaltning	332,5	337,2	76,7	86,6	88,7	81,9	78,2	88,4	86,4	89,2
Forsvar	48,0	48,8	10,7	12,6	13,2	11,9	11,0	12,7	12,0	12,4
Kommuneforvaltningen	508,9	524,4	111,9	135,2	139,9	128,7	116,6	139,1	136,4	141,1
Markedsrettet virksomhet	2 456,8	2 579,4	570,4	643,0	673,1	632,2	596,9	677,2	668,2	706,6
Ikke markedsrettet virksomhet	969,1	991,8	217,4	254,6	263,5	243,1	224,2	261,0	255,9	264,7

Tabell 36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
I alt	2,6	4,2	2,2	2,4	2,6	5,8	4,2	4,5	-1,3	11,0
Jordbruk og skogbruk	-4,4	-3,3	-4,5	-5,2	-3,6	-3,4	-2,8	-3,2	-1,2	-2,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-0,8	-1,0	-3,7	2,1	-1,6	-2,9	-0,6	1,1	-3,5	8,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,5	7,6	6,1	5,4	6,2	8,8	8,0	7,4	0,2	13,7
Utvinning av råolje og naturgass	4,6	4,2	4,0	8,8	6,0	6,0	2,6	2,4	0,7	12,5
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	6,6	12,4	8,9	0,5	6,6	12,8	15,2	15,1	-0,5	15,4
Bergverksdrift	-2,0	4,6	-2,7	-1,4	3,6	3,5	8,1	3,3	-0,2	19,3
Industri	3,9	4,6	3,4	4,4	2,8	6,3	4,2	5,4	-2,0	12,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-0,7	2,1	-1,3	-0,9	0,1	2,7	2,2	3,6	-4,3	10,9
Tekstil- og bekledningsindustri	-0,4	-0,8	-0,4	1,5	2,7	2,7	-5,2	-3,6	-12,3	-2,0
Trelast- og trevareindustri	0,6	3,8	0,5	-0,0	3,7	5,9	1,9	3,6	-6,6	7,0
Treforedling	-7,2	-5,9	-9,9	-8,6	-12,2	-2,3	-6,1	-2,2	-8,9	-1,9
Forlag og grafisk industri	-4,4	0,1	-4,8	-3,5	-0,3	1,6	-1,6	0,7	-6,6	5,9
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	0,3	2,0	-0,1	-0,7	-1,1	2,7	1,9	4,7	-1,1	12,8
Kjemiske råvarer	1,4	2,0	1,3	1,7	-1,7	4,9	2,7	2,3	-8,5	8,5
Metallindustri	1,6	2,4	-1,2	1,9	-2,0	3,8	4,4	4,1	-5,8	11,9
Verkstedindustri	9,5	8,7	8,8	10,8	6,0	10,9	9,0	9,2	2,2	17,0
Bygging av skip og oljeplattformer	14,7	8,3	15,0	14,8	8,6	10,9	5,7	8,2	1,4	17,2
Møbelindustri og annen industri	-1,4	3,3	-1,5	1,4	3,9	4,4	3,1	1,9	-3,9	10,7
Kraftforsyning	-0,4	-0,3	-1,5	-0,5	-0,8	2,2	-1,1	-1,2	-8,8	7,1
Vannforsyning	0,3	-0,2	-0,7	-2,6	-4,2	-0,7	-0,6	5,5	0,3	18,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,9	10,5	7,4	8,8	8,4	12,5	10,6	10,7	-0,8	12,8
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	0,2	3,9	-0,6	-0,2	1,6	5,4	3,9	5,1	-1,0	11,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,0	2,9	1,3	1,8	1,6	2,7	2,2	4,8	2,6	6,2
Rørtransport	1,7	5,0	3,6	2,8	3,2	3,6	-2,0	14,4	1,9	14,4
Utenriks sjøfart	0,7	7,7	0,2	0,6	6,9	9,1	7,7	7,0	2,3	9,9
Transport ellers	1,0	1,9	-0,2	0,6	0,2	2,7	1,5	3,3	0,3	8,4
Post og telekommunikasjon	0,3	4,9	-2,1	-0,9	-0,2	3,4	5,4	11,1	0,7	11,9
Finansiell tjenesteyting	1,9	2,3	1,2	1,1	0,1	4,6	2,9	2,0	-4,4	12,3
Boligtjenester (husholdninger)	-1,5	2,1	-3,6	-2,3	0,4	4,2	3,3	1,0	-8,0	12,5
Forretningsmessig tjenesteyting	7,8	7,9	6,6	7,1	6,2	10,8	7,7	7,0	1,0	17,6
Offentlig administrasjon og forsvar	1,1	2,5	1,5	2,9	2,3	4,9	1,3	1,7	-5,2	10,3
Undervisning	1,0	1,7	3,3	-3,2	-0,3	1,9	4,4	1,5	-7,1	11,5
Helse- og sosialtjenester	1,9	3,1	2,3	2,7	2,1	4,6	3,3	2,6	0,4	7,4
Andre sosiale og personlige tjenester	2,0	2,7	1,3	1,2	1,2	5,4	1,8	2,8	-3,2	9,8
Fastlands-Norge	2,6	4,1	2,2	2,4	2,4	5,6	4,1	4,4	-1,5	11,0

Offentlig forvaltning	1,3	2,4	1,8	0,3	0,7	3,2	3,3	2,5	-2,8	9,1
Statsforvaltningen	1,1	1,5	0,1	0,6	-0,4	2,4	2,0	2,0	-3,3	8,3
Sivil forvaltning	1,6	1,4	0,7	1,0	-0,4	2,2	2,0	2,0	-2,5	8,9
Forsvar	-2,2	1,6	-3,5	-2,1	-0,4	3,2	2,3	1,5	-8,5	4,2
Kommuneforvaltningen	1,4	3,1	3,1	0,1	1,5	3,9	4,3	2,9	-2,5	9,6
Markedsrettet virksomhet	3,1	5,0	2,4	3,3	3,4	6,7	4,7	5,3	-0,7	11,8
Ikke markedsrettet virksomhet	1,2	2,4	1,6	0,3	0,7	3,2	3,1	2,5	-2,9	8,9

Tabell 37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
Lønnskostnader i alt.	882 807	975 314	222 972	227 751	236 650	239 968	246 437	252 259	255 202	267 874
Jordbruk og skogbruk	4 295	4 584	1 080	1 064	1 086	1 138	1 175	1 185	1 181	1 218
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2 040	2 248	516	517	544	555	562	587	615	618
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	31 172	35 812	8 346	8 017	8 763	8 333	9 621	9 096	9 484	9 351
Utvinning av råolje og naturgass	19 886	22 252	5 168	5 307	5 536	5 223	5 699	5 794	5 818	5 862
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	11 287	13 560	3 179	2 710	3 227	3 110	3 922	3 302	3 666	3 489
Bergverksdrift	1 924	2 126	510	500	482	519	573	553	535	613
Industri	121 076	132 954	30 546	31 277	31 789	33 129	33 414	34 623	35 154	36 511
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	19 220	20 373	4 881	4 985	4 834	4 978	5 193	5 368	5 062	5 281
Tekstil- og bekledningsindustri	1 578	1 682	399	385	409	448	416	409	421	434
Trelast- og trevareindustri	5 357	5 809	1 371	1 363	1 394	1 453	1 469	1 493	1 509	1 510
Treforedling	3 250	3 236	780	800	787	849	772	827	781	834
Forlag og grafisk industri	11 787	12 321	2 884	2 929	3 085	3 149	2 984	3 103	3 141	3 217
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	10 610	11 365	2 693	2 661	2 750	2 838	2 883	2 894	3 069	3 139
Kjemiske råvarer	4 985	5 256	1 280	1 213	1 273	1 340	1 363	1 280	1 276	1 418
Metallindustri	6 083	6 596	1 502	1 498	1 587	1 705	1 653	1 651	1 705	1 914
Verkstedindustri	35 862	41 224	9 039	9 480	9 685	10 215	10 396	10 928	11 465	11 885
Bygging av skip og oljeplattformer	18 058	20 509	4 632	4 880	4 855	5 014	5 113	5 527	5 483	5 657
Møbelindustri og annen industri	4 286	4 584	1 084	1 082	1 130	1 140	1 171	1 143	1 241	1 221
Kraftforsyning	6 514	7 058	1 622	1 622	1 713	1 827	1 760	1 758	1 842	1 910
Vannforsyning	662	692	185	156	175	151	192	173	183	189
Bygge- og anleggsvirksomhet	61 821	72 635	16 173	16 356	16 636	17 763	19 004	19 231	18 608	19 572
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	112 473	123 250	29 174	28 759	29 062	30 437	31 803	31 947	31 945	33 449
Hotell- og restaurantvirksomhet	18 108	19 567	4 691	4 555	4 597	4 938	5 081	4 951	4 989	5 295
Rørtransport	506	565	135	126	138	133	142	152	160	147
Utenriks sjøfart	14 659	16 116	3 629	3 674	4 044	4 045	3 993	4 033	4 332	4 341
Transport ellers	43 783	47 866	11 286	11 124	11 352	11 791	12 375	12 348	12 500	12 713
Post og telekommunikasjon	16 589	18 258	4 088	4 328	4 348	4 434	4 505	4 971	4 879	4 825
Finansiell tjenesteyting	30 173	32 843	7 690	7 801	7 991	8 139	8 354	8 358	8 680	8 994
Boligtjenester (husholdninger)	407	435	109	103	101	107	118	108	104	117
Forretningsmessig tjenesteyting	111 195	127 038	28 104	28 360	30 737	32 013	32 066	32 222	34 761	36 360
Offentlig administrasjon og forsvar	65 257	70 863	16 608	17 021	18 162	16 802	17 709	18 190	18 190	19 649
Undervisning	72 559	76 519	15 743	19 370	20 291	18 766	17 062	20 400	19 703	21 733
Helse- og sosialtjenester	137 274	151 101	35 019	35 333	36 790	36 709	38 626	38 976	38 875	41 339
Andre sosiale og personlige tjenester	30 320	32 784	7 717	7 688	7 849	8 240	8 301	8 394	8 482	8 930
Fastlands-Norge	836 470	922 821	210 861	215 934	223 705	227 457	232 681	238 978	241 227	254 034

Offentlig forvaltning	257 187	278 395	62 692	66 821	70 666	67 146	68 320	72 262	71 700	77 260
Statsforvaltningen	112 505	122 856	28 209	28 565	31 203	29 486	30 942	31 225	31 627	33 455
Sivil forvaltning	100 597	110 054	25 329	25 467	27 913	26 392	27 828	27 921	28 562	30 108
Forsvar	11 908	12 802	2 880	3 098	3 290	3 094	3 114	3 304	3 066	3 346
Kommuneforvaltningen	144 682	155 539	34 483	38 256	39 463	37 660	37 378	41 037	40 072	43 806

Tabell 38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2006	2007	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	08:1	08:2
I alt	4,9	5,6	5,5	5,9	6,1	5,7	5,5	5,3	4,9	5,5
Jordbruk og skogbruk	3,9	4,3	3,9	4,1	4,6	4,5	4,4	3,9	5,2	5,2
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	6,2	6,1	6,2	6,6	6,2	6,2	6,1	5,6	5,5	4,6
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	6,2	6,5	7,2	7,4	9,8	5,2	6,3	5,0	1,2	5,7
Utvinning av råolje og naturgass	5,9	7,0	7,0	6,7	9,8	5,5	7,1	5,6	-1,7	5,7
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,0	6,9	8,4	7,6	9,9	5,3	6,9	5,7	6,2	5,8
Bergverksdrift	1,6	9,1	2,5	1,9	8,3	9,0	10,3	8,7	6,9	8,0
Industri	4,8	5,5	5,2	5,5	5,6	5,6	5,4	5,4	6,3	6,0
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,5	4,1	4,4	5,4	4,5	4,2	3,8	3,9	3,1	3,6
Tekstil- og bekledningsindustri	3,4	5,0	3,5	3,5	5,3	5,3	4,7	4,5	4,5	4,5
Trelast- og trevareindustri	3,7	4,3	4,2	4,1	4,3	4,5	4,2	4,4	5,1	4,7
Treforedling	3,2	6,4	2,9	3,4	6,3	6,6	6,3	6,3	5,4	5,8
Forlag og grafisk industri	2,7	5,4	3,0	2,9	5,6	5,4	5,2	5,3	3,2	4,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	4,1	5,2	4,6	4,3	5,2	5,2	5,3	5,0	6,7	5,9
Kjemiske råvarer	5,1	3,4	5,6	5,3	3,7	3,1	3,7	3,2	4,0	4,0
Metallindustri	2,6	6,2	2,8	2,8	6,1	6,4	6,1	6,2	8,7	7,4
Verkstedindustri	5,3	6,2	5,6	6,3	6,1	6,3	6,1	6,3	9,1	7,7
Bygging av skip og oljeplattformer	5,7	5,5	6,5	6,1	5,9	5,6	5,4	5,4	4,7	5,1
Møbelindustri og annen industri	4,9	5,0	5,5	5,4	4,9	5,3	5,0	4,9	7,3	6,1
Kraftforsyning	3,0	8,8	2,7	3,1	7,3	8,4	9,8	9,7	10,1	6,5
Vannforsyning	4,6	4,8	5,8	5,5	5,2	5,1	4,6	4,0	4,0	5,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,0	6,3	5,2	5,5	6,8	6,4	6,1	6,0	4,9	5,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	5,1	6,1	5,9	6,4	6,7	6,1	5,8	6,0	5,1	5,4
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,5	4,8	2,5	3,3	5,0	5,5	4,7	4,1	3,4	4,2
Rørtransport	5,5	6,6	6,1	6,6	8,8	5,7	6,9	5,3	5,7	5,5
Utenriks sjøfart	3,4	2,6	3,4	3,5	2,6	2,6	2,7	2,5	1,8	1,9
Transport ellers	5,6	5,9	6,6	7,5	6,0	5,7	6,1	5,7	5,6	4,9
Post og telekommunikasjon	7,1	6,5	8,0	9,0	6,8	6,7	6,7	5,8	6,2	5,7
Finansiell tjenesteyting	6,7	5,9	6,5	7,9	6,3	6,3	6,1	4,9	5,4	6,0
Boligtjenester (husholdninger)	4,5	5,7	5,0	5,8	6,6	6,1	5,3	4,8	4,6	6,2
Forretningsmessig tjenesteyting	5,0	5,2	5,5	5,5	5,7	5,5	4,8	4,8	4,8	4,8
Offentlig administrasjon og forsvar	4,8	5,1	6,0	6,6	6,3	5,4	4,7	4,3	4,2	5,8
Undervisning	3,2	4,4	3,7	4,3	4,6	4,3	4,6	4,1	3,9	4,8
Helse- og sosialtjenester	4,1	5,2	5,0	4,9	5,4	5,2	5,1	4,9	4,3	5,7
Andre sosiale og personlige tjenester	3,7	5,3	4,4	4,5	5,3	5,2	5,4	5,3	4,7	5,4
Fastlands-Norge	4,8	5,6	5,4	5,8	6,0	5,7	5,5	5,3	5,1	5,6

Offentlig forvaltning	4,0	4,9	4,9	5,2	5,4	5,0	4,8	4,5	4,1	5,5
Statsforvaltningen	4,1	5,1	4,6	5,1	5,5	5,1	5,0	4,7	4,3	5,7
Sivil forvaltning	3,8	5,1	4,3	4,8	5,4	5,1	5,0	4,7	4,2	5,6
Forsvar	5,7	5,5	6,9	7,4	6,6	5,6	5,2	4,6	4,4	5,4
Kommuneforvaltningen	4,0	4,8	5,2	5,3	5,3	4,9	4,7	4,4	4,0	5,3

Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land

Tabell	Side
1. Bruttonasjonalprodukt.....	56*
2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.....	56*
3. Konsum i offentlig forvaltning	56*
4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital.....	57*
5. Eksport av varer og tjenester.....	57*
6. Import av varer og tjenester.....	57*
7. Privat konsumdeflator.....	58*
8. Lønnskostnader per sysselsatt	58*
9. Sysselsetting	58*
10. Arbeidsledighet	59*
11. Korte renter.....	59*
12. Budsjettbalanse	59*

Tabell 1. Bruttonasjonalprodukt, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	0,5	0,4	2,3	2,5	3,9	1,8	1,2	0,6
Frankrike	1,1	1,1	2,2	1,9	2,4	2,1	1,8	1,5
Italia	0,3	0,1	1,4	0,7	1,9	1,4	0,5	0,9
Japan	0,3	1,4	2,7	1,9	2,4	2,1	1,7	1,5
USA	1,6	2,5	3,6	3,1	2,9	2,2	1,2	1,1
Storbritannia	2,1	2,8	3,3	1,8	2,9	3,0	1,8	1,4
Sverige	2,4	2,1	3,5	3,3	4,5	2,8	2,1	2,1
Tyskland	0,0	-0,2	0,6	1,0	3,1	2,6	1,9	1,1
Norge ²⁾	1,5	1,0	3,9	2,7	2,5	3,5	2,6	1,8

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	1,5	1,0	4,7	5,2	3,8	2,5	2,9	1,0
Frankrike	2,4	1,9	2,5	2,5	2,5	2,5	1,6	1,7
Italia	0,2	0,8	0,7	0,9	1,1	1,5	0,7	1,2
Japan	1,1	0,4	1,6	1,3	2,0	1,5	1,6	1,2
USA	2,7	2,8	3,6	3,2	3,1	2,9	1,2	0,4
Storbritannia	3,5	2,9	3,4	1,5	2,0	3,1	1,9	0,6
Sverige	2,6	2,0	2,6	2,7	2,5	3,1	2,6	2,6
Tyskland	-0,8	0,2	-0,2	0,1	1,1	-0,5	0,9	1,7
Norge ²⁾	3,1	2,8	5,6	4,0	4,7	6,4	3,9	2,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 3. Konsum i offentlig forvaltning, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	2,1	0,7	1,8	0,9	2,0	1,7	1,9	1,3
Frankrike	1,9	2,0	2,2	1,3	1,4	1,4	1,0	0,7
Italia	2,1	2,1	2,3	1,9	0,9	1,3	1,0	1,0
Japan	2,4	2,3	1,9	1,6	-0,4	0,8	0,3	1,1
USA	4,3	2,5	1,5	0,8	1,4	1,9	2,3	1,5
Storbritannia	3,5	3,5	3,2	2,7	1,7	1,9	2,3	2,2
Sverige	2,2	0,4	-0,2	0,4	1,5	0,8	0,6	0,4
Tyskland	1,5	0,4	-1,5	0,5	0,9	2,1	1,6	1,8
Norge ²⁾	3,1	1,7	1,5	0,7	2,9	3,2	3,1	2,0

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	0,1	-0,2	3,9	6,2	14,0	6,1	2,2	-1,9
Frankrike	-1,6	2,2	3,3	4,5	5,0	4,9	3,1	1,4
Italia	4,0	-0,4	1,5	1,3	2,8	0,7	0,5	0,4
Japan	-4,9	-0,5	1,4	3,1	1,3	-0,5	-1,2	1,3
USA	-3,5	3,2	6,1	5,8	2,6	-2,0	-5,2	-1,7
Storbritannia.	3,6	1,1	5,9	1,5	7,6	6,2	0,5	0,9
Sverige	-1,8	1,4	5,7	8,9	7,7	8,0	4,1	2,1
Tyskland	-6,3	-0,2	-1,1	1,3	7,0	5,1	2,7	0,5
Norge ²⁾	-1,1	0,2	10,2	13,3	7,3	9,6	4,9	1,3

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 5. Eksport av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	4,1	-0,9	2,8	8,2	9,0	3,7	3,6	3,6
Frankrike	1,2	-0,7	3,0	3,6	5,6	3,2	4,5	3,0
Italia	-4,0	-2,5	3,8	1,8	6,5	4,5	1,8	3,1
Japan	7,5	9,2	13,9	7,0	9,7	8,6	10,3	5,3
USA	-2,3	1,3	9,7	6,9	8,4	8,1	7,4	7,0
Storbritannia.	1,0	1,7	4,9	8,2	10,7	-5,3	1,8	4,6
Sverige	1,1	3,8	10,8	7,0	8,6	5,9	5,4	5,3
Tyskland	4,3	2,4	9,2	7,4	12,9	8,0	6,3	5,1
Norge ²⁾	-0,3	-0,2	1,1	1,1	0,4	3,2	1,9	2,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 6. Import av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	7,5	-1,6	7,7	11,2	14,1	5,6	5,6	3,2
Frankrike	1,6	1,5	6,4	6,0	6,5	5,9	3,4	2,7
Italia	-0,5	0,5	3,3	2,7	6,1	4,0	2,0	3,5
Japan	0,9	3,9	8,1	5,8	4,2	1,8	4,7	4,3
USA	3,4	4,1	11,3	5,9	5,9	1,9	-0,9	0,4
Storbritannia.	4,8	2,0	6,6	7,1	9,8	-2,9	0,7	2,8
Sverige	-1,3	3,8	7,4	6,1	8,2	9,8	5,9	5,5
Tyskland	-1,4	5,3	6,5	6,9	11,5	5,0	6,5	6,6
Norge ²⁾	1,0	1,4	8,8	8,7	8,1	8,6	6,5	4,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 7. Privat konsumdeflator, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis endring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	1,7	1,3	1,3	2,1	2,1	1,9	2,9	2,6
Frankrike	1,0	1,9	1,9	1,8	2,2	2,0	3,0	2,2
Italia	2,9	2,8	2,6	2,2	2,7	2,2	3,5	2,0
Japan	-1,4	-0,9	-0,7	-0,8	-0,3	-0,5	0,3	0,3
USA	1,4	2,0	2,6	2,9	2,8	2,5	3,2	2,0
Storbritannia	1,6	1,9	1,7	2,5	2,4	2,6	3,2	2,9
Sverige	1,7	1,7	0,9	1,2	0,9	1,3	2,5	2,4
Tyskland	1,2	1,5	1,6	1,5	1,4	1,7	2,2	1,7
Norge ²⁾	1,4	3,0	0,7	1,1	2,1	0,7	3,2	2,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 8. Lønnskostnader per sysselsatt, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	3,7	3,5	3,2	4,3	3,9	4,7	4,7	4,7
Frankrike	3,4	3,0	3,9	3,0	3,4	3,0	2,9	3,4
Italia	1,8	1,8	3,2	2,5	2,1	2,2	3,8	2,7
Japan	-2,1	-1,2	-0,9	0,0	0,0	-0,8	0,5	1,0
USA	3,3	3,3	4,5	3,4	4,0	4,5	3,5	3,3
Storbritannia	2,8	4,6	4,1	4,5	4,4	3,9	3,9	3,5
Sverige	2,6	2,5	4,6	3,2	2,1	4,0	4,5	4,0
Tyskland	1,3	1,6	0,1	-0,1	1,3	1,0	2,3	2,8
Norge ²⁾	3,9	2,5	4,4	5,5	7,7	5,2	6,3	5,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 9. Sysselsetting, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	0,0	-1,1	-0,6	0,9	1,6	1,8	0,4	-0,7
Frankrike	0,9	-0,2	0,4	0,7	0,6	1,9	1,1	0,3
Italia	1,5	1,0	1,5	0,7	1,9	1,0	0,7	0,4
Japan	-1,3	-0,2	0,2	0,4	0,4	0,5	-0,1	0,0
USA	-0,3	0,9	1,1	1,8	1,9	1,1	-0,1	0,1
Storbritannia	0,8	1,0	1,0	1,0	0,9	0,7	0,8	0,1
Sverige	0,1	-0,3	-0,4	1,0	2,0	2,4	0,8	0,2
Tyskland	-0,6	-0,9	0,4	-0,1	0,6	1,7	1,1	0,2
Norge ²⁾	0,4	-0,8	0,3	0,6	3,2	3,4	1,9	0,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 10. Arbeidsledighet, regnskap¹⁾ og prognose

Prosent av arbeidsstyrken

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	4,5	5,3	5,5	4,8	3,9	3,7	3,3	3,7
Frankrike	7,9	8,5	8,9	8,9	8,8	7,9	7,5	7,6
Italia	8,8	8,6	8,1	7,8	6,8	6,1	6,2	6,5
Japan	5,4	5,3	4,7	4,4	4,1	3,9	3,8	3,8
USA	5,8	6,0	5,5	5,1	4,6	4,6	5,4	6,1
Storbritannia.	5,2	5,0	4,8	4,8	5,5	5,4	5,5	5,8
Sverige	4,0	4,9	5,5	5,8	5,3	4,6	4,3	4,4
Tyskland	8,3	9,2	9,7	10,5	9,8	8,3	7,4	7,4
Norge ²⁾	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,5	2,8

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 11. Korte renter, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	3,5	2,4	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	4,2
Frankrike	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,5	4,1
Italia	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,5	4,1
Japan	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,7	0,8	0,7
USA	1,8	1,2	1,6	3,5	5,2	5,3	2,7	3,1
Storbritannia.	4,0	3,7	4,6	4,7	4,8	6,0	5,6	4,4
Sverige	4,1	3,0	2,1	1,7	2,3	3,6	4,3	4,3
Tyskland	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,5	4,1
Norge ²⁾	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	6,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 12. Budsjettbalanse, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	OECD-prognoser	
							2008	2009
Danmark	0,2	-0,1	1,9	5,0	4,9	4,5	3,9	3,0
Frankrike	-3,2	-4,1	-3,6	-3,0	-2,4	-2,7	-3,0	-2,9
Italia	-3,0	-3,5	-3,6	-4,4	-3,4	-1,9	-2,5	-2,7
Japan	-8,0	-7,9	-6,2	-6,7	-1,4	-2,4	-1,4	-2,2
USA	-3,8	-4,8	-4,4	-3,6	-2,6	-3,0	-5,5	-5,2
Storbritannia.	-1,7	-3,3	-3,3	-3,5	-2,8	-3,0	-3,8	-3,7
Sverige	-1,4	-1,2	0,6	2,0	2,2	3,4	3,1	2,7
Tyskland	-3,6	-4,0	-3,8	-3,4	-1,6	0,0	-0,5	-0,2
Norge ²⁾	9,2	7,3	11,1	15,1	18,5	17,3	17,9	17,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 83.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Makroøkonomiske hovedstørrelser 1998-2011

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*	2007*	Prognoser			
											2008	2009	2010	2011
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv.	2,8	3,7	4,2	2,1	3,1	2,8	5,6	4,0	4,7	6,4	2,6	2,9	2,9	3,5
Konsum i offentlig forvaltning	3,4	3,1	1,9	4,6	3,1	1,7	1,5	0,7	2,9	3,6	3,6	3,1	3,3	3,1
Bruttoinvestering i fast realkapital	13,6	-5,4	-3,5	-1,1	-1,1	0,2	10,2	13,3	7,3	9,3	3,9	-0,9	2,3	2,6
Utvinning og rørtransport	22,2	-13,0	-22,9	-4,6	-5,4	15,9	10,2	18,8	2,9	5,5	6,2	9,2	5,9	4,9
Fastlands-Norge	9,4	0,2	-1,4	3,9	2,3	-3,6	9,3	12,7	7,6	9,4	2,8	-3,6	1,2	2,0
Næringer	10,4	-1,0	-0,4	2,5	4,0	-11,6	8,4	19,2	7,3	12,5	8,8	-5,9	-1,2	0,0
Bolig	7,7	3,0	5,6	8,1	-0,7	1,9	16,3	10,8	6,6	5,5	-9,3	-6,5	1,9	7,3
Offentlig forvaltning	8,5	0,4	-11,2	2,7	1,7	10,4	2,5	1,3	10,1	7,8	5,7	5,7	5,8	0,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,2	2,9	2,6	3,0	3,0	1,4	5,0	4,6	4,8	6,2	2,9	1,7	2,7	3,1
Lagerendring ²	0,4	-1,0	1,2	-1,3	0,1	-0,2	1,2	0,4	-0,1	-1,3	0,5	0,0	0,0	0,0
Eksport	0,7	2,8	3,2	4,3	-0,3	-0,2	1,1	1,1	0,4	2,8	2,2	1,5	0,9	2,2
Råolje og naturgass	-5,8	0,4	3,8	6,6	2,4	-0,6	-0,5	-5,0	-6,6	-2,8	-1,5	2,5	0,0	0,0
Tradisjonelle varer	5,5	2,3	3,3	1,8	0,6	2,9	3,4	5,0	6,2	9,0	6,9	-0,1	1,8	4,8
Import	8,8	-1,6	2,0	1,7	1,0	1,4	8,8	8,7	8,1	8,7	5,3	1,5	3,0	3,5
Tradisjonelle varer	9,3	-1,9	2,5	4,5	3,0	5,2	10,9	8,1	9,6	8,1	4,6	1,3	3,4	4,6
Bruttonasjonalprodukt	2,7	2,0	3,3	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,5	3,7	2,5	1,9	1,9	2,6
Fastlands-Norge	4,1	2,6	2,9	2,0	1,4	1,3	4,4	4,6	4,8	6,2	3,1	1,7	2,4	3,2
Industri og bergverk	-0,9	0,1	-0,6	-0,5	-0,4	3,0	5,7	4,2	7,1	4,7	2,4	1,0	1,3	2,4
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	2,5	0,8	-0,7	-0,9	-0,9	-2,1	1,7	1,4	2,6	4,1	3,5	1,1	1,5	1,4
Sysselsatte personer	2,7	0,9	0,6	0,4	0,4	-1,0	0,5	1,2	3,4	4,0	2,6	1,4	1,2	1,5
Arbeidstilbud ³	1,7	0,9	0,9	0,5	0,7	-0,4	0,5	1,4	2,2	3,1	2,8	1,6	1,6	1,4
Yrkesandel (nivå) ⁴	73,9	74,2	74,4	74,5	74,6	73,8	73,6	74,0	74,7	75,9	76,8	76,8	76,8	76,7
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,7	2,8	3,1	3,0
Priser og lønninger														
Lønn per normalårsverk	6,5	5,4	4,6	5,3	5,4	3,7	4,6	3,8	4,9	5,6	6,0	5,0	4,4	4,5
Konsumprisindeksen (KPI)	2,2	2,3	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	4,0	3,1	1,9	2,3
KPI-JAE ⁵	..	..	..	2,6	2,3	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	2,6	2,5	2,0	2,2
Eksportpris tradisjonelle varer	1,9	-0,5	11,8	-1,8	-9,1	-0,9	8,5	4,1	11,4	2,2	1,3	-2,8	3,1	7,7
Importpris tradisjonelle varer	0,7	-2,9	6,5	-1,6	-7,2	-0,4	4,0	0,5	4,7	3,4	1,0	-0,6	1,1	3,2
Boligpris ⁶	9,7	9,4	14,1	7,1	4,0	1,6	10,1	7,9	12,9	12,3	2,6	2,6	1,5	4,9
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes realdisponible inntekt	5,3	2,4	3,4	-0,3	7,9	4,1	3,5	7,5	-6,5	6,4	4,0	3,0	4,4	3,9
Husholdningenes sparerate (nivå)	5,8	4,7	4,3	3,1	8,4	9,1	7,4	10,2	0,1	-0,4	1,2	1,6	3,1	3,6
Pengemarkedsrente (nivå)	5,8	6,5	6,8	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,3	6,1	5,3	5,5
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	7,4	8,4	8,0	8,8	8,4	6,5	4,2	3,9	4,3	5,7	7,2	7,2	6,4	6,4
Realrente etter skatt (nivå)	3,1	3,7	2,7	3,3	4,8	2,2	2,5	1,3	0,7	3,3	1,2	2,0	2,7	2,3
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	2,5	-1,2	2,9	-3,1	-8,5	1,3	3,0	-3,9	0,6	-1,7	-3,1	0,1	-1,1	-0,5
NOK per euro (nivå)	8,5	8,3	8,1	8,1	7,5	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	7,95	7,84	7,75	7,71
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen, mrd. kroner	-3,6	69,5	222,4	247,5	192,3	195,9	221,6	316,6	373,4	350,7	493,8	538,4	556,3	671,9
Driftsbalansen i prosent av BNP	-0,3	5,6	15,0	16,1	12,6	12,3	12,7	16,3	17,3	15,4	19,1	19,7	19,5	21,8
Utlandet														
Eksportmarkedsindikator	8,3	6,9	11,7	0,8	2,4	3,5	8,3	6,9	8,9	5,4	3,8	1,6	4,5	7,7
Konsumpris ECU/euro-området	1,1	1,1	2,1	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,6	2,4	1,9	1,9
3 måneders rente ECU/euro (nivå)	4,2	2,9	4,4	4,2	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,8	4,3	3,8	4,0
Råoljepris i kroner (nivå) ⁹	96	142	252	219	197	205	257	351	414	423	576	552	566	665

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP. ³ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet.

⁴ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet som andel av middelfolkemengden.

⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ⁶ Selveier. ⁷ Gjennomsnitt for året. ⁸ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁹ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Redaksjonen avsluttet 26. august 2008. Frigitt 28. august 2008.